

**Tutkimus viivyttelyluonteisista
yrityssaneeraushakemuksista ja -menettelyistä
sekä selvittäjälle mahdollisesti asetettavasta
rikosilmoitusvelvollisuudesta**

Konkurssiasiamiehen toimiston julkaisu 1/2021

Kuvailulehti

11.3.2021

Tekijä Anssi Kärki, OTT Tutkijatohtori Lapin yliopisto anssi.karki@ulapland.fi	Julkaisun laji Loppuraportti
	Toimeksiantaja Konkurssiasiamiehen toimisto
	Toimielimen asettamispäivä 19.8.2020
Julkaisun nimi Tutkimus viivytelyluonteisista yrityssaneeraushakemuksista ja -menettelyistä sekä selvittäjälle mahdollisesti asetettavasta rikosilmoitusvelvollisuudesta	
Tiivistelmä <p>Tässä selvityksessä on käsitelty saneeraushakemusten ja -menettelyn käyttämistä konkurssin viivyttämiseen. Kysymyksenasettelun taustalla oli uhkakuva siitä, että saneerausmenettelyä voidaan käyttää omaisuus- ja muiden järjestelyjen tekemiseen velkojien vahingoksi.</p> <p>Selvityksessä on ensin kartoitettu ilmiön laatua ja laajuutta empiirisen aineiston avulla. Sen jälkeen on pohdittu lainopin menetelmin, sopiiko rikosilmoituksen tekeminen selvittäjän rooliin ja arvioitu kriittisesti tällaisen velvollisuuden asettamista. Lisäksi kyselytutkimuksella selvitettiin eri intressiryhmien ja asiantuntijoiden näkemyksiä ilmiön laadusta, laajuudesta ja sääntelyn muutostarpeesta.</p> <p>Empiirisessä aineistossa havaittiin 48 viivytelyluonteista yrityssaneerausta vuonna 2019. Näistä valtaosassa (77 %) oli tapahtunut väärinkäytöksiä joko ennen yrityssaneerausmenettelyyn hakeutumista tai sen jälkeen. Näin ollen selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuudella voitaisiin puuttua väärinkäyttöihin jo aikaisemmassa vaiheessa yrityksen elinkaarta, eli ennen konkurssia. Väärinkäytöksillä aiheutettujen vahinkojen keskiarvoksi arvioitiin n. 220 000 euroa.</p> <p>Kyselytutkimuksessa valtaosa vastaajista (60,7 %) katsoi, että selvittäjälle tulisi asettaa rikosilmoitusvelvollisuus ja heistä suurin osa (61,5 %) katsoi, ettei velvollisuutta ole tarpeen rajata koskemaan vain tiettyjä tapauksia.</p> <p>Lainopillisessa osuudessa todettiin, että rikosilmoitusvelvollisuus olisi lievässä ristiriidassa selvittäjän nykyisen roolin kanssa. Se myös rajoittaisi velkojien harkintavaltaa nykytilasta, jossa he voivat harkita, vetoavatko he rikokseen keskeyttämisperusteena. Lain systematiikan kannalta olisi perusteltua asettaa rikosilmoitusvelvollisuus vain niissä tapauksissa, joissa saneerausmenettelyä ei jatketa. Mikäli velvollisuus asetetaan, kuluvastuu rikosilmoituksen laatimisesta tulisi asettaa samoin kuin vähävaraisissa konkurseissa.</p>	
Asiasanat yrityssaneeraus, selvittäjä, rikosilmoitukset, talousrikostorjuntaohjelma, harmaa talous	Muut tiedot (Diaari) 60/41/21
Sarjan nimi ja numero Konkurssiasiamiehen toimiston julkaisu 1/2021	Kokonaissivumäärä 160
Kieli Suomi	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Konkurssiasiamiehen toimisto	Kustantaja Konkurssiasiamiehen toimisto

Presentationsblad

11.3.2021

Författare Anssi Kärki, JD Forskardoktor Lapplands universitet anssi.karki@ulapland.fi	Typ av publikation Slutrapport
	Uppdragsgivare Konkursombudsmannens byrå
	Datum då organet tillsattes 19.8.2020
Publikationens namn Studie om företagssaneringsansökningar och -förfaranden i fördröjningssyfte samt eventuell skyldighet för utredaren att göra brottsanmälan	
Sammandrag <p>Studien behandlar användningen av saneringsansökningar och -förfarande för att fördröja konkurs. I frågeställningens bakgrund fanns en hotbild om att saneringsförfarandet kan användas för att genomföra egendoms- och andra arrangemang till skada förborgenärerna.</p> <p>I studien kartläggs först fenomenets art och omfattning med hjälp av empiriskt material. Därefter diskuteras med hjälp av juridiska metoder och kritisk bedömning huruvida skyldigheten att göra en brottsanmälan lämpar sig för utredarens roll. Med hjälp av en enkätundersökning utreddes olika intressentgruppers och sakkunnigas synpunkter på fenomenet och behovet att ändra regleringen.</p> <p>I materialet, som omfattade 1 990 konkurser som inleddes år 2019, observerades 48 företagssaneringar i fördröjningssyfte. I större delen av dessa (77 %) hade det skett missbruk. Således kunde man med en skyldighet för utredaren att göra en brottsanmälan ingripa i missbruk redan före konkursen. De genomsnittliga skadorna som orsakats genom missbruk uppskattades vara cirka 220 000 euro.</p> <p>I enkätundersökningen ansåg större delen av respondenterna (60,7 %) att utredaren bör åläggas skyldighet att göra brottsanmälan och större delen (61,5 %) av dem ansåg att det inte är nödvändigt att begränsa skyldigheten att gälla enbart vissa fall.</p> <p>I den juridiska delen konstateras att skyldigheten att göra brottsanmälan skulle stå i lindrig konflikt med utredarens nuvarande roll. Skyldigheten skulle också begränsa borgenärernas prövningsrätt jämfört med nuläget, där de kan överväga huruvida de åberopar brott som grund för avbrytande. Med tanke på lagens systematik vore det motiverat att ålägga skyldighet att göra brottsanmälan endast i de fall där saneringsförfarandet inte fortsätter. Kostnadsansvaret för upprättande av brottsanmälan bör ställas på samma sätt som i konkurser med obetydliga medel.</p>	
Nyckelord företagssanering, utredare, brottsanmälningar, åtgärdsprogrammet för bekämpning av ekonomisk brottslighet, grå ekonomi	Övriga uppgifter (Diarie) 60/41/21
Seriens namn och nummer Konkursombudsmannens byrås publikationer 1/2021	Sidantal totalt 160
Språk Finska	Sekretetessgrad Offentlig
Distribution Konkursombudsmannens byrå	Förlag Konkursombudsmannens byrå

Sisällysluettelo

Kuvailulehti	II
Presentationsblad.....	III
Sisällysluettelo	III
Luettelo taulukoista.....	VI
1. Johdanto	1
1.1. Kysymyksenasettelu	1
1.2. Käsitteet	2
2. KOSTI-järjestelmän asiakirjoista selvitettävät seikat	4
2.1. Aineiston luotettavuudesta, rajauksista ja KOSTI-järjestelmästä	4
2.2. Relevantin aineiston määrittely	6
2.3. Yleistä aineiston tapauksista	9
2.4. Viivytyksen kesto - kuinka kauan konkurssi on viivästynyt.....	10
2.5. Viivästyttämällä aiheutetun taloudellisen vahingon määrä	12
2.6. Rikosilmoitukset, rikokset, takaisinsaanti ja muut niihin liittyvät epäselvyydet	21
2.7. Piilottelu.....	23
2.8. Väärinkäytösten ajankohta	26
2.9. Muita havaintoja aineistosta	28
3. Kyselytutkimus.....	30
3.1. Kyselytutkimuksen kohdistaminen	30
3.2. Käytännön toteutus	32
3.3. Tulosten analyysi.....	34
4. Tyypitapaukset viivyttelyluonteisissa saneerauksissa	71
4.1. Tapausten kategoriat	71
4.2. Tilaisuutta hyväksi käyttävä - ns. opportunistinen - velallinen	72

4.3. Suunnitelmallinen velallinen	74
4.4. Muita havaintoja	78
5. Oikeusdogmaattinen tutkimus.....	80
5.1. Aluksi	80
5.2. Rikosilmoitusvelvollisuuden sopiminen yrityssaneerauslain luonteeseen	81
5.3. Selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuus <i>de lege ferenda</i>	117
5.4. Palkkiosta vastaava taho.....	127
5.5. EU-oikeus rikosilmoitusvelvollisuutta puoltavana tekijänä	132
6. Keskeiset tutkimustulokset	134
6.1. Yleistä	134
6.2. Aineistoanalyysi	134
6.3. Kyselytutkimus.....	137
6.4. Oikeusdogmaattinen analyysi	139
Lähdeluettelo.....	142
Virallisaineisto	142
Oikeustapaukset.....	142
Kirjallisuus	143
Liite 1 - Kyselytutkimus	144

Luettelo taulukoista

Taulukko 1. Aikavälit saneeraushakemuksesta konkurssiin asettamiseen. (N=48).....	11
Taulukko 2. Viivyttelyluonteisilla saneerauksilla aiheutettu vahinko. (N=48).....	20
Taulukko 3. Rikosten tyypillinen toteuttamistapa aineiston tapauksissa. (N=48)	22
Taulukko 4. Väärinkäytösten ajankohta. (N=48).....	27
Taulukko 5. Vastaukset kysymykseen, mihin seuraavista intressiryhmistä koet kuuluvasi? Vastaaaja sai halutessaan valita myös useamman vaihtoehdon. (N=51).....	33
Taulukko 6. Kuinka usein törmäät tapauksiin, joissa on syytä epäillä saneeraushakemuksen tarkoituksen olevan viivyttely? (N=51)	35
Taulukko 7. Tulisiko viivyttelytapauksiin puuttua? (N=51)	38
Taulukko 8. Kenen tulisi puuttua viivyttelytapauksiin? (N=49).....	40
Taulukko 9. Oletko havainnut ulkopuolisten toimijoiden tarjoamaa ns. saneerauspalvelua? (N=51).....	43
Taulukko 10. Oletko törmännyt tilanteisiin, missä ennen viivyttelytarkoituksin jätettyä saneeraushakemusta on jätetty konkurssihakemus? (N=49)	46
Taulukko 11. Kuinka usein törmäät viivyttelytarkoituksin jätettyyn saneeraushakemukseen, jota ennen on jätetty konkurssihakemus?.....	47
Taulukko 12. Kuinka pitkään viivyttelytarkoituksin jätetty saneeraushakemus pitkittää konkurssiin asettamista?	48
Taulukko 13. Mikä on käsityksesi siitä, kuinka usein viivyttelytarkoituksin tehty hakemus hyväksytään ja saneerausmenettely aloitetaan? (N=48)	49
Taulukko 14. Onko mielestäsi viivyttelyluonteisen saneeraushakemuksen jättäneillä yrityksillä edellytyksiä tervehtymiselle? (N=46)	51
Taulukko 15. Oletko havainnut tällaisten saneerausmenettelyjen keskeyttämisiä? (N=47)	54
Taulukko 16. Oletko havainnut viivyttelyhakemuksen jättäneissä yrityksissä rikosepäilyjä? (N=47).....	56

Taulukko 17. Mikä on käsityksesi siitä, kuinka yleisiä rikokset ovat näissä yrityksissä? (N=46)	57
Taulukko 18. Mitä rikoksia olet havainnut? (N=48)	58
Taulukko 19. Arviosi mukaan, kuinka suuret taloudelliset vahingot havaitsemasi rikokset aiheuttavat? (N =26).....	59
Taulukko 20. Mikä on käsityksesi siitä, missä vaiheessa kriisiytyneen yrityksen elinkaarta rikokset ja muut väärinkäytökset tulevat ilmi? (N=49)	61
Taulukko 21. Mikä on käsityksesi siitä, missä vaiheessa ilmi tulleisiin väärinkäytöksiin puututaan?.....	62
Taulukko 22. Missä vaiheessa väärinkäytöksiin olisi mielestäsi tarkoituksenmukaista puuttua? (N=46).....	63
Taulukko 23. Tulisiko mielestäsi selvittäjälle asettaa rikosilmoitusvelvollisuus? (N=47)	65
Taulukko 24. Tulisiko selvittäjälle mahdollisesti asetettava rikosilmoitusvelvollisuus rajata koskemaan vain tiettyjä tilanteita?.....	66
Taulukko 25. Mikäli rikosilmoitusvelvollisuus asetetaan selvittäjälle, miten mielestäsi vastuu rikosilmoituksen laatimisen kuluista tulisi järjestää?	67
Taulukko 26. Rikosten tyyppillinen toteuttamistapa aineiston tapauksissa.	76
Taulukko 27. Eräät toimintamallit aineiston yrityksissä.	77

1. Johdanto

1.1. Kysymyksenasettelu

Tämän tutkimuksen taustalla on valtioneuvoston 11.6.2020 vahvistaman Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelman kohta 4.3. (jäljempänä talousrikostorjunnan toimenpideohjelma).¹ Tuossa asiakirjassa kiinnitettiin huomiota siihen, että yrityksen elinkaarta saatetaan pyrkiä pitkittämään hakemalla konkurssin sijasta yrityssaneerausta. Uhkakuvana nähtiin, että velallinen voi saneerausmenettelyn aikana onnistua toteuttamaan omaisuus- ja muita järjestelyjä, jotka täyttävät rikoksen tunnusmerkistön. Talousrikostorjunnan toimenpideohjelmassa haluttiin pyrkiä lyhentämään mahdollisen rikosproessin kokonaiskestoa, estämään rikosvahinkojen kasvua ja parantamaan mahdollisuutta rikoshyötyjen takaisinsaantiin. Tähän pohdittiin ratkaisuksi tutkinnan vireille saattamista nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. Aikaisempi vireille tulo taasen olisi osaltaan toteutettavissa yrityssaneerausmenettelyn selvittäjälle asetettavalla rikosilmoitusvelvollisuudella.

Tutkimuksessa on ensin selvitetty ilmiön laatua ja laajuutta empiirisen aineiston avulla. Sen jälkeen on pohdittu, sopiiko rikosilmoituksen tekeminen selvittäjän rooliin. Lisäksi arvioitiin, kenen kannettavaksi selvittäjän palkkio rikosilmoituksen tekemisestä tulisi asettaa, mikäli rikosilmoitusvelvollisuus otettaisiin lakiin. Näiden kahden lisäksi tutkimuksen osana tehtiin kyselytutkimus saneerausmenettelyn ja talousrikosten parissa työskenteleville asiantuntijoille. Kyselyllä selvitettiin eri intressiryhmien ja asiantuntijoiden näkemyksiä ilmiön laadusta, laajuudesta ja sääntelyn muutostarpeesta. Kyselyn tuloksia käytettiin empiirisen aineiston tukena muodostettaessa tyyppitapausta viivytelysaneerauksissa sekä *de lege ferenda* -pohdintojen tukena.

¹ Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2020–2023.

Tämä tutkimus koostuu edellä kuvattua vastaavasti neljästä metodologisesti toisiaan täydentävästä kokonaisuudesta. Tutkimuksessa on laadittu tilastoja, missä yhdistellään kvalitatiivista ja kvantitatiivista näkökulmaa. Tilastot on koottu pesänhoitajien laatimien asiakirjojen pohjalta, ja ne perustuvat vahvasti sekä tutkijan että kunkin tapauksen pesänhoitajan subjektiiviseen laintulkintaan ja kirjoitetun kielen ymmärrykseen. Kyselytutkimus taasen on kvantitatiiviseen analyysiin perustuva tutkimus, missä kartoitettiin asiantuntijoiden näkemyksiä. Tässäkin vapaiden tekstimuotoisten vastausten tulkinta tuo jossain määrin subjektiivisuutta aineiston tulkintaan. Kolmantena metodologisesti erillisenä kokonaisuutena pyrittiin muodostamaan tyyppitapaus viivyttyluonteisesta yrityssaneerausmenettelystä. Tässä osiossa oikeastaan yhdistellään elementtejä tilastoista ja kyselytutkimuksesta ja pyritään määrittämään, millaiset toimintamallit esiintyvät tällaisissa tapauksissa. Edellä mainittujen lisäksi metodina on perinteinen lainoppi, missä lakia tulkitaan ja systematisoidaan. Tällä metodilla tarkasteltiin ensin sitä, mikä on selvittäjän rooli nykyisin yrityssaneerauslaissa (47/1993, jälj. YrSanL). Seuraavaksi arvioitiin muodostaisiko rikosilmoitusvelvollisuus sisäisiä ristiriitoja yrityssaneerailain normien välille.

Tutkimuksen rakenne etenee siten, että ensin käydään läpi tilastoaineistoa jaksossa 2 sekä kyselytutkimuksen tuloksia jaksossa 3. Tämän jälkeen jaksossa 4 muodostetaan tyyppitapauksen kuvaus tilastojen ja kyselytutkimuksen pohjalta. Jaksossa 5 arvioidaan rikosilmoitusvelvollisuuden sopivuutta selvittäjän rooliin yrityssaneerailain systematiikassa. Viimeisessä jaksossa esitetään keskeiset tutkimustulokset tiivistetysti.

1.2. Käsitteet

Tutkimuksen kohteena oleva ilmiö on jäänyt oikeuskirjallisuudessa ja kotimaisessa juridisessa keskustelussa varsin vähälle huomiolle. Siksi sen kuvaamiseen ei ole muodostunut vakiintunutta käsitteistöä. Jotta tämä selvitys olisi lukijalle sujuvampi, on tarpeellista luoda peruskäsitteistö ilmiön kuvaamisen helpottamiseksi. Samalla on syytä määritellä tiettyjen vakiintuneiden käsitteiden sisältö, jotta lukija pystyy johdonmukaisesti ja yksiselitteisesti tulkitsemaan tässä esitettyä.

Viivyttelyluontoinen saneeraus -termillä viitataan yrityssaneeraukseen tai saneeraushakemukseen, jolle ei ilmeisesti ole muuta tarkoitusta kuin konkurssiin asettamisen estäminen. Tällä tarkoitetaan kaikkia menettelyyn hakeutuvia yrityksiä, riippumatta siitä, aloitetaanko saneerausmenettely vai hylätäänkö saneeraushakemus. Myöskään sillä ei ole merkitystä onko konkurssihakemus ollut jo vireillä hakemusta jätettäessä. Tällä termillä ei varsinaisesti oteta kantaa saneerauskelpoisuuteen ja tervehdyttämisen mahdollisuuksiin. Nimitys tulee ainoastaan subjektiivisesta tahtotilasta, joka menettelyn hakijalla on. Osaltaan se toki kertoo myös tervehdyttämistavoitteen toteutumismahdollisuuksista, sillä vain viivyttelytarkoituksessa hakemuksen jättänyt taho tuskin pyrkii vilpittömään yhteistyöhön muiden osapuolten kanssa yrityksen tervehdyttämiseksi.

Keinotteluluonteinen saneeraus tarkoittaa tässä tutkimuksessa sellaista yrityssaneerausta, jossa velallinen tai joku velallisen organisaatiosta käyttää saneeraushakemusta tai myönnettyä menettelyä oman edun tavoitteluun eikä elinkelpoisen yritystoiminnan tervehdyttämiseen.

Pesänhoitaja termi viittaa konkurssilaisissa määriteltyyn pesänhoitajaan, joka vastaa konkurssipesän selvittämisestä ja hallinnosta. *Selvittäjä* viittaa yrityssaneerauslain selvittäjään, jonka tehtävä on maksuohjelman laatiminen ja velallisen talouden selvittäminen. *Saneerauskelpoisuudella* viitataan siihen, onko yrityksellä edellytyksiä tervehdyttämislle yrityssaneerausmenettelyssä.

Termejä *saneeraus*, *saneerausmenettely* ja *yrityssaneeraus* käytetään usein toistensa synonyymeina vailla tarkempaa erittelyä merkityseroista. Tässä tutkimuksessa termillä *saneeraushakemus* viitataan käräjäoikeudelle jätettävään hakemukseen, jossa pyydetään yrityssaneerauslain mukaisesti saneerausmenettelyn aloittamista. *Saneerausmenettelyllä* tarkoitetaan taasen tuomioistuimen päätöksellä aloitettavaa yrityssaneerauslain mukaista menettelyä, jonka tavoitteena on maksuohjelman laatiminen ja yrityksen tervehdyttäminen. *Yrityssaneeraus* taasen on yleisluonteisempi termi, jolla viitataan erilaisiin suunnitelmallisiin toimiin – joko yrityssaneerausmenettelyyn tai vapaamuotoisiin - joilla tähdätään yrityksen toiminnan tervehdyttämiseen. *Saneeraus* taasen tarkoittaa toiminnan muokkaamista tervehdyttämistarkoituksessa ja voi viitata yksittäisiin toimenpiteisiin tai yrityssaneeraukseen.

2. KOSTI-järjestelmän asiakirjoista selvitettävät seikat

2.1. Aineiston luotettavuudesta, rajauksista ja KOSTI-järjestelmästä

Tätä tutkimusta varten on tarkasteltu tilastoinnin menetelmin konkurssiasiamiehen ylläpitämän konkurssien ja yrityssaneerauksien tiedonhallintajärjestelmän (jatkossa KOSTI-järjestelmä) tietoja.² Tarkastelu on kohdistettu vuonna 2019 alkaneisiin konkurssimenettelyihin, joita on edeltänyt saneeraushakemus tai -menettely. Merkitystä ei ole sillä, onko konkurssi päättynyt vai yhä vireillä, kunhan se on alkanut vuonna 2019. KOSTI-järjestelmään on tallennettava kaikki sellainen tieto konkurssipesän tai yrityksen saneerausmenettelyn hoitamisesta, mikä on merkityksellistä konkurssiasiamiehen valvontatehtävien hoitamiseksi. Tallentamisesta vastaavat pesänhoitajat ja selvittäjät. KOSTI-järjestelmä jakaantuu julkiseen ja yksityiseen puoleen. Yksityiselle puolelle tallennetaan konkurssipesien ja yrityssaneerausmenettelyjen osapuolten välistä viestintää, eikä tämä osa järjestelmää ole julkinen.

Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty ainoastaan niitä tietoja, joihin konkurssiasiamiehellä on pääsy valvontatehtäviensä suorittamiseksi. Säännönmukaisesti tämä materiaali sisältää konkurssien ja yrityssaneerauksien osalta tiedot kaikista aloitetuista menettelyistä, velallisen henkilötiedot ja yhteisön tiedot, velkojan yksilöintitiedot ja tiedot saatavasta, hakemuksen tekijän yksilöintitiedot ja pesänhoitajan tai yrityssaneerauksen selvittäjän sekä valvojan yksilöintitiedot.³ Lisäksi järjestelmään merkitään konkurssi- ja yrityssaneerausmenettelyyn liittyviä asiakirjoja ja toimenpidetietoja, sikäli kuin ne ovat tarpeellisia konkurssiasiamiehen tehtävien hoitamiseksi. Tällaisia asiakirjoja ja toimenpidetietoja ovat esimerkiksi menettelyn aikana tehdyt selvitykset ja tarkastukset, nostetut kanteet, tehdyt rikosilmoitukset, velallisselvitykset ja pesäluettelot. Järjestelmä sisältää siten laajasti tietoa sekä

² Kosti-järjestelmä on pesänhoitajien, selvittäjien, velkojien, velallisten ja konkurssiasiamiehen toimiston sähköinen työväline konkurssi- ja yrityssaneerausasioissa

³ Tietosuojaseloste Kosti – konkurssien ja yrityssaneerausasioiden tiedonhallintajärjestelmä.

konkurssin että yrityssaneerausmenettelyn kulusta, velallisen taloudellisesta asemasta, velallisen käyttäytymisestä sekä menettelyjen aikana tehdyistä toimenpiteistä. Käytännössä järjestelmään tallennettavien tietojen laajuus sekä asiakirjojen sisältö on vahvasti pesähoitajien ja selvittäjien harkinnan varassa.⁴ Osoittautui varsin yleiseksi, että KOSTI-järjestelmään tallennetut tiedot olivat tutkimuskäyttöä varten vaikeasti hyödynnettäviä ja edellyttivät subjektiivista tulkintaa. Lisäksi eräiden keskeisten tietojen ja asiakirjojen tallentaminen on tullut lakisääteiseksi 1.7.2019 alkaen.

Ennen kuin voidaan vastata aineiston perusteella kysymyksiin, on määriteltävä relevantti aikaväli ja sen sisältä relevantit tapaukset. Lähtökohtaisesti tilastointi tehdään vuositasolla, mutta tällainen lähestymistapa tässä tutkimuksessa aiheuttaisi tiettyjä ongelmia. Tämän tutkimuksen teemoja ei ole aiemmin tilastoitu, eikä käytössä siten ole vertailutietoja aiemmilta vuosilta. Siten aineiston käsittelyssä ei voida kontrolloida vuosien välillä tapahtuvaa vaihtelua tai tarkastelujaksolle mahdollisesti osuvia merkittäviä poikkeamia tai niitä aiheuttavia tapahtumia.

Toisaalta myös aiempien vuosien aineiston perusteella laadituissa vertailukelpoisissa tilastoissa olisi omanlaisensa ongelmat. Konkurssi- ja yrityssaneerausasioiden asianhallintajärjestelmästä annettu laki ja -asetus ovat tulleet voimaan vasta 1.7.2019. Ennen tuota ajankohtaa, pesähoitajilla ja yrityssaneerauksien selvittäjillä ei ollut yhtä laajaa velvollisuutta ilmoittaa konkurssiasiamiehen valvontatehtävän kannalta merkittäviä tietoja järjestelmään. On kuitenkin huomioitava, että tätäkin ennen tutkintapyyntöön tallentaminen KOSTI-järjestelmään on ollut hyvän pesähoitotavan mukaista. Lisäksi jo 2013 voimaan tullessa rikosilmoitussuosituksessa pesähoitajan velvollisuudesta lausutaan, että tutkintapyyntö on tallennettava KOSTI-järjestelmään. Tämän takia vuoden 2018 aikana kertyneet rekisteritiedot eivät välttämättä sisällä kaikkea relevanttia materiaalia – ilmoituksia on voitu jättää tekemättä. Konkurssiasiamiehen toimisto on ilmoittanut, että vuoden 2019 osalta se on toisen selvityksen yhteydessä varmistanut, että tammi-kesäkuussa vireillä olleiden menettelyjen ilmoitukset ovat asianmukaiset ja vastaavat toteutunutta.⁵ Vuoden 2019

⁴ Konkurssiasiamiehen toimisto voi puutteita tai laiminlyöntejä huomattessaan vaatia niiden korjaamista.

⁵ Tuon aikavälin tiedot on varmistettu konkurssiasiamiehen toimiston toteuttaman tutkimuksen yhteydessä.

loppupuolen menettelyjen osalta vastaavaa varmistamista ei ole tehty. Yksittäisiä tutkintapyyntöjä voi puuttua myös sen vuoksi, että pesänselvitys saattaa olla vielä kesken - esimerkiksi takaisinsaantiprosessi saattaa yhä olla vireillä tai velallinen välttelee pesänhoitajaa.

Näiden aineiston luotettavuuteen ja kattavuuteen liittyvien rajoitusten vuoksi laajan tilastoaineiston laatiminen ei ole järkevää. Tässä tehtävää tilastointia tulisikin tarkastella enemmänkin ilmiön alustavana kartoituksena. Tällä hetkellä ei ole olemassa minkäänlaista tutkimusta ilmiön laadusta tai laajuudesta, joten pelkästään luotettavaan materiaaliin perustuva ajallisesti suppeampi katsauskin tuottaa uutta tietoa. Toisaalta tarkastelun rajoittaminen pelkästään varmistettuun materiaaliin vuoden 2019 alkupuoliskolta ei liene tarkoituksenmukaista. Vuoden 2019 loppupuoliskon materiaalia voidaan hyödyntää varmistamattomanakin, sillä sen kattavuuden voidaan olettaa olevan hyvällä tasolla ilmoitusvelvollisuuden voimaantulon vuoksi. Tietenkään ei ole poissuljettua, että ilmoitusvelvollisuus laiminlyötäisiin, mutta veloitteen olemassaolo itsessään ohjaa toimijoiden käyttäytymistä siten, että tietoja ilmoitetaan enemmän.⁶

Aineisto jakautuu siten kahteen osaan – vuoden 2019 alkupuoliskon varmasti luotettavaan materiaaliin ja vuoden 2019 loppupuoliskon todennäköisesti luotettavaan materiaaliin. Kuitenkaan ei liene syytä käsitellä näitä osioita erillisinä, sillä tämä jakaisi aineiston niin suppeaksi, ettei järkeviä päätelmiä voitaisi esittää. Koska ei ole syytä olettaa järjestelmään ilmoitetun vääriä tietoja, ainoat puutteet aineistossa voivat olla tietojen ilmoittamatta jättämisiä. Joten puutteiden luonteen epävarmuudet vaikuttavat ainoastaan yhteen suuntaan – ilmiö saattaa näyttäytyä vähemmän yleiseltä kuin se todellisuudessa on.

2.2. Relevantin aineiston määrittely

Kun käytettävän aineiston laajuus on nyt selvillä, on tarkemmin määriteltävä sen sisältä tarkastelulle relevantit tapaukset. Tutkittava ilmiö on määritelty kattamaan tilanteet,

⁶ Voidaan esittää arvio, että n. 50–80 tutkintapyyntöä puuttuu. Tämä määrä tietoja puuttui aiemman konkurssiasiamiehen toimiston tutkimuksen yhteydessä.

joissa yrityksen elinkaarta pitkitetään hakemalla konkurssin sijasta yrityssaneerausta. Vuonna 2019 KOSTI-järjestelmään kirjattiin 1990 konkurssia ja 239 yrityssaneerausmenettelyä. Saneeraushakemuksia, jotka eivät johtaneet yrityssaneerausmenettelyyn, tehtiin 127.

Hakemukset, joiden perusteella saneerausmenettelyä ei ole aloitettu, eivät ole KOSTI-järjestelmään tallennettava tieto. Tämän vuoksi hylätyistä yrityssaneeraushakemuksista jouduttiin tekemään tietopyyntö Oikeusrekisterikeskukselle. Tietopyynnön laajuuden vuoksi se rajattiin koskemaan vain vuosia 2017–2019. Siten aineiston pohjaksi esitetty luku kertoo todellisuudessa sen, kuinka moni vuonna 2019 konkurssiin asetetuista yrityksistä oli tuloksetta hakenut yrityssaneerausta vuosien 2017–2019 välillä. Lukua voidaan tästä rajauksesta huolimatta pitää edustavana, sillä suurin osa yrityksistä, joiden saneeraushakemus ei johda saneerausmenettelyn aloittamiseen, päättyy konkurssiin varsin pian. Vuosina 2017-2019 tuloksettomana saneeraushakemuksen teki 505 yritystä, joista ainoastaan 107 (21,1 %) ei päätenyt konkurssiin. Konkurssi seurasi myös varsin pian – esimerkiksi vuonna 2017 tuloksettomana saneeraushakemuksen tehneistä 155 yrityksestä 114 (73,5 %) oli asetettu konkurssiin, ja näistä ainoastaan 6 (3,9 %) vuonna 2019; loput 108 (96,1 %) oli asetettu konkurssiin vuosien 2017 ja 2018 aikana.

Molempia menettelyjä hakeneiden yritysten joukossa on kaksi relevanttia ryhmää. Ensinnäkin ne yritykset, joille saneerausmenettely on aloitettu ja sen päätyttyä yritys on asetettu konkurssiin tarkastelujakson aikana. Näitä yrityksiä oli aineistossa 166 (8,3 % kaikista konkurseista vuonna 2019). Toisekseen ne yritykset, jotka ovat hakeneet saneerausmenettelyä, mutta saneerausmenettelyä ei ole syystä tai toisesta aloitettu. Näitä yrityksiä oli aineistossa 123 (6,2 % kaikista konkurseista vuonna 2019). Kaiken kaikkiaan vuonna 2019 konkurssiin asetetuista 1990 yrityksestä siis 289 (14,5 %) oli joko ollut yrityssaneerausmenettelyssä tai hakenut sellaista.

Näistä 289 tapauksesta voidaankin lähteä selvittämään, kuinka usein ja miten yrityssaneerausta käytetään konkurssin viivyttämiseen. Viivyttelyä voidaan lähestyä kahdesta erilaisesta kulmasta: 1) viivyttely voi olla ns. viimeinen oljenkorsi määräysvallan pitämiseksi yrittäjällä itsellään; tai 2) viivyttelyllä voidaan pyrkiä mahdollistamaan järjestelyjä, joissa velallinen siirtää omaisuuttaan velkojien

ulottumattomiin, joko rikollisella tavalla tai vähintäänkin takaisinsaannin edellytykset täyttävällä tavalla.

Näistä ainoastaan jälkimmäistä voidaan selvittää KOSTI-järjestelmän aineiston kautta, joskin sitäkin vain osittain. Ensimmäisenä kuvattu viivyteltäytapa on kartoitettavissa ainoastaan analysoimalla perusteellisesti hakijan käyttäytyminen yrityssaneerausta hakiessa ja vertaamalla näin saatuja tuloksia konkurssin velallisselvityksessä esitettyihin konkurssin syihin. Tämän tekeminen olisi edellyttänyt KOSTI-järjestelmän lisäksi pääsyä Oikeusrekisterikeskuksen sekä käräjäoikeuksien aineistoihin. Aineiston laajuus olisi ollut niin suuri, ettei yksittäisillä tietopyynnöillä näistä järjestelmistä olisi päästy haluttuun lopputulokseen. Ottaen huomioon tätä tutkimusta varten varattu aika ja resurssit, ei tällaista selvittämistä pidetty tarkoituksenmukaisena.

Sen sijaan jälkimmäistä viivyteltäytapaa – omaisuusjärjestelyjä varten viivyttelystä – voitiin selvittää saatavilla olevalla aineistolla, sillä KOSTI-järjestelmään tulee tallentaa rikosilmoitus, mikäli sellainen on konkurssissa tehty. Rikosilmoituksia tarkastelemalla syntyi käsitys, että se tehdään varsin alhaisella kynnyksellä, mikäli pesänhoitajalla on jonkinlainen epäily tehdystä rikoksesta. Näin ollen voidaan olettaa, että rikosilmoitus on laadittu, mikäli mahdollisesti rikoksen tunnusmerkistön täyttävää omaisuusjärjestelyä on tehty. Rikosilmoitukset ovat myös haettavissa asiakirjahauulla KOSTI-järjestelmästä, joten on helppoa määritellä, missä aiemmin saaduista 289 tapauksesta on syytä epäillä tällaisia toimenpiteitä. Näistä 289 tapauksesta rikosilmoitus on laadittu ja tallennettu KOSTI-järjestelmään 53 tapauksessa. Näin ollen rikosilmoitus on tehty 18,3 % konkurseissa, missä on taustalla yrityssaneeraus. Osuus on hieman alhaisempi kuin rikosilmoitusten laadinta kaikissa konkurseissa. Vuonna 2019 aloitetusta 1990 konkurssista rikosilmoitus oli laadittu ja tallennettu Kostiin 411 (20,7 %) tapauksessa. Konkurseja, joissa ei ollut yrityssaneerausmenettelyä taustalla, oli 1701 ja näissä tehtiin 358 rikosilmoitusta – 21 % tehtiin rikosilmoitus.

Näitä 53 tapausta täydentämään olisi ollut hyödyllistä saada sellaiset tapaukset, missä on esitetty takaisinsaantivaatimus tai vahingonkorvausvelvollisuus yrityksen johdolle. Valitettavasti nämä tapaukset eivät olleet eriteltävissä Kosti-järjestelmässä haun rajauksin. Nämä tapaukset olisivat kenties olleet määriteltävissä velallisselvitysten tarkalla läpikäynnillä, joskin asiakirjan luonteen johdosta niitä ei voi pitää osoituksena takaisinsaanti- tai korvausvaatimuksen olemassaolosta. Näin ollen aineiston valintaan

olisi jouduttu asettamaan vahvasti tutkijan subjektiiviseen arvioon perustuva kriteeristö vaatimuksen menestymismahdollisuuksista tai vaihtoehtoisesti olisi pitänyt hyväksyä aineistoon sellaisia tapauksia, missä näyttö velkojia loukkaavista järjestelyistä oli vähäistä. Varsinaisia takaisinsaantikanteita ei tallenneta erillisenä asiakirjatyyppinä, eikä tällaisia asiakirjoja löytynyt kuin yksi asiakirjan nimeen kohdistuvalla tekstihauulla aineistoon muutoin kuuluvista tapauksista. Tuossa yhdessä tapauksessa oli tehty myös rikosilmoitus. Näin ollen aineistoon ei valikoitunut tapauksia takaisinsaantikanteiden perusteella.

Näistä 53 tapauksesta otettiin pois viisi sillä perusteella, että niissä saneerausmenettelyssä on vahvistettu saneerausohjelma, ja menettely on aloitettu sekä maksuohjelma vahvistettu vähintään neljä vuotta ennen konkurssiin asettamista. Näissä tapauksissa pelkästään neljän vuoden ajan jatkunut toiminta osoittanee, että saneerausmenettelyä ei ole käytetty viivyttelytarkoituksiin.

Tässä tutkimuksessa käsitellään näin saatua 48 tapauksen aineistoa ja pyritään johtamaan siitä tilastoja ja tyypillisiä ominaisuuksia viivyttelytapauksista. Edellä selostetuista syistä tulokset eivät anna symmetristä kuvaa viivyttelytapauksen eri puolista. Lähestymistavan rajausta maisuusjärjestelyjä painottavaan puoleen voidaan kuitenkin pitää perusteltuna tutkimukselle asetettujen lähtökohtien kannalta. Talousrikostorjunnan toimenpideohjelmassa haluttiin selvittää nimenomaan omaisuusjärjestelyjen ja velallisen rikosten yleisyyttä sekä niiden pohjalta selvittäjän velvollisuutta tehdä rikosilmoitus.

2.3. Yleistä aineiston tapauksista

Aineiston tapauksista lienee aluksi syytä antaa muutamia perustietoja, jotka osaltaan osoittavat näissä todella olevan kyse kriisiyrityksistä, joissa tapahtuu väärinkäytöksiä ja velkojien vahingoksi tehtäviä toimia. Ensinnäkin aineiston 48 tapauksesta ainoastaan 18 (37,5 %) on käynyt läpi täysimittaisen konkurssimenettelyn tai tällainen menettely on yhä vireillä. Muissa 30 tapauksessa (62,5 %) konkurssi on rauennut varojen puutteeseen. Konkurssi on rauennut keskimäärin 239 päivässä aloittamisesta, mediaanin ollessa 210 päivää. Julkisselvitys on aloitettu kahdessa tapauksessa (4,2 %). Erytistarkastus on teetetty tai tilattu kahdeksassa tapauksessa (16,7 %).

Yrityssaneeraushakemus on hylätty 29 aineiston yrityksistä (60,4 %) ja hyväksytty 19 tapauksessa (29,6 %). Niissä 19 tapauksessa, missä yrityssaneerausmenettely on aloitettu, se on keskeytetty 12 tapauksessa (63,2 %). Ainoastaan 3 (15,8 %) tapauksessa näistä 19:sta ohjelma on vahvistettu. Neljässä tapauksessa (21,1 %) aineisto oli niin puutteellinen, ettei voitu tarkkaan selvittää menettelyn päättymistä. Niissä 11 tapauksessa, missä saneerausmenettelyn keskeyttämistä on haettu, hakijana oli selvittäjä 9 tapauksessa (81,8 %), 1 tapauksessa velkoja (9,1 %), 1 oli velallisen ja selvittäjän yhteishakemus (9,1 %). Tapauksista 1 sisälsi laaditun ohjelmaehdotuksen, mutta sitä ei saatu vahvistettua.

Aineiston 48 tapauksesta 29 (60,4 %) hakemus saneerausmenettelyn aloittamisesta oli hylätty. Näistä 29 tapauksesta 13 (44,8 %) olivat sellaisia, missä hakemus oli puutteellinen, eikä sitä täydennetty määräajassa. Näistä 13 tapauksesta 3 tapauksessa täydennyksen määräaika pidennettiin kahdesti, 1 tapauksessa kerran ja 1 tapauksessa kolmesti – lopuissa 8 tapauksessa määräaika ei pidennetty. Hylätyistä 29 hakemuksesta 4 osalta (13,8 %) hakija peruutti hakemuksensa. Lopuissa 12 tapauksessa (41,4 %) hakemus hylättiin YrSanL 7 §:n esteperusteihin viitaten: 1) kohtaan viitattiin 9 kertaa, 2) kohtaan 7 kertaa, 3) kohtaan 9 kertaa, 4) kohtaan 4 kertaa, 5) kohtaan 3 kertaa ja 6) kohtaan kerran. Rikokseen esteperusteena viitattiin kerran.

2.4. Viivytyksen kesto – kuinka kauan konkurssi on viivästynyt

Tässä tutkimuksessa selvitetään viivyttelyyn käytettävää yrityssaneerausmenettelyä. Olennainen asia viivyttelytarkoitukselle on ilmeisesti viivytyksen kesto. Toisin sanoen, kuinka kauan konkurssiin asettamista voidaan pitkittää. Tätä kysymystä voidaan lähestyä aineiston analyysillä selvittämällä, kuinka kauan näissä tapauksissa on onnistuttu pitkittämään konkurssiin asettamista.

Teoreettisena pitkittämisajana voidaan pitää saneeraushakemuksen ja konkurssihakemuksen välistä aikaa. Teoriassa pitkittäminen voi jatkua kuukausia ja jopa vuosia. Tosin pitkäkestoisessa saneerausmenettelyssä kyse on jo uskottavasta toiminnasta eikä oikeastaan voida edes puhua viivyttelyluonteisesta saneerauksesta tai pitkittämisestä – mikäli ohjelman vahvistamiselle ei ole edellytyksiä, oletus on menettelyn keskeyttäminen pikimmiten. Tarkkoja aikamääreitä uskottavuudelle ei

voitane asettaa. Teoreettinen pitkittämisaika ei huomioi mitään relevantteja muuttujia, kuten tuomioistuinten ruuhkaa, asian laatua ja laajuutta, osapuolten motiiveja tai saneerauksen edellytyksiä. Näin ollen se ei kerro mitään tutkittavasta ilmiöstä. Pitkittäminen kattaa ainoastaan tilanteet, joissa saneerausmenettelyn tai saneerausohjelman läpikäymiselle ei ole uskottavia mahdollisuuksia. Arvioissa pitkittämisen kestosta on siten huomioitava erilaiset muuttujat saneeraushakemuksen ja -menettelyn prosessissa sekä niiden aiheuttamat reunaehdot pitkittämistarkoituksen toteamiselle.

Aineiston tapauksissa konkurssihakemus oli jätetty ennen saneeraushakemusta 30 (62,5 %) tapauksessa. Konkurssihakemus jätettiin keskimäärin 45 päivää ennen saneeraushakemusta mediaanin ollessa 34 päivää. Hylättyjen saneeraushakemusten tapauksissa hakemusten välillä oli keskimäärin 66 päivää mediaanin ollessa 42 päivää.

Keskimäärin aineiston tapauksissa saneeraushakemusten ja konkurssiin asettamisen välillä oli 206 päivää, mediaanin ollessa 174 päivää. Niissä tapauksissa, missä saneeraushakemus oli hylätty, keskiarvo oli 130 päivää ja mediaani 99 päivää. Mikäli hakemus hyväksyttiin, keskiarvo oli 322 päivää ja mediaani 255 päivää. Jos konkurssihakemus oli jätetty ennen saneeraushakemusta, keskiarvo oli 155 päivää ja mediaani 132 päivää. Mikäli konkurssihakemusta ei ollut jätetty, keskiarvo oli 309 päivää ja mediaani 228 päivää.

Taulukko 1. Aikavälit saneeraushakemuksesta konkurssiin asettamiseen. (N=48)

Aikaväli saneeraushakemus – konkurssiin asettaminen	Keskiarvo	Mediaani
Kaikki tapaukset	206	174
Vain hylätyt hakemukset	130	99
Vain hyväksytyt hakemukset	322	255
Ei edeltävää konkurssihakemusta	309	228

Näistä luvuista voidaan esittää joitain päätelmiä. Ensinnäkin, mikäli saneerausmenettely saadaan aloitettua, potentiaalinen viivästysaika nousee huomattavasti – keskimäärin 130 päivästä 321 päivään. Itsestään selvää lienee, että aloitettu menettely pidentää viivytysaika, sillä toimenpiteiden määrä lisääntyy merkittävästi varsinaisessa menettelyssä verrattuna hakemusvaiheeseen. Toisekseen, jos saneeraushakemus tehdään ennen konkurssihakemusta, todennäköinen viivästysaika pitenee – keskimäärin 155 päivästä 309 päivään. Toisaalta tämä muutos liittyy vähintään osaksi siihen, että konkurssihakemuksen ollessa vireillä yrityksen kriisi on jo niin pitkälle edennyt, ettei viivyttelyä voida uskottavasti jatkaa pitkään. Osaltaan tämä vahvistaa ajatusta siitä, että saneerausmenettelyyn kannattaa hakeutua ajoissa, jotta menettelystä voi hyötyä.

Vaihtoehtoisesti viivästysaika voitaisiin laskea tarkemminkin. Aineiston rikosilmoituksia painottavan luonteen vuoksi tällaisia tarkempia aikamääreitä voidaan johtaa vain yksi. Jos saneeraushakemus jätettiin konkurssihakemuksen ollessa vireillä ja saneeraushakemus on hylätty, voidaan suoraan katsoa saneeraushakemuksen käsittelyajan olleen viivästysajan kesto. Se esti konkurssihakemuksen käsittelyn, mutta muuta merkityksellistä seurausta se ei saanut aikaan. Tällaisia yrityksiä oli 48 tapauksen aineistossa 25 kappaletta ja niissä *viivästysaika oli keskimäärin 123 päivää mediaanin ollessa 99 päivää*. Tämä tulos ei eroa merkittävästi teoreettisesta viivästysajasta niissä tapauksissa, missä saneeraushakemus oli hylätty (130 päivää keskiarvo ja 99 päivää mediaani).

2.5. Viivästyttämällä aiheutetun taloudellisen vahingon määrä

2.5.1. Kiellettyihin oikeustoimiin perustuva laskentatapa

Keinotteluluonteiset saneerausmenettelyt aiheuttavat luonnollisesti vahinkoa velkojille. Ilmiön luonteeseen kuuluu jo määritelmätasolla se, että velallinen pyrkii viivyttämään konkurssiin siirtymistä. Tämä ylimääräinen aika tarkoittaa velallisen määräysvallan säilyttämistä ja siten mahdollisuutta tehdä erilaisia oikeustoimia. Näitä transaktioita on kahdenlaisia. Ensinnäkin velallinen saattaa haluta säilyttää määräysvaltansa siitä, miten liiketoiminta ja siihen kiinteästi liittyvät transaktiot

järjestetään. Tällöin transaktiot ovat liiketoimintaan liittyviä ja velallisen intressi on säilyttää määräysvalta niiden järjestelemiseksi. Liiketoimintaan liittyvät transaktiot ovat lähtökohtaisesti tämän tutkimuksen teemojen kannalta merkityksettömiä, elleivät ne ylitä sallitun liiketoiminnan rajoja. Nämä rajat ylittävät transaktiot muodostavatkin toisen kategorian.

Jos tehdyillä oikeustoimilla ei ole liiketaloudellisesti arvioituna järkeviä perusteita, ne ovat kiellettyjä. Tällaisiin toimiin on lainsäädännössä puututtu muun muassa takaisinsaantisääntelyllä, varojenjaon rajoituksilla, velallisen epärehellisyden kriminalisoinnilla, velkojien suosinnan kriminalisoinnilla ja vahingonkorvausinstituutiolla. Kaikissa näissä on kyse toimenpiteistä, joilla siirretään varallisuutta pois velallisen varallisuuspiiristä velkojakollektiivin vahingoksi.

Viivyttelyluonteisessa saneerausmenettelyssä juuri tällaiset seikat muodostavat velkojia vahingoittavat toimet. Potentiaalinen vahingon määrä on korkeintaan yrityksellä viivyttämisen alkaessa olevan varallisuuden määrä lisättynä sen saatavilla olevien varallisuuserien määrällä. Vahingon määrä voidaan kuitenkin laskea kahdella erilaisella tavalla. Ensinnäkin voidaan esittää arvio viivytyksen aikana alentuneesta varallisuudesta. Toisekseen voidaan tarkastella selville saatujen kiellettyjen oikeustoimien euromääräistä arvoa. Molemmissa laskutavoissa on vahvuutensa ja heikkoutensa, mutta kiellettyihin oikeustoimiin perustuva tapa muodostuu luotettavammaksi. Näiden laskutapojen kohdalla oletetaan, että varallisuuden vähentyminen tai kielletty oikeustoimi on tapahtunut nimenomaan määräysvallan säilymisen luomien toimintamahdollisuuksien ja niiden käyttämisen vuoksi. Vaihtoehtoisesti velallinen voi näillä toimillaan myös peitellä ja piilotella aiemmin tehtyjä järjestelyjä ja siten edesauttaa vahingon syntymistä. Tarkkaa erittelyä ei aineiston pohjalta voida tehdä.⁷

Luotettavammaksi vahingon määritelmäksi muodostuu viivästyksen aikana tehtyjen kiellettyjen oikeustoimien muodostama summa. Tässä määritelmässä voidaan jälkikäteen konkurssissa esitettyjen tutkintapyyntöjen, kanteiden ja tuomioiden perusteella määritellä tarkka euromääräinen luku sille, kuinka paljon vahinkoa on

⁷ Tämä edellyttäisi velallisen erityistarkastuksen laatimista kaikissa aineiston konkurssipesissä.

aiheutettu viivästyksen aikana. Lukuun otetaan kaikki takaisinsaannilla vaadittavissa olevat erät, velallisen epärehellisuuden tunnusmerkistökijät täyttävien suoritusten erät, vahingonkorvauskanteet yrityksen varallisuusasemaa vahingoittaneista teoista sekä muut varallisuuden siirrot mihin sisältyy riski varojen katoamisesta.

Konkurssin velallisselvityksessä on usein tietoa juuri tällaisista seikoista. Parhaimmaksi tietolähteeksi osoittautui kuitenkin pesänhoitajien laatimat rikosilmoitukset, joissa oli varsin yksityiskohtainen kuvaus tehdyistä toimenpiteistä ja euromääräiset summat epäilyksenalaisista toimista. Heikkoutena tässä laskentatavassa on lähinnä se, saadaanko kaikki epäasialliset oikeustoimet selville ja kuinka luotettavasti ne merkitään asiakirjoihin. Samoin rikosilmoituksissa ja velallisselvityksissä on esitetty vasta rikosepäily perustuen yleensä kirjanpidosta puuttuviin summiin. Velallinen pyrkii luonnollisesti peittelemään tekojaan, mikäli ne ovat velkojille vahingollisia.

Toinen ongelma tähän laskutapaan tulee siitä, että näitä summia on voitu vaatia maksettavaksi, palautettavaksi tai korvattavaksi. Jos näin saadaan varoja takaisin, voidaan väittää, ettei mitään vahinkoa ole tapahtunut. Näin ollen näiden siirtojen yhteissumma olisi ainoastaan potentiaalinen vahingon määrä ja totuudenmukaisen kuvan saaminen edellyttäisi takaisin saatujen varojen vähentämistä kokonaissummasta. Näiden summien takaisin saaminen edellyttää kuitenkin resursseja, aikaa ja vaivannäköä, ja tämä prosessi aiheuttaa kustannuksia konkurssipesälle. Toki kustannuksia usein saadaan vähennettyä sillä, että pesänhoitaja tarjoaa maksuvelvolliselle sovintoratkaisua. Takaisinsaadusta määrästä tulee siis ottaa pois todelliset kustannukset, jotta saadaan todellisuutta vastaava näkemys. Viivytyksen aiheuttama vahinko olisi näin ollen kiellettyjen oikeustoimien summa vähennettynä takaisinsaadulla määrällä lisättynä takaisin saamiseksi tarvittujen toimenpiteiden kustannuksilla. Ilman takaisinsaatuja erien vähentämistä kyseessä olisi jälleen vain arvio potentiaalisen vahingon enimmäismäärästä. Käytännössä KOSTI-järjestelmästä ei näitä tietoja voitu johtaa ja oletettavasti vuoden 2019 konkursseihin liittyvät takaisinsaanti- ja korvauskanteet ovat vielä vireillä.

Vielä on todettava, että suurimmassa osassa tapauksia oli kyse tilanteista, missä rikosilmoituksessa eriteltyt teot oli tehty ennen saneeraushakemuksen jättämistä, tai tekoja oli jatkettu vielä käsittelyn aikana. Useimmiten myös velallisen toimista saadut tiedot olivat epäluotettavia ja puutteellisia, eikä näin ollen voitu edes tarkkaan

eritellä, missä vaiheessa vahingot oli aiheutettu. Tästä syystä jouduttaisiin joko luopumaan tällaisen luvun esittämisestä tai turvautumaan yleisluontoisempaan lukuun. Tässä on valittu jälkimmäinen tapa. Näin ollen vahingon määrän lasku perustuu siihen, kuinka suuret vaatimukset näitä toimijoita kohtaan on esitetty, riippumatta siitä milloin vahingon aiheuttanut rikos on tehty. Tämä on osaltaan perusteltua myös siksi, että viivytteilyluonteisen hakemuksen tarkoitus voi olla myös toimien peittely ja siten rikosten paljastumisen sekä rikosvastuun toteutumisen välttely. Tätä tarkoitusta vasten näiden rikosvahinkojen yhteissummaa voidaankin pitää maksimimääränä onnistuneella viivytteilyllä aiheutetulle vahingolle – ilman viivytteilyä rikoksiin olisi saatettu pystyä puuttumaan.

Näillä varsin mittavilla rajoituksilla aineistosta voidaan johtaa konkreettiset luvut aiheutetuista vahingoista. *Tutkintapyyntöissä ja velallisselvityksissä kuvattujen kiellettyjen toimien yhteissumma oli 7 469 782 € niissä 37 tapauksessa, joissa tällainen summa oli saatavilla tai laskettavissa. Keskiarvo oli 219 699 €, mediaanin ollessa 108 109 €.* Näiden lisäksi aineistossa oli viisi tapausta, joissa ei epäilty kiellettyjä varallisuuden siirtoja sekä neljä tapausta, missä kiellettyjen oikeustoimien summia ei pystytty laskemaan kirjanpitoaineiston perustavanlaatuisten puutteiden vuoksi. Kolmessa tapauksessa asiakirjoissa ei yksilöity summia.

2.5.2. Vähentyneen varallisuuden määrään perustuva laskentatapa

Toinen potentiaalinen laskentatapa on verrata toisiinsa viivytteilyluonteisen saneerausmenettelyn alussa yrityksellä ollutta varallisuutta konkurssin alkaessa yrityksellä olleeseen varallisuuteen. Tiivistetysti sanottuna, vahinko voitaisiin siis määritellä erotuksena yrityksen varallisuudessa ennen ja jälkeen viivästyksen. Etenkin, jos yritys on päätynyt konkurssiin välittömästi saneerausmenettelyn päätyttyä, voidaan katsoa saneerausajana vähentyneen varallisuuden määrä velkojille aiheutetuksi vahingoksi. Näin vältetään tarve yksilöidä vahingon aiheuttaneet toimenpiteet.

Tämä laskutapa on kuitenkin ongelmallinen monella tapaa. Jos saneerausmenettely on aloitettu, menettelynaikaisista toimenpiteistä voi aiheutua vahinkoa velkojille, mutta nämä toimenpiteet voivat yhä olla perusteltuja saneerauksen tavoitteiden toteuttamiseksi tai muutoin liiketoiminnan ylläpitämiseksi. Kriisiytynyt liiketoiminta ei

välttämättä parane saneeraushakemuksen väliaikaisten kieltojen tai menettelyn aloittamisen jälkeen. Liiketoiminnan puutteet, kuten riittämättömät vastikkeet, aiheuttavat sen, että liiketoiminnan jatkaminen itsessään aiheuttaa varallisuuden vähentymistä. Jos konkurssia ei voida välttää ja saneerausmenettely on aloitettu perusteetta, periaatteessa myös tällainen vahinko on konkurssin viivyttämisen aiheuttamaa. Jos taas saneerausmenettelyssä on ollut aito mahdollisuus tervehdyttämiseen, ei voida puhua konkurssin viivyttämisestä, eikä ole myöskään intressiä arvioida vahinkojen määrää. Voi kuitenkin olla mielenkiintoista ja hyödyllistä pyrkiä erottamaan liiketoiminnan järjestämiseen, saneerausmenettelyyn ja kiellettyihin oikeustoimiin liittyvät vahingot suuruuksineen. Jos niiden välisiä suhteita varallisuuden vähentymisen kokonaismäärässä ei eritellä, voi olla vaikeaa päätellä, mitkä kulut ovat olleet aitoja sekä tarpeellisia ja mitkä ovat olleet kiellettyjä.

Viivyttelyluonteisen saneerauksen kohdalla voi olla vaikeaa arvioida, mikä olisi ollut velallisen varallisuus ilman konkurssin viivyttämistä. Konkurssia viivyttämään pyrkivä velallinen antaa todennäköisesti turhan optimistisia ja liioiteltuja tietoja yrityksen tervehdyttämisedellytyksistä. Omaan etuaan tavoittelevalla velallisella on intressi mennä tätäkin pitemmälle ja antaa suorastaan valheellisia tietoja. Hakemuksen aikaisesta taloudellisesta tilanteesta on siten työlästä saada luotettavaa kuvaa. Aineiston 48 tapauksesta 28 (58,3 %) kohdalla esitettiin jonkinasteinen epäily velallisen hakemusvaiheessa tai saneerausmenettelyn aikana esittämistä tiedoista. Kymmenessä tapauksessa näistä 28 tapauksesta kyseessä oli suoranainen tietojen puuttuminen. Samoin kymmenessä tapauksessa 28:sta kyse oli kirjanpidon puutteellisuudesta ja neljässä epäiltiin velallisen pimittävän tietoja. Neljässä tapauksessa esitettiin vain yleisluonteinen epäily luotettavuudesta.

Saneerausmenettelyssä mahdollisesti tehtyä selvitystä voidaan käyttää apuna, mikäli sellainen on ehditty laatia. Tässä tutkimuksessa ei ole edellytyksiä alkaa selvittämään aineistossa esiintyvien yhtiöiden taloudellista tilaa tarkemmin. Lähtökohdaksi on otettu konkurssissa tehty selvitys ja toteutunut ilmoitetut pesän varat mitä verrataan saneerausmenettelyssä laaditun selvityksen varallisuuden määrään tai hakemuksessa esitettyyn varallisuuden määrään, mikäli saneerausmenettelyä ei ole aloitettu. Valitettavasti aineiston 29:ssä hylättyjen saneeraushakemusten tapauksissa saneeraushakemuksissa ilmenee vain harvakseltaan tietoa yrityksen varallisuudesta (4 tapauksista, 13,7 %). Missään näistä tapauksista, joissa varallisuustieto on annettu,

tiedoista ei ole esitetty luotettavuusepäilyjä. Vastaavasti myös yrityssaneerauksen taloudellisen selvityksen osalta KOSTI-aineisto on varsin puutteellinen. Aineistoon kuuluvista 19 tapauksesta, missä saneerausmenettely oli aloitettu, kuudesta oli tallentamatta velallisen taloudellinen selvitys KOSTI-järjestelmään.

Toisaalta myös konkurssissa laadittavia selvityksiä voidaan pitää epäluotettavina. Aineiston 48 tapauksesta ainoastaan 1 osalta (2,1 %) ei ollut syytä epäillä kirjanpitorikosta. Näin ollen se aineisto, minkä pohjalta konkurssipesän varallisuus lasketaan, ei ole luotettavaa. Toisekseen, vaikka kirjanpito olisikin hoidettu asianmukaisesti, usein pesäluettelo oli aineiston tapauksissa merkitty saamia läheistahoilta sekä muita saamia, joita ei voida pitää kurantteina. Ne on kuitenkin merkittävä luettelo varallisuutena. Saatavien perinnän realistisuuden arviointi ei ole tarkoituksenmukaista tämän tutkimuksen puitteissa.

Tällä laskutavalla saatiin tulokseksi, että keskimäärin varallisuus oli vähentynyt 56 096 € konkurssin ja yrityssaneerauksen välillä, mediaanin ollessa 23 087 €. Yllä esitetystä syystä tätä lukua ei voida pitää kuin heikosti suuntaa antavana aineiston laajojen epäluotettavuuksien johdosta.

Erotuksesta ei vähennetä saneerausmenettelyn kuluja, sillä saneerausmenettelyn ollessa viivyteltäytarkoituksessa tehty, näitä kuluja voidaan pitää vahinkona. Näin saatua erotusta voidaan pitää suuntaa antavana lukuna vahingoista, joskin heikolla menestyksellä harjoitetun liiketoiminnan osuutta ei voida erotella näistä luvuista. Näiden rajausten vuoksi arvio kattaa ainoastaan ne saneerausmenettelyt, missä hakemus on hyväksytty ja selvittäjä on laatinut selvityksen velallisen taloudellisesta tilasta.

Huomautettakoon, että tietojen pimittäminen ja kirjanpidon puuttuminen estävät saneerausmenettelyn aloittamisen. Tietojen puuttumisella saavutettava hyöty rajoittuisi ainoastaan siihen aikaan, jonka velallinen onnistuu pitämään saneeraushakemusta vireillä. Hakemuksen käsittelyä viivyttämällä velallinen voi aiheuttaa sen, että myös tämä aika muodostuu merkittäväksi.

2.5.3. Selvittelykulut

Aineistosta on näiden lisäksi luotettavasti löydettävissä kaksi kuluerää, jotka keinotteluluonteinen saneerausmenettely aiheuttaa. Ensinnäkin saneerausselvittäjän

palkkio, jota velallinen ei maksa. Toisekseen myöhemmin konkurssipesässä tehtyjen erillistoimien kulut, mikäli niiden tarve juontuu suoraan viivyttyluonteisen saneerausmenettelyn aikana tehdyistä oikeustoimista.

Selvittäjän palkkion määrä ei selviä KOSTI-järjestelmään tallennetuista asiakirjoista erityisen luotettavasti. Aineiston sisällä saneerausmenettely oli aloitettu 19 tapauksessa, joista ainoastaan 11 asiakirjoista pystyi päättämään selvittäjän palkkion määrän. Selvittäjän lasku oli tallennettu kolmessa tapauksessa 19:sta. Myöskään laskun maksaminen ei ilmene asiakirjoista kuin harvoin. Kun voidaan kuitenkin päätellä, että saneerausmenettely on ollut turha viivyttyluonteensa vuoksi, ei liene väliä onko selvittäjän palkkio maksettu.⁸ Kyseessä on joka tapauksessa turhasta menettelystä aiheutunut uusi kustannus, joka on syntynyt ilman liiketoimintaan liittyvää asiallista perustetta ja vähentää muiden velkojen suorituksiksi saatavilla olevaa varallisuutta.

Toinen selvittelykuluerä oli konkurssipesässä tehtyjen erillistoimien kulut, mikäli niiden tarve juontuu suoraan viivyttyluonteisen saneerausmenettelyn aikana tehdyistä oikeustoimista. Valitettavasti sitä ei voida eritellä, milloin erityistarkastuksen tarve tai rikosilmoituksen laatiminen juontuu nimenomaan saneerausmenettelyyn ja viivyttyluonteeseen liittyvistä seikoista. Toisaalta myös takaisinsaantikanteet kuuluisivat tähän kategoriaan, mutta aineiston tapauksissa ei ollut eritelty näitä kuluja tai asian käsittely oli vielä kesken. Poikkeuksetta selvittelytarve kohdistui myös, ja useimmiten pääosin, velallisen normaalin toiminnan aikaan. Tämän vuoksi rikosilmoitusten ja erityistarkastusten kustannukset on lisätty sellaisinaan tähän arvioon aiheutetuista kustannuksista.

Näitä esiteltyjä kuluja – selvittäjän palkkiota ja erityistoimenpiteiden kustannuksia – voidaan kutsua kollektiivisesti selvittelykuluiksi, ja niitä on syytä käsitellä yhtenä kokonaissummana. Valitettavasti aineistosta löytyi tällaisia toimenpiteitä kuluineen hyvin harvakseltaan. Aineiston 48 tapauksessa erityistarkastus tehtiin yhdeksälle ja yhdessä teetettiin erityistarkastus saneerauksessa. Verotarkastus oli teetetty kahdelle yritykselle. Lisäksi yhdelle yritykselle teetettiin ARA-tarkastus ja verotarkastus sekä

⁸ Velkojen suoritusten vähentyminen on korostettua, sillä selvittäjän palkkio on etusijalla konkurssissa YrSanL 87.5 § mukaisesti. Tämä seikka tulee huomioiduksi konkurssipesän varallisuuden ja velkojen kohdalla.

yhdelle verotarkastus erityistarkastuksen lisäksi. Näin ollen 14 (29,2 %, N=48) tapauksista teetettiin jonkinlainen tarkastus jossain menettelyn vaiheessa.

Velallisen toiminnan selvittämiseksi tehtyjen erillistoimenpiteiden – mukaan lukien rikosilmoitukset – kustannukset olivat keskimäärin 1 596 € niissä 18 tapauksessa, joissa selvittelykulut oli esitetty. Mediaani oli 719 €. Selvittäjän palkkio oli keskimäärin 12 674 € niissä 19 tapauksessa (N=48), joissa yrityssaneerausmenettely aloitettiin. Mediaani oli 7 440 €. Koska tiedot olivat harvoissa tapauksissa tallennettuina KOSTI-järjestelmään, voidaan lukuja pitää korkeintaan suuntaa antavina. Huomattavaa on etenkin se, ettei erityistarkastusten kuluja yleensä ollut ilmoitettu. Tämä tieto olisi todennäköisesti nostanut lukuja merkittävästi.

2.5.4. Vahinko suhteessa yrityksen kokoon, varallisuuteen ja velkaan

Vahingon määrän kannalta on myös merkitystä sillä, minkä kokoiset yritykset päätyvät keinotteluluonteiseen saneeraukseen. Potentiaalisen vahingon määrä on aina suhteessa yrityksen kokoon ja varallisuuden määrään. Aineistossa esiintyvistä 48 yrityksestä 8 yrityksen liikevaihto oli 0–100 000 €, 8 yrityksen liikevaihto oli 100 000–200 000 €, 5 yrityksen liikevaihto oli 200 000–400 000 €, 14 yrityksen liikevaihto oli 400 000–600 000 €, 8 yrityksen liikevaihto oli 600 000–1 000 000 € ja loppujen 5 yrityksen yli 1 000 000 €. Keskimäärin liikevaihto oli aineiston yrityksissä 685 318 €, mediaanin ollessa 43 3511 €. Näiden yritysten varallisuus konkurssiin asetettaessa oli keskimäärin 123 772 €, mediaanin ollessa 21243 €. Velkamäärä oli keskimäärin 54 9376 €, mediaanin ollessa 285 457 €.

Yhtiöiden koko liikevaihdolla, varallisuudella ja velkamäärällä vaihteli suuresti, joten lienee tarpeen johtaa suhdeluku siitä, miten laajoja vahinkoja on onnistuttu aiheuttamaan liikevaihtoon tai konkurssipesän varallisuuteen nähden⁹. Suhdelukua laskettaessa vahinkojen määränä on käytetty kiellettyihin oikeustoimiin perustuvaa laskukaavaa. Vahingot ovat olleet keskimäärin 2,2 kertaiset yrityksen liikevaihtoon nähden, mediaanin ollessa 0,25.¹⁰ Aineistossa on yksi erityisen törkeä tapaus, missä

⁹ Tosin pesän varallisuutta koskevat samat varaukset kuin aiemmin esitetty vähentynyttä varallisuutta käsittelevässä jaksossa.

¹⁰ 14 tapauksen osalta nämä luvut eivät olleet laskettavissa puuttuvien tietojen vuoksi.

kiellettyjen oikeustoimien summa on n. 820 000 € ja suhdeluku on n. 55. Jos tämä tapaus poistetaan laskuista, saadaan suhdelukujen keskiarvoksi 0,62 mediaanin pysyessä ennallaan. Vahingot ovat keskimäärin 19 kertaa konkurssipesän varallisuuden määrän verran, mediaanin ollessa 2,3.¹¹ Konkurssipesän varallisuuteen suhteutettuna edellä mainittu törkeä tapaus ei muodostu muusta aineistosta poikkeavaksi.

Vielä lienee syytä suhteuttaa aiheutetut vahingot näiden yritysten velkamäärään. Tämä lienee tarpeen lähinnä sen havainnollistamiseksi, kuinka suuri osuus velkojen saatavista voitaisiin kattaa, mikäli kiellettyjen oikeustoimien erät saataisiin täysimääräisinä palautettua tai estettyä kokonaan. Viivyttelyluonteisten saneerauksien tapauksissa kielletyillä oikeustoimilla siirretty varallisuus on määrältään keskimäärin 56,2 % konkurssipesän velkamäärästä, mediaanin ollessa 31,6 %.¹²

Taulukko 2. Viivyttelyluonteisilla saneerauksilla aiheutettu vahinko. (N=48)

Vahinko	Keskiarvo €	Mediaani €
Kielletyt oikeustoimet	219 699	108 109
Vähentynyt varallisuus	56 096	23 087
Kielletyt oikeustoimet prosenttia konkurssipesän varallisuudesta	19	2,3
Kielletyt oikeustoimet prosenttia konkurssipesän veloista	56,2	31,6

¹¹ 14 tapauksen osalta nämä luvut eivät olleet laskettavissa puuttuvien tietojen vuoksi. Kahden konkurssipesän varallisuudeksi oli merkitty nolla, joten ne oli otettava pois laskuista.

¹² 14 tapauksen osalta nämä luvut eivät olleet laskettavissa puuttuvien tietojen vuoksi. Edellä mainittu tavanomaista törkeämpi tapaus ei muodostu tässäkään poikkeavaksi.

2.6. Rikosilmoitukset, rikokset, takaisinsaanti ja muut niihin liittyvät epäselvyydet

Aineistosta on helposti johdettavissa tilastoja tehdyistä rikoksista, ilmenevistä rikosnimikkeistä ja tehdyistä rikosilmoituksista. Luonnollisesti olisi luotettavinta tarkastella rikosten osalta annettuja tuomioita, mutta aineiston tuoreuden vuoksi suurimmasta osasta rikosilmoituksia ei voida näin tehdä – esitutkinta tai tuomioistuinkäsittely on vielä kesken, jos niitä on edes aloitettu.

Vaikka nämä rikokset eivät väistämättä liity viivyttilanteisiin, on niillä kuitenkin selkeä yhteys, vaikka tekoja ei olisikaan tehty viivyttiluonteisen saneerausmenettelyn aikana. Vähintäänkin viivyttiluonteista saneerausmenettelyä voidaan käyttää rikosten peittelyyn ja kiinnijäämisen viivyttämiseen. Lisäksi tämän tutkimuksen oikeusdogmaattisessa osassa selvitetään, voidaanko yrityssaneerausmenettelyn selvittäjälle asettaa rikosilmoitusvelvollisuus. Tätä selvitystyötä tukemaan on hyvä saada tietoa viivyttiluonteisissa saneerausmenettelyissä esiintyvistä rikollisuudesta ja sen yleisyydestä. Rikosten yleisyydestä kertova tieto antaa viitteitä muutosten tarpeellisuudesta ja ilmiön yhteiskunnallisesta merkittävydestä. Samoin tällaiset luvut auttavat tyyppitapausanalyysin kanssa muodostamaan tekijäprofiileja ja viivyttiluonteisen saneerauksen tyyppitapausta.

Aineiston 48 tapauksesta rikosilmoitus tehtiin jokaisessa. Samoin jokaisessa tapauksessa rikosilmoituksen teki konkurssin pesänhoitaja. Selvittäjien tekemiä rikosilmoituksia ei havaittu aineistossa. Rikosilmoituksissa esiintyivät kaikki velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. 42 tapauksessa (87,5 %) tapauksessa esiintyi velallisen epärehellisyys. 47 tapauksessa epäiltiin kirjanpitorikosta (97,9 %). Tapauksista 8:ssa (16,7 %) tutkittavaksi pyydettiin myös velallisen petosta. Velkojainsuosinta mainittiin 6 kertaa (12,5 %) rikosilmoituksessa. Velkojainsuosintaa sekä velallisen petosta olisi rikosilmoitusten tapahtumainkuvausten perusteella voinut pyytää tutkittavaksi huomattavasti näitä lukuja useammin. Huomautettakoon vielä, että aineistossa selkeästi parhaiten perusteltuja olivat velallisen epärehellisyyttä ja kirjanpitorikosta koskevat tutkintapyynnöt. Sen sijaan muita velallisen rikoksia käsiteltiin lähinnä selkeästi vakiomuotoisilla pyynnöillä kevyin perustein.

Lähestulkoon jokaisessa aineiston tapauksessa oli syytä vähintäänkin epäillä verorikoksia. Aineiston luonteen takia, nämä rikokset eivät kuitenkaan esiinny asiakirjoissa. Aineisto koostuu pesänhoitajien tekemistä asiakirjoista, ja heidän rikosilmoitusvelvollisuutensa kattaa ainoastaan ne rikokset, missä konkurssipesä on asianomistajana. Verorikosten selvittäminen ja tutkintapyyntöjen laatiminen on Verohallinnon tehtävä. KOSTI-järjestelmään ei myöskään lähtökohtaisesti tallenneta Verohallinnon laatimia tutkintapyyntöjä verorikoksista.

Aineiston tapauksissa esiintyneet rikokset noudattivat varsin hyvin tiettyjä toimintamalleja, jotka voidaan yleistää kymmeneen kategoriaan. Joissain tapauksissa oli vain yksi näistä toimintamalleista, kun taas joissain saattoi olla lähes jokainen kymmenestä toimintamallista.

Taulukko 3. Rikosten tyypillinen toteuttamistapa aineiston tapauksissa. (N=48)

Kategoria	Osumat	% tapauksista
Käteiskassa kadonnut	10	20,8
Lähipiirilainat	19	39,6
Lähipiirisiirrot	26	54,2
Kadonnut omaisuus	13	27,1
Liiketoiminnan siirto	6	12,5
Kirjaamaton myynti	9	18,6
Selvitystiliä pidettävä saamisena osakkaalta	12	25
Epäselvät tai puuttuvat kirjaukset	33	68,8
Kirjanpitoa ei luovutettu konkurssipesälle	5	10,4
Kirjanpito laiminlyöty kokonaan ennen konkurssia	21	43,8

Taulukossa ilmenevät aineiston kategoriat. Näistä ainoastaan lähipiirisiirrot ja liiketoiminnan siirrot sisältänevät tulkinnan varaa. Lähipiirisiirroilla viitataan kaikenlaisiin toimenpiteisiin, millä on siirretty velallisen omaisuutta lähipiirille muutoin

kuin lainan muodossa. Tämä pitää sisällään ylisuuret palkat, käteisnostot, alihintaiset kaupat, vastikkeettomat siirrot ja ns. epäselvät tapahtumat, joiden yhteisvaikutuksesta jotain varallisuusarvoista siirtyy velalliselta lähipiirille. Liiketoiminnan siirto taasen viittaa lähipiirisiirtoihin, missä on siirretty yhtiön liiketoiminta joko vastikkeetta, jätetty vastike velaksi ilman takeita tai aikeita maksusta tai epämuodollisesti ilmoitettu asiakkaille, että uusi yhtiö vastaa tilatuista suoritteista.

Taulukosta ei voida päätellä mitään erityisen vahvasti tyypillistä toimintamallia. Enemmänkin erilaisten tekemuotojen tasainen esiintyminen viittaa siihen, että teot voidaan suorittaa monella tavalla ja tapauskohtaiset erityispiirteet ratkaisevat, minkä toimintalinjan velallinen valitsee. Toisaalta tällä löydöksellä tullaan myös vahvistaneeksi lukuisia erilaisia elementtejä, jotka ovat tyypillisiä keinotteluluonteisissa saneerauksissa. Tätä teemaa pohditaan tarkemmin tyyppitapauksen käsittelyn yhteydessä jaksossa 4.

Velallisen rikoksiin liittyy läheisesti takaisinsaantikanteet. Molemmissa on kyse velkojien vahingoksi tehdyistä oikeustoimista, molemmilla instrumenteilla voidaan vaatia varallisuutta palautettavaksi velkojien hyväksi ja molemmat ovat yleisiä viivytystilanteissa. Takaisinsaantiin ja velallisen epärehellisyyteen sekä velkojainsuosintaan liittyvät tapahtumainkulut ovat varsin pitkälle yhteneviä. Keskeinen ero on, ettei takaisinsaantitilanteissa toteuteta rikosvastuuta. Siten takaisinsaantikanteiden tarkastelusta on samanlainen hyöty tyyppitapauksen ja tekijäprofiilin laatimiseen kuin rikosten tarkastelusta. Aineiston 48 tapauksesta takaisinsaantivaatimus tehtiin 9 (18,8 %) tapauksessa. Näistä 8 tapauksesta vaatimuksen teki konkurssin pesänhoitaja ja yrityssaneerauksen selvittäjä 1 tapauksessa. Näiden lisäksi 1 yrityssaneerausmenettelyssä ja 1 konkurssipesässä suunniteltiin takaisinsaantikannetta. Takaisinsaantivaatimusten alhainen määrä ei ole kovin yllättävää, sillä valtaosa aineiston konkurssimenettelyistä raukesi varojen puutteeseen.

2.7. Piilottelu

Yksi viivyttelyluonteisiin saneerauksiin liittyvä ilmiö on erilaisten toimintojen ja olosuhteiden piilottelu. Velallisen tai sen organisaation jäsenten intressissä saattaa olla

pitää tietyt seikat piilossa velkojilta ja viranomaisilta mahdollisimman pitkään. Tällaiselle toiminnalle on vaikea kuvitella muunlaisia motiiveja kuin henkilökohtaisen hyödyn tavoittelu muiden intressitahojen kustannuksella. Piilottelua on tarkasteltu tässä tutkimuksessa kahdella tapaa. Ensinnäkin on tarkasteltu velallisten tarkoitusperiä ja epäilyjä siitä, yrittävätkö he pitää joitain seikkoja poissa muiden intressitahojen tiedosta. Toisekseen on tarkasteltu henkilöstönvaihdoksia yhtiön johdossa – ns. saattohoitoa sekä bulvaanijärjestelyjä.

Epäasiallisista motiiveista ja tarkoitusperistä syntyi epäily 16 tapauksessa (33,3 %) aineiston 48 tapauksesta. Tämä luku on luonnollisesti subjektiivisen arvostelman tulos, joskin joitain objektiivisia perusteluja on löydettävissä. Näissä tapauksissa velallisen toiminta osoitti erityistä suunnitelmallisuutta ja piittaamattomuutta velkojien asemasta ja edusta. Liiketoiminta saatettiin häikäilemättä siirtää lähipiirille, kirjanpitoa saatettiin hävittää ja jopa petollisesti antaa väärät maksutiedot, jotta velan maksu ohjautuisi velallisyrietyksen sijaan suoraan velallisen edustajalle. Nämä tilanteet erottuivat selkeästi niistä tilanteista, missä yrityksen edustajat olivat käyttäytyneet huolimattomasti tai ainakin opportunistisesti tilaisuutta hyväksi käyttäen. Muissa tapauksissa kirjanpidon puutteet selittyivät enemmän osaamattomuudella ja voimavarojen loppumisella kuin oman toiminnan piilottelulla. Samoin varallisuuden siirrot näissä muissa tapauksissa osoittavat enemmän epätoivoisen tilanteen hyödyntämistä – ikään kuin asennoitumalla siten, ettei mitään menetettävää kuitenkaan ole.

Usein varallisuuden siirrot ovat näissä vähemmän moitittavissa tapauksissa aiemmilta tilikausilta jäänyttä osakaslainaa tai yksityisottoja, jotka ovat jääneet maksamatta. Näin ollen ne eivät osoita erityistä suunnitelmallisuutta maksukyvyttömyyden tai insolvenssimenettelyjen varalta. Viimein voidaan nimetä lista tekijöitä, mitkä haittaavat asian selvittämistä, osoittavat teon törkeyttä tai muutoin viittaavat epäasiallisiin motiiveihin. Näitä tekijöitä ovat saattohoidon käyttö, bulvaanit, myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti, kirjanpidon tahallinen hävittäminen, hävitettyjen omaisuuserien huomattava arvo ja liiketoiminnan vastikkeeton siirto lähipiirille ilman kirjauksia kirjanpitoon.

Henkilöstövaihdokset herättävät jossain määrin epäilyjä, mutta ne voivat olla luonteeltaan joko: 1) liiketoimintaan liittyviä; 2) epäasianmukaisiin toimenpiteisiin

syöllistyneiden henkilöiden poistamista yrityksen organisaatiosta; 3) vastuutahon piilotteluun liittyviä; tai 4) määräsvallan käyttäjän piilotteluun liittyviä. Näistä vastuutahojen ja määräsvallan käyttäjien piilottelu liittyvät kiinteästi yhteen. Keskeinen ero tulee siitä, että piiloteltu määräsvallan käyttäjä ei välttämättä pakoile vastuuta, vaan hän saattaa myös pyrkiä lakisääteisen rajoituksen kiertämiseen. Tällainen rajoitus voi olla esimerkiksi liiketoimintakielto. Aineiston 48 tapauksessa 6:ssa (12,5 %) oli vaihdettu yrityksen johtohenkilöt läheisessä ajallisessa yhteydessä konkurssiin tai saneeraushakemukseen. Yhdessä muussa tapauksessa näin on todennäköisesti menetelty, jolloin suhteelliseksi osuudeksi muodostuu 14,6 %. Näistä 7 tapauksesta 6 oli kyse saattohoitotilanteista. Näiden lisäksi 1 tapauksessa oli kyseessä yhtiön liiketoiminnan kauppa.

Piilotteluna voidaan pitää sellaisia järjestelyjä, joissa pyritään erottamaan muodollinen määräsvallankäyttäjä tosiasiallisesta määräsvallan käyttäjästä. Muodollista määräsvallan käyttäjää kutsutaan bulvaaniksi. Bulvaaniksi yhtiön johtoon nimetään henkilö, jonka tausta on ongelmaton. Hän ei kuitenkaan toimi yhtiön johdossa oikeasti, vaan käyttäytyy tosiasiallisen määräsvallan käyttäjän ohjeiden ja kommentojen mukaisesti. Bulvaanilla voi olla oikeita tehtäviä ja jonkin verran päätösvaltaakin, mutta keskeinen päätösvalta on tosiasiallisella määräsvallan käyttäjällä. Tosiasiallista määräsvalltaa käyttää sen sijaan henkilö, jonka taustassa on ongelmia, mitkä estävät häntä toimimasta omalla nimellään yrityksessä. Aineiston 48 tapauksesta bulvaanijärjestelyjä oli syytä epäillä 7:ssä (14,6 %).

Toinen piilotteluun soveltuva menettely on niin sanottu saattohoitomenetelmä. Tässä menetelmässä kriisiytynyt yritys myydään ulkopuoliselle taholle, joka hoitaa yrityksen toiminnan loppuun. Yleisesti ostaja asettaa yrityksen johtoon bulvaanin, realisoii kaiken mahdollisen ja siirtää yrityksen varallisuudesta velkojien ulottumattomiin kaiken minkä pystyy. Röyhkeimmissä tapauksissa saattohoitaja hävittää yrityksen kirjanpidon ja siirtää varallisuutta velkojien ulottumattomiin lain kieltojen vastaisesti. Aineiston 48 tapauksesta saattohoitotapauksia oli syytä epäillä 6 tapauksessa (12,5 %). Piilottelujärjestelyissä, johtohenkilöiden vaihdostilanteissa ja bulvaanijärjestelyissä oli kyse samoista aineiston tapauksista.

2.8. Väärinkäytösten ajankohta

Olettama tutkimuksen rajauksen taustalla on, että velallinen pyrkii ostamaan aikaa voidakseen säilyttää määräysvaltansa, pitkittääkseen konkurssiin asettamista tai voidakseen tehdä haluamansa toimenpiteet. Näin velallinen voi toimia epäasiallisesti piilotellakseen väärinkäyttöksiään, mitkä eittämättä selviäisivät konkurssin aikana. Hän voi säilyttää määräysvaltansa ja näin ostaa aikaa tehdäkseen haluamansa yritystoiminnan muutokset omin ehdoin tai hän voi tehdä haluamansa epäasianmukaiset oikeustoimet. Keskeinen tutkimusintressi onkin, pitäisikö puuttumisvelvollisuus asettaa jo tähän yrityksen elinkaaren vaiheeseen. Jotta voitaisiin perusteellisemmin arvioida, kuinka suuri ongelma velallisen keinottelu saneeraushakemuksella todellisuudessa on, on tarpeen selvittää, missä vaiheessa velallisen väärinkäytökset ovat tapahtuneet.

Relevantteja vaihtoehtoja väärinkäytösten ajankohdalle on kolme: 1) ennen saneeraushakemuksen tekemistä; 2) saneeraushakemuksen tai saneerausmenettelyn vireillä ollessa; ja 3) saneeraushakemuksen hylkäämisen tai saneerausmenettelyn päättymisen jälkeen mutta ennen konkurssiin asettamista. Nämä ovat ne ajankohdat, milloin velallinen voi teoreettisesti hyödyntää menettelyyn siirtymisellä hankkimaansa lisäaikaa. Lisäaikaa voidaan hyödyntää myös aiemmin tehtyjen väärinkäytösten laajempaan piilotteluun ja muihin varmistustoimiin.

Aineiston 48 tapauksesta 37 tapauksessa (77 %) velallisen väärinkäytökset tapahtuivat ennen saneeraushakemuksen tekemistä (34 tapausta) tai todennäköisesti tuona aikana (3 tapausta). 37 tapauksessa (77 %) väärinkäyttöksiä tapahtui saneeraushakemuksen tai -menettelyn vireillä ollessa (35 kappaletta) tai todennäköisesti tuona aikana (2 tapausta). 11 tapauksessa (22,9 %) väärinkäyttöksiä tapahtui saneeraushakemuksen hylkäämisen jälkeen tai saneerausmenettelyn päätyttyä mutta ennen konkurssiin asettamista (9 tapausta) tai todennäköisesti tuona aikana (2 tapausta). Aineiston 48 tapauksesta 25 tapauksessa (52 %) väärinkäytökset tapahtuivat sekä ennen saneerausmenettelyä että menettelyn aikana ja 10 tapauksessa (20,8 %) kaikkina kolmena mainittuna ajankohtana.

Taulukko 4. Väärinkäytösten ajankohta. (N=48)

Väärinkäytöksen ajankohta	Kappaletta	Prosenttia
Ennen saneeraushakemusta	37	77
Saneeraushakemuksen tai -menettelyn aikana	37	77
Sekä ennen hakemusta tai menettelyä ja sen aikana	25	52
Hakemuksen hylkäämisen tai menettelyn päättymisen jälkeen	11	22,9
Kaikkina potentiaalisina aikoina	10	20,8

On kuitenkin huomautettava, että väärinkäytösten ajankohdan määrittäminen aineiston asiakirjoista on varsin tulkinnanvaraista. Useimmissa tapauksissa väärinkäytös liittyi kirjanpidon puutteisiin, joiden voitaisiin tulkita olevan läsnä, kunnes ne on selvitetty. Toisaalta epäselvät siirrot saattavat liittyä aiempiin tilikausiin. Toisaalta aina ei saada puutteellisesta kirjanpitoaineistosta edes selville sitä, milloin puuttuvat tai epäselvät erät ovat syntyneet. Näissä tapauksissa on pitänyt vain esittää arvio ajankohdasta. Useimmiten nämä tapaukset oli katsottava sellaisiksi, missä väärinkäytökset tapahtuivat ennen saneeraushakemuksen jättämistä.

Aineistosta voidaan kuitenkin huomata, että *valtaosassa tapauksia väärinkäytöksiä on tapahtunut jo ennen yrityssaneerausmenettelyyn hakeutumista* tai ainakin näin voidaan olettaa. Siten vaikuttaisi perustellulta, että selvittäjälle asetettavalla rikosilmoitusvelvollisuudella voitaisiin aikaistaa epäasianmukaiseen toimintaan puuttumista. Toisaalta näin saataisiin ainakin katkaistua näiden väärinkäytösten pitkittyminen.

2.9. Muita havaintoja aineistosta

Saneerattavien yritysten joukossa esiintyy tapauksia, missä yrittäjä tai yrityksen johto eivät itse lähde hakemaan epätarkoituksenmukaista saneerausmenettelyä tai keinotteluluonteista saneerausta. Nämä toimijat arvioivat yrityksen tilan huolellisemmin ja hakeutuvat pääsääntöisesti konkurssiin. Sen sijaan ulkopuoliset toimijat saattavat markkinoida omia palveluksiaan näille yrityksille saatuaan tiedon sen taloudellisesta kriisistä. Nämä toimijat houkuttelevat yritykset viivyttämään konkurssiin asettamista joko yrityssaneerausmenettelyn kautta tai muutoin. Palvelun tarjoajat laativat saneeraushakemuksen. Lähtökohtaisesti tällaisen palvelun tarjoaminen ei ole ongelmallista tai epäasianmukaista. Siitä kuitenkin herkästi tulee epäasianmukaista, jos yrityssaneeraus ei ole tarkoituksenmukainen menettely palvelun ostaneen yrityksen kannalta. Jos näillä palveluilla saatetaan yrityssaneerausta hakemaan sellaisia yrityksiä, joilla ei ole realistisia mahdollisuuksia saneeraushakemuksen hyväksymiseen tai saneerausohjelman vahvistamiseen, menettely on turha ja vähentää velkojien hyväksi konkurssissa tulevaa varallisuutta. Tällaiset saneeraushakemukset lähtökohtaisesti täyttävät viivyttelysaneerauksen ja keinotteluluonteisen saneerausmenettelyn määritelmän. Niillä pyritään viivyttämään konkurssiin asettamista.

Aineiston 48 tapauksesta 17 (37,5 %) esiintyy saneeraushakemuksen laatijana ulkopuolinen palveluntarjoaja.¹³ Näistä 14 tapauksessa oli kyse tunnetusti yrityssaneeraus konsultointia harjoittavasta toimijasta (29,1 %, N=48).¹⁴ Kun yrityssaneeraus konsulttien 14 tapausta tarkastellaan tarkemmin, huomataan että 10 (71,4 %) olivat sellaisia, missä konkurssihakemus oli jätetty ennen saneeraushakemusta. Koko aineiston keskiarvo oli 62,5 %, joten yrityssaneeraus konsultit esiintyivät keskimääräistä useammin tapauksissa, missä saneeraushakemus on jätetty vasta konkurssihakemuksen jälkeen. Tällaisia yrityssaneeraus konsultteja esiintyi aineistossa viisi erilaista. Näistä viidestä kolme tarjosi palvelujaan 12 (25 %, N=48) aineiston

¹³ Luvussa ei ole mukana asianajotoimistojen laatimia hakemuksia.

¹⁴ Loppujen osalta palveluntarjoajan luonteen määrittäminen osoittautui saatavilla olevilla tiedoilla ja resursseilla mahdottomaksi.

konkurssiin päätyneistä yrityksistä. Pienellä määrällä saneerauskonsulttipalvelujen tarjoajia on siis rooli suhteellisen suuressa osassa aineiston tapauksia.

Konkurssin päätyneet yritykset, joissa oli syytä epäillä viivyttelyä, sijoituivat tasaisesti eri toimialoille. Miltään alalta tullut poikkeavaa määrää yrityksiä aineistoon. Aineiston 48 yrityksestä osakeyhtiömuotoa käytti 43 (89,5 %), kaksi oli kommandiittiyhtiöitä (6,3 %) ja 2 oli toiminimiä (4,2 %).

Aineiston yritykset olivat myös vaihtelevan ikäisiä saneerausmenettelyyn hakeuduttaessa. Keskimäärin yritykset olivat toimineet 8 vuotta ennen saneerausmenettelyyn hakeutumista, mediaanin ollessa 4,95 vuotta. Vanhin aineiston yrityksistä oli toiminut vuodesta 1979 alkaen. Nuorin oli perustettu elokuussa 2017, hieman alle kaksi vuotta ennen saneeraukseen hakeutumista. Tulos on yllättävä, sillä ennalta alan asiantuntijoiden keskuudessa on vallinnut käsitys siitä, että nämä yritykset olisivat toimineet muutamasta vuodesta viiteen vuotta.¹⁵ Toinen yllättävä havainto on, että ne aineiston yritykset, joissa saneerausmenettely on aloitettu, olivat keskimäärin 5,9 vuotta toimineita, mediaanin ollessa 4 vuotta. Näin ollen nämä yritykset ovat olleet keskiarvoa nuorempia, kun saneerausmenettelyä on haettu. Intuitiivisesti olisi voinut olettaa, että nimenomaan heikommat yritykset epäonnistuneine hakemuksineen olisivat olleet nuorempia.

¹⁵ Ks. jakso 3.3.2.

3. Kyselytutkimus

3.1. Kyselytutkimuksen kohdistaminen

Tätä tutkimusta varten toteutettiin yrityssaneerauksien parissa työskenteleville ammattiryhmille kyselytutkimus. Kyselyllä on tarkoitus selvittää viivyttelyluonteisten saneerausmenettelyjen kanssa toimivien ammattiryhmien mielipiteitä, näkemyksiä ja kokemuksia. Tällaisen tiedon hyödynnettävyys on rajoitettua. Sitä voidaan kuitenkin käyttää muodostamaan tekijäprofiileja ja viivyttelyluonteisen saneerauksen tyyppitapausta. Tarkoitus on selvittää viivyttelyluonteisia saneeraustapauksia käytännön työssään käsittelevien alan asiantuntijoiden näkemys tutkimuskohteesta. Kyselyn tuloksena saadaan selville heidän kokemukserusteinen näkemyksensä ilmiön olemassaolosta, laajuudesta ja tyyppillisestä esiintymismuodosta. Samalla selvitettiin myös näiden asiantuntijoiden suhtautumista mahdolliseen selvittäjälle asetettavaan rikosilmoitusvelvollisuuteen ja kuluvastuuseen rikosilmoituksen laatimisesta.

Alan asiantuntijoilla on arvokasta kokemusperäistä tietoa viivyttelyluonteisen saneerausmenettelyn tyyppillisestä kulusta. Tätä tietoa käytetään yhdessä tapauskohtaisen juridisen aineiston ja Kosti-järjestelmän aineistosta laadittujen tilastojen kanssa. Yhtäläisyydet osaltaan vahvistavat tilastoinnilla ja juridisella analysoinnilla saatuja tietoja. Eroavaisuudet kertovat siitä, että alan ammattilaisten kokemukset ovat toisenlaiset, kuin mitä tilastojen ja analyysin perusteella vaikuttaa tapahtuvan. Tällaisille eroavaisuuksille etsitään mahdollisuuksien mukaan selityksiä.

Suomessa viivyttelyluonteisten saneerauksien kanssa työskentelee lukuisia ammattiryhmiä. Eri ammattiryhmät edustavat roolinsa mukaisesti erilaisia intressejä. Siten kaikista merkittävistä ammattiryhmistä tulisi valita edustajia, jotta erilaiset intressit olisivat tasapainossa. Riski kyselyn kohdistamisessa on siinä, että jos painotetaan valvontaviranomaisia tai muuta ammattiryhmää, haastattelututkimuksen tulokset vääristyvät tuon ryhmän näkemysten suuntaan. Tällaiset näkemykset eivät väistämättä poikkea todellisuudesta, mutta subjektiivisia näkemyksiä ja kokemuksia korostavassa tutkimusmenetelmässä tätä poikkeaman mahdollisuutta tulisi kontrolloida valitsemalla haastateltavat kattamaan kaikki relevantit intressit.

Keskeisin näistä on varmasti saneerausmenettelyjä selvittäjän roolissa hoitavat henkilöt. Nämä henkilöt ovat useimmiten asianajajia. Konkurssien pesänhoitajina toimivat henkilöt joutuvat myös usein arvioimaan jälkikäteen keinotteluluonteisen saneerauksen seurauksia. Nämä ammattiryhmät koostuvat todennäköisesti vähintään osittain samoista henkilöistä. Selvittäjien voidaan katsoa edustavan sekä velallisen että velkojien intressiä. Pesänhoitajien voidaan lähtökohtaisesti katsoa edustavan enemmän velkojien intressejä sekä jossain määrin julkista intressiä.

Seuraava olennainen ammattiryhmä on käräjäoikeuksissa työskentelevät tuomarit, jotka ovat erikoistuneet saneerausmenettelyasioihin. Suomessa on yhdeksän käräjäoikeutta, joissa saneerausmenettelyjä hoidetaan. Tuomareiden voidaan katsoa olevan neutraaleja menettelyn osapuolten intressien suhteen.

Kolmas ryhmä on talousrikosasioita hoitavat asianajajat. He kohtaavat työssään paljon talousrikoksiin syyllistyneitä, tällaisista rikoksista epäiltyjä tai tällaisten rikosten uhreja. Heillä on siten todennäköisesti laaja ymmärrys kaikkien menettelyn osapuolten intresseistä. He ovat myös ainoa ammattiryhmä, joka säännönmukaisesti edustaa velallisen intressejä.

Neljänteen kategoriaan voidaan lukea erilaisia viranomaistahoja, joista kaikilla on hieman erilainen näkökulma asiaan. Poliisi esitutkintaviranomaisena tutkii keinotteluluonteisissa saneerauksissa esiintyneet väärinkäytökset. Syyttäjä käsittelee asian esitutkintamateriaalin perusteella. Molempien voidaan katsoa olevan lähtökohtaisesti neutraaleja menettelyn osapuolten intresseille. Toimensa luonteen vuoksi nämä tahot keskittyvät vain rikoksiin eivätkä muihin seikkoihin keinotteluluonteisissa saneerauksissa. Verohallinnon asianvalvojat ovat myös usein tekemisissä keinotteluluonteisten saneerauksien kanssa. He edustavat lähtökohtaisesti veronsaajan – yksittäisen velkojan – intressejä. He ovat siten ammattiryhmänä selkeästi velkojien intressejä painottava taho.

Tilintarkastajat sen sijaan hoitavat julkista luottamusta nauttivaa tehtävää ja ovat vaikeasti sijoitettava ryhmä. Heidän voisi oikeastaan katsoa edistävän sekä velkojien että velallisen intressiä, tai olevan täysin neutraali taho.

Viides kategoria muodostuu erilaisista velkojatahoista, jotka ovat usein tekemisissä yrityssaneerauksien kanssa. Näitä ovat ainakin pankit ja työeläkeyhtiöt - jälkimmäisten

muodostuessa yrityssaneerauksien osalta merkittävämmäksi. Intressiryhmänä nämä velkojat luonnostaankin edustavat velkojien näkemyksiä. Toki toisistaan voidaan erotella institutionaaliset velkojat, julkisvelkojat, vakuusvelkojat ja muutkin velkojakategoriat, joiden intressit muodostuvat erilaisiksi saneerattavissa yrityksissä. Velkojat on lajiteltu ryhmiin kyselytutkimuksen toteutuksessa.¹⁶

Kuudentena ryhmänä kyselyyn otettiin mukaan erilaiset yrityskonsulttitoimistot. Näiden toimistojen liiketoimintaan kuuluu yrityssaneeraushakemusten laatiminen velallisille ja velallisen edustaminen tuomioistuimessa hakemusvaiheen aikana. Ryhmänä yrityskonsultit edustavat velallismyönteistä näkemystä, joskaan heillä ei ole täysin yhteneväiset intressit velallisten kanssa.

Viimeinen keskeinen intressitaho keinotteluluonteisissa saneerauksissa on velallinen itse ja velallisorganisaation johto. Kuitenkaan tätä intressiryhmää ei ole otettu osaksi haastattelututkimusta käytännöllisistä syistä. Ensinnäkin nämä henkilöt joutuisivat kertomaan seikoista vain yksittäisen tapauksen perusteella. Heille ei siis ole muodostunut sellaista laajaan tapausmäärään perustuvaa näkemystä kuin muille kuvatuille henkilöryhmille. Toisekseen nämä henkilöt ovat todennäköisesti syytettyinä tai esitutkinnassa epäiltyinä. Olisi siten itsekriminointisuojojankin kannalta kyseenalaista pyytää heitä antamaan tietoja toimintansa kulusta. Kolmanneksi keinotteluluonteisen saneerauksen järjestäneen velallisen puheiden totuudenmukaisuudesta ei voi olla varma. Nämä henkilöt ovat jo tässä vaiheessa toimineet omaa etua tavoitellen muiden haitaksi.

3.2. Käytännön toteutus

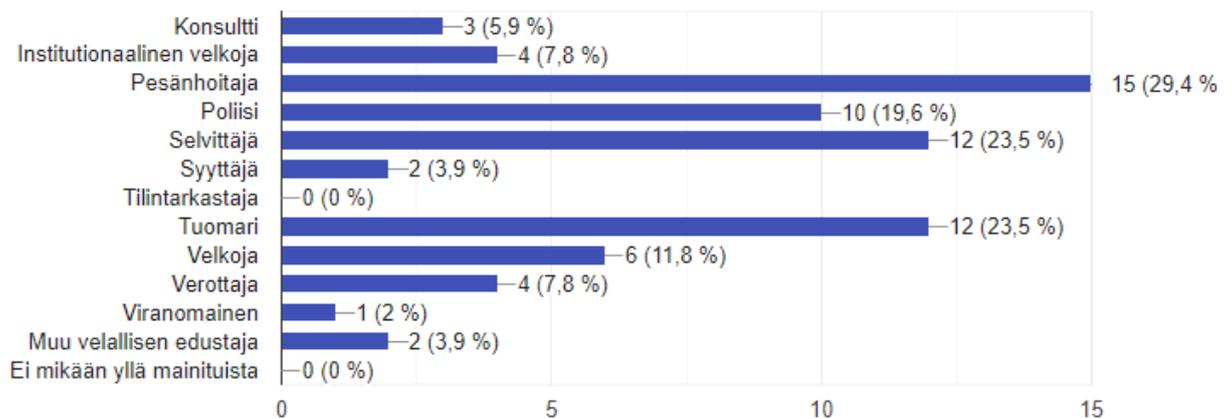
Kysely toteutettiin Google forms -palvelussa. Vastaajien nimiä tai muita henkilötietoja ei kerätty. Kyselytutkimusta on jaettu yleisillä postituslistoilla, minkä lisäksi konkurssiasiamiehen toimiston tai muutoin tiedossa olleita asiantuntijoita on kutsuttu vastaamaan kyselyyn. Tiedusteluilla pyrittiin varmistamaan myös se, että vastaajia saatiin ympäri Suomea. Samoin keskeisiin organisaatioihin on lähetetty tiedustelu siitä, olisiko heillä sopivia henkilöitä vastaamaan kyselyyn. Kyselyssä kerättiin tietoja sekä

¹⁶ Ks. taulukko 5.

monivalintakysymyksin että avoimin tekstikysymyksin. Kaikissa kysymyksissä tarjottiin vastaajalle myös mahdollisuus vastata omin sanoin tai jättää kokonaan vastaamatta. Vastaajilta kerättiin taustatietoina heidän ammattiryhmänsä. Kukin vastaaja sai merkitä itsensä useampaan ryhmään. Tätä mahdollisuutta käytti 11 vastaajaa. Etenkin selvittäjät ja pesänhoitajat vastasivat ryhminä toisiaan, mutta myös velkojat ja institutionaaliset velkojat sisälsivät laajaa päällekkäisyyttä.

Kyselytutkimus oli avoinna 3.11.2020–27.11.2020. Tuona aikana kyselyyn kertyi 51 vastausta. Vastaukset jakoutuivat varsin tasaisesti eri intressiryhmien välillä, joskin pesänhoitajat ja tuomarit olivat laajimmin edustettuina eikä tilintarkastajia ollut ainuttakaan vastaajana. Maantieteellistä kattavuutta ei kontrolloitu kysymällä asiaa taustatiedoissa. Oletuksena voidaan kuitenkin ottaa, että eteläisissä osissa Suomea ilmenee tapauksia useammin jo pelkästään yritystoiminnan ja saneerausmenettelyjen suuremman volyymin vuoksi.

Taulukko 5. Vastaukset kysymykseen, mihin seuraavista intressiryhmistä koet kuuluvasi? Vastaaja sai halutessaan valita myös useamman vaihtoehdon. (N=51)

3.3. Tulosten analyysi

3.3.1. Tapausten yleisyys ja puuttumismekanismit

3.3.1.1 Viivyttelytapausten yleisyys

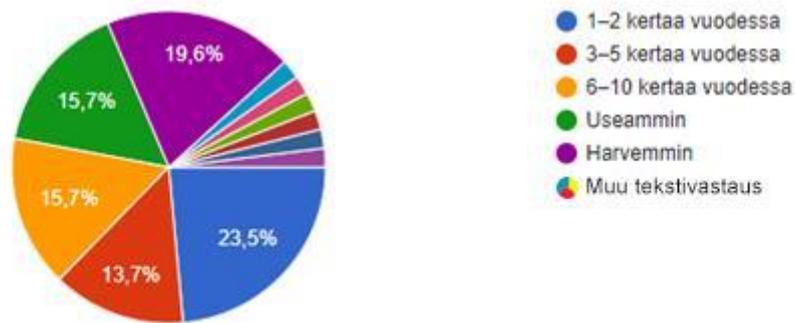
Kysely avattiin tiedustelemalla vastaajilta, onko yrityssaneerausmenettelyn käyttäminen konkurssin viivyttämiseen tuttu ilmiö. *Jokainen vastaaja ilmoitti ilmiön olevan tuttu*, joskin kolme vastaajaa ilmoitti tämän riippuvan tarkasta määritelmästä (N=51).

Seuraavana kysyttiin sitä, kuinka usein vastaaja on törmännyt viivyttelytapauksiin. Tässä kategoriassa ilmeni enemmän jakautumaa. Eri intressiryhmien välillä oli eroja. Institutionaalisista velkojista ja muista velkojista suurin osa kertoi törmäävänsä ilmiöön useammin (4 vastausta, N=6). Samoin konsultit ilmoittivat näkevänsä tällaista toimintaa 6-10 kertaa vuodessa (2 vastaajaa, N=3) tai 3-5 kertaa vuodessa (1 vastaaja, N=3). Pesähoitajien keskuudessa vastaukset vaihtelivat kaikkien vaihtoehtojen välillä. Poliisien vastauksissa ilmiöön ilmoitettiin törmättävän harvemmin, joskin 2 vastaajaa vastasi kohtaavansa ilmiön 6-10 kertaa vuodessa tai useammin (N=10). Syyttäjät ilmoittivat törmäävänsä ilmiöön joko 1-2 kertaa vuodessa tai harvemmin. Tuomareista 5 ilmoitti huomanneensa ilmiön 3-5 kertaa vuodessa, 3 vastaajaa ilmoitti kohdanneensa ilmiön 6-10 kertaa vuodessa tai useammin (N=12). Verottajan edustajat (N=4) vastasivat epäyhdenmukaisesti joko tyhjää (2 vastausta), 1-2 kertaa vuodessa (1 vastaus) tai useammin (1 vastaus).

Vastauksissa ei ole luettavissa mitään suurempaa johdonmukaista linjaa siitä, että ilmiö näyttäytyisi joillekin ammattiryhmille erityisen vahvasti. Toki voidaan todeta, että velkojien ja konsulttien vastauksissa ilmiö nähtiin yleisempänä. Poliisin ja syyttäjien vastauksissa taas ilmiö näyttäytyi harvinaisempana. Tämä saattaa selittyä näiden ryhmien luonteella. Poliisi ja syyttäjä molemmat keskittyvät rikoksiin eivätkä niinkään menettelyn sujuvaan kulkuun tai konkurssin oikea-aikaisuuteen. Näille ryhmille ei ole merkitystä sillä, milloin konkurssi alkaa, kun tehtävänä on vain selvittää rikokset tai ajaa niistä syytettä. Velkojat ja konsultit taasen ovat vahvasti mukana yrityksen

toiminnassa juuri viivyteltäytarkoituksen kannalta kriittisenä aikana ja tulevat helposti merkittävään rooliin yrityssaneerauksessa.

Taulukko 6. Kuinka usein törmäät tapauksiin, joissa on syytä epäillä saneeraushakemuksen tarkoituksen olevan viivyttely? (N=51)

3.3.1.2. Tyypilliset motiivit viivyttelytapauksissa

Seuraavana kysyttiin vastaajien mielipidettä siitä, minkä he uskovat olevan syynä sille, että velalliset jättävät saneeraushakemuksia viivyteltäytarkoituksessa. Kysymyksellä kartoitettiin alan asiantuntijoiden käsityksiä velallisten motiiveista. Tulos näyttääkin siis ainoastaan sen, mitä velallisten motiivit vaikuttavat olevan eikä sitä, mitä ne todellisuudessa ovat. Eri intressiryhmien vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja tämän suhteen ja kaikenlaisia vastauksia esiintyi jokaisessa ryhmässä, joskin poliisien ja syyttäjien vastauksissa hieman korostuivat rikolliset tarkoitukset. Pesänhoitajat ja selvittäjät taas vastasivat keskiarvoa useammin syynä olevan yrityssaneeraushakemuksia tarjoavat konsultit. Samoin heidän sanavalinnoissaan tällaisia palveluntarjoajia kritisoitiin ankarammin kuin muiden intressiryhmien vastauksissa. Vastaukset jakoutuivat hyvin tasaisesti kolmeen kategoriaan tuomittavuuden mukaan – epärehelliset motiivit, neutraalit motiivit ja rehelliset motiivit. Kysymykseen vastattiin 49 kertaa, mutta kussakin vastauksessa saatettiin tuoda esiin useampia seikkoja.

Vastauksissa ilmenevät epärehelliset vaikuttimet voidaan yleistää seuraaviin kategorioihin: 1) yrityksen tyhjentäminen ja omaisuuden kätkeminen (11 mainintaa); 2) läheisyhtiöjärjestelyt ja etenkin liiketoiminnan siirto (7 mainintaa); 3) epärehelliset toimet (4 mainintaa); 4) omien toimien peittäminen (3 mainintaa); ja 5) valvonnan

hankaloittaminen (3 mainintaa). Ensimmäinen kategoria on varsin selkeä sisällöltään. Sillä viitataan omaisuusjärjestelyihin, joilla yrityksen omaisuutta siirretään velkojien ulottumattomiin tai yhtiön lähipiirille. Joissain vastauksissa viitataan yleisemmin epärehelliseen toimintaan, joskin esimerkkinä saatetaan mainita juuri ensimmäistä kategoriaa vastaavia toimia. Näin ollen näitä voidaan pitää yhtenäisenä toimintamallina. Näin ollen 15 maininnassa pidetään yrityksen tyhjentämistä ja kätkemistä tyypillisenä viivyttelytarkoituksin tehtävän saneeraushakemuksen motiivina. Kun tähän vielä yhdistetään lähiyhtiöjärjestelyt ja liiketoiminnan siirto lähiyhtiölle, niin määrä nousee jo 20 mainintaan, sillä ainoastaan kahdessa vastauksessa nähtiin tällaiset siirrot osana rahoitusjärjestelyjä tai toiminnan uudelleenjärjestelyä. Neljäs kategoria viittaa tarkoituksiin peitellä ensimmäisessä kategoriassa kuvattua toimintaa ja viimeinen kategoria on sen vastinpari viitaten yrityksiin vaikeuttaa pesänhoitajan, poliisin ja syyttäjän kykyä selvittää yrityksen toimintaa jälkikäteen.

Neutraalit vaikuttimet voidaan yleistää seuraaviin kategorioihin: 1) saneeraushakemuspalveluja markkinoivien toimijoiden kannustus (10 mainintaa); 2) henkilökohtaisten vastuiden realisoitumisen lykkääminen (6 mainintaa); ja 3) konkurssihakemuksen käsittelyn viivyttäminen (5 mainintaa). Tässä tutkimuksessa näitä pidetään neutraaleina vaikuttimina lähinnä siksi, että viivyttämällä tehtävät toimet voivat palvella sekä rehellisiä että epärehellisiä tarkoituksia. Samoin saneeraushakemuspalveluja pidetään neutraaleina, sillä näin tehdyt hakemukset voivat auttaa välttämään turhan konkurssin tai viivyttää väistämätöntä konkurssia. Vastauksista tällaista neutraalia suhtautumista ei ole luettavissa, vaan nämä toimijat nähdään varsin aggressiivisina ja jopa ”saalistavina” tahoina, jotka houkuttelevat yrityksiä ostamaan saneeraushakemuspalvelun riippumatta yrityksen saneerauskelvopuudesta. Nämä vastaukset esiintyivät lähes yksinomaan pesänhoitajien, selvittäjien ja velkojien ryhmissä.

Rehelliset vaikuttimet voidaan yleistää muutama kategoriaan: 1) epärealistinen usko joko liiketoiminnan tai saneerausmenettelyn mahdollisuuksiin liiketoiminnan ongelmien ratkaisuna (15 mainintaa); 2) viimeinen oljenkorsi yrityksen pelastamiseksi (7 mainintaa); 3) lisäajan tavoittelu toiminnan jatkamiselle ja eräänntyneiden laskujen maksamiselle (4 mainintaa); ja 4) konkurssin stigman välttäminen (2 mainintaa). Nämä kategoriat voitaisiin myös lukea kaikki yhteen, sillä niiden taustalla on ajatus yritystoiminnan pelastamisesta tai muutoin rehellisestä jatkamisesta aivan viimeiseen

mahdolliseen hetkeen asti. Vastauksissa kuitenkin tuodaan vahvasti esiin se, että viivyttelyyn turvaudutaan tilanteissa, missä usko liiketoiminnan pelastamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen on epärealistista, naivia tai vähintään epätodennäköistä. Useimmissa vastauksissa tämä yhdistetään yrityksen vastuuhenkilön kyvyttömyyteen ymmärtää tilanteen toivottomuus.

Kyselytutkimuksen seuraavat kaksi kysymystä laadittiin kartoittamaan vastaajien näkemystä talousrikostorjunnan toimenpideohjelmassa mainituista viivyttelyn motiiveista. Vastaaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein viivyttelytapauksissa on kyse varallisuuden siirtämisestä pois velkojien ulottumattomiin ja kuinka usein tarkoituksena on muunlainen viivyttäminen ilman varallisuuden siirtämisen tarkoitusta.

Käsitellään ensin varallisuuden siirtämisen yleisyys vastaajien näkemyksen mukaisesti. Tähän kysymykseen vastasi 49 henkilöä eikä yhdessäkään vastauksessa esitetty useampaa arviota. Vastauksissa toistui seuraavat yleistettävissä olevat kategoriat: 1) aina (4 mainintaa); 2) lähes aina (3 mainintaa); 3) usein (5 mainintaa); 4) tavallisimmin (5 mainintaa); 5) silloin tällöin (4 mainintaa); 6) harvoin (7 mainintaa); 7) se on mahdollista (7 mainintaa); ja 8) ei voida tietää (8 mainintaa). Moni vastaaja esitti arvion yleisyydestä, mutta lisäsi vastaukseen varauman joko siitä, ettei hänen asemastaan voi tällaista asiaa varmuudella havaita (4 vastaajaa) tai siitä, että viivyttelyn taustalla on todennäköisemmin viivyttely ilman varallisuuden siirtämisen tarkoitusta (6 mainintaa). Viisi vastaajista oli sitä mieltä, että varallisuuden siirrot on tehty jo etukäteen, mikäli viivyttelytarkoituksessa jätetään saneeraushakemus.

Eri intressiryhmissä ei ollut suuria eroja. Mainitsemisen arvoisia vaihteluja oli kuitenkin kahdessa ryhmässä. Poliisien keskuudessa varallisuuden siirtämistä pois velkojien ulottuvilta pidettiin keskiarvoa tavanomaisempana. Suurin osa tästä ryhmästä vastasi kysymykseen aina, lähes aina tai usein (9 vastausta, N=10). Tuomarit sen sijaan jättivät muita ryhmiä useammin jonkin kolmesta yllä mainitusta varaumasta vastaukseensa (7 vastausta, N=12).

Kysymykseen siitä, kuinka usein viivyttelytapauksissa on syytä epäillä tarkoituksena olevan konkurssin ajallinen viivyttäminen ilman varallisuuden siirtämisen tarkoitusta, vastasi 45 henkilöä. Vastauksissa toistui seuraavat yleistettävissä olevat kategoriat: 1) aina (2 mainintaa); 2) lähes aina (3 mainintaa); 3) useimmiten (9 mainintaa); 4) usein

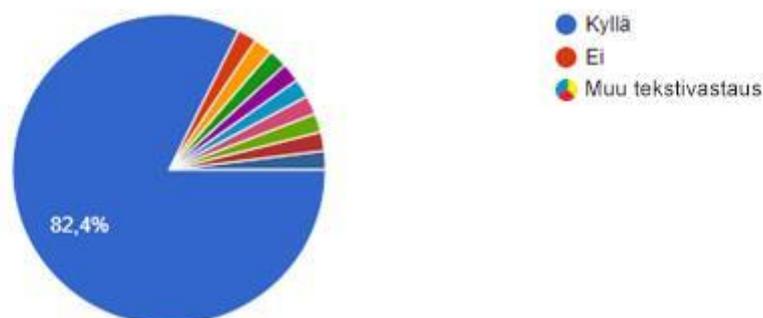
(4 mainintaa); 5) puolessa tapauksista (3 mainintaa); 6) harvoin (4 mainintaa); 7) se on mahdollista (4 mainintaa); 8) ei koskaan (3 mainintaa); ja 9) ei voida tietää (6 mainintaa). Mikään vaihtoehto ei korostunut intressiryhmien sisällä.

Näistä kysymyksistä voidaan päätellä vastaajien jakautuneen kahteen ryhmään asian suhteen. Toisaalta yhdessä ryhmässä nähdään viivyttytelytarkoituksin jätettyjen saneeraushakemusten tarkoituksena ainoastaan varallisuusjärjestelyjen mahdollistaminen ja toisaalla nähdään niiden tarkoituksena olevan muu viivyttytely yritystoiminnan pelastamiseksi. Jälkimmäisen ryhmän vastauksissa myös toistui usein maininta siitä, että viivyttytilanteissa yrityksen vastuuhenkilöt eivät ymmärrä tilannetta riittäväällä tavalla, ja viivyttytely on vain oire siitä, että he heräävät liian myöhään yrityksen kriisiin. Varallisuusjärjestelyjä motiivina painottavan ryhmän vastaukset molempiin kysymyksiin olivat myös ehdottomampia luonteeltaan, painottuen ilmaisuihin kuten aina, lähes aina, tai ei koskaan.

3.3.1.3. Viivyttytelytapauksiin puuttuminen

Vastaajat olivat hyvin yhdenmukaisia kannoissaan, kun heiltä kysyttiin, tulisiko viivyttytelytapauksiin puuttua. 42 vastaajaa (N=51) vastasi kyllä. Loput vastaajat jättivät tarkemman selityksen kannastaan. Näistä kuudessa oltiin sitä mieltä, että asiaan voitaisiin puuttua jo nykyisen lainsäädännön varassa joko lyhyillä määräajoilla tai aloittamisharkinnalla. Yksi vastusti vahvempaa puuttumista saneerausmenettelyn aloittamiskynnystä nostamalla ja yksi vastaaja piti lain muutosta tarpeellisena. Yksi vastaaja vastusti minkäänlaista puuttumista.

Taulukko 7. Tulisiko viivyttytelytapauksiin puuttua? (N=51)

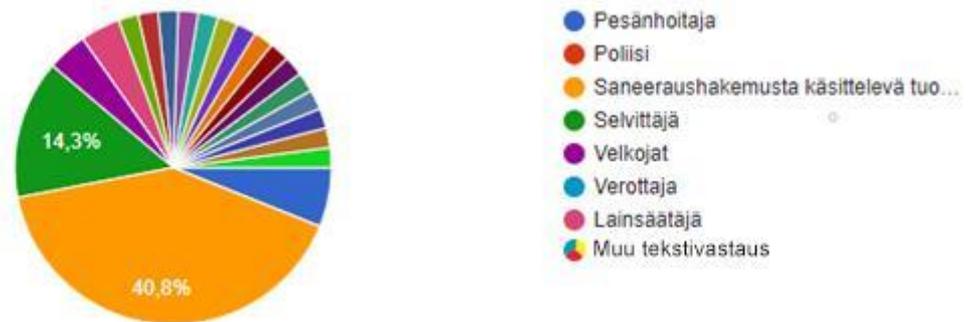

Vastauksissa esiintyi varsin paljon vaihtelua, kun kysyttiin, kenen tulisi puuttua viivyttelytapauksiin. Tähän kysymykseen vastasi 49 henkilöä (N=49). Valtaosa vastaajista katsoi, että saneeraushakemusta käsittelevän tuomioistuimen tulisi puuttua viivyttelytapauksiin. Lisäksi vapaamuotoisissa vastauksissa kaksi tahoja myös viittasi tuomioistuimen velvollisuuteen yrityssaneerauksen aloittamispäätöksen tekevänä viranomaisena. Näin ollen 22 vastaajaa, 44,9 %, asettaisi puuttumisvastuun tuomioistuimelle. Toiseksi suosituin vaihtoehto oli asettaa vastuu selvittäjälle. Tätä vaihtoehtoa kannatti 7 vastaajaa, toisin sanoen 14,3 % vastaajista. Pesänhoitajan vastuulle puuttumisen asettaisi kolme vastaajaa, eli 6,1 % vastaajista. Muut vaihtoehdot saivat vain yksittäisiä vastauksia. Vapaamuotoisissa vastauksissa kannatettiin paljon (6 vastausta, 12,2 %) useamman eri tahon yhteisvastuuta tapauksiin puuttumiseksi – yleensä selvittäjän, velkojien ja käräjäoikeuksien ja pesänhoitajan. Vastaajista 1 näki puuttumisen mahdottomana. Toisaalta yksi vastaajista olisi asettanut vastuun verottajalle perustellen ratkaisua sillä, että verottajalla on tarvittavat tiedot käytössään. Vastaajista 1 halusi puuttuvan tahon olevan ”sellainen, joka oikeasti osaa”, mutta näki tällaisen tahon olemassaolon epätodennäköisenä.

Vastauksista on nähtävissä varsin selkeä linja puuttumiselle. Kun 22 vastaajaa asettaisi vastuun tuomioistuimelle ja kuusi vastaajaa tuomioistuimelle yhdessä muiden tahojen kanssa, voidaan alan asiantuntijoiden kantaa pitää selkeänä. Selvittäjä nähtiin 12 vastauksessa mahdollisena puuttuvana tahona joko yksin tai muiden tahojen kanssa yhdessä. Selvittäjää ei kuitenkaan pidetä parhaana tahona puuttumaan menettelyyn. Tämä osaltaan tukee käsitystä siitä, että selvittäjälle asetettavat puuttumisvelvoitteet, kuten rikosilmoitusvelvollisuus, olisivat alan toimijoiden hyväksyttävissä, joskaan eivät se paras tapa.¹⁷

¹⁷ Ks. myös jakso 3.3.4., jossa näkemys saa lisää tukea.

Taulukko 8. Kenen tulisi puuttua viivytelytapauksiin? (N=49)

Viimeisenä tämän kategorian kysymyksenä vastaajilta kysyttiin, miten viivytelytapauksiin tulisi puuttua. Tämä kysymys tuotti varsin monipuolisia vastauksia ja moni kirjoitti pitkällisesti hyvin yksityiskohtaisia ideoita lainsäädännön muutoksista, puuttumiseen soveltuvista säännöistä ja erilaisista vaikutusmekanismeista. Käsitellessä sekä vastauksista yleistettävissä olevia näkemyksiä että näitä spesifejä ideoita. Kysymykseen vastasi 46 henkilöä ja vastauksissa saattoi olla maininta useammasta puuttumistavasta.

Selkeästi suosituimmat puuttumistavat oli yrityssaneerausmenettelyn aloittamiskynnyksen nostaminen (18 mainintaa) ja käsittelyaikojen nopeuttaminen (11 mainintaa). Näitä molempia perusteltiin pääasiassa sillä, että selkeästi perusteettomat ja puutteelliset hakemukset saataisiin nopeammin pois tuomioistuimista. Menettelyn aloittamiskynnystä nostamalla viivytelyluonteiset hakemukset voitaisiin hylätä herkemmin, sillä ne tuskin täyttäisivät korotettuja kriteerejä menettelyn aloittamiselle. Aloittamiskynnystä ehdotettiin myös tiukennettavaksi niissä ainoastaan silloin, kun konkurssihakemus on vireillä ennen saneeraushakemusta (4 mainintaa).

Yrityssaneerausmenettelyn aloittamiselle ehdotettiin edellytykseksi myös euromääräistä summaa, joka yrityksellä tulisi olla likvideinä varoina. Ankarimmissa näkemyksissä vastaajat halusivat kieltää perättäiset hakemukset (1 maininta) tai blankohakemukset (1 maininta). Vastauksista 1:ssä haluttiin asettaa korkeampi hyväksymiskynnys hakemuksille, joissa taustalla on aiempi päätynyt yrityssaneerausmenettely korkeintaan kaksi vuotta aiemmin. Toisaalta 1 vastaajan mielestä saneerauksen aloittamisen kynnyksiä tulisi madaltaa, jotta yritys saataisiin

nopeammin selvittäjän valvontaan. Aloittamiskynnystä pohdittiin myös nostettavaksi myös nimenomaisesti asettamalla viivyteltä tarkoituksella hylkäämisperusteeksi.

Käsittelyaikojen nopeuttamisella viitataan kahdenlaisiin tilanteisiin – täydennysten määräaikojen kiristämiseen ja hakemuksen ratkaisemisen nopeuttamiseen. Vastaajista 1 ehdotti erityisen ankaraa viiden päivän määräaika puutteellisten yrityssaneeraushakemusten täydentämiseen, jos samanaikaisesti on vireillä myös konkurssihakemus. Muut eivät ehdottaneet tarkkoja määräaikoja.

Useassa vastauksessa mainittiin, että hakemusvaiheessa tulisi tarkemmin selvittää yrityksen saneerauskelppoisuus (8 mainintaa). Samansuuntaisesti esitettiin myös, että pitäisi parantaa hakemusvaiheessa olevan todistelun laatua (4 mainintaa) ja tuomarien asiantuntemusta liiketaloudellisista seikoista (2 mainintaa). Vastauksista 1:ssä haluttiin nostaa velallisten asiamiehiltä edellytettävää pätevyysvaatimusta ja asettaa KHT-tilintarkastajan antama lausunto hakemuksen edellytykseksi. Toisessa vastauksessa haluttiin varmistaa tilintarkastajan lausunnon puolueettomuus ja kolmannessa pidettiin tarpeellisena edellyttää tilintarkastajan kannanottoa liiketoiminnan saneerauksen perusteena olevien käsitysten realistisuudesta.

Eri toimijoiden roolia korostettiin lukuisissa vastauksissa. Selvittäjän roolia toivottiin toisaalta vahvistettavaksi (3 mainintaa) ja erityisesti selvittäjän toivottiin käyttävän harkintavaltaansa aiempaa herkemmin yrityssaneerausmenettelyn keskeyttämiseksi (5 mainintaa). Muiden kuin selvittäjän osalta mainittakoon, että velkojien toivottiin tekevän enemmän esteväitteitä (3 mainintaa) ja osa halusi jopa kieltää ”saneerauskonsulttien” toimimisen asiamiehenä saneeraushakemuksissa (2 mainintaa).

Näiden lisäksi vastauksissa oli muutamia erilaisia kannanottoja, jotka eivät linkity vahvasti nykyiseen yrityssaneerailakiin tai edellyttäisivät laajoja lain muutoksia. Näissä vastauksissa mm. haluttiin luoda: kannustimia saneerausyrityksille toimia asianmukaisesti tai hakeutua ajoissa saneeraukseen; vahvempaa liiketaloudellista apua saneeraushakemusten laatimiseen; velkojille oikeus vaatia väliaikaista selvittäjää valvomaan velallisen toimintaa hakemusvaiheessa; ja siirtyä yhden insolvenssimenettelyn malliin.

3.3.2. Tyypillinen viivyttelytapaus

3.3.2.1. Velallisyrittäjän ominaisuudet

Tässä osiossa pyrittiin selvittämään tyypillisiä elementtejä, jotka esiintyvät viivyttelyluonteisissa saneeraushakemuksissa tai näin toimivissa velallisyrittäjissä. Osio avattiin kysymällä, millaiset toimenpiteet ovat mielestäsi tyypillisiä yrityksissä, jotka jättävät yrityssaneeraushakemuksen viivyttelytarkoituksiin? Kysymykseen vastasi 40 henkilöä ja kussakin vastauksessa saattoi olla useampia eri elementtejä. Tämä kysymys johti varsin monipuolisiin vastauksiin, eikä mikään tekijä korostunut erityisen vahvasti.

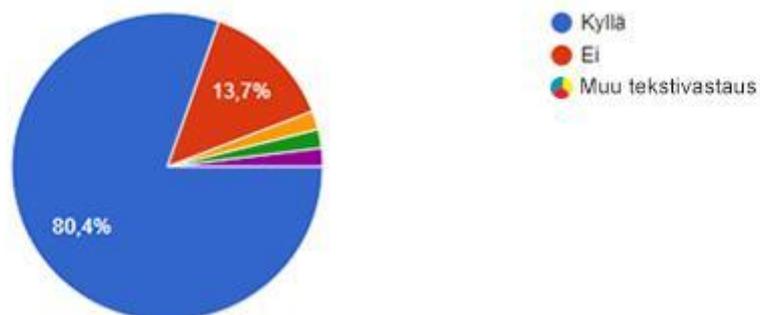
Eniten mainintoja vastauksissa sai yrityksen lähipiirille tehtävät suoritukset (6 mainintaa) sekä omaisuuden siirtäminen velkojien ulottumattomiin (6 mainintaa). Samoin tyypillisenä pidettiin vaillinaisen saneerausmenettelyhakemuksen jättämistä ja täydennyskehotusten määräaikojen pidentymisen pyytämistä (6 mainintaa) sekä kirjanpidon muokkaamista, hävittämistä tai laiminlyömistä (4 mainintaa). Taustalla nähtiin velkojan tekemä konkurssihakemus (5 mainintaa), pitkään jatkunut tulokseton perintä (7 mainintaa). Monta kertaa mainittiin myös toimintamalli, missä liiketoiminta siirretään läheisyhtiölle ja velallisen asiakkaat ohjataan asioimaan tämän uuden yhtiön kanssa (4 mainintaa). Myös valikoiva velanmaksu nähtiin tyypillisenä (3 mainintaa). Nämä käsitykset saavat myös vahvaa tukea tämän tutkimuksen tilastoaineistosta.¹⁸

Vastauksissa tuotiin esiin myös lukuisia muita tekijöitä, mutta näitä mainittiin edellä esitettyjä vähemmän. Kolmessa vastauksessa nähtiin tyypillisenä lähinnä se, että velallinen on jatkanut liian pitkään tappiollista toimintaa pyrkimättä tervehdyttämään yrityksen toimintaa omatoimisesti. Kahdesti mainittiin toiminnan alas ajaminen ennen saneerausta, saneerausconsulttien käyttö ja tuloksettomat maksusopimukset. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin myös yrityksen lähipiirin aiemmat konkurssit, verovelan kerryttäminen, suuret henkilötakaukset, konkurssihakemuksen vastustaminen, istuntokäsittelyn vaatiminen ja istuntokäsittelyn siirtäminen.

¹⁸ Ks. jakso 2.4.

Kyselytutkimusta suunniteltaessa heräsi mielenkiinto selvittää myös saneerausconsulttien roolia viivytelytarkoituksin jätetyissä hakemuksissa. Tätä tarkoitusta varten kysyttiin, onko vastaaja havainnut ulkopuolisten toimijoiden tarjoamaa ns. saneerauspalvelua (toimija markkinoi saneeraushakemuksen laatimista vaikeuksissa oleville yrityksille ja perii palkkion laaditusta hakemuksesta). Tämän kohdan vastauksia on syytä lukea yhdessä aiemmissä kysymyksissä esitettyjen näkemysten kanssa. Aiemmissä kysymyksissä ainoastaan 2 (N=40) vastaajaa oli pitänyt kuvattuja saneerauspalveluja tyypillisenä viivytelytapauksissa ja 10 (N=49) vastaajaa piti näiden palvelujen tarjoajien vaikutusta tyypillisenä syynä viivytelyluonteisen saneeraushakemuksen jättämiselle. Sen sijaan valtaosa, 51 vastaajasta 41 henkilöä, oli havainnut tällaisia palveluntarjoajia ja harvempi, 7 henkilöä, ei ollut tällaista havainnut.¹⁹ Näin ollen toimintamalli on laajalti tunnettu, mutta valtaosa kyselytutkimuksen vastaajista ei näe sitä tyypillisenä nimenomaan viivytelytarkoituksin jätetyille saneeraushakemuksille.²⁰ Näkemys tällaisten palvelujen suuresta roolista viivytelytarkoituksin jätetyissä saneeraushakemuksissa on myös vahvemmin yhdistettävissä pesähoitajien ja selvittäjien antamiin vastauksiin aiemmin esitetyllä tavalla.

Taulukko 9. Oletko havainnut ulkopuolisten toimijoiden tarjoamaa ns. saneerauspalvelua? (N=51)

¹⁹ Loput esittivät joko epäilyksen havainnosta tai moitteen tutkimuksen laatijalle ammattiryhmän epäileystä yksilöinnistä tutkimuksessa.

²⁰ Tämä käsitys saa tukea myös tutkimuksen muusta aineistosta. Ks. jakso 4.4.

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin vapaamuotoisia vastauksia kysymykseen, millainen velallinen jättää hakemuksen viivytelytarkoituksessa? Kysymystä tarkennettiin mainitseamalla yhtiömuoto, koko, ikä, toimiala esimerkkeinä kysymyksellä kartoitettavien tekijöiden tyypistä. Myöskään tässä kysymyksessä ei ollut huomattavissa eri vastaajaryhmien välillä erilaisia painotuksia. Kysymykseen vastasi 44 henkilöä ja kussakin vastauksessa saattoi olla useampia eri elementtejä.

Tässä kysymyksessä oli havaittavissa selkeä näkemys tyypillisestä viivytelytarkoituksin tehdyn saneeraushakemuksen jättävästä yrityksestä. Yrityksen nähdään olevan pienehkö (17 mainintaa) tai PK-yritys (4 mainintaa).²¹ Yritys on alana toimijoiden käsityksen mukaan yleensä osakeyhtiö (17 mainintaa), joskin yhtiömuodolla ei nähdä olevan suurta merkitystä (6 mainintaa). Kaikki yhtiömuodot tuodaan esiin vastauksissa. Usein myös mainitaan kyseessä olevan ns. yhden miehen yhtiö tai muutoin pienen omistaja- tai osakaspiirin hallinnoima yhtiö (3 mainintaa). Nämä havainnot vastaavat hyvin aineiston tilastollisessa analyysissä saatuja tuloksia.²²

Yritysten iän suhteen käsitys oli, että kyseessä on suhteellisen vähän aikaa (6 mainintaa) tai n. 3–4 vuotta (4 mainintaa) toiminut yritys. Useassa vastauksessa todettiin, että kyseessä voi olla minkä toimialan yritys tahansa (5 vastausta). Merkittäväksi kategoriaksi muodostui myös vastaukset, joissa viitattiin maksukykyä ja maksukäyttäytymistä kuvaavien seikkojen olevan tärkeämpiä kuin kysymyksessä tiedusteltujen seikkojen (7 mainintaa). Samoin merkittävässä osassa katsottiin, ettei tällaista tyyppitapausta voida määritellä (7 mainintaa). Yksittäisissä vastauksissa mainittiin toimialoina kuljetus-, markkinointi- ja rakennusalat. Vastauksissa mainittiin 2 kertaa sellaiset alat, jotka vaativat suuret alkuinvestoinnit. Havainnot kuljetusalasta, rakennusosalasta ja korkeiden alkuinvestointien aloista tyypillisinä tekijöinä saavat jonkinasteista tukea tilastollisesta analyysistä.²³

²¹ Ainoastaan yhdessä vastauksessa katsottiin yrityksen olevan tavallisesti suuri.

²² Ks. jakso 2.3.4 ja 2.7.

²³ Ks. tarkemmin jakso 4.3.

Kysymyksen perusteella voidaan katsoa, että alan toimijoiden näkemyksen mukaan kyseessä on useimmiten pienehkö ja vain suhteellisen vähän aikaa toiminut osakeyhtiö, mutta muista ominaisuuksista ei vallitse vastaavaa yksimielisyyttä.

Usein törmää näkemykseen siitä, että keinottelevissa kriisiyrityksissä esiintyy runsaasti bulvaanijärjestelyjä, missä yhtiön tosiasiallinen määräysvallankäyttäjä pyritään piilottamaan ja yritystä hallinnoi nimellinen henkilö. Kyselyssä kartoitettiin tätä ilmiötä kahdella kysymyksellä. Ensinnäkin vastaajia pyydettiin kertomaan, ovatko he havainneet viivyttelävissä yrityksissä bulvaanijärjestelyjä tai muita järjestelyjä, millä tosiasiallinen määräysvallan käyttäjä on piilotettu tai pyritty piilottamaan. Tämän jälkeen heiltä kysyttiin, kuinka yleisiä tällaiset järjestelyt heidän käsityksensä mukaan ovat.

Ensimmäiseen kysymykseen vastanneet 48 henkilöä jakautuivat varsin hyvin kahteen osaan. 22 vastaajaa ilmoitti törmänneensä bulvaanijärjestelyihin viivyttelävissä yrityksissä. Muu vaihtoehdon vapaassa tekstikentässä 4 vastaajaa näiden lisäksi ilmoitti tällaisen havainnon tehneensä. Siten 26 henkilöä, tai 54,2 %, vastaajista oli törmännyt ilmiöön. Vastaajista 21, tai 43,8 %, ilmoitti, ettei ole törmännyt tähän. Vastaajista 2 ilmoittivat, etteivät osaa arvioida kysyttyä teemaa.

Seuraavaan kysymykseen bulvaanijärjestelyjen yleisyydestä vastasi 29 henkilöä. Vastauksissa oltiin varsin yksimielisiä siitä, että nämä järjestelyt ovat harvinaisia. Vastaajat kuvasivat näkemystään sanoilla satunnaisesti (1), harvinaisia (4), ei yleisiä (5), silloin tällöin (1) ja ajoittain (2). Vastaajista 2 esittivät prosenttilukuja yleisyydestä. Ensimmäinen arvioi viivyttelytapauksissa olevan bulvaanijärjestely n. 10 % tapauksista ja toinen arvioi luvun olevan 20 %. Vastaajista 5 ei osannut arvioida yleisyyttä. Ainoastaan 1 vastaaja piti ilmiötä yleisenä. Loput vastaajista huomauttivat ainoastaan, miksi arvioiminen on mahdotonta tai ettei se ole mielekäästä tässä kontekstissa.

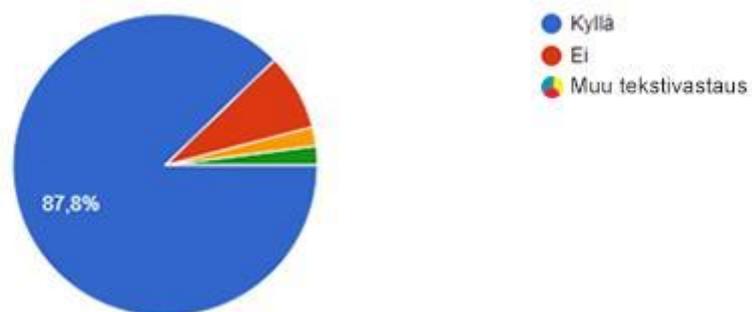
Bulvaaneihin liittyvistä kahdesta kysymyksestä voidaan selkeästi päätellä ilmiön olevan varsin harvinainen viivyttelyluonteisten saneeraushakemusten kontekstissa. Ensinnäkään 43,8 % kyselyyn vastanneista työtehtävissään kriisiyritystenkin asioita

hoitavista henkilöistä ei ollut törmännyt ilmiöön. Nekin, jotka olivat ilmiön havainneet, pitivät sitä harvinaisena. Havainto saa tukea myös tilastollisesta tarkastelusta.²⁴

3.3.2.2. Tyypillinen menettelyn kulku viivyttelytapauksissa

Seuraava tiedonintressi oli kartoittaa tyypillisiä piirteitä niissä tapauksissa, missä saneeraushakemuksen tarkoituksena on viivyttely. Ensin kysyttiin vastaajilta, ovatko he törmänneet tilanteisiin, missä ennen viivyttelytarkoituksin jätettyä saneeraushakemusta on jätetty konkurssihakemus. Kysymykseen vastasi 49 henkilöä, joista 43 ilmoitti kohdanneensa tilanteen ja yksi ilmoitti tämän olevan ainoa loogisesti mahdollinen tilanne viivyttelytapauksissa. Ainoastaan neljä vastaajaa ei ollut törmännyt tilanteeseen. Ei-vastaukset eivät keskittyneet mihinkään tiettyyn vastaajaryhmään. Viimeinen vastaaja ilmoitti, ettei muista oliko konkurssihakemus jätetty ennen saneeraushakemusta.

Taulukko 10. Oletko törmännyt tilanteisiin, missä ennen viivyttelytarkoituksin jätettyä saneeraushakemusta on jätetty konkurssihakemus? (N=49)

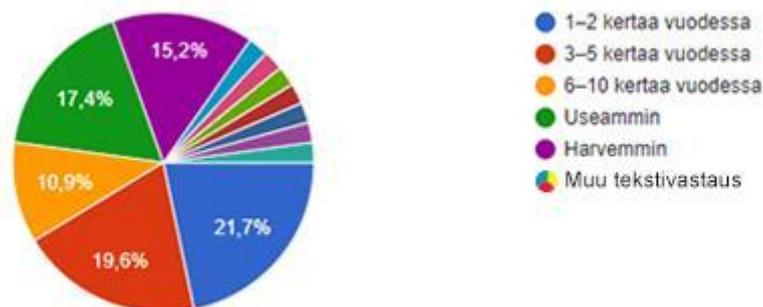
Seuraavassa kysymyksessä kysyttiin sitä, onko saneeraushakemusta edeltävän konkurssihakemuksen jättänyt velallinen vai velkoja. Kysymykseen vastasi 41 henkilöä, joista 38 vastasivat, että hakemuksen on jättänyt velkoja ja ainoastaan 2 vastasivat velallisen tehneen hakemuksen. Yksi vastaaja ei osannut sanoa. Kysymyksen vapaaseen tekstikenttään jätettiin tässä poikkeuksellisen paljon kommentteja siitä, että kyseessä voi olla ainoastaan velkoja, sillä eihän velallinen itse tee sekä konkurssi- että

²⁴ Ks. jakso 2.5.

saneeraushakemusta. Kysymystä laadittaessa pidettiin velallisten jättämien hakemusten osalla erityisesti silmällä tilannetta, missä ulkopuolinen saneeraus konsultti taivuttelee aiemmin konkurssia hakenutta velallista perumaan konkurssihakemuksen ja hakeutumaan sen sijaan yrityssaneerausmenettelyyn. Ilmeisesti käytännön toimijoiden havaintoihin ei lukeudu tällaista käyttäytymistä, sillä velkoja nähtiin todella vahvasti hakemuksen ainoana mahdollisena jättäjänä.

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin, kuinka usein vastaajat kohtaavat ennen viivytelytarkoituksin tehtyä yrityssaneeraushakemusta jätetyn konkurssihakemuksen. Kysymykseen vastasi 46 henkilöä ja vastaukset jakoutuivat alla olevan taulukon mukaisesti varsin tasaisesti. Vapaamuotoisissa vastauksissa haluttiin antaa absoluuttisen määrän sijaan suhdeluku siitä, kuinka suuressa osassa tapauksia kuvattu tilanne on käsillä (3 vastausta). Osa vastaajista katsoi, ettei voi vastata kysymykseen oman asemansa tai kokemuksensa vuoksi (3 vastausta). Vastauksissa ei ole erityisen suuria eroja verrattuna aiemmin kysyttyyn siitä, kuinka usein vastaajat törmäävät viivytelytapauksiin. Tämä on kiintoisa huomio, sillä tämä viittaisi siihen, että viivytelytarkoituksin tehdyn saneeraushakemuksen taustalla olisi tyypillisesti konkurssihakemus. Jos näin ei olisi, niin vastaajissa olisi tullut tapahtua siirtymää kohti alhaisempien kappalemäärien kategorioita. Havainto saa myös tukea tilastoaineistosta, missä huomattiin 62,5 % tapauksissa olevan konkurssihakemus vireillä ennen saneeraushakemusta.²⁵

Taulukko 11. Kuinka usein törmää viivytelytarkoituksin jätettyyn saneeraushakemukseen, jota ennen on jätetty konkurssihakemus?

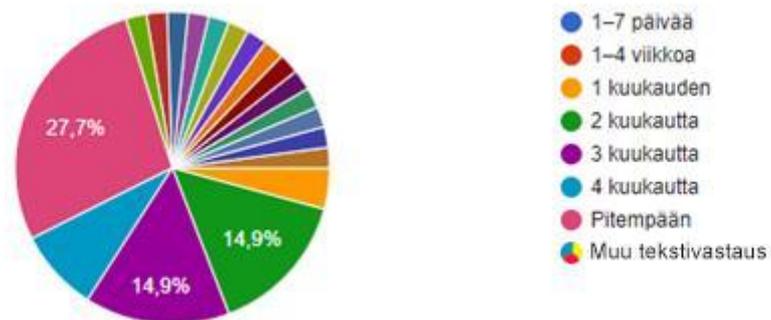

²⁵ Ks. jakso 2.3.1.

Vastaajat olivat yksimielisiä, kun heiltä kysyttiin, viivyttävätkö yrityssaneeraushakemukset konkurssiin asettamista. Jokainen 46 vastaajasta katsoi hakemusten viivyttävän konkurssiin asettamista. Mielenkiintoisemmaksi muodostui alan toimijoiden näkemys siitä, kuinka pitkään nämä hakemukset viivyttävät konkurssiin asettamista. Tämä kysymys jakoi vastaajien mielipiteet, mutta mikään vaihtoehto ei korostunut vastaajaryhmien sisällä. Kysymykseen vastasi 47 henkilöä.

Huomattavaa on ensinnäkin, että kaikki vastaajat, jotka osasivat antaa aika-arvion, katsoivat viivytysajan olevan vähintään 1 kuukauden. Suosituimmaksi muodostui aikaväli 2–3 kuukautta (7 vastausta 2 kuukautta, 7 vastausta 3 kuukautta ja 6 vastausta muu tekstikentän vastauksissa). Vastaajista 4 katsoi viivytyksen kestoksi neljä kuukautta ja 13 vastaajaa katsoi viivytyksen kestävän pitempään kuin neljä kuukautta. Vastaajista 4 esitti käsityksensä, että viivytyksaika riippuu niin vahvasti tapauskohtaisista tekijöistä, ettei tähän kysymykseen voi vastata tarkasti. Vastaajista 3 ei osannut sanoa. Tilastollisen aineiston perusteella viivästys oli keskimäärin 6,8 kuukautta mediaanin ollessa 5,8 kuukautta.²⁶ Vastaajien näkemykset olivat hieman alhaisia tähän verrattuna.

Taulukko 12. Kuinka pitkään viivyttelytarkoituksin jätetty saneeraushakemus pitkittää konkurssiin asettamista?

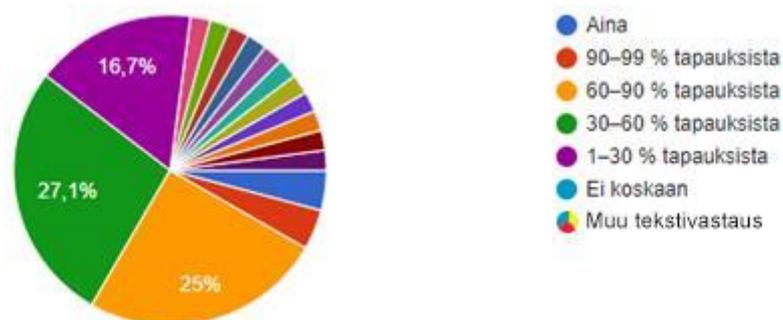
Vastaajien näkemykset tällaisten hakemusten hyväksymisestä jakoutuivat nekin varsin tasaisesti, eikä vastausten perusteella pysty muodostamaan käsitystä tyypillisestä hyväksymistiheydestä. Vastaajaryhmissä ei korostunut mikään vastausvaihtoehto.

²⁶ Ks. tarkemmin jakso 2.3.

Vastausten jakautumista voidaan kuitenkin miettiä siltä kannalta, mikä oli kunkin vastaajan näkemys menettelyn tyypillisestä kulusta. Mikäli vastaaja on painottanut puutteellisen hakemuksen ja määrääjoilla keinottelun olevan yleistä, niin luonnollisesti tämä saattaa vaikuttaa näkemykseen myös hyväksymistiheydestä – puutteellinen hakemus hyväksytään harvemmin ja hakemusta ei välttämättä ole tarkoitukseen täydentää. Vastaajista 6 oli korostanut tällaisen menettelyn tyypillisyyttä ja heidän vastauksensa hyväksymisen yleisyydestä jakoutuivat tasan kategorioihin 30–60 % (3 vastausta) ja 60–90 % (2 vastausta) välille – viimeinen näin vastannut ei osannut arvioida hyväksymistiheyttä.

Vapaassa tekstikentässä vastaajat kommentoivat, että velkojen aktiivisuus hakemusten esteperusteisiin vetoamalla vaikuttaa suuresti viivyttelyluonteisten hakemusten hyväksymiseen (2 vastausta). Toisaalta myös tuomari ja tuomioistuinkohtaisia eroja korostettiin (2 vastausta). Vastaajista 6 ilmoitti, ettei osaa arvioida hyväksymistiheyttä. Aineiston perusteella hyväksymisprosentti oli 39,6.²⁷

Taulukko 13. Mikä on käsityksesi siitä, kuinka usein viivyttelytarkoituksin tehty hakemus hyväksytään ja saneerausmenettely aloitetaan? (N=48)

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin vastaajilta, mikä on käsityksesi viivyttelytarkoituksin tehdyn hakemuksen hyväksymisen tai hylkäämisen syistä? Kysymykseen vastasi 42 henkilöä eikä tässäkään kysymyksessä ollut nähtävissä

²⁷ Ks. tarkemmin jakso 2.2.

vastaajaryhmäkohtaista painotusta tietynlaisille seikoille. Kukin vastaaja saattoi mainita useampia seikkoja.

Selkeästi yleisimpänä syynä tällaisten hakemusten hyväksymiselle pidettiin yrityssaneerausmenettelyn alhaista aloittamiskynnystä (15 mainintaa). Samansuuntaisia käsityksiä edustivat myös maininnat hakemusten hyväksymisestä varmuuden vuoksi, sillä yrityksen todellinen tila selviää vasta myöhemmin saneerausmenettelyn aikana (5 mainintaa). Myös velkojien roolia korostettiin joissain vastauksissa. Moni katsoi, ettei tuomioistuin käytä itsenäisesti harkintavaltaansa näiden hakemusten hylkäämiseen (2 vastausta) eivätkä velkojat vastusta pelkästään viivyttelytarkoituksin tehtyjä hakemuksia (6 mainintaa). Toisaalta myös näyttövaatimusta tervehdyttämiskelpoisuudesta pidettiin niin alhaisena, että myös tällaiset hakemukset menestyvät (2 mainintaa). Epäluotettavien tietojen katsottiin antavan liian optimistisen kuvan tervehdyttämiskelpoisuudesta (3 mainintaa) ja toisaalta katsottiin, ettei asiantuntijoiden laatimia kirjallisia lausuntoja tervehdyttämiskelpoisuudesta osata kyseenalaistaa (4 mainintaa). Vastaajista 2 totesi, että hakemus hyväksytään, mikäli menettelyn aloittamisen edellytykset täyttyvät. Vastaajista 1 totesi, että menettely aloitetaan, mikäli yhtiöllä on tuloja ja kirjanpito hoidettu.

Hylkäämisen perusteista vastaajat totesivat, että puutteellinen hakemus johtaa hylkäämiseen (7 mainintaa). Osa näki asian niin ankarasti, että ainoastaan puutteellinen hakemus voi tulla hylätyksi. Yrityssaneerusrain mukaisten esteperusteiden katsottiin mahdollistavan puuttumisen näihin tilanteisiin (12 mainintaa), joskin näkemys oli, että ainoastaan ilmiselvissä tapauksissa esteen olemassaolo johtaa hylkäämiseen (9 mainintaa). Vastaajista 3 ei osannut ilmaista kantaansa.

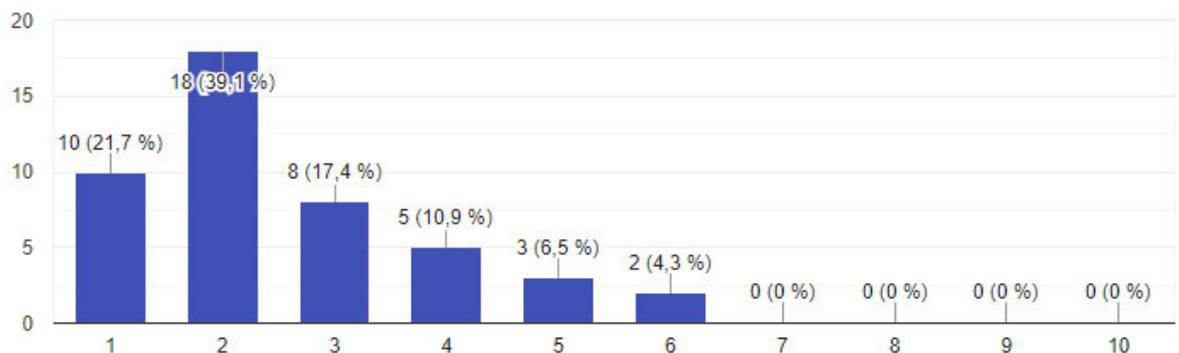
Vastauksista on luettavissa käsitys tilannekohtaisen harkinnan vähäisyydestä saneeraushakemusten käsittelyssä. Ensinnäkin vastaajat näkevät hakemuksen hyväksymisen olevan oletus ja pitävät aloittamiskynnystä alhaisena. Toisaalta ainoastaan ilmiselvien estetilanteiden nähdään johtavan hylkäämiseen. Vastauksissa on huomattavissa myös selkeä kritiikki tällaista asiantilaa kohtaan, ja mitä ilmeisemmin toivottaisiin tuomioistuimilta laajempaa harkintavallan käyttöä ja tutkimista näiden hakemusten kohdalla.

3.3.2.3. Hakemusten ratkaisu

Tässä osiossa kartoitettiin tyypillisesti viivytteilyluonteisten yrityssaneeraushakemusten ratkaisemisessa esiintyviä tekijöitä. Ensimmäisenä kysyttiin, onko vastaajien mielestä viivytteilytarkoituksin saneeraushakemuksen jättäneillä yrityksillä edellytyksiä tervehtymiselle. Vastaajia pyydettiin arviomaan tervehdyttämismahdollisuuksia asteikolla 1-10. Asteikossa 1 tarkoitti heikoimpia edellytyksiä tervehdyttämiselle ja 10 vahvimpia. Kysymykseen vastasi 46 henkilöä. Vastaukset olivat varsin yhdenmukaisia. 10 vastaajaa arvioi tervehdyttämismahdollisuudet tasolle yksi ja 18 vastaajaa tasolle kaksi. Ainoastaan 5 vastaajaa arvioi mahdollisuudet keskinkertaisiksi tasoille viisi (2 vastausta) ja kuusi (2 vastausta). Vastauksissa ei yhdessäkään arvioitu tervehdyttämismahdollisuuksia tasoille 7-10.

Hieman yllättäen nämä vastaajien keskiarvoa optimistisemmat näkemykset tulivat tasaisesti muista ryhmistä kuin niiltä vastaajilta, jotka ilmoittivat olevansa velallisen edustajia tai konsultteja. Juuri tämän ryhmän vastauksissa olisi luullut korostuvan optimistisempi näkemys tällaisten yritysten tervehdyttämisen mahdollisuuksista, sillä tällainen käsitys heidän laatimistaan saneeraushakemuksista välittyy.

Taulukko 14. Onko mielestäsi viivytteilyluonteisen saneeraushakemuksen jättäneillä yrityksillä edellytyksiä tervehtymiselle? (N=46)

Seuraavaksi tiedusteltiin, mikä on vastaajien näkemys velallisten antamien tietojen luotettavuudesta viivytteilytarkoituksin tehdyissä hakemuksissa. Ensin kysyttiin suoraan, ovatko tiedot luotettavia ja sen jälkeen pyydettiin kertomaan, mitä mahdolliset epäluotettavat tai puutteelliset tiedot koskevat. Vastaajista 34 (N=50) piti tietoja epäluotettavina ja 9 ilmoitti tarkemman epäluotettavuuden muu

vastausvaihtoehdon tekstikenttään. Näin ollen 43 (86 %, N=50) vastaajaa piti velallisen antamia tietoja epäluotettavina. Vastaajista 2 ei osannut sanoa, 1 vastaajista piti kysymystä johdattelevana eikä antanut vastausta. Vastaajista 1 piti tietoja luotettavina ja yksi ilmoitti, ettei näe syytä epäillä annettuja tietoja. Vastaajista 1 korosti sitä, että tietoja annetaan vain niukalti ja yksi totesi, että ainahan asioita unohtuu.

Tiedusteltaessa vastaajilta sitä, mitä mahdolliset epäluotettavat tiedot koskevat, vastaukset olivat monimuotoisia. Kysymykseen vastasi 44 henkilöä ja kukin vastaaja saattoi mainita useampia seikkoja. Selkeästi yleisimmin puutteellisuuksien katsottiin liittyvän liiketoiminnan tulevan kehityksen arviointiin (20 mainintaa). Seikat kuten kassavirtaennuste, maksukyvyyn kehitys, tilauskannan kohentuminen ja rahoituksen hankinta nähtiin liian optimistisesti laadittuna velallisten hakemuksissa. Toisaalta moni vastaaja toi esiin senkin, ettei näitä ennusteita perusteltu riittävällä tavalla. Vastaajista 2 toi tässä esiin spesifin ja yleisen velallisten perustelemattoman väitteen siitä, että toiminta on juuri muuttunut tai muuttumassa kannattavaksi. Kritiikkiä kohdistettiin myös taloudellisten ongelmien syiden erittelyyn ja tervehdyttämiskelpoisuuden arviointiin (14 mainintaa).

Myös nykyhetkeen kohdistuvia tietoja pidettiin varsin yleisesti puutteellisina. Kirjanpidossa ja tilinpäätöksissä katsottiin usein esiintyvän puutteellisuuksia ja jopa vääriä tietoja (7 mainintaa). Velkojen määrä (4 mainintaa) ja varallisuuden määrä (5 mainintaa) ovat vastaajien käsityksen mukaan usein väärin ilmoitettuja. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin tilintarkastajan lausunnon, ilmoitetun työtilanteen tai jopa velkojaluettelon olevan epäluotettavia. Vastauksista 1:ssä katsottiin, että mikä tahansa hakemuksen liitteenä edellytetty asiakirja voi olla puutteellinen. Samanlaista yleisempää tapauskohtaista suhtautumista esiintyi vastauksissa myös laajemmin – puutteellisuuden katsottiin voivan esiintyä tapauskohtaisesti missä vain ilmoitetussa tiedossa (5 mainintaa). Vastauksista 1:ssä todettiin puutteellisuuden todennäköisesti ilmenevän sellaisissa tiedoissa, joilla saa mahdollisimman paljon aikaa täydentää hakemusta. Vastaajista 4 katsoi, että puutteellisuus liittyy siihen, että velallinen ei ilmoita jo tehtyjä varallisuuden siirtoja, mitkä vaikuttavat tervehdyttämiskelpoisuuteen. Samansuuntaisesti 2 vastaajaa esitti, että velallinen esittää harhaanjohtavia tietoja avainhenkilöiden sitoutumisesta liiketoiminnan jatkamiseen. Vastaajista 2 ei osannut arvioida puutteellisuutta.

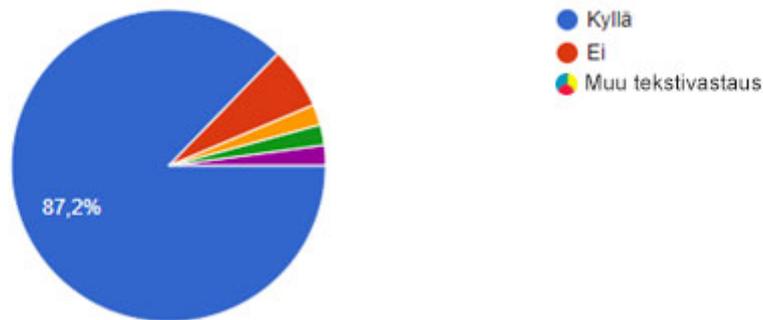
Näistä vastauksista on helposti löydettävissä yleinen linja alan asiantuntijoiden näkemistä keskeisimmistä ongelmista. Liiketaloudellinen kriittinen perustelu hakemusten sisällöstä ja tehdyistä ennusteista on vähäistä. Toisaalta tietojen puutteet nähtiin myös tapauskohtaisesti vaihtelevina ja riippuvaisina velallisen kulloinkin ajamista tarkoituksista.

3.3.2.4. Aloitettun menettelyn aikainen toiminta

Kyselytutkimuksessa oli neljä kysymystä, jotka liittyivät yrityssaneerausmenettelyn aikaisiin seikkoihin. Ensimmäisenä kysyttiin sitä, mikäli viivyttelytarkoituksin tehty saneeraushakemus hyväksytään, mikä on havaintosi menettelyn onnistumisesta. Kysymykseen vastasi 44 henkilöä. Näistä 40 arvioi onnistumismahdollisuutta hyvin epätodennäköiseksi. Vastajat käyttivät ilmaisuja kuten, hyvin heikko, lähenee nollaa, 0-10 %, suurin osa keskeytyy, konkurssi on aina nurkan takana, harvoin onnistuu tai poikkeuksellisesti onnistuu. Vastajista 2 arvioi mahdollisuuksien olevan lähes yhtä hyvät kuin muunkinlaisissa saneerausmenettelyissä. Vastajista 2 ei osannut sanoa. Tämän pohjalta onkin vahva näyttö sille, että alan asiantuntijoiden parissa on hyvin skeptinen suhtautuminen viivyttelytarkoituksia ilmentävien saneerausmenettelyjen onnistumismahdollisuudesta.

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin, ovatko vastaajat havainneet tällaisten saneerausmenettelyjen keskeyttämisiä. Jälleen vastaajat olivat yksimielisiä ja lähestulkoon kaikki (41 vastaajaa, N=47) olivat havainneet keskeyttämisiä. Vastajista 2 ei ollut havainnut näitä ja kolme vastaajaa ei osannut sanoa. Viivyttelytarkoituksin jätetyistä saneeraushakemuksista aloitetut menettelyt ovat siis selkeästi tuttu ilmiö alan asiantuntijoille.

Taulukko 15. Oletko havainnut tällaisten saneerausmenettelyjen keskeyttämisii?
(N =47)

Tätä kysymystä tarkennettiin seuraavassa kahdessa kysymyksessä. Ensin kysyttiin, mihin keskeyttäminen vastaajien mielestä perustuu ja sen jälkeen, kuinka yleisiä tällaiset keskeyttämiset ovat. Molempiin näistä kysymyksistä vastasi 39 henkilöä.

Ensimmäiseen kysymykseen annetut vastaukset toivat esiin 15 erilaista seikkaa. Joissain vastauksissa esitettiin useampia seikkoja. Yleisimpänä keskeyttämisen perusteena pidettiin sitä, ettei yritys kykene maksamaan menettelyaikaista velkaansa (14 mainintaa). Samoin menettelyn kustannuksia (2 mainintaa) ja selvittäjän palkkiota (1 maininta) esitettiin syyksi keskeytykselle. Toiseksi yleisin syy vastauksissa oli saneerausedellytysten puuttuminen (12 mainintaa).

Menettelyn aloittamisen jälkeen ilmenneitä seikkoja painotettiin monessa vastauksessa. Saneerausedellytysten poistuminen menettelyn aikana (2 mainintaa) ja ohjelman vahvistamisedellytysten puute (4 mainintaa) tulivat esiin vastauksissa. Alkuperäisten saneeraussuunnitelmien epärealistisuus tuotiin ilmi 1 vastauksessa. Kirjanpidon puutteiden ilmitulo (2 mainintaa) ja samoin toiminnan puutteiden ilmitulo (1 maininta) vasta menettelyn aikana nähtiin myös syynä keskeytymiselle - samoin liiketoiminnan kannattamattomaksi osoittautuminen (2 mainintaa) mainittiin. Velallisen rikosten (1 maininta) ja muiden väärinkäytösten (2 mainintaa) paljastuminen tuotiin myös esille. Myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti mainittiin kerran. Vastaajista 2 katsoi keskeytymisen johtuvan konkurssista. Eräs vastaaja totesi kryptisesti, että todellisuus on valjennut.

Vastauksista on luettavissa selkeä painotus yrityssaneerausmenettelyn taloudellisten edellytysten puutteisiin saneerauksien keskeytymisperusteena. Väärinkäytökset ja muu keinotteluluonteinen toiminta on toki mainittu, mutta yhtä laajasti niitä ei mielletä keskeytyksien syyksi.

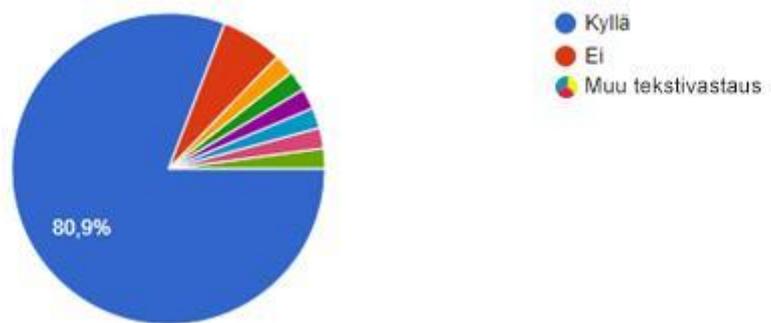
Kysyttäessä vastaajien käsitystä keskeyttämisten yleisyydestä, vastaukset vaihtelivat jonkin verran. Tämä vaihtelu näytti kuitenkin johtuvan siitä, että osa vastaajista ymmärsi kysymyksen eri tavoin. Toiset vastasivat kysymykseen ikään kuin se olisi esitetty muodossa, kuinka usein havaitset viivyttelyluonteisten hakemusten pohjalta aloitettujen menettelyjen keskeytymisiä. Toiset taas vastasivat kysymykseen ikään kuin se olisi muotoiltu, kuinka suuri osuus viivyttelyluonteisten hakemusten pohjalta aloitetuista menettelyistä keskeytetään. Vastausten analyysissä on valitettavan vaikeaa erottaa näitä ymmärrystapoja toisistaan, eikä vastaajien tavoittelema merkitys ole selvitettävissä jälkikäteisellä tulkinnalla. Vastauksista voidaan tästä syystä johtaa ainoastaan toteamus siitä, että seitsemässä vastauksessa todettiin nimenomaisesti, että viivyttelytarkoituksin tehdyistä hakemuksista aloitetut menettelyt keskeytetään joko pääsääntöisesti tai lähes aina.

3.3.3. Rikollinen toiminta viivyttelytapauksissa

3.3.3.1. Yleistä rikoksista viivyttelytapauksissa

Tässä osiossa keskityttiin viivyttelytapauksissa esiintyviin rikosepäilyihin. Osio aloitettiin kysymällä, onko vastaaja havainnut viivyttelyhakemuksen jättäneissä yrityksissä rikosepäilyjä. Kysymykseen vastasi 47 henkilöä. Vastaajista 38 oli havainnut rikosepäilyjä. Muu vastausvaihtoehdon vapaassa tekstikentässä 2 vastaajaa ilmoitti, etteivät nämä epäilyt tule heidän tietoonsa ammatillisen aseman vuoksi. Vastaajista 2 totesi epäilleensä tällaista. Vastaajista 1 ei osannut sanoa ja yksi kertoi törmänneensä ainoastaan osakeyhtiölain vastaiseen menettelyyn eikä varsinaisiin rikoksiin. Ainoastaan 3 vastaajaa ilmoitti, ettei ollut törmännyt rikosepäilyihin näissä tapauksissa. Vastaukset eivät keskittyneet mihinkään vastaajaryhmään, vaan jakoutuivat tasaisesti.

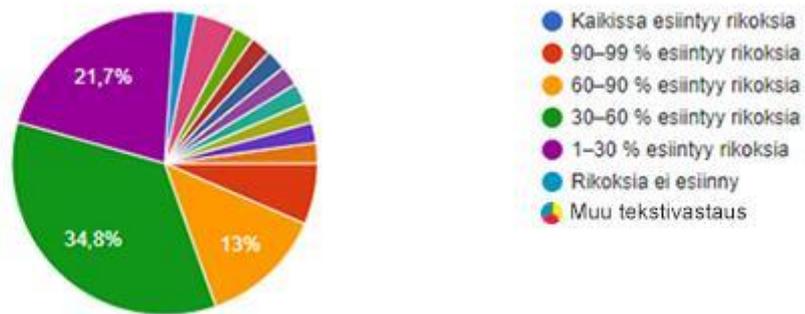
Taulukko 16. Oletko havainnut viivytelyhakemuksen jättäneissä yrityksissä rikosepäilyjä? (N=47)

Tämän jälkeen vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka suuressa osassa viivytelytarkoituksin saneeraushakemuksen jättäneissä yrityksissä esiintyy rikoksia. Vastaukset jakautuivat varsin tasaisesti, joskin alhaisempi esiintymistiheys nähtiin todennäköisemmäksi. 10 vastaajista katsoi, että rikoksia esiintyy 1–30 % tapauksissa. Suosituin vastausvaihtoehto oli, että 30–60 % tapauksissa esiintyy rikoksia. Ainoastaan 9 vastaajaa katsoi, että valtaosassa tapauksia esiintyy rikoksia (6 vastaajaa kategoriassa 60–90 % ja 3 vastaajaa kategoriassa 90–99 %). Tämä tulos itsessään riittää osoittamaan, että alan asiantuntijoiden näkemyksissä rikollinen toiminta ei ole automaattisesti läsnä viivytelytarkoituksin saneeraushakemuksen tehneissä yrityksissä. Toisaalta voidaan myös päätellä, ettei tämä myöskään ole erityisen harvinaista. Valitettavasti tätä seikkaa ei pystytty verifioimaan tutkimuksen aineistosta.

Muu vastausvaihtoehdon vapaaseen tekstikenttään jätetyissä vastauksissa osa nimesi tyypillisiä rikoksia (1 vastaus), osa totesi velkojien joskus vetoavan rikosperusteeseen (1 vastaus), ilmoitti hänen pöydälleen päätyvän ainoastaan niitä tapauksia, missä rikoksia ilmenee (1 vastaus). Vastaajista 1 oli sitä mieltä, että asiaa on mahdotonta arvioida ja 6 ei osannut antaa vastausta. Ainoastaan 1 vastaajista oli sitä mieltä, että rikoksia ei esiinny.

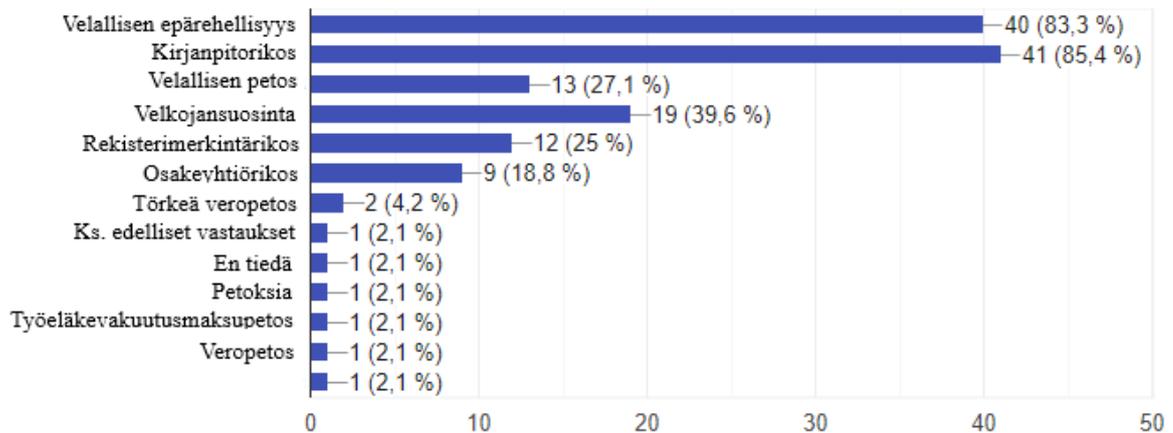
Taulukko 17. Mikä on käsityksesi siitä, kuinka yleisiä rikokset ovat näissä yrityksissä? (N=46)

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin, mitä rikosnimikkeitä vastaajat ovat havainneet viivyttelyluonteisen saneeraushakemuksen jättäneissä yrityksissä. Kysymykseen vastasi 48 henkilöä ja kukin sai valita niin monta vaihtoehtoa kuin halusi. Ylivoimaisesti yleisimmät rikokset näissä tapauksissa olivat kirjanpitorikos (41 mainintaa) ja velallisen epärehellisyys (40 mainintaa). Annetuista vaihtoehdoista velkojiensuosinta, rekisterimerkintärikos, velallisen petos ja osakeyhtiörikos saivat runsaasti mainintoja. Vapaaseen tekstikenttään annettiin näiden lisäksi maininnat petoksista, verorikoksista ja työeläkevakuutusmaksupetoksesta. Vastaajista 1 ilmoitti, ettei tiedä ja toinen viittasi aiemmassa vastauksessa antamaansa vastaukseen siitä, että asiaa on vaikea arvioida luotettavasti. Vastaajista 1 jätti maininnan siitä, ettei osaa kokemuksensa perusteella arvioida asiaa. Vastaajien käsitys vastaa vahvasti tilastoaineistossa havaittua.²⁸

²⁸ Ks. jakso 2.4.

Taulukko 18. Mitä rikoksia olet havainnut? (N=48)

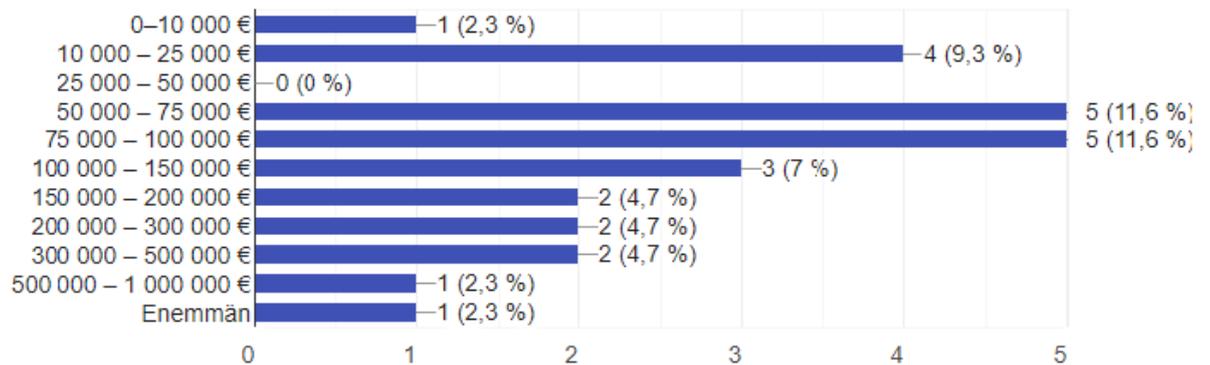
Vastaajia pyydettiin seuraavaksi arvioimaan vapaaseen tekstikenttään, kuinka törkeitä heidän havaitsemansa rikokset ovat. Vastauksissa oli havaittavissa kolme selkeää kategoriaa. Suurin ryhmä katsoi, että rikokset täyttävät törkeän tekemuodon kriteerit (14 mainintaa). Seuraavaksi suurin ryhmä katsoi, että törkeys vaihtelee tapauskohtaisesti merkittävässä määrin (9 mainintaa). Viimeinen ryhmä arvioi, että nämä rikokset eivät ole törkeitä tai ne ovat varsin lieviä (5 mainintaa). Alan asiantuntijat ovat siis jossain määrin jakautuneita käsityksissään tällaisissa tilanteissa ilmenevien rikosten törkeydestä. Mikään vastaustyyppi ei myöskään korostunut missään vastaajaryhmässä.

Näiden pääsuuntausten lisäksi yksi vastaaja arvioi rikosten olevan törkeydessään keskitasoa. Viisi vastaajaa ei osannut sanoa tai ilmaisi, ettei tätä voida arvioida. Kolme vastaajaa korosti sitä, että nämä rikokset osoittavat erityistä suunnitelmallisuutta.

Seuraavassa kysymyksessä pyydettiin arvioimaan, kuinka suuret taloudelliset vahingot näillä rikoksilla aiheutetaan. Kysymykseen vastasi 43 henkilöä. Näistä henkilöistä 17 ilmaisi vastauksissaan, että tätä on mahdotonta arvioida, ettei osaa vastata kysymykseen tai vahingot vaihtelevat tapauskohtaisesti niin paljon, ettei vastausta voida antaa. 26 henkilöä antoi vastauksen kyselyssä annettuihin vaihtoehtoihin. Näistä vastauksista suosituimmiksi kategorioiksi muodostuivat vaihteluvälit 50 000–75 000 € ja 75 000–100 000 €. Lähes kaikkiin vaihtoehtoihin kertyi kannatusta, mikä osaltaan tukee vapaamuotoisissa vastauksissa esitettyä käsitystä vahinkojen

tapauskohtaisuudesta. Aineiston perusteella lasketut vahingot osoittautuivat varsin paljon korkeammiksi kuin vastaajien valtaosan käsitys, aineiston keskiarvo oli n. 220 000 €. Toisaalta vähemmän törkeiden tapausten keskiarvo 82 000 € ja mediaani 48 000 € osuivat suoraan vastaajien valtaosan näkemykseen.²⁹

Taulukko 19. Arviosi mukaan, kuinka suuret taloudelliset vahingot havaitsemasi rikokset aiheuttavat? (N =26)

Kun vastaajia pyydettiin arvioimaan sitä, kenelle nämä rikokset aiheuttavat vahinkoa, lähes jokainen³⁰ mainitsi velkojat vahingonkärsijöinä. Tämä ei sinällään yllätä, sillä harva muu taho voisi tulla edes kyseeseen velallisen rikoksissa. Eri velkojatahoja vastauksissa eriteltiin vaihtelevasti. Kysymykseen vastasi 45 henkilöä, joista 19 eritelti vastauksissaan velkojatahoja. Näistä vastauksissa saatettiin kussakin mainita useita eri velkojatahoja.

Näissä vastauksissa korostui erittäin vahvasti näkemys siitä, että *vahinko aiheutetaan tavanomaisesti verottajalle tai julkiselle taloudelle* (16 mainintaa). Myös yhteiskunta nähtiin vahingon kärsijänä (4 mainintaa). Näiden tahojen lisäksi useita kertoja nimettiin vakuudettomat velkojat (3 mainintaa), institutionaaliset velkojat (3 mainintaa) ja tavarantoimittajat (2 mainintaa). Vastauksissa mainittiin 1 kerran työntekijät, kilpailijat, muut julkisoikeudelliset maksunsaajat kuin verottaja sekä yritys kiinnityksen haltija. Vastaajista 1 mainitsi, että vahinko aiheutetaan ensin yritykselle ja sitä kautta välillisesti velkojille.

²⁹ Tarkemmin ks. jakso 2.4.1.

³⁰ Yksi vastaaja ei osannut sanoa.

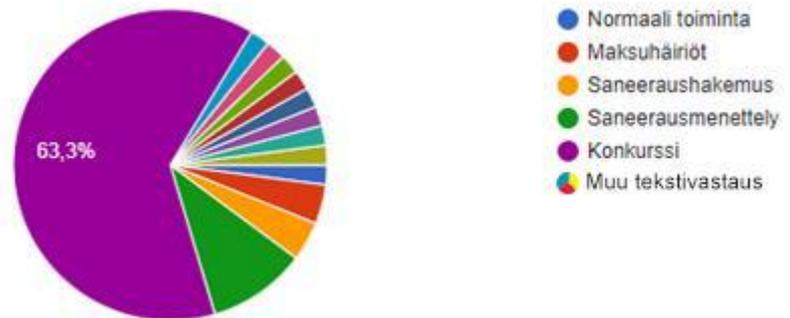
3.3.3.2. Rikosten ilmeneminen ja niihin puuttuminen

Tässä osiossa kyselyä pyrittiin selvittämään ensinnäkin nykytila siitä, missä vaiheessa kriisiytyneen yrityksen elinkaarta rikokset ja muut väärinkäytökset ilmenevät, missä vaiheessa niihin puututaan ja missä vaiheessa niihin vastaajien käsityksen mukaan olisi tarkoituksenmukaista puuttua.

Ensimmäisenä kysyttiin ilmi tulemisen vaihetta. Tähän kysymykseen vastasi 49 henkilöä. Heistä 31 katsoi rikosten ja väärinkäytösten tulevan ilmi konkurssissa. Vastaajista 5 näki näiden tulevan ilmi saneerausmenettelyssä ja kaksi saneeraushakemusta tutkittaessa. Vain 2 vastaajaa katsoi maksuhäiriömerkintöjen tuovan nämä seikat ilmi. Samoin ainoastaan 1 vastaaja katsoi näiden seikkojen ilmenevän jo yrityksen normaalin toiminnan aikana. Muu vaihtoehdon vapaassa tekstikentässä vastaajat antoivat tarkempia näkemyksiä. Vastaajista 1 ilmaisi, että konkurssissa nämä tulevat ilmi, joskin hänen käsityksensä mukaan nämä pitäisi ilmetä jo saneeraushakemuksessa. Vastaajista 2 katsoi, että tapauksesta riippuen väärinkäytökset voivat tulla esiin konkurssissa tai saneerausmenettelyssä - toinen näistä vastaajista huomautti myös saneeraushakemusvaiheen olevan mahdollinen ilmitulohetki. Samansuuntaisesti 1 vastaaja huomautti ilmitulon riippuvan rikoslajista, mutta näki tällöinkin vaihtoehtoina ainoastaan konkurssin ja yrityksen normaalin toiminnan. Vastaajista 1 näki ilmitulon riippuvan tehtävistä verotarkastuksista tai saneerausmenettelyssä tehtävästä erityistarkastuksesta. Vastaajista 2 ei osannut sanoa ja 1 vastaajan vastauksesta ei saanut pääteltyä, mihin vaiheeseen hän viittasi.

Vastausten perusteella on varsin selkeää, että *alan asiantuntijoiden käsityksessä pääosa väärinkäytöksistä tulee ilmi konkurssissa*. Saneerausmenettelyn aikana ilmitulo näyttää vastausten perusteella mahdolliselta, joskaan ei pääsäännöltä. Aineiston perusteella tästä voidaan tehdä vain rajatusti päätelmiä. Suurimmassa osassa tapauksia saneeraushakemus oli hylätty. Niissä 19 tapauksessa, missä saneerausmenettely oli aloitettu, keskeytys perustui epäilykseen rikoksesta tai väärinkäytöksestä ainoastaan kahdessa tapauksessa. Tämä havainto sinällään tukee vastaajien näkemystä siitä, että väärinkäytökset eivät tule ilmi vielä saneerausmenettelyssä vaan vasta konkurssissa.

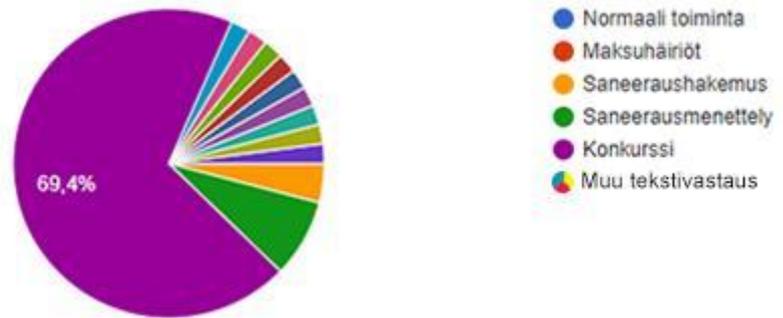
Taulukko 20. Mikä on käsityksesi siitä, missä vaiheessa kriisiytyneen yrityksen elinkaarta rikokset ja muut väärinkäytökset tulevat ilmi? (N=49)

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin vastaajien näkemyksiä siitä, missä vaiheessa näihin ilmi tullessiin väärinkäytöksiin puututaan. Tähän kysymykseen vastasi 49 henkilöä. Vastaajista 34 katsoi, että *väärinkäytöksiin puututaan konkurssissa*. Tämä tulos on linjassa edellisen kysymyksen kanssa, sillä väärinkäytöksiin on vaikea puuttua ennen kuin ne tulevat ilmi. Nämä aiempien lisäksi tulleet kolme vastaajaa osoittavatkin, että vaikka väärinkäytös tulisi aiemmin ilmi, niin siihen puututaan vasta konkurssissa. Muu vastausvaihtoehdon vapaassa tekstikentässä lisäksi 2 vastaajaa mainitsi konkurssin puuttumisvaiheena, joskin kokivat tarpeelliseksi eritellä puuttumismekanismien toimintaa tai toimivuutta. Saneerausmenettelyssä (4 vastausta) tai saneeraushakemusvaiheessa (2 vastausta) puuttuminen keräsi vähemmän vastauksia. Valtaosan käsitys on siis puuttuminen konkurssissa.

Näiden päälinjojen lisäksi kaksi vastaajaa katsoi, että puuttuminen tapahtuu heti tai varsin pian sen jälkeen, kun väärinkäytös on tullut ilmi. Vastaajista 1 totesi puuttumisen tapahtuvan joko konkurssissa, yrityssaneerausmenettelyssä tai saneeraushakemusvaiheessa. Vastaajista 3 ei osannut sanoa.

Taulukko 21. Mikä on käsityksesi siitä, missä vaiheessa ilmi tulleisiin väärinkäytöksiin puututaan?

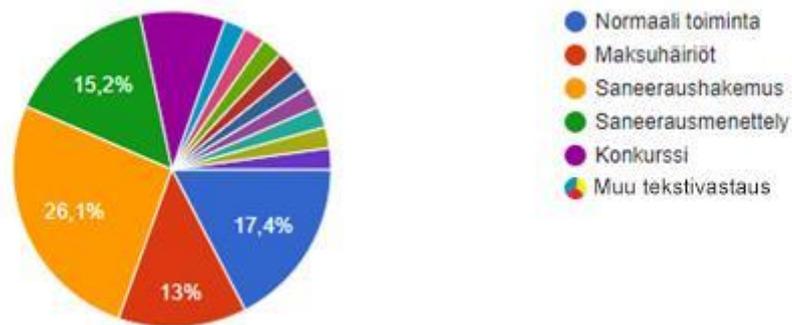
Viimeisenä kysyttiin vastaajilta, missä vaiheessa väärinkäytöksiin olisi tarkoituksenmukaista puuttua. Kysymykseen vastasi 46 henkilöä. Tässä vaiheessa vastaukset jakoutuivat hyvin paljon tasaisemmin eri vaihtoehtojen välille, minkä lisäksi huomattavaa oli, että *valtaosa vastaajista (84,8 %) katsoi puuttumisen tarkoituksenmukaiseksi jo ennen konkurssia*. Näin ollen nykyisin vallitsevan asiantilan ja alan asiantuntijoiden mielestä tarkoituksenmukaisen asiantilan välillä on selkeä ristiriita - puuttuminen konkurssissa nähdään nykytilaksi, mutta puuttuminen aiemmin nähdään tarkoituksenmukaisempaan. Vastaajista 8 katsoi, että väärinkäytöksiin tulisi puuttua yhtiön normaalin toiminnan aikana ja 6 katsoi tarkoituksenmukaiseksi puuttumisen maksuhäiriömerkinnän syntyessä. Näin ollen 30,4 % vastaajista katsoi, että väärinkäytöksiin pitäisi puuttua jo ennen insolvenssimenettelyihin siirtymistä.

Varsinaisista insolvenssimenettelyjen vaiheista suosituimmaksi vaihtoehdoksi puuttumisen ajankohdasta muodostui saneeraushakemuksen käsittely (12 vastaajaa, 26,1 %). Tämä tulos on linjassa myös aiemmin kysytyn kanssa – tuolloin vastaajat katsoivat saneeraushakemusta käsittelevän tuomioistuimen olevan sopiva instanssi viivyttelyluonteisiin saneeraushakemuksiin puuttumiseen.³¹ Myös saneerausmenettelyä pidettiin laajalti sopivana puuttumishetkenä (7 vastaajaa, 15,2 %). Ainoastaan 5 vastaajaa piti nykytilaa sopivana (10,9 %).

³¹ Ks. jakso 3.3.1.3.

Muu vastausvaihtoehdon vapaassa tekstikentässä vastaajat toivat lisätukea nykyistä varhaisemmalle puuttumiselle. Vastauksista 4:ssä todettiin, että puuttumisen tulisi tapahtua mahdollisimman aikaisin. Vastaajista 1 katsoi, että puuttumisen tulisi tapahtua viimeistään saneerausmenettelyssä. Vastaajista 1 ilmaisi puuttumisen olevan tarkoituksenmukaista joko saneerausmenettelyssä tai konkurssissa. Vastaajista 2 ei osannut vastata kysymykseen.

Taulukko 22. Missä vaiheessa väärinkäytöksiin olisi mielestäsi tarkoituksenmukaista puuttua? (N=46)

3.3.4. Saneerausmenettelyn selvittäjän tekemä rikosilmoitus

3.3.4.1. Nykytila

Tässä osiossa kyselytutkimusta selvitettiin yrityssaneerausmenettelyn selvittäjien tekemiä rikosilmoituksia ja alan asiantuntijoiden käsityksiä siitä, onko nykyinen asiantila hyvä. Osio aloitettiin kysymyksellä siitä, onko vastaaja havainnut yrityssaneerausmenettelyn selvittäjän tekemän rikosilmoituksen. Kysymykseen vastasi 49 henkilöä. Vastaajista ainoastaan 12 oli havainnut selvittäjän tekemän rikosilmoituksen. 31 vastaajaa ei ollut havainnut tällaista. Vapaaseen tekstikenttään annetuissa vastauksissa (6 vastausta) ilmaistiin, ettei vastaajan aseman vuoksi tällainen tule tietoon, vastaaja ei muista tällaisia tapauksia tai vastaaja ei osaa sanoa tähän mitään. Vastaukset eivät keskittyneet eri vastaajaryhmiin.

Seuraavassa kysymyksessä pyydettiin niitä vastaajia, jotka ovat selvittäjän tekemään rikosilmoitukseen törmänneet vastaamaan siihen, onko tällaisia rikosilmoituksia tehty

viivyttelytapauksissa. Kysymykseen tuli 19 vastausta. Aineistossa pystyttiin kuitenkin yhdistämään eri kysymykseen annetut vastaukset kunkin vastaajan osalta, joten tarkastelu voitiin rajata koskemaan ainoastaan näitä kymmentä ilmiöön törmännyttä vastaajaa. Näistä 12 henkilöstä kahdeksan (66,7 %) vastasi havainneensa selvittäjän tekemän rikosilmoituksen viivyttelytapauksessa. Vastaajista 2 ei ollut tällaista havainnut, 1 ei osannut sanoa ja 1 jätti vastaamatta.

Seuraavassa kysymyksessä havaittiin pieni häiriövaikutus. Ainoastaan 12 vastaajaa ilmoitti havainneensa selvittäjän tekemiä rikosilmoituksia, mutta 25 henkilöä vastasi kysymykseen siitä, kuinka yleisiä ne heidän havaintojensa mukaan ovat. Samoin kuin aiemmassa kysymyksessä, kyettiin vastaukset aineistossa yhdistämään toisiinsa. Näin ollen 12 vastauksessa kuvattiin vapaassa tekstikentässä selvittäjien tekemien rikosilmoitusten yleisyyttä seuraavasti: todella harvinaisia (1 mainintaa), harvinaisia (3 mainintaa), joka toinen vuosi (1 maininta), liian harvinaisia (1 maininta), niitä tehdään (1 maininta), yleisiä (1 maininta). Vastaajista 3 jätti vastaamatta ja 1 vastaaja ei osannut sanoa.

Vastaajista 63,3 % ei ole törmännyt selvittäjän tekemään rikosilmoitukseen ja nekin, jotka ovat sellaisia havainneet, pitävät näitä harvinaisina. Näin ollen *voidaan päätellä selvittäjien tekemien rikosilmoitusten olevan varsin poikkeuksellisia nykytilanteessa*. Aineiston pohjalta laaditut tilastot tukevat tätä havaintoa. Niissä 19 tapauksessa, missä saneerausmenettely oli aloitettu, ainoastaan kahdessa esitettiin rikosepäily, mutta kummassakaan selvittäjä ei laatinut rikosilmoitusta.

3.3.4.2. Alan asiantuntijoiden kokemus muutostarpeesta

Edellisessä osiossa selvitetyn nykytilan pohjalta voitiin lähteä selvittämään sitä, kokevatko alan asiantuntijat tarvetta muuttaa nykytilaa ja heidän suhtautumistaan mahdollisiin säädösmuutoksiin. Osio aloitettiin kysymällä, tulisiko vastaajien mielestä selvittäjän tai pesähoitajan tehdä rikosilmoitus nykyistä useammassa tapauksissa tai herkemmin. Kysymykseen vastasi 45 henkilöä. Näistä vastaajista 27 vastasi, että rikosilmoitus pitäisi tehdä useammin. Vapaassa tekstikentässä kolme vastaajaa ilmoitti, että nimenomaan selvittäjän tulisi tehdä rikosilmoitus useammin. Vastaajista 4 ilmoitti, ettei tarvetta laatia rikosilmoitus useammin ole ja samansuuntaisesti 5 vastaajaa arvioi vapaassa tekstikentässä, että nykytila on riittävä. Vastaajista 3 katsoi, että

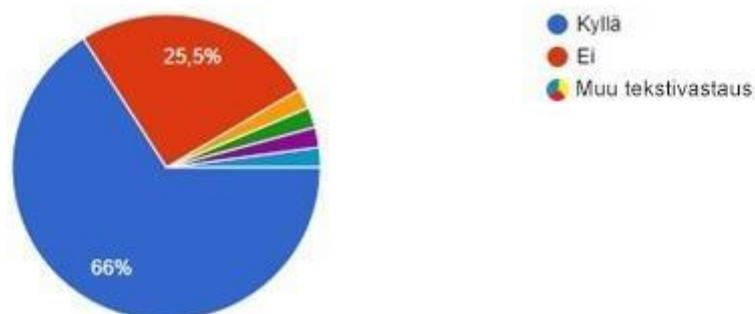
rikosilmoitus voitaisiin tehdä nykyistä harvemmin. *Alan asiantuntijoiden valtavirtanäkemyks on siten varsin selkeä, 66,7 % vastaajista kannatti rikosilmoitusten herkempää laatimista.* Toisaalta myös nykytilan riittävyttä painottava vähemmistönäkemyks on vahva tässä asiassa.

Myös vastaajaryhmistä löytyi huomattavia yhdenmukaisuuksia tässä kysymyksessä. Poliisivastaajien keskuudessa 80 % (N=10) ja velkojista 83,3 % (N=6) kannatti herkempää rikosilmoitusten tekemistä.

Seuraavaksi kysyttiin, tulisiko selvittäjälle asettaa rikosilmoitusvelvollisuus. Kysymykseen vastasi 47 henkilöä. Näistä vastaajista 31 kannatti rikosilmoitusvelvollisuuden asettamista, minkä lisäksi vapaassa tekstikentässä kaksi vastaajaa kannatti saneerausmenettelyn keskeyttämiseen sidottua rikosilmoitusvelvollisuutta ja yksi vastaaja piti selvittäjälle asetettavaa rikosilmoitusvelvollisuutta harkinnanarvoisena vaihtoehtona. 12 vastaajaa vastusti selvittäjälle asetettavaa rikosilmoitusvelvollisuutta ja vapaamuotoisissa vastauksissa 1 ilmaisi myös vastustuksensa. Kuitenkin *selkeä enemmistö kannatti selvittäjälle asetettavaa rikosilmoitusvelvollisuutta.*

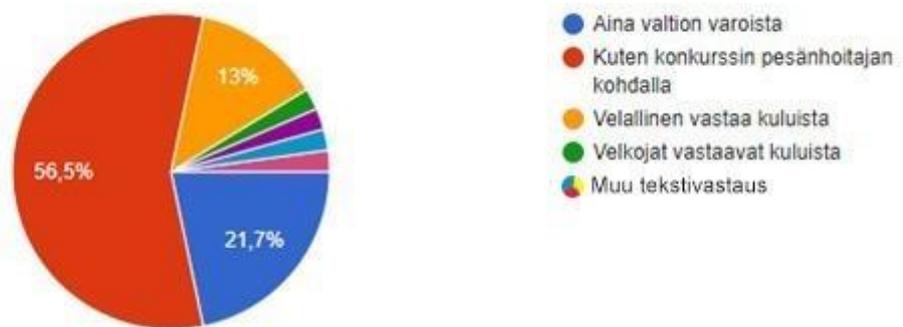
Myös vastaajaryhmistä löytyi huomattavia yhdenmukaisuuksia tässä kysymyksessä. 83,3 % (N=6) velkojista kannatti rikosilmoitusvelvollisuutta, kuten teki myös 100 % (N=2) institutionaalista velkojista, 80 % (N=10) poliiseista ja 75 % (N=12) tuomareista kannatti selvittäjälle asetettavaa rikosilmoitusvelvollisuutta. Muissa ryhmissä tulokset olivat jakautuneempia. Siten tässä mainitut ryhmät ovat osaltaan nostaneet keskiarvoa.

Taulukko 23. Tulisiko mielestäsi selvittäjälle asettaa rikosilmoitusvelvollisuus? (N=47)

Kun vastaajien mielipide rikosilmoitusvelvollisuudesta oli selvillä, heiltä kysyttiin, tulisiko asetettava rikosilmoitusvelvollisuus rajata koskemaan vain tiettyjä tilanteita. Tähän kysymykseen saatiin 39 vastausta. Näistä 24 vastusti rajausta ja 8 kannatti. Vapaassa tekstikentässä 5 henkilöä ilmaisi varovaisen tukensa rajaukselle ja eritteli tarkemmin millainen sen tulisi olla. Näin ollen lopulta 61,5 % vastaajista vastusti rajausta ja 33,3 % kannatti. Vastaajista 2 ei osannut sanoa. Vastaajaryhmissä ei korostunut mikään vastausvaihtoehto.

Taulukko 24. Tulisiko selvittäjälle mahdollisesti asetettava rikosilmoitusvelvollisuus rajata koskemaan vain tiettyjä tilanteita?

Tämän jälkeen pyydettiin edelliseen kysymykseen kyllä vastanneita tarkentamaan, millainen rajauksen pitäisi olla. Kysymykseen vastasi 13 henkilöä. Eniten kannatusta sai rajaus ainoastaan velallisen rikokseen (3 mainintaa), vähäistä suurempiin rikokseen (2 mainintaa), euromääräisesti suuret vahingot aiheuttaviin rikokseen (2 mainintaa) tai törkeisiin rikokseen (2 mainintaa). Vastaajista 2 vastaaja katsoi, että selvittäjän on haettava saneerausmenettelyn keskeyttämistä, ennen kuin rikosilmoitusvelvollisuus voisi syntyä. Samoin 1 vastaaja pohti, että rikosilmoitusvelvollisuus voisi tulla kyseeseen ainoastaan, mikäli saneerausohjelman aikaansaaminen ei ole mahdollista. Vastaajista 1 totesi, että jokin euromääräinen raja voisi toimia.

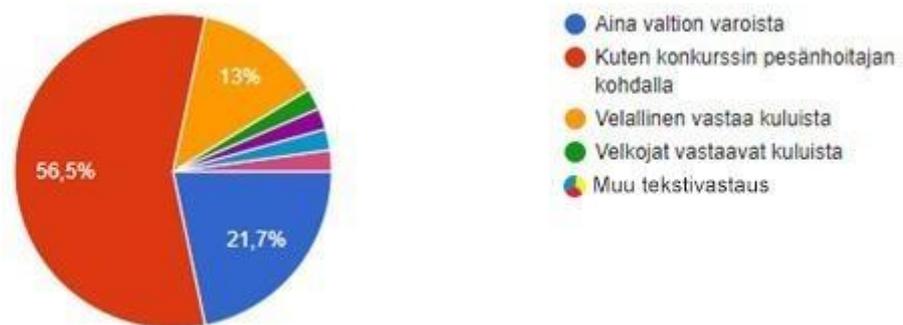
3.3.4.3. Kuluvastuun jakautuminen

Tässä osiossa kerättiin vastaajien näkemyksiä siitä, miten kuluvastuu selvittäjän tekemästä rikosilmoituksesta tulisi jakaa, mikäli rikosilmoitusvelvollisuus asetettaisiin. Vastaajia pyydettiin valitsemaan heidän mielestään paras vaihtoehto ja sen jälkeen

erillisessä kysymyksessä perustelemaan, miksi se olisi paras vaihtoehto. Kysymykseen vastasi 46 henkilöä. Vastaajista valtaosa päätyi kannattamaan mallia, joka vastaisi nykyistä pesähoitajan oikeutta korvaukseen (26 vastaajaa, 56,6 %). Vastaajista 10 (21,7 %) kannatti kulujen kattamista aina valtion varoista. Vastaajista 6 (13 %) halusi velvoittaa velallisen vastaamaan rikosilmoituksen kuluista. Vastaajista 1 asettaisi kuluvastuun velkojille. Vapaassa tekstikentässä päädyttiin kannattamaan jonkinlaista vastuunjakoa kaikkien näiden tahojen välillä (1 vastaus) ja selvittäjän omaa kuluvastuuta (1 vastaus).

Valtavirran mielipide näyttää selkeästi olevan julkistahon vastuu kuluista joko samoin kuin konkurssin yhteydessä tai laajemmin. Aina valtion varoista maksettava palkkiomalli sai keskiarvoa suuremman kannatuksen pesähoitajien ja selvittäjien vastaajaryhmässä (60 %, N= 15), mutta ero keskiarvoon ei ole erityisen suuri.

Taulukko 25. Mikäli rikosilmoitusvelvollisuus asetetaan selvittäjälle, miten mielestäsi vastuu rikosilmoituksen laatimisen kuluista tulisi järjestää?

Seuraavaksi käyn läpi näiden vastaajien antamia perusteluja. Valtion varoista aina maksettavaa palkkiota perusteltiin lähinnä valtion roolilla. Valtiolla nähtiin olevan rikostutkintaintressi näissä asioissa (2 vastausta). Toisaalta katsottiin, että velvoitteiden asettajalla tulisi olla myös kuluvastuu (2 vastausta). Vastaajista 2 perusteli tätä ikään kuin poikkeuksena yrityssaneerausmenettelyn pääsäännöstä. Jos velallinen asetettaisiin maksamaan lasku omien rikostensa selvittämisestä, tämä olisi ristiriidassa itsekriminointisuojaan kanssa.³² Vastaajista 3 perusteli tätä mallia

³² Yksi vastaaja tämän kategorian ulkopuolelta toi myös tämän näkökulman esiin, mutta ei esittänyt mitään konkreettista kuluvastuumallia.

varmuudella – perintä velalliselta nähtiin epävarmaksi tai epäkäytännölliseksi. Vastaajista 1 katsoi muunlaisen kuluvaluun aiheuttavan eturistiriitoja yrityssaneerausmenettelyn osapuolten välillä.

Konkurssipesän pesänhoitajan palkkio-oikeutta vastaavaa mallia kannatettiin varsin yhdenmukaisin perustein. Tässä osiossa vastauksissa annettiin monesti useampia perusteluja. Vastaajat pitivät johdonmukaisena noudattaa samanlaista käytäntöä konkurssissa ja yrityssaneerausmenettelyssä (5 mainintaa). Vastaajista 3 huomautti, että tämä järjestelmä on jo todettu toimivaksi konkurssissa. Vastaajista 1 perusteli samanlaista kohtelua näissä menettelyissä sillä, että samat henkilöt hoitavat tehtäviä molemmissa. Muutoinkin kuin yhdenmukaisen kohtelun vuoksi, järjestelmää kommentoitiin loogiseksi ja toimivaksi (7 mainintaa). Muille tahoille asetettavaa kuluvaluuta pidettiin ongelmallisena (4 mainintaa). Järjestelmää kuvattiin myös oikeudenmukaiseksi (1 maininta) ja katsottiin sen varmistavan palkkion tehdystä työstä (1 maininta). Vastaajista 1 toi esiin se, että velalliselta olisi mahdotonta periä kuluja.

Velallisen vastuuta kuluista perusteltiin lähes yksinomaan sillä, että tällainen kuluvaluuta on muutoinkin yrityssaneerausmenettelyn pääsääntö (5 vastausta). Vastaajista 1 oli sitä mieltä, että velallisen kuluvaluuta on perusteltua, koska rikoksen selvittäminen voi olla myös velallisen intressissä, mikäli liiketoimintaa jatketaan.

Vastaajista 1 katsoi, että velkojien tulisi vastata rikosilmoituksen kuluista, sillä heillä on asianomistaja-asema näihin rikoksiin. Samoin 1 vastauksessa perusteltiin selvittäjälle asetettavaa kuluvaluuta sillä, että selvittäjän oikeus palkkioon valtion varoista johtaisi epäterveeseen kannustimeen laatia rikosilmoituksia heikommillakin perusteilla.³³

Vastauksista on selkeästi luettavissa vahva enemmistön kanta. *Julkistahan tulisi vastata rikosilmoitusten kustannuksista ja mieluiten samalla tavalla kuin konkurssimenettelyssäkin.*

³³ Vastauksessa asia oli ilmaistu näin: ”Jos raha tulee kuin Manulle illallinen, niin rikosilmoituksia aletaan tehtailemaan varmuuden vuoksi.”

3.3.5. Muuta merkittävää

Tässä osiossa vastaajille annettiin mahdollisuus tuoda ilmi sellaisia seikkoja viivytelytapauksista, joita ei muissa kysymyksissä päästy käsittelemään. Tähän kohtaan annettiin 16 vastausta ja niiden sisältö vaihteli suuresti.

Yhdessä vastauksessa korostetaan pitkittämisen johtuvan siitä, että viimeiseen asti yritetään selvittää velvoitteista erotuksena siitä, että pyrittäisiin varojen siirtoihin. Samansuuntaisesti toisessa vastauksessa haluttiin vielä korostaa, että viivytelytilanteet ja rikollisuus on harvinaista, eikä poikkeuksellisuuden vuoksi sitä pitäisi käyttää perusteluna saneerausmenettelyn muutoksille. Yksi vastaajista korosti, että saneerausmenettelyn aloittaminen pitäisi saada nykyistä helpommaksi, jotta saneeraushakemukset tulisivat aikaisemmin ja ennen kuin yrityksen talous on liian huonossa kunnossa. Vastaaja toi myös esille lukuisia erilaisia tapoja, millä lainsäädäntöä ja taloushallintoa voitaisiin parantaa tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Toisessa vastauksessa ilmaistiin samansuuntainen ajatus siitä, että saneeraushakemus tulisi olla helpompi laatia. Valitettavasti on todettava, ettei näiden arviointia voida toteuttaa tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun puitteissa.

Kolme vastaajaa korosti vielä tässäkin kohtaa sitä, kuinka haitallisia saneeraushakemusten laadintaa markkinoivat konsulttiyritykset heidän mielestään ovat. Vastaajista yksi ilmaisi epäluottamuksensa saneeraushakemuspalveluja tarjoavien toimijoiden esittämiä selvittäjiä kohtaan. Nämä selvittäjät vastaajan käsityksen mukaan jatkavat ohjelmaehdotusten laatimista toivottamassakin tilanteessa. Myös toistuvat hakemukset ohjelman laatimisen määräajan pidentämisestä nähtiin ongelmana. Yhdessä vastauksessa peräänkuulutettiin avustajapakkoa saneeraushakemuksiin ja haluttiin asettaa avustajille kelpoisuusvaatimukseksi joko asianajajatutkinto tai luvan saaneen oikeusavustajan tutkinto.

Muutamissa vastauksissa esitettiin konkreettisia muutoksia yrityssaneerauslain sisältöön. Yksi vastaaja korosti, että tilintarkastajan vastuuta tulisi lisätä. Hän mainitsi myös selkeänä punaisena lippuna sen, että yritys vaihtaa tilintarkastajaa. Toisessa vastauksessa korostettiin saneerattavan yrityksen hallituksen pätevyyttä ja nähtiin ongelmana se, ettei saneerausmenettelyn aikana voida vaihtaa ammattijohtoon. Eräs vastaaja katsoi, että perusteettomia saneeraushakemuksia voitaisiin ehkäistä

asettamalla rajoitus sille, kuinka paljon tavallisia velkoja voidaan saneerausmenettelyssä leikata. Hänen argumenttinsa ydin vaikutti olevan, että yrityksen perusliiketoiminta ei voi olla toimivaa, mikäli ainoastaan velkojen leikkauksella voitaisiin pidentää yrityksen elinkaarta.

Selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuutta pohdittiin vain yhdessä vastauksessa. Vastaja katsoi, että rikosilmoitusvelvollisuuden vastinpariksi tulisi asettaa myös velvollisuus hakea saneerausmenettelyn keskeyttämistä. Perusteluina hän lausui, että saneerausmenettelyt, joissa rikosilmoitus on perusteltua laatia, päätyvät aina konkurssiin. Tärkeämpää olisi hänen mielestään saada nämä saneerausmenettelyt keskeytymään kuin tutkintapyyntö poliisille.

Tutkimuksen laatimisen ongelmiin otettiin kantaa kolmessa vastauksessa. Yhdessä niistä tuotiin esiin tilastoinnin ongelmia ns. hiipumistapauksissa. Näissä tilanteissa yrityksen toiminta vain loppuu saneerausohjelman aikana, ilman että yritystä asetetaan konkurssiin. Kaksi vastaajaa katsoi, että kyselyssä olisi pitänyt paremmin määritellä viivyttelytarkoitus.

4. Tyypitapaukset viivytteilyluonteisissa saneerauksissa

4.1. Tapausten kategoriat

Tässä tutkimuksen osiossa muodostetaan käsitys keinotteluluonteiseen saneerausmenettelyyn hakeutuvan henkilön ominaisuuksista ja tyypillisestä toimintatavasta. Kyseessä on viivytteilyluonteisen saneerausmenettelyn tyypitapausten kartoittaminen. Tätä varten hyödynnetään laajasti aikaisemmissa kappaleissa esiteltyjä tilastointeja sekä tehtyä kyselytutkimusta. Luonnollisesti samat rajoitukset saatujen tietojen hyödyntämiskelpoisuudelle tulee huomioida tässäkin osiossa, mutta niitä ei ole tarpeen kerrata tässä yhteydessä.

Tekijän motiivi on tärkeää määritellä. Tässä tutkimuksessa on lähdetty siitä, että osa velallisista pyrkii viivyttämään konkurssia saneeraushakemuksella. Tällainen viivyttäminen voi johtua erilaisista syistä. Kyseessä saattaa olla rehellinen mutta liian myöhään toteutettu vilpittömän aikomus yrityksen tervehdyttämisestä. Valitettavasti KOSTI-järjestelmästä saatavien asiakirjojen perusteella tällaisia tapauksia ei pystytty haarukoimaan tutkimuksen piiriin. Tätä varten olisi pitänyt tarkastella kaikkia saneeraushakemuksia, jotka tarkasteluvuonna 2019 konkurssiin asetetut yhtiöt ovat jättäneet. Tähän ei ollut mahdollisuuksia tämän tutkimuksen aikataululla tai resursseilla.

Sen sijaan KOSTI-järjestelmän kautta aineistoon valikoituivat sellaiset yrityssaneeraushakemuksen jättäneet yritykset, jotka on asetettu konkurssiin vuonna 2019 ja joissa on syytä epäillä toimenpiteitä velkojien vahingoksi tai laiminlyötyä kirjanpitoa. Näistä tapauksista voidaan tunnistaa kaksi erilaista käyttäytymismallia - tilaisuutta hyväksikäyttävä opportunistinen toimija sekä tilaisuuden luomiseen pyrkivä suunnitelmallinen toimija. Opportunistinen toimija käyttää tilaisuutta hyväkseen huomatessaan, ettei mitään menetettävää enää ole. Aineiston 48 tapauksesta 32 (66,7 %) tapausta sopivat tähän määritelmään. Suunnitelmallinen toimija pyrkii järjestelmällisesti luomaan tilanteen, missä varallisuusarvot tai liiketoiminnallinen kokonaisuus saadaan säilytettyä lähipiirillä maksukyvyttömyysmenettelyistä huolimatta. Aineiston 48 tapauksesta 16 tapausta (33,3 %) sopivat tähän määritelmään.

Huomautettakoon, että velallisen motiivi ei ole kirjattava tekijä aineistossa. Velallisten motiivien luokittelu perustuu tapauskohtaiseen subjektiiviseen arvioon. Motiivi on jouduttu päättelemään kussakin tapauksessa esiintyvistä seikoista. Vahvaa näyttöä motiivista voi olla esimerkiksi rikosten toteuttaminen, systemaattisuus, suuret varallisuuserät suhteessa yrityksen varallisuuteen, saattohoito sekä bulvaanijärjestelyt.

4.2. Tilaisuutta hyväksi käytävä - ns. opportunistinen - velallinen

Aineiston 48 tapauksesta 32 voitiin tulkita sellaisiksi, missä velallinen tai sen edustaja käytti ilmennyttä tilaisuutta hyväkseen. Näistä 32 tapauksesta voidaan johtaa seuraavia tyypillisiä piirteitä. Opportunistinen velallisorganisaatio käyttää tyypillisesti osakeyhtiömuotoa (84,4 %). Tyypillisesti osakkaita tai yrittäjiä on organisaatiossa ainoastaan 1 (62,5 %, N=32), keskimäärin luvun ollessa 2,8. Yrityksellä ei tyypillisesti ole työntekijöitä (31,3 %) tai niitä on vähän (5 tai vähemmän työntekijää 75 % tapauksista). Useimmiten työntekijät on irtisanottu jo ennen konkurssin alkamista. Keskimäärin työntekijöitä oli 4,4 tämän kategorian yrityksissä, mediaanin ollessa 1,5. Yritys oli keskimäärin 8,9 vuotta vanha, mediaanin ollessa 4,95 vuotta.

Aikaväli saneeraushakemuksen ja konkurssiin asettamisen välillä oli koko aineiston keskiarvoa pitempi, keskiarvon ollessa 221 päivää ja mediaanin 174,5 päivää. Konkurssihakemus oli vireillä ennen saneeraushakemuksen jättämistä 68,8 % näistä tapauksista koko aineiston keskiarvon ollessa 62,5 %. Tämä havainto lienee selitettävissä opportunististen velallisten kategorian luonteella. Nämä velalliset saattavat havahtua yhtiön ongelmiin vasta konkurssihakemuksen vireille tullessa ja hakeutuvat saneeraukseen viimeisenä oljenkortenaan. Näillä yhtiöillä toimintaa ei ole myöskään systemaattisesti ajettu kohti maksukyvyttömyyttä, joten saneeraushakemusten käsittelyssä joudutaan usein aidosti pohtimaan tervehdyttämiskelpoisuutta.

Näiden yritysten varallisuus konkurssin alkaessa oli keskimäärin 55 174 €, mediaanin ollessa 17 194 €. Velat vastaavana aikana olivat keskimäärin 384 854 €, mediaanin ollessa 262 433 €. Myös aiheutetut vahingot muodostuivat alhaisemmiksi kuin suunnitelmallisten velallisten kategoriassa, keskiarvon ollessa 81 708 € ja mediaanin 48 004 €.

Näiden yritysten kohdalla velallisen epärehellisyys oli hieman koko aineiston keskiarvoa alhaisempi.³⁴ Rikосnimike esiintyi 84,4 % kategorian tapauksista, kun taas koko aineistossa luku oli 87,5 %. Näissäkin tapauksissa velallinen ei aina ollut yhteistyöhaluinen ja 2 tapauksessa oli syytä epäillä velallisen petosta. Kirjanpitorikos esiintyi 96,9 % tapauksista. Rikosten tyypillinen toteuttamistapa oli epäselvät kirjaukset kirjanpidossa, lähipiirilainat ja kirjanpidon laiminlyönti juuri ennen konkurssia. Näissä yrityksissä oli koko aineiston keskiarvoa enemmän puuttuvia käteiskassan varoja sekä tilanteita, missä selvittelytilin tapahtumia jouduttiin käsittelemään saatavana osakkaalta tai yrittäjältä. Myös tilitoimiston vaihtaminen viimeisen toimintavuoden aikana oli keskimääräistä harvinaisempaa opportunistisien velallisten kategoriassa (9,4 % tässä kategoriassa, koko aineiston keskiarvon ollessa 14,6 %).

Tässä kategoriassa tehtiin erilaisia järjestelyjä keskimääräistä vähemmän.³⁵ Ainoastaan 9,4 % tapauksissa oli viitteitä piilottelusta ja salailusta. Bulvaanijärjestelyjä oli syytä epäillä 6,3 % tapauksista. Johtohenkilöt oli vaihdettu saattohoitoa varten 6,25 % tapauksista. Ulkopuolisia saneerauspalveluja käytettiin 46,9 % tapauksista koko aineiston keskiarvon ollessa 45,8 %. Näissä yrityksissä oli muuta aineistoa useammin kyse asianajotoimiston tai muun lakimiehen laatimista saneeraushakemuksista.

Anekdoottillisesti tämän kategorian tapausten tapahtumainkulku menee seuraavasti. Velallisyriksen toimintaa harjoitetaan tappiollisesti muutama vuosi, ja yrittäjä tuona aikana mitoitaa omat palkkionsa, osakslainat ja yksityisotot yrityksen taloudelliseen asemaan nähden liian suuriksi. Samanaikaisesti yrittäjä ei toimita tilitoimistolle kirjanpitoa varten tarvittavia tositteita. Viimein yrityksessä havahdutaan taloudellisiin vaikeuksiin joko maksuvaikeuksien tai vireille tulleen konkurssihakemuksen vuoksi. Tässä vaiheessa hakeudutaan saneerausmenettelyyn. Hakemusta käsiteltäessä saatetaan pyytää usein määräajan pidennyksiä. Hakemuksen tarkoitus on joko aito tervehdyttämistavoite tai konkurssin viivyttäminen, jotta yrittäjä voisi itse yrittää yrityksen pelastamista. Menettelyn epäonnistuttua tai epäonnistumisen ollessa

³⁴ Ks. taulukot jakson 4.3. lopussa.

³⁵ Ks. taulukot jakson 4.3. lopussa.

ilmeistä, yrittäjä luovuttaa toiminnan suhteen. Tässä vaiheessa käteiskassa saattaa myös kadota, mahdollisesti yrittäjän itsensä käytettäväksi.

4.3. Suunnitelmallinen velallinen

Aineiston 48 tapauksesta 16 voitiin asettaa tähän kategoriaan. Näistä 16 tapauksesta voidaan johtaa seuraavia tyypillisiä piirteitä. Suunnitelmallisesti toimiva velallisorganisaatio käyttää tyypillisesti osakeyhtiömuotoa (100 %). Tyypillisesti osakkaita tai yrittäjiä on organisaatiossa ainoastaan 1 (62,5 %, N=16), keskimäärin osakkaiden määrän ollessa 3.³⁶ Yrityksellä on tyypillisesti vähän työntekijöitä, keskiarvon ollessa 8,5 työntekijää ja mediaanin ollessa 5 työntekijää. 56,3 % tämän kategorian yrityksistä oli 5 tai vähemmän työntekijöitä. Kategorian yritykset olivat keskimäärin 6,43 vuotta vanhoja, mediaanin ollessa 4,96 vuotta.

Aikaväli saneeraushakemuksesta konkurssiin asettamiseen oli näissä tapauksissa koko aineiston keskiarvoa alhaisempi 175 päivää, mediaanin ollessa 168 päivää. Konkurssihakemus oli vireillä ennen saneeraushakemusta 50 % tämän kategorian tapauksista koko aineiston keskiarvon ollessa 62,5 %. Havainto lienee selitettävissä näiden tapausten suunnitelmallisella luonteella. Velallisen toimintaa ajetaan systemaattisesti lähipiirin eduksi ja kohti maksukyvyttömyyttä jo ennen konkurssihakemuksen jättämistä. Nämä velalliset eivät siten havahdu yhtiön ongelmiin konkurssihakemuksen vireille tulosta, vaan tämä on vain yksi osa oletettua ja suunniteltua tapahtumainkulkua.

Näiden yritysten varallisuus konkurssin alkaessa oli keskimäärin 260 970 €, mediaanin ollessa 64 481 €. Velat vastaavana aikana olivat keskimäärin 878 422 €, mediaanin ollessa 522 239 €. Vahingot olivat keskimäärin 472 684 € mediaanin ollessa 323 529 €. Varallisuuden määrä muodostuukin varsin selkeäksi eroksi suunnitelmallisten ja tilaisuutta hyödyntävien velallisten välillä. Suunnitelmallisesti toimivilla velallisilla on aineiston mukaan selkeästi enemmän varallisuutta konkurssiin asetettaessa. Tämä

³⁶ Mediaani 1.

seikka voinee selittyä sillä, että suunnitelmalliseen toimintaan ei ole riittäviä taloudellisia kannustimia, mikäli varallisuuden määrä on alhainen.

Havainnot varallisuuden määrästä antoivat myös aihetta pohtia suunnitelmallisten velallisten kategorian yritysten toimialoja. Eräässä kyselytutkimuksen vastauksessa arvioitiin viivytelyjärjestelyjen olevan yleisempiä toimialoilla, missä liiketoiminta vaatii suuria alkuinvestointeja. Tällaisilla toimialoilla vaaditaan kallista kalustoa, koneita, rakennuksia tai muuta omaisuutta, jotta toimintaa voidaan harjoittaa. Suunnitelmallisten velallisten kategoriasta seitsemän yritystä toimi rakennusalalla, viisi kuljetusalalla ja kaksi autokaupassa. Näin ollen 14 (87,5 %) kategorian 16 yrityksestä sopii tähän suurten alkuinvestointien vaatimukseen. Toimialalla näyttääkin olevan merkitystä, joskaan ei suoraan viivytelyn ja keinottelun yleisyyttä arvioitaessa. Koko aineiston keskiarvossa mikään toimiala ei korostunut vastaavasti, mutta tarkasteltaessa näiden suunnitelmallisten ja törkeämpien tekojen kategoriassa nämä toimialat korostuvat. Vaikuttaisikin, että *toimialoilla, jotka vaativat suuria alkuinvestointeja, viivytelytoiminta on erityisen suunnitelmallista ja haitallista.*

Näiden yritysten kohdalla velallisen epärehellisyys rikosnimikkeenä oli koko aineiston keskiarvoa korkeampi. Rikosnimike esiintyi 93,7 % kategorian tapauksista, kun taas koko aineistossa luku oli 87,5 %. Velallisen petosta epäiltiin 37,5 % tapauksista. Kirjanpitorikos esiintyi 100 % tapauksista. Rikosten tyypillinen toteuttamistapa oli lähipiirisiirrot, kadonnut omaisuus, kirjaamattomat myynnit sekä kirjanpidon laiminlyönti juuri ennen konkurssia. Näissä yrityksissä oli koko aineiston keskiarvoa enemmän puuttuvia käteiskassan varoja sekä tilanteita, missä selvittelytilin tapahtumia jouduttiin käsittelemään saatavana osakkaalta tai yrittäjältä. Myös tilitoimiston vaihtaminen viimeisen toimintavuoden aikana oli keskimääräistä yleisempää suunnitelmallisten velallisten kategoriassa (25 % tässä kategoriassa, koko aineiston keskiarvon ollessa 14,6 %).

Tässä kategoriassa tehtiin erilaisia järjestelyjä keskimääräistä enemmän. 62,5 % tapauksissa oli viitteitä piilottelusta ja salailusta. Bulvaanijärjestelyjä oli syytä epäillä 37,5 % tapauksista. Johtohenkilöt oli vaihdettu saattohoitoa varten 31,3 % tapauksista. Ulkopuolisia saneerauspalveluja käytettiin hieman harvemmin, 43,8 % tapauksista koko aineiston keskiarvon ollessa 45,8 %. Toisaalta näissä tapauksissa toistui muita useammin samat nimet saneerauspalvelun tarjoajana, 37,5 % verrattuna 32,3 % koko aineistossa.

Anekdotillisesti näissä tapauksissa tapahtumat etenivät yleensä siten, että yhtiö teki useamman vuoden tappiollisesti toimintaa, ja saman aikaisesti yhtiön lähipiiri nosti palkkioita ja osakaslainoja yhtiöstä. Kun maksukyvyttömyys ja konkurssi vaikuttivat todennäköisemmiltä, yhtiön lähipiiri alkoi järjestellä toiminnan jatkamista toisessa yhtiössä tai omaisuuserien siirtämistä lähipiirille. Usein omaisuus hukattiin, siirrettiin toisten henkilöiden nimiin, annettiin urakat uuden yhtiön laskutettavaksi vastikkeetta tai myytiin liiketoiminta alivastikkeella. Tapauksissa nämä toimet olivat usein omaisuuden selittämättömiä katoamisia työmailta, kaluston rikkoutumista tai myymistä, tai urakkapalkkioiden sekä työntekijöiden suoritteiden tulemista toisen yhtiön hyväksi. Usein selittämätön tapahtuma oli vieläpä tehty ulkomailla. Useimmiten omaisuuserien hukkaaminen oli mahdotonta selittää kirjanpitoaineiston puutteiden vuoksi. Kun nämä toimenpiteet oli tehty, liiketoimintaa jatkettiin mahdollisimman pitkään. Tässä vaiheessa yrityksen elinkaarta saattohoitopalvelut yleistyivät. Yleensä saneeraushakemus jätettiin vasta toimenpiteiden jälkeen, joskin ei ollut kovin poikkeuksellista sekään, että toimenpiteet olivat kesken vielä saneeraushakemuksen vireillä ollessa. Hakemuksella pyrittiin siis lähinnä peittelemään jo tehtyjä toimia, eikä niinkään mahdollistamaan väärinkäytöksiä.

Taulukko 26. Rikosten tyypillinen toteuttamistapa aineiston tapauksissa.

Toimintamalli / Kategoria	Opportunistiset tapaukset %	Suunnitelmalliset tapaukset %	Kaikki tapaukset %
Käteiskassa kadonnut	21,9	18,6	20,8
Lähipiirilainat	40,6	37,5	39,6
Lähipiirisiirrot	50,3	56,3	54,2
Kadonnut omaisuus	12,5	56,3	27,1

Toimintamalli / Kategoria	Opportunistiset tapaukset %	Suunnitelmalliset tapaukset %	Kaikki tapaukset %
Liiketoiminnan siirto	6,3	25	12,5
Kirjaamaton myynti	9,4	37,5	18,6
Selvitystiliä pidettävä saamisena osakkaalta	28,1	18,8	25
Epäselvät tai puuttuvat kirjaukset	59,4	87,5	68,8
Kirjanpitoa ei luovutettu konkurssipesälle	3,1	25	10,4
Kirjanpito laiminlyöty kokonaan ennen konkurssia	46,9	37,5	43,8
Yhteensä	32	16	48

Taulukko 27. Eräät toimintamallit aineiston yrityksissä.

Kategoria	Opportunistiset tapaukset %	Suunnitelmalliset tapaukset %	Kaikki tapaukset %
Piilottelu	9,4	62,5	27,1
Bulvaanit	6,3	37,5	16,7
Saattohoito	6,3	32,3	14,6

Kategoria	Opportunistiset tapaukset %	Suunnitelmalliset tapaukset %	Kaikki tapaukset %
Ulkopuoliset saneerauspalvelut	46,9	43,8	45,8
Tilitoimiston vaihto	9,4	25	18,6
N=	32	16	48

4.4. Muita havaintoja

Edellä on tilastoinnin ja kyselytutkimusten perusteella lueteltu tyypillisiä seikkoja viivyttelytarkoituksin saneeraushakemuksen jättäneistä yrityksistä. Aineiston pohjalta voitiin nostaa kaksi kategoriaa – opportunistiset ja suunnitelmalliset velalliset. Näiden lisäksi on olemassa rehellisten velallisten kategoria, jota ei valitettavasti saatu tähän tutkimukseen aineiston rajallisuuden vuoksi.³⁷

Kyselytutkimuksessa annetut vastaukset vastasivat nekin varsin hyvin näitä kahta kategoriaa. Vastaajilla tuntui olevan jompaankumpaan kategoriaan sopiva ennakkokäsitys viivyttelyluonteisista saneeraushakemuksista ja tyypilliset ominaisuudet vastasivat vastauksissa hyvin kategorioille tyypillisiä piirteitä. Toisaalta tässä on taas syytä muistaa kolmas kategoria, rehelliset yrittäjät, minkä käsittelyyn ei valitettavasti saatu aineistosta materiaalia. Kyselytutkimuksessa tämäkin kategoria tuotiin usein esiin.³⁸

Suuria henkilökohtaisia vastuita pidettiin yhtenä merkittävänä kannustimena viivyttelyluonteisten järjestelyjen luomiselle. Aineistosta tällaisia vastuita yrityksen velvoitteista ei ollut havaittavissa.

³⁷ Ks. jakso 2.1.

³⁸ Ks. jakso 3.3.1.2.

Kyselytutkimuksen perusteella ilmeni syitä epäillä saneerausconsulttien olevan erityisen merkityksellinen tekijä viivytely- ja keinotteluluonteisissa hakemuksissa. Aineistossa näitä toimijoita esiintyi 29,1 % tapauksista. Lisäksi näiden yritysten yrityssaneeraushakemuksia tarkastellessa vaikuttaa siltä, että tuomioistuin on tehtäviensä tasalla. Nämä hakemukset on pääsääntöisesti hylätty perusteellisen harkinnan jälkeen YrSanL 7 §:ää soveltamalla. Vaihtoehtoisesti hakemukset on peruutettu. Mikäli näiden saneerausconsulttien roolia haluttaisiin tutkia tarkemmin, pitäisi arvioida laadittujen saneeraushakemusten taloudellista sisältöä - mikä ei tämän tutkimuksen puitteissa ole mahdollista. Teoriassa nämä hakemukset voivat olla hyvin perusteltuja ja asianmukaisia tai vaihtoehtoisesti liian optimistisia. Liian optimistisilla tiedoilla pystytään kasaamaan ylimääräisiä tutkittavia seikkoja tuomioistuinkäsittelyyn, mikä osaltaan palvelisi viivytelytarkoitusta.

Kuitenkin aineiston hakemusten ja kyselytutkimuksen tulosten perusteella vaikuttaakin enemmän siltä, että nämä konsulttipalvelut toimivat velallisten toiveiden toteuttajina ja asiamiehinä. Konsulteiksi itsensä nimenneet kyselytutkimuksen vastaajat olivat hyvin rehellisiä asiakasyritystensä alhaisista tervehdyttämismahdollisuuksista, mutta näkivät tämän mahdollisuuden selvittämisen velallisten oikeutena - hieman samaan tapaan kuin perinteisesti mielletään syytetyn oikeus puolustukseen rikosoikeudenkäynnissä.

5. Oikeusdogmaattinen tutkimus

5.1. Aluksi

Tässä osiossa tutkimusta selvitetään oikeusdogmatiikan keinoin kysymystä siitä, voitaisiinko yrityssaneerauksen selvittäjälle asettaa rikosilmoitusvelvollisuus. Yrityssaneerausmenettely ja yrityssaneerauksen selvittäjän tehtävät ovat lainsäädännössä säänneltyjä asioita. Siten niiden taustalla on oma juridinen kontekstinsa. Nämä instituutiot on luotu vastaamaan tiettyjä tarpeita, niillä on pyritty tiettyihin vaikutuksiin, niillä on tietyt sisäiset johdonmukaiset toimintaperiaatteensa ja ne on luotu ottamaan huomioon tiettyjä intressejä. Nämä seikat muodostavat ikään kuin menettelyn luonteen.

Kun lainsäädäntöä kehitetään, muutetaan tai pohditaan siihen lisättäväksi jotain, on tärkeää määritellä, miten tällainen uusi seikka vaikuttaisi lainsäädännön systematiikkaan ja sisäiseen johdonmukaisuuteen. Uhkakuvana on, että uusi lisäys ei sovi järjestelmään tai aiheuttaa siinä ongelmia. Se saattaa vaikkapa antaa lainkäyttäjille keskenään ristiriitaisia velvollisuuksia tai vaatia heitä edistämään keskenään vastakkaisia intressejä. Lisäyksen on sovittava lainsäädännön kokonaisuuteen tai ainakin sen aiheuttamat ristiriidat on tunnettava ja hyväksyttävä ennen uuden lisäyksen tekemistä. Tässä osiossa kartoitetaan, miten hyvin saneerausmenettelyn selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus sopii yrityssaneerausmenettelyn luonteeseen ja aiheuttaisiko se lainsoveltamisessa ristiriitoja. Mikäli tällaisia ristiriitoja löytyy, tässä tutkimuksessa etsitään keinoja lieventää niiden haittavaikutuksia ja tapoja muotoilla rikosilmoitusvelvollisuus siten, että se sopisi lain systematiikkaan. Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää yrityssaneerausmenettelyn luonteen määrittämistä ja selvittäjän tehtävän luonteen kartoittamista. Kartoittaminen tapahtuu lakia tulkitsemalla, toisin sanoen lainopillisella tai oikeusdogmaattisella metodilla.

5.2. Rikosilmoitusvelvollisuuden sopiminen yrityssaneerauslain luonteeseen

5.2.2. Yrityssaneerauslain systematiikan asettamat vaatimukset

5.2.2.1. Pääsääntönä jatkamiskelpoisen toiminnan tervehdyttäminen

Yrityssaneerausmenettelyn tarkoituksena on luoda oikeudelliset edellytykset elinkelpoisten yritysten saneeraukselle ja tarpeettomien konkurssien välttämiseksi.³⁹ Tämä linjaus määrittääkin jo itsessään yrityssaneerausmenettelyn keskeisen tavoitteen ja lainsäätäjän tarkoituksen - menettelyllä tavoitellaan tervehdyttämistä, toisin sanoen elinkelpoisen toiminnan rehabilitaatiota tai kriisiytyneen yrityksen pelastamista tarpeettomalta konkurssilta. YrSanL 1 §:ssä muotoillaan lain tavoite hieman eri tavoin: taloudellisissa vaikeuksissa olevan velallisen jatkamiskelpoisen yritystoiminnan tervehdyttämiseksi taikka sen edellytysten turvaamiseksi ja velkajärjestelyjen aikaansaamiseksi. Koko yrityssaneerausmenettely on luotu ja muotoiltu tätä tavoitetta silmällä pitäen. Menettelyn tarkoitus on saneerausedellytysten turvaaminen ja saneerausohjelman aikaansaaminen, joten muun tarkoituksen tavoittelu on menettelyn väärinkäyttöä.⁴⁰

Saneerauslainsäädäntö on rakennettu sen varaan, että se toteuttaa samanaikaisesti velkojen täytäntöönpanointressiä ja velallisen intressiä saneerauksen aikaansaamiseen.⁴¹ Nämä intressit ovat keskenään jännitteiset ja osittain ristiriitaiset. Saneerausmenettely voidaankin nähdä näiden intressien yhteensovittamista hakevana menettelynä.

³⁹ HE 182/1992 vp, s. 1 ja 23. Tarkemmin ks. Koskelo 1994, s. 3. Ks. myös Jakonen 1993, s. 12. Toisaalta lain taustalla on nähty myös tarkoitus terveiden yritystoimintojen jatkumisesta sekä kansantalouden ja yrityselämän terveydestä. Tällöin saneerausmenettelyn aiheuttamat vaikutukset saneerattavan yrityksen toimialan kilpailutilanteeseen ja muihin yrityksiin tulisi myös huomioida. Tarkoitus ei ole vääristää alan kilpailua. Ks. Jakonen 1993, s. 21.

⁴⁰ Ks. HE 182/1992 vp, s. 67 ja Liukkonen 1994, s. 58.

⁴¹ Hupli 2004, s. 5.

Menettelyn näin määriteltyä tarkoitusta on kuitenkin täydennettävä. Menettelyn vireillepanovaiheessa ei aina voida tietää, onko saneerausta hakevan yrityksen toiminta tai sen osa jatkamiskelpoista, vaan saneerauksen yhtenä keskeisenä tarkoituksena voikin olla edesauttaa yrityksen taloudellisen tilan ja saneerausmahdollisuuksien selvittämistä.⁴² Lähtökohtaisesti hakemusvaiheessa on vaikea arvioida sitä, onko saneerausohjelman vahvistamiselle tai onnistuneelle tervehdyttämislle edellytyksiä. Saneerausmenettelyn *ultima ratio* on siten tervehdyttäminen, mutta myös tervehdyttämismahdollisuuksien selvittäminen muodostuu olennaiseksi käyttötavaksi. Selvitysfunktio on kuitenkin toissijainen verrattuna tervehdyttämistavoitteeseen, ja yrityssaneerausmenettely on ensisijaisesti tarkoitettu saneerauskelpoisuutensa osoittaneille yrityksille.⁴³

On kuitenkin huomattava, että tämä tavoite sisältää tiettyjä oletuksia. Lain 1 §:ssä puhutaan jatkamiskelpoisesta yritystoiminnasta ja hallituksen esityksessä elinkelpoisesta. Näillä kriteereillä viitataan vain sellaisiin yrityksiin, joiden jatkumiselle on liiketaloudelliset edellytykset.⁴⁴ Hallituksen esityksessä keskitytään analysoimaan maksukyvyttömyyden merkitystä jatkamiskelpoisuuden tulkinnassa. Saneerausmenettelyä ei ole tarkoitettu maksukyvyttömille yrityksille, joiden maksukyvyttömyyttä ei voida poistaa saneerausmenettelyn keinoin.⁴⁵ Jatkamiskelpoinen yritystoiminta voidaan tarkemmin määritellä YrSanL 7 §:n esteiden kautta. Jos esteperusteita ei ole, yritys on lähtökohtaisesti jatkamiskelpoinen.⁴⁶

Ensimmäinen jatkamiskelpoisuuden elementti on siten se, että yrityksen maksukyvyttömyys tai maksuvaikeudet ovat korjattavissa. Menettelyssä haetaan yrityksen maksimaalinen suorituskyky ja etsitään keinot sen saavuttamiseksi.⁴⁷ Maksukyvyttömyys taasen ymmärretään siten, että yritys ei kykene maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Näin ollen tämä elementti tarkoittaisi, että

⁴² Koskelo 1994, s. 12–13, Koulu 1994, s. 261–262 ja Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 318. Samoin myös oikeuskäytännössä KKO 2003:109. Hieman toisin ks. Koulu 2007, s. 94-95. Hän argumentoi, että vuoden 2007 yrityssaneerailain uudistuksissa tuotu velallisen aiempaa korostetumpi selontekovelvollisuus taloudellisista olosuhteistaan poisti tällaisten selvityssaneerauksien tarpeen.

⁴³ Ks. Hupli 2004, s. 409. Samansuuntaisesti ks. Koulu 1994, s. 268.

⁴⁴ HE 182/1992 vp, s. 15-16, Koskelo 1994, s. 6-7 ja Pinomaa 2019, s. 15.

⁴⁵ HE 182/1992 vp, s. 17.

⁴⁶ Liukkonen 1994, s. 33.

⁴⁷ Koulu et al., kohdassa Saneerauksen suunnittelu. Ohjelmaehdotuksen laatiminen.

tervehdyttäminen tarkoittaisi yrityksen palauttamista maksukykyiseksi – kykeneväksi maksamaan velkansa niiden erääntyessä. Kyseessä olisi velkojen maksamisen turvaaminen.

Tämä ei kuitenkaan voine olla tyhjentävä määritelmä yrityksen jatkamiskelpoisuudelle, sillä useimmiten yrityssaneerausmenettely edellyttää ennen menettelyä syntyneiden velkojen leikkaamista. Osa veloista annetaan anteeksi tai velkojat muutoin luopuvat oikeuksistaan. Luonnollisesti tämä vaikuttaa suoraan velallisen kykyyn maksaa velkansa, sillä velkojen maksu on helpompaa, kun velkoja on vähemmän. Jos jatkamiskelpoisuus ymmärretään vain maksukykyisyytenä, niin velkojen leikkaaminen vain siirtää varallisuutta velkojilta velalliselle. Jos taas tällä on tarkoitus varmistaa yrityksen kyky maksaa tulevat velkansa, niin tällainen varmistus käytännössä tarkoittaisi velkojen leikkauksella saadun maksuvaran siirtoa saneerausta edeltäneiltä velkojilta tuleville velkojille. Jatkamiskelpoisuuden on siis tarkoitettava jotain enemmän kuin maksukyvyttömyyden ehkäisyä ja korjaamista.

Toisaalta maksukykyä ei liene syytä tarkastella vain lyhyellä aikavälillä. Jatkamiskelpoisena yritystoimintana voitaneen pitää sellaista toimintaa, missä saneeraustoimenpiteiden jälkeen saadaan korjattua liiketoiminnan perusedellytykset. Saneerattava toiminta pitäisi siis saada sellaiseen kuntoon, että velkoja leikkaamalla saavutetun väliaikaisen tervehdyttämisen jälkeenkin yritys pystyy säilyttämään maksukykynsä. Toisin sanoen yrityksen kriisiin johtaneet liiketoiminnan ongelmat pitäisi pystyä poistamaan. Toiminnan tappiollisuus tulisi voida korjata ja hallitsematon velkaantuminen pysäyttää. Jatkamiskelpoisuuden toinen elementti on siis se, että maksukyvyttömyyteen ja maksuvaikeuksiin johtaneet liiketoiminnan ongelmat ovat korjattavissa (YrSanL 7.1 §).⁴⁸

Ratkaisua voidaan hakea myös yritystoiminnan luonteesta ja tarkoituksesta. Lähtökohtaisesti yritystoiminnalla tavoitellaan voittoa. Selkeimmin tämä ilmaistaan osakeyhtiölain 1 luvun 5 §:ssä, missä kerrotaan yhtiön tarkoituksen olevan voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Jatkamiskelpoinen liiketoiminta näin ollen tarkoittaisi, että yritys kykenee antamaan tuottoa sijoitetulle pääomalle tervehdyttämistoimenpiteiden jälkeen korkeintaan muutaman vuoden viiveellä.⁴⁹ Voitto käsitteenä edellyttää, että yritys on maksanut velkansa niiden erääntyessä. Siten voiton tuottamisen pohjataso on, että yritys kykenee maksamaan velkansa. Voittoa on

⁴⁸ Samoin Jakonen 1993, s. 9–10 ja Koskela 1994, s. 96–98

⁴⁹ Ks. Koulu 2007, s. 92–93.

kaikki kustannusten maksamisen jälkeen kertynyt ylijäämä. Toisaalta yritykset voivat hyvinkin toimia myös omakustannusperiaatteella, jolloin yrittäjä tai omistaja saa hyödyn yrityksestä muuna kuin voittona. Vaikka voiton tuottaminen todennäköisesti muodostuu pitkän tähtäimen tavoitteeksi, jatkamiskelpoisuus itsessään ei tätä näytä edellyttävän. Eri asia onkin, ettei velallisella välttämättä ole intressiä saneerausmenettelyyn, jos voiton tuottamiseen ei ole mahdollisuuksia saneerauksen jälkeenkään. Voiton tuottaminen voidaankin katsoa tärkeäksi toimintaedellytykseksi. Jotta yrityksellä on taloudelliset edellytykset toimintansa jatkamiseen, sen on tuotettava voittoa.⁵⁰

Näin ollen jatkamiskelpoisuuden määritelmä muodostuisi varsin velkojaintressejä painottavaksi. Koska velkojien intressien turvaamista voidaan pitää yritystoiminnan minimitasona,⁵¹ tällainen näkökulma ei liene ongelmallinen. Totta kai on myös velallisen intressissä kehittää yritystoimintaa voitolliseksi. Velallisen motivointi tähän todennäköisesti on saneerausmenettelyn onnistumisen kannalta välttämätöntä, sillä saneerausohjelman noudattaminen on velallisen vastuulla. Nämä elementit liittyvät enemmän kuitenkin onnistuneen saneerausohjelman laatimiseen kuin jatkamiskelpoisuuden määrittelyyn. Näillä perusteilla *jatkamiskelpoisena yritystoimintana pidetään toimintaa, jossa velallisen maksukyvyttömyys ja maksukyvyttömyyteen johtaneet liiketoiminnan ongelmat ovat korjattavissa.*

Tällä analyysillä on merkitystä käsiteltävän teeman kannalta lähinnä siksi, että sen kautta pyritään osoittamaan menettelyn luonnetta korjaavana menettelynä. Tervehdyttämisessä on kyse ongelmien korjaamisesta, eikä niiden siirtämisestä tai taloudellisten rasitteiden allokoinnista. Selvittäjälle asetettava velvollisuus ilmoittaa velallisen toimintaan liittyvistä rikosepäilyistä ei välttämättä ole ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Tervehdyttäminen saattaa jopa edellyttää velallisen toiminnassa tehtyjen rikosten selvittämistä. Rikosilmoituksen tekemisen vaikutukset ja niiden toivottavuus kuitenkin näyttäisivät vaihtelevan tapauksen piirteiden mukaan.

⁵⁰ Ks. Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 26. Samoin Liukkonen 1995, s. 409–410 ja Koulu 2007, s. 92–93.

⁵¹ Tämä ilmenee selkeästi esimerkiksi residuaaliriskiä käsittelevästä keskustelusta osakeyhtiöoikeudellisessa kirjallisuudessa. Ks. esimerkiksi Mähönen - Villa 2015, s. 214–218.

5.2.2.2. Selvittäjän rooli

Yrityssaneerauslain keskeisiä tavoitteita edistää selvittäjä. Selvittäjän tehtävien ja roolin tarkastelulla voidaan löytää olennaista tietoa siitä, mikä on yrityssaneerausmenettelyn keskeinen luonne. YrSanL 8 §:ssä asetetaan selvittäjälle lukuisia tehtäviä. On tärkeää huomata, että nämä tehtävät on asetettu 1 momentin mukaisesti *menettelyn tarkoituksen toteuttamiseksi ja velkojien edun valvomiseksi*. Tämä on tärkeä periaatteellinen linjaus selvittäjän roolista. Menettelyn tarkoitus on, kuten edellä todettiin, jatkamiskelpoisen yritystoiminnan tervehdyttäminen, rehabilitaatio.

Selvittäjän tehtävänä on selvittää mahdollisuudet yritystoiminnan tervehdyttämiseen, hakea aktiivisesti ratkaisuja yritystoiminnan ongelmiin ja laatia yritykselle saneerausohjelma.⁵² Selvittäjä on lain järjestelmässä ennen kaikkea suunnittelija, jonka ylivoimaisesti tärkein tehtävä on tuottaa kokonaisehdotus yrityksen kriisin ratkaisemiseksi eli saneerausohjelma.⁵³ Saneerausmenettelyn tavoitteet edellyttävät tasapainoista suhtautumista sekä velallisen että velkojien etuihin.⁵⁴ Osapuolten välille on pyrittävä luomaan luottamussuhde, sillä onnistunut saneerausmenettely edellyttää selvittäjän, velallisen ja velkojien välistä yhteistoimintaa.⁵⁵ Näin helpotetaan esimerkiksi toiminnan jatkamiselle välttämättömien tavaratoimitusten, rahoituksen tai työvoiman saamista.⁵⁶

Lähtökohtaisesti laissa on asetettu selvittäjälle lähinnä velkojien etuja turvaavia tehtäviä ja velvollisuuksia. Tämä voidaan nähdä yrityksenä tasapainottaa sitä seikkaa, että määräysvalta velallisyrietyksessä säilyy saneerausmenettelyn aikana velallisella, tosin eräiltä osin rajoitettuna.⁵⁷ Joskin velkojien saatavien riitauttamisen voidaan

⁵² Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 16, s. 2.

⁵³ Ks. Koulu 1994, s. 355, Koulu 2007, s. 155 ja Koulu et al. kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä. Ks. myös Jakola 1993, s. 24. Hän näkee saneerausmenettelyn intressitahona abstraktin yrityksen ja sen terveet liiketoiminnot.

⁵⁴ HE 152/2006 vp, s. 35. Samoin Jakola 1993, s. 24. Ks. myös Koulu 2007, s. 158 Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 16, s. 23.

⁵⁵ Tarkemmin ks. Liukkonen 1995, s. 417-418. Samansuuntaisesti myös Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 16, s. 12–13. Suosituksessa luetellaan velallisen kanssa tehtäviä suunnitelmia ja sopimuksia sekä painotetaan velallisen tietojen ja kokemusten merkitystä tervehdyttämistoimien suunnittelussa.

⁵⁶ Ks. tarkemmin Jakola 1993, s. 128–131.

⁵⁷ Samansuuntaisesti ks. Jakola 1993, s. 24.

katsoa olevan sekä velkojakollektiivin että velallisen edun valvomista.⁵⁸ Selvittäjän rooli onkin monisyinen ja hänen on edustettava sekä yhteensovittava keskenään erilaisia ja ristiriitaisiakin intressejä.⁵⁹

Selvittäjän on oltava riippumaton suhteessa velalliseen sekä velkojiin ja hänen on kohdeltava velkojia tasapuolisesti (YrSanL 8.4 §). Velkojien etujen valvominen ei siten tarkoita yksittäisen velkojan edun valvomista vaan velkojakollektiivin etujen valvontaa. Tasapuolinen kohtelu ei tarkoita matemaattista tasajakoa vaan menettelyssä velkojakollektiiville tulevien etujen jakamista kohtuullisella tavalla.⁶⁰ Selvittäjän velkojien etua suojaavasta roolista kertoo myös se, että selvittäjän riippumattomuusvaatimuksesta voidaan poiketa kunkin velkojaryhmän määräenemmistön niin päättäessä (YrSanL 83.4 §).

Selvittäjän on 8 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti seurattava ja valvottava menettelyn kohteena olevaa velallisen toimintaa menettelyn aikana. Tällainen seuranta on tarpeen, koska velallisyriutus saattaa ottaa tässä vaiheessa helposti liiallisia riskejä, koska sen johto voi ajatella, ettei menetettävää ole.⁶¹ Liialliset riskit voivat tarkoittaa joko liiketoiminnassa sallittujen mutta tavanomaista alhaisemman onnistumistodennäköisyyden toimintoja tai liiketoiminnan edellytyksiä rapauttavia toimenpiteitä oman edun tavoittelemiseksi. Siten myös velkojien etuja vahingoittavien toimenpiteiden ehkäisy muodostuu tärkeäksi. Kun mitään menetettävää ei ole, saattaa liiallisen riskinoton lisäksi tai sijaan syntyä houkutus omaisuuden piilotteluun ja siirtämiseen velkojien ulottumattomiin. Seuranta tarkoittaa käytännössä sen valvomista, että velallinen noudattaa rauhoitusaikaan sisältyviä vallinnanrajoituksia.⁶² Vallinnanrajoitusten tarkoitus taasen on turvata saneerausedellytysten olemassaolo.

Selvittäjän on 8 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti huolehdittava velallisen ennen menettelyn alkamista harjoittaman toiminnan tarkastuksesta. Tarkastus on suoritettava tarpeellisessa laajuudessa. Tarpeellinen laajuus ratkeaa tapauskohtaisesti sen mukaan, minkä laajuinen tarkastus on tarpeen menettelyn tarkoituksen

⁵⁸ Samoin ks. Liukkonen 1995, s. 412, joka painottaa tätä nimenomaan velalliselle edullisena seikkana.

⁵⁹ Ks. esim Liukkonen 1995, s. 417 ja 427–428.

⁶⁰ Koulu et al., kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä.

⁶¹ Koulu et al., kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä.

⁶² Koulu et al., kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä.

toteuttamiseksi ja velkojien edun valvomiseksi.⁶³ Tarvittaessa voidaan pyytää tilintarkastajaa tekemään erityistarkastus.⁶⁴ Tarkastuksen laajuus ja painopiste riippuvat siitä, onko ilmennyt seikkoja, jotka antavat erityisesti aihetta lisäselvityksen hankkimiseen.⁶⁵ Tarkastuksessa haetaan mahdollisia takaisinsaannin piiriin kuuluvia oikeustoimia ja tietoa velallisen moitittavasta menettelystä. Tällaisella tiedolla on kuitenkin vähäinen käyttöarvo, sillä saneerausmenettely tähtää tervehdyttämiseen tulevaisuusorientoituneesti.⁶⁶ Tarkastuksen arvo voidaankin nähdä lähinnä sen selvittämisessä, onko velkojien syytä tuntea epäluottamusta velallista kohtaan ja antaa materiaalia sen arviointiin, kannattaisiko saneerausmenettely keskeyttää.

Hallituksen esityksessä on kuitenkin lähdetty siitä, että selvittäjän on huolehdittava siitä, että velallisen toimet menettelyn alkamista edeltävänä aikana tulevat tarpeellisessa laajuudessa tutkittua mahdollisten väärinkäytösten selville saamiseksi.⁶⁷ Selvittäjän velvollisuuksiin haluttiin hallituksen esityksessä lisätä velallisen rikoksia ja muita rangaistavia tekoja koskevien epäilyjen saattaminen esitutkintaan, mutta tätä velvollisuutta ei lakiin lopulta otettu.⁶⁸ Toteutuneessakin säännöksessä on selkeästi tarkoitettu, että velallisen väärinkäytökset tulee tutkia, joskin rikosilmoituksen tekeminen jäi harkinnanvaraiseksi. Se jää epäselväksi, mitä tarpeellisella laajuudella tarkoitetaan. Saneerausmenettelyn yhteydessä tarpeellisuus on ymmärrettävä tervehdyttämisen kautta, jolloin tutkimukset tulisi suorittaa siinä laajuudessa mitä tervehdyttämistavoitteeseen pääseminen edellyttäisi. Jää selvittäjän harkintaan, minkälaisia selvityksiä on kulloinkin pidettävä tarpeellisina.⁶⁹

Selvittäjän roolista kertoo selkeästi myös toimivallan jako saneerausmenettelyn aikana. Selvittäjällä on selkeästi oma tehtävänsä ja tarvittavat valtuudet sen toteuttamiseen.

⁶³ Ks. myös Pinomaa 2019, s. 69, joka suosittelee tarkastuksen antamista laskentatoimen ammattilaisen tehtäväksi.

⁶⁴ Koulu et al, kohdassa Saneerauksen suunnittelu. Ohjelmaehdotuksen laatiminen.

⁶⁵ Pinomaa 2019, s. 69.

⁶⁶ Koulu et al, kohdassa Saneerauksen suunnittelu. Ohjelmaehdotuksen laatiminen

⁶⁷ HE 182/1992 vp, s. 18.

⁶⁸ Ks. HE 182/1992 vp, s. 35.

⁶⁹ HE 182/1992 vp, s. 69. Koulun mukaan velallisen toimien erityistarkastus saattaa olla paikallaan silloin, kun saneeraus on poikkeuksellisesti aloitettu velkojan hakemuksesta. Tällöinkin tarkastus kannattaisi kohdistaa niihin syihin, jotka ovat johtaneet yrityksen kriisiin. Tapahtumakulun analysointi saattaa nimittäin auttaa päättämään, millaisiin tervehdyttämistoimiin on syytä ryhtyä. Koulu et al, kohdassa Saneerauksen suunnittelu. Ohjelmaehdotuksen laatiminen.

YrSanL 29 §:n mukaisesti määräysvalta velallisen liiketoimintaan ja velallisorganisaatiossa säilyy ennallaan, eikä saneerausmenettely muuta määräysvaltasuhteita. Selvittäjä ei voi tehdä oikeustoimia velallisen nimissä eikä sitoa velallista tai tämän varallisuutta uusiin velvoitteisiin.⁷⁰ Vain velkajärjestely on velkojien päätäntävällässä; muiden toimien (esimerkiksi johdon vaihtamisen tai yhtiömuodon muutosten) toteuttaminen jää velallisyrittäjien tehtäväksi.⁷¹ Toki saneerausohjelmassa voidaan vaatia tällaisia toimenpiteitä,⁷² mutta viime kädessä niiden toteuttaminen on kiinni velallisyrittäjien tahdosta. Toimenpiteiden suorittaminen voidaan asettaa ehdoksi ohjelman vahvistamiselle.⁷³ Saneerausohjelman vahvistamisen jälkeen nämä ehdot muuttuisivat raukeamisperusteiksi.⁷⁴

Kuitenkin velkojien etujen turvaamiseksi selvittäjän suostumus on asetettu edellytykseksi tiettyjen erityisen pitkälle menevien ja tavanomaiseen toimintaan kuulumattomien toimenpiteiden toteuttamiseksi. Ilman suostumusta tehty oikeustoimi on tehoton, paitsi jos toinen osapuoli ei tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää, ettei velallisella ollut oikeutta tehdä kyseistä oikeustointa.⁷⁵ YrSanL 29 §:n mukaisesti, velallinen ei ilman selvittäjän suostumusta saa:

- 1) tehdä uutta velkaa, ellei kysymyksessä ole velallisen tavanomaiseen toimintaan liittyvä velka, joka ei määrältään tai ehdoiltaan ole epätavallinen;
- 2) luovuttaa yritystä tai sen osaa eikä myöskään käyttö- tai rahoitusomaisuutta taikka immateriaali- tai muita toiminnan kannalta tarpeellisia oikeuksia;
- 3) myöntää käyttö- tai muuta oikeutta 2 kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jollei kysymyksessä ole velallisen tavanomaiseen toimintaan liittyvä toimi;
- 4) luovuttaa vaihto-omaisuutta muuten kuin tavanomaisin ehdoin osana tavanomaista toimintaa;
- 5) irtisanoa toiminnan tai sen jatkamisedellytysten kannalta tarpeellisia sopimuksia;
- 6) asettaa vakuutta tai antaa muuta vastuusitoumusta toisen velasta, jollei kysymyksessä ole velallisen tavanomaiseen toimintaan liittyvä toimi, joka ei ole merkitykseltään tai riskiltään epätavallinen;
- 7) ryhtyä muuhun toimeen, joka velallisen toiminnan laajuus ja laatu huomioon ottaen on epätavallinen tai laajakantoinen; eikä myöskään

⁷⁰ Tarkemmin ks. Hupli 2004, s. 152.

⁷¹ Koulu 1996, s. 1157. Samoin HE 182/1992 vp, s. 101

⁷² HE 182/1992 vp, s. 19 ja 39.

⁷³ HE 182/1992 vp, 39.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Toisaalta on mahdollista, että tällaisia toimia tehdään selvittäjän tietämättä. Pahimmassa tapauksessa nämä selviävät vasta konkurssissa, jolloin oikeustoimiin puuttuminen on hankalampaa jo ajan kulumisen vuoksi.

8) luovuttaa omaisuuttaan konkurssiin.

Näitä toimenpiteitä voidaan pitää sellaisina, että niillä on suuri merkitys saneerausmenettelyn onnistumiselle ja saneerausohjelman sisällölle. Sen sijaan tavanomaisen toiminnan järjestäminen on selkeästi jätetty velallisen määräysvaltaan.⁷⁶ Määräysvallan rajoitusten taustalla onkin menettelyn tavoitteiden ja velkojien etujen turvaaminen – saneerauskelpoisuuden suojaaminen, velkojien yhdenvertaisuus ja väärinkäytösten estäminen.⁷⁷ Tavoitteena on, että velallisyrittäjän liiketoiminta jatkuisi mahdollisimman normaalina.⁷⁸ Mahdollisista merkittävämmistä järjestelyistä tulisi määrätä saneerausohjelmassa.

Velkojien etujen turvaamiseksi voidaan myös pyytää tuomioistuinta rajoittamaan velallisen määräysvaltaa tätä enemmän (YrSanL 30 §). Tällöin on kuitenkin vaaraa siitä, että velallinen menettelee velkojan etua vahingoittavalla tai sitä vaarantavalla tavalla.⁷⁹ Velallista voidaan kieltää: 1) tekemästä määrättyä oikeustointia; 2) tekemästä määrätynlaisia oikeustoimia ilman selvittäjän suostumusta; 3) ryhtymästä sellaiseen toimenpiteeseen, jonka voidaan olettaa alentavan velalliselle kuuluvan tai hänen hallinnassaan olevan omaisuuden arvoa. Tulkinnan lähtökohdaksi voidaan ottaa se, että jo YrSanL 29 § siirtää tavanomaiseen liiketoimintaan kuulumattomat oikeustoimet selvittäjän suostumuksen alaisiksi, jolloin YrSanL 30 § voisi koskea vain tavanomaiseen liiketoimintaan kuuluvia toimenpiteitä.⁸⁰ Tämän mahdollisuuden käyttö ei useimmiten liene tarkoituksenmukaista, sillä käyttötarpeen ollessa olemassa velkojien ja velallisen välinen luottamussuhde lienee sen verran heikko, ettei saneerausohjelman vahvistamisellekaan ole edellytyksiä.⁸¹

Saneerausohjelmaehdotusta laatiessaan selvittäjän on neuvoteltava velallisen ja velkojatoimikunnan sekä tarpeen mukaan velkojien ja menettelyä hakeneen todennäköisen velkojan kanssa (YrSanL 40 §). Vaikka ohjelman hyväksyminen on periaatteessa vain velkojien äänestyksen varassa, hyväksymiskelpoinen ohjelma

⁷⁶ Tarkemmin rajoitusten luonteesta ks. Hupli 2004, s. 213–218.

⁷⁷ Ks. Hupli 2004, s. 163.

⁷⁸ Konkurssiain neuvottelukunnan suositus 16, s. 13.

⁷⁹ Velkojien edun vahingoittamisesta ja vaarantamisesta tarkemmin, ks. Hupli 2004, s. 221–223.

⁸⁰ Ks. Hupli 2004, s. 218–221, etenkin 219.

⁸¹ Ks. Liukkonen 1995, s. 419.

valmistuu käytännössä lähes poikkeuksetta neuvottelujen tuloksena – yhteistyönä velallisen ja velkojien kanssa.⁸²

Tervehdyttäminen yleensä edellyttää velkojilta uhrauksia, joten heidän etunsa on tasapainotettava yhteen tervehdyttämistavoitteen kanssa. Liian yksipuolinen toisen osapuolen etujen ajaminen saattaa kärjistä vastakohtaisuutta ja tuhota saneerauksen edellytykset.⁸³ Lienee vain poikkeuksellisesti mahdollista edistää vain toista näistä tavoitteista ja lähtökohtaisesti ne tulisi sovittaa yhteen. Tällainen poikkeuksellisuus voisi tulla kyseeseen velallisen erityisen törkeän menettelyn osalta. Selvittäjän toimien taustalla ei saisi olla näille tarkoituksille vieraita vaikuttimia. Rikosilmoitusvelvollisuuden osalta voidaan todeta, että lähtökohtaisesti sen tekeminen on velkojien edun mukaista, eikä sen voida siten suoraan katsoa olevan selvittäjän tehtävien ulkopuolella. On kuitenkin tapauskohtaisesti arvioitava, mitä etua rikosilmoituksesta on velkojille ja onko näin saatava etu tasapainossa menettelyn tarkoituksen toteuttamisessa.

5.2.2.3. Väärinkäytösten ja rikosten kohdalla tehty varauma

Esteperusteet ja keskeyttämisperusteet – systematiikasta

Edellä selvittäjän roolin ja yrityksen tervehdyttämiskelpoisuuden määritelmien kautta on pyritty määrittelemään yrityssaneerausmenettelyn luonnetta. Lähtökohtaisesti menettely tähtää jatkamiskelpoisen yrityksen tervehdyttämiseen ja selvittäjän rooli on sovittaa yhteen velallisen ja velkojien intressit tervehdyttämistavoitteen turvaamiseksi. Vaikka tätä on pidettävä lähtökohtana, voidaan lain systematiikasta löytää myös periaatteellisesti tärkeä varauma. Yrityssaneerauslaista on löydettävissä linjaus siitä, että väärinkäyttöön tai rikolliseen menettelyyn syyllistynyt velallinen ei lähtökohtaisesti kuulu yrityssaneerausmenettelyyn. Rikosilmoitusvelvollisuus näyttäisi sopivan hyvin tämän poikkeuksen soveltamisalaan, joten on paikallaan tarkemmin määrittää väärinkäyttöön tai rikokseen syyllistynyttä velallista koskevan varauman

⁸² Koulu 2007, s. 159 ja Koulu et al, kohdassa Saneerauksen suunnittelu. Ohjelmaehdotuksen laatiminen

⁸³ Ks. Koulu 2007, s. 156.

luonne. Mitä paremmin rikosilmoitusvelvollisuus vastaisi tätä poikkeamaa, sitä vähemmän se olisi ristiriidassa menettelyn nykyisen luonteen ja periaatteiden kanssa.

Varauma on luettavissa saneeraushakemuksen hyväksymisen esteistä ja saneerausmenettelyn keskeyttämisperusteista YrSanL 7 §:ssä. Lain lähtökohta on, että tuomioistuin huomioi esteet. Käytännössä tämä ei toteudu aukotta, ja velkojen esittämällä väitteillä esteen olemassaolosta onkin suuri merkitys. Tuomioistuin huomioi esteiden olemassaolon, mikäli ne tavalla tai toisella konkretisoituvat ratkaisuaiheistossa tai velkojen väitteissä.⁸⁴ Hovioikeuskäytännössä on esitetty näkemys siitä, että YrSanL 7.1 §:n esteperusteet tulisi tutkia viran puolesta.⁸⁵ Oikeuskirjallisuudessa on päädytty puoltamaan tätä kantaa.⁸⁶ Sen sijaan 2 momentin esteperusteet ovat väitteenvaraisia.⁸⁷ Tässä vaiheessa esteiden ja edellytysten huomioiminen on vain heikosti velallisen ja velkojen määräysvallassa 1 momentin osalta. He voivat luonnollisesti säännellä sitä, millaista ratkaisuaiheistoa tuomioistuin saa käytettäväkseen. Selkeimmin tämä vaikutusmahdollisuus on luonnollisesti velallisella. Velallinen voi vaikuttaa siihen, millaista taloudellista informaatiota yrityksestä tarjotaan.⁸⁸ Velallisen vahvempi ote ratkaisumateriaaliin saattaa näkyä myös siten, että hän antaa vääriä tietoja tai pyrkii pimittämään jotain olennaista. Kenties tätä yleisempää on kuitenkin liiallinen optimismi yritystoiminnan tulevasta kehityksestä tai tilintarkastajan lausunto, jossa ei oteta kantaa tällaisten kehityssuuntien realistisuuteen.

Velkojilla voidaan tässä kohtaa katsoa olevan lähinnä mahdollisuus tuoda esteperusteita esille tarjoamalla lisäselvitystä. Menettelyn tämä vaihe on siis lähtökohtaisesti viranomaisvetoinen, mutta osapuolilla on heikohkoa määräysvaltaa menettelyn kulkuun.

⁸⁵ Vaasan hovioikeus 1995:3 (04.04.1995, Dno S95/89).

⁸⁶ Ks. kootusti Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 335.

⁸⁷ Koulu 2007, s. 113.

⁸⁸ Usein myös saneeraushakemuspalvelua tarjoavat konsulttitoimistot vaikuttavat tähän informaatioon. Pahimmillaan heidän myötävaikutuksellaan laadittu hakemus on standardimuotoinen ja tilintarkastajan lausunto liian optimistinen tervehdyttämisedellytyksistä. Parhaimmillaan nämä palvelut varmistavat, että hakemus on oikein laadittu, sisältää kaikki tarpeelliset liitteet ja varmistaa yrittäjille heidän lakisääteisen oikeutensa selvittää tervehdyttämisen edellytyksiä.

Myöhemmin menettelyn aikana esteperusteet oikeuttavat selvittäjän, velkojan tai velallisen vaatimaan menettelyn keskeyttämistä (YrSanL 7.3 §). Vaatiminen on harkinnanvaraista.⁸⁹ Toisin sanoen velallisen, velkojan tai selvittäjän on esitettävä sekä keskeyttämisvaatimus että väite esteen olemassaolosta, jotta tuomioistuimien voisi huomioida esteperusteen. Keskeyttämisvaatimus on yksilöitävä ilmoittamalla sen peruste.⁹⁰ Keskeyttämisperusteena toimiva tosiseikka voi olla sellainen, että se on ollut olemassa jo saneeraushakemuksen esteitä tutkittaessa tai peruste on voinut ilmetä vasta menettelyn aloittamisen jälkeen.⁹¹ Selvittäjän tulisi tehdä vaatimus keskeyttämisestä, mikäli se on tarpeen velkojien edun valvomiseksi.⁹²

Konkurssiain neuvottelukunnan suosituksessa mennään vielä tätäkin pitemmälle, ja selvittäjälle asetetaan suoranainen velvoite keskeyttämisperusteen korjaamiseen tai menettelyn keskeyttämisvaatimuksen tekemiseen. Havaitessaan keskeyttämisperusteen selvittäjän on ensin neuvoteltava asiasta velallisen ja velkojatoimikunnan/velkojien kanssa. Jollei tilanne ole korjattavissa kohtuullisin toimenpitein ja kohtuullisessa ajassa, selvittäjän on tehtävä käräjäoikeudelle vaatimus menettelyn keskeyttämisestä.⁹³ Suositus vaikuttaa laaditun silmällä pitäen nimenomaan tervehdyttämisen liiketaloudellisia edellytyksiä. Linjaus sopii hieman heikosti yhteen rikosperusteisten esteiden kohdalla, sillä menettely on sallittua aloittaa, jos erityisiä vastasyitä ilmenee. Hyvää saneerausennustetta voidaan myös pitää erityisenä vastasyynä.⁹⁴ Saneerausmenettelyn taustalla on myös velkojien intressi⁹⁵ ja menettely toteutetaan viimekädessä heidän kustannuksellaan, joten heidän näkemykselleen saneerausmenettelyn taloudellisesta mielekkyydestä lienee syytä antaa suuri painoarvo harkittaessa keskeyttämisperusteen erityisten vastasyiden

⁸⁹ Sen sijaan tuomioistuimella ei ole harkintavaltaa keskeyttämisessä, vaikka lain sanamuoto ” ... voidaan... määrätä lakkaamaan...” näin antaa ymmärtää. Mikäli keskeyttämisperusteesta annetaan riittävä näyttö, saneerausmenettely on vaatimuksen johdosta keskeytettävä. Ks. Koulu 1994, s. 319–320.

⁹⁰ Koulu 1994, s. 327.

⁹¹ Koulu 1994, s. 316. Vrt. Liukkonen 1994, s. 63.

⁹² Koskela 1994, s. 218. Samansuuntaisesti ks. Liukkonen 1995, s. 419.

⁹³ Konkurssiain neuvottelukunnan suositus 16, s. 23.

⁹⁴ Koulu 2007, s. 113

⁹⁵ Luonnollisesti myös velallisella on vahva intressi menettelyssä, mutta tätä intressiä ei voi esteperusteen harkinnassa huomioida samalla tavoin.

olemassaoloa. Näin ollen rikosperusteisen keskeyttämisperusteen olemassaolo jäisi riippumaan taloudellisista seikoista eikä itse rikoksesta.

Saneerausohjelmaa vahvistettaessa YrSanL 53.2 § asettaa velallisen rikokset ja liiketoimintakiellon rikkomisen esteeksi vahvistamiselle. Arviointi on tässä vaiheessa huomattavasti hakemusvaihetta perusteellisempaa saneerausmenettelyn aikana tehtyjen selvitysten vuoksi. Kuitenkin esteperusteen huomioiminen on väitteenvaraista samoin kuin keskeyttämisharkinnassa.⁹⁶

Keskeyttämisvaatimus ja vahvistamisen esteet ovat huomattavasti vahvemmin osapuolten harkinnan varassa kuin saneerausmenettelyn aloittamisen esteet. Tämä harkinnanvaraisuus tulee myöhemmin tarkemmin analysoitavaksi, sillä se osaltaan osoittaa asianosaisautonomian olevan systemaattinen linjaus saneerausmenettelyssä. Aloittamisen esteet ja niiden osittainen harkinnanvaraisuus taas puoltavat toista systemaattista ratkaisua. Yhdistettynä esteperusteiden varsinaiseen sisältöön tästä voidaan johtaa linjaus siitä, että väärinkäytöksiin tai velallisen rikokseen syyllistyneet velalliset on ollut tarkoitus jättää menettelyn ulkopuolelle.

Velallisen rikokset este- ja keskeyttämisperusteena

Yrityssaneerauslain ensimmäisistä versioista alkaen sellaisia yrityksiä, joiden toiminnassa on syyllistytty talousrikoksiin, on kohdeltu muita ankarammin. Missään vaiheessa näitä yrityksiä ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti suljettu saneerausmenettelyn ja tervehdyttämistavoitteen ulkopuolelle. Samoin alusta asti on ollut selvittäjän tehtävä selvittää velallisen toiminnassa tapahtuneet rikokset ja muut taloudelliseen asemaan vaikuttavat väärinkäytökset. Hallituksen esityksessä selvittäjän velvollisuuksiin haluttiin jopa lisätä velallisen rikoksia ja muita rangaistavia tekoja koskevien epäilyjen saattaminen esitutkintaan, mutta tätä velvollisuutta ei lakiin lopulta otettu.⁹⁷ Tästä voidaan vetää tukea periaatteelliselle linjaukselle siitä, että tervehdyttämistavoite on lähtökohtaisesti tarkoitettu rehellisesti toimineille velallisille. Sen sijaan rikoksiin tai muihin epäasiallisiin tekoihin syyllistyneitä velallisia koskevat lisäehdot.

⁹⁶ HE 182/1992 vp, s. 95.

⁹⁷ Ks. HE 182/1992 vp, s. 35.

Yrityssaneerauslain 7.2 §:n mukaisesti saneeraushakemus on hylättävä, jos velallisen tai jonkun velallisen puolesta toimineen syyksi on luettu saneerausmenettelyn kohteena olevassa toiminnassa tehty velallisen rikos tai kirjanpitorikos taikka hän on syytteessä tällaisesta rikoksesta tai on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyneen tällaiseen rikokseen. Sama pätee liiketoimintakiellon rikkomiseen ja sellaisiin tekoihin, joiden perusteella liiketoimintakielto voitaisiin määrätä. Myös toimiminen välikätenä liiketoimintakiellon rikkomiseksi täyttää tämän kriteerin.⁹⁸ Mikäli asiasta on vasta esitutkinta tai syyte vireillä, estettä ei voida pitää lopullisena, vaan sen vaikutus riippuisi oikeudenkäynnin tai esitutkinnan lopputuloksesta.⁹⁹ Säännös on muotoiltu siten, että pääsääntö on tällaisen velallisen sulkeminen saneerausmenettelyn ulkopuolelle.¹⁰⁰ Saneeraushakemus voidaan hyväksyä ja saneerausmenettely aloittaa ainoastaan, mikäli asiassa on erityisiä vastasyitä. Näiden seikkojen on siis oltava sellaisia, että ne osoittavat moitittavan toiminnan olleen siinä määrin anteeksiannettavaa, että saneerausmenettely voidaan siitä huolimatta aloittaa.

Lain esitöissä kuvataan kolme erilaista moitittavaa käyttäytymistapaa esimerkinomaisesti: 1) velallisen maksukyvyttömyyden olennaisena syynä on muu kuin elinkeinotoimintaan liittyvä varojen vähentyminen tai velkojen lisääntyminen; 2) yrityksen varoja on käytetty velkojien vahingoksi sopimattomalla tavalla esimerkiksi yrityksen omistajien tai johdon käyttöön tuleviin kulutushyödykkeisiin; 3) yrityksessä on tehty perusteettomia yksityisottoja tai otettu osakaslainoja.¹⁰¹

Hallituksen esityksessä nimetään kolme esimerkkiä erityisistä vastasyistä: 1) jos velallisen rikokseen syyllistynyt henkilö on tosin toiminut velallisen puolesta, mutta yrityksen johdon tietämättä; 2) jos on syytä epäillä, että säännöksessä mainittua tekoa koskeva rikosilmoitus on tehty ja esitutkinta saatettu vireille pääasiallisesti siinä tarkoituksessa, että saneerausohjelman vahvistaminen lykkäytyisi; ja 3) rangaistavan teon ajankohtana vallinneet tai siihen johtaneet olosuhteet ovat lieventävät.¹⁰² Myös hyvä saneerausennuste ja moitittavan käyttäytymisen merkityksettömyys saneerauksen osapuolille pitäisi ottaa huomioon erityisinä vastasyinä.¹⁰³ Hyvä saneerausennuste ei

⁹⁸ HE 182/1992 vp, s. 95.

⁹⁹ HE 182/1992 vp, s. 95.

¹⁰⁰ Vuonna 2006 tämän muuttamiselle ei katsottu olevan tarvetta. Ks. HE 152/2006 vp, s. 34.

¹⁰¹ Ks. HE 152/2006 vp, s. 33 ja 51–52.

¹⁰² HE 182/1992 vp, s. 96.

¹⁰³ Koulun 2007, s. 113

voine tarkoittaa muuta kuin sitä, että velkojat ja velalliset arvioivat saneerauksella saavutettavan taloudellisesti arvioituna paremman tuloksen kuin muutoin.

Merkityksettömyys tulee ajankohtaiseksi esimerkiksi silloin, kun velallisorganisaatiossa toimiva henkilö on syyllistynyt velallisen rikokseen toimiessaan velallisen edustajana. Lähtökohtaisesti myös tämä voi estää saneeraushakemuksen hyväksymisen.¹⁰⁴ Tällöin velallisorganisaatiolle itselleen voi tervehdyttämisen edellytysten kannalta olla jopa välttämätöntä, että tuo rikos selvitetään ja rikokseen syyllistynyt henkilö poistetaan velallisorganisaatiosta. Velallisorganisaatio voi myös omista moraalisisista lähtökohdistaan olla halukas tuon henkilön poistamiseen, vaikka se ei parantaisikaan tervehdyttämisen edellytyksiä. On myös varmistettava, ettei tuo henkilö enää käytä myöskään tosiasiallista määräysvaltaa velallisy yrityksessä.¹⁰⁵ Jos esteperusteen tulkittaisiin tässäkin kohtaa olevan olemassa, sanktio kohdistuisi velalliseen ja velkojiin, eikä moitittavaan käytökseen todella syyllistyneeseen henkilöön.¹⁰⁶ Rikoksen selvittäminen saattaa johtaa myös velallisy yritykselle määrättävään yhteisösakkoon, jolloin myös vastuiden määrä lisääntyy. Tätä taasen voidaan pitää tervehdyttämistavoitetta haittaavana seikkana. Jäljempänä arvioidaan tarkemmin rikosilmoitusvelvollisuuden merkitystä velalliselle muodostuviin taloudellisiin kannustimiin. Tässä kohtaa riittää huomautus, että rikosilmoitusvelvollisuus saattaisi vaarantaa tervehdyttämistavoitteen vähentämällä velallisen ja velallisorganisaation johdon yhteistyöhalukkuutta.

Saneerausmenettelyn väärinkäyttö este- ja keskeyttämisperusteena

Toisaalta myös YrSanL 7.1 §:n 4 kohdan mukainen esteperuste on syytä ottaa tulkittavaksi tässä yhteydessä. Sen mukaisesti saneerausmenettelyä ei voida aloittaa, jos on perusteltua syytä olettaa, että hakemuksen pääasiallisena tarkoituksena on muu velkojan oikeuden loukkaaminen.¹⁰⁷ Riippumatta siitä, kuka on hakijana, päätöstä

¹⁰⁴ Ks. HE 152/2006 vp, s. 52.

¹⁰⁵ Ks. HE 152/2006 vp, s. 52. Ks. myös Jakola 1993, s. 13, joka katsoo jopa omistajanvaihdoksen tarpeelliseksi saneeraustoimenpiteeksi tässä tilanteessa. Hän toki tunnustaa tämän vaihtoehdon vaikeudet ja tunnistaa konkurssin todennäköisempänä vaihtoehtona kuin omistajanvaihdoksen.

¹⁰⁶ Ks. Koulu 2007, s. 114.

¹⁰⁷ Lainkohta nimeää tällaisiksi kielletyiksi pääasiallisiksi tarkoituksiksi myös velkojan perintätoimien estämisen ja velallisen oikeuden loukkaamisen. Näillä kahdella ei kuitenkaan ole merkitystä tässä yhteydessä.

menettelyn aloittamisesta ei voitaisi tehdä ja jo aloitettu menettely voitaisiin siis keskeyttää, jos esiin on tullut seikkoja, joiden perusteella on aihetta epäillä kysymyksessä olevan saneerausmenettelyn väärinkäyttö sille vieraisiin tarkoituksiin.¹⁰⁸

Väärinkäytösten pelko ulottaa vaikutuksensa myös saneerausmenettelyn välivaiheeseen. Lain esitöissä nähtiin velallisen väärinkäytökset uhkana, mikäli velallinen saisi yksipuolisesti hakemuksella aikaan rauhoitusajan, jonka aikana velkojat eivät voisi kohdistaa velalliseen perintätoimia eikä velallisella olisi velvollisuutta maksaa velkojaan.¹⁰⁹ Näin ollen väliaikaisen kiellon asettaminen jätettiin tuomioistuimen harkinnan varaan (YrSanL 22 §).

Suorat havainnot velallisen tarkoitusperistä ovat mahdottomia.¹¹⁰ Siksi väärinkäyttötarkoituksen arviointi on perustettava välillisesti tästä tarkoituksesta kertoviin faktoihin. Väärinkäytöstä kertoo esimerkiksi velallisen tai velallisyriksen omistajien aiempi käytös velkojia kohtaan tai näiden käyttäytyminen menettelyn aloittamisen jälkeen.¹¹¹ Myös velallisyriksen määräysvaltaa käyttävien henkilöiden tausta voi antaa viitteitä väärinkäyttötarkoituksesta.¹¹² Tosin mitä etäisempää tämä aiempi käytös on velallisen saneeraushakemuksen aikaisesta liiketoiminnasta joko ajallisesti tai organisaatiomuutosten vuoksi, sitä heikompi painoarvo tällaisille seikoille tulisi antaa.¹¹³ Toisaalta näitä seikkoja voidaan pitää ainoastaan presumptioina, jotka voidaan kumota vastasyitä esittämällä.¹¹⁴ On täysin mahdollista, että myös velallinen, joka aikaisemmin on syyllistynyt väärinkäyttöihin, voi vakavasti pyrkiä yrityksen tervehdyttämiseen.¹¹⁵

On myös argumentoitu, että tällainen väärinkäyttötarkoitus on presumoitavissa ainoastaan konkreettisista ja jo tapahtuneista väärinkäytöksistä.¹¹⁶ Tämän näkemyksen mukaan velallisen aikomukset tai motiivit eivät oikeuta esteperusteen soveltamiseen.¹¹⁷ Tämä lähtökohta on yksiselitteisesti hylättävä. Totta on, että tarkoitusperistä on lähes

¹⁰⁸ HE 182/1992 vp, s. 23–24.

¹⁰⁹ HE 152/2006 vp, s. 21.

¹¹⁰ Ks. Koskelo 1994, s. 105. Samoin Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 321.

¹¹¹ HE 182/1992 vp, s. 67–68. Ks. myös Koskelo 1994, s. 105, joka toteaa, ettei tarkoitusperistä voida tehdä suoria havainnoja. Tästä seuraa, että arvioinnissa on tyydyttävä tällaisiin välillisiin seikkoihin.

¹¹² Koskelo 1994, s. 105–106.

¹¹³ Ks. samansuuntaisesti Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 328 ja Koulu 1994, s. 270.

¹¹⁴ Koulu 1994, s. 270.

¹¹⁵ Ks. Koulu 1994, s. 270–271.

¹¹⁶ Koulu 1994, s. 270 ja Koulu 2007, s. 110.

¹¹⁷ Koulu 2007, s. 110.

mahdoton saada varmaa tietoa tai esittää havaintoa,¹¹⁸ minkä seurauksena ratkaisijat väistämättä joutuvat turvautumaan tällaiseen tarkoitukseen viittaaviin faktoihin. Nämä faktat voivat kuitenkin aivan ilmeisesti olla myös muita seikkoja kuin konkreettisia ja jo tapahtuneita väärinkäytöksiä. Periaatteessa mikä tahansa seikka, mille voidaan vapaassa todistusharkinnassa antaa painoarvoa, voisi muodostua merkitykselliseksi.¹¹⁹ Esimerkiksi velallisen tarkoituseristä kertovat suulliset ja kirjalliset ilmaisut, väärinkäytösten valmistelutoimet - kuten *offshore* -yhteisön perustaminen tai bulvaanin käyttö - tai vaikkapa tiedustelut tällaisten palvelujen olemassaolosta ja hinnoista kertovat velallisen tarkoituseristä. Jää vapaan todistusharkinnan sisällä päätettäväksi, kuinka suuri painoarvo tällaisille seikoille annetaan, eikä hallituksen esityksessä käytetyille esimerkeille voida antaa harkintaa rajaavaa vaikutusta.

Esimerkiksi ilmeisen perusteeton velkojan saatavan kiistäminen tai muu hakemusta edeltänyt menettely, jolla velallinen on pyrkinyt välttämään velkojan oikeutettuja toimia selvän saatavan perimiseksi, voi olla riittävä syy olettaa, että hakemuksen pääasiallisena tarkoituksena on perintätoimien estäminen, varsinkin jos ei ole näyttöä siitä, että velallinen on jo uskottavalla tavalla valmistellut tai valmistelemassa suunnitelmallista ohjelmaa saneeraus- ja velkajärjestelyiksi.¹²⁰ Samoin valikoiva velvoitteiden suorittaminen kriisitilan aikana voi puhua väärinkäytöstarkoituksesta, joskin vallitsevissa olosuhteissa velallinen on saattanut yhä pyrkiä kohtelemaan velkojia mahdollisimman tasapuolisesti.¹²¹ Toiminnan jatkamisen kannalta erityisen tärkeät suoritukset saadaan luonnollisesti tehdä.¹²² Tällaisina suorituksina voidaan pitää ainakin niitä maksuja, mitkä olisi voitu suorittaa maksukiellosta huolimatta saneerausmenettelyn aikana.¹²³

Velallisen taikka velallisyrittäjien omistajien tai johdon hakemusta edeltäneessä toiminnassa todetut väärinkäytökset velkojien vahingoittamiseksi voivat, etenkin jos ne ovat olleet toistuvia tai muuten suunnitelmallisia, niin ikään antaa perustellun aiheen olettaa hakemuksella pyrittävän velkojien oikeuden loukkaamiseen.¹²⁴ Esimerkiksi velallisen taloudellisen aseman tarkoituksellinen heikentäminen osoittaisi tällaista väärinkäyttöä, samoin omaisuuden järjesteleminen velkojien ulottumattomiin tai

¹¹⁸ Ks. Koskelo 1994, s. 105. Samoin Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 321.

¹¹⁹ Samansuuntaisesti ks. Hupli 2004, s. 296.

¹²⁰ HE 182/1992 vp, s. 67-68. Samoin ks. HE 152/2006 vp, s. 16 ja Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 321.

¹²¹ Ks. Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 325-326.

¹²² Ks. KKO 1997:89.

¹²³ Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 326.

¹²⁴ Ks. HE 182/1992 vp, s. 67-68. Samoin ks. HE 152/2006 vp, s. 16.

velkojen maksaminen valikoidusti.¹²⁵ Kuitenkaan sellaisia oikeustoimia ei pitäisi katsoa väärinkäytöksi, joiden vaikutukset ovat neutraloitavissa menettelyn aikana takaisinsaantikantein.¹²⁶ Velkojien kanssa ennen saneeraushakemusta tehtyjen maksusuunnitelmien laiminlyöntiä tai saneeraushakemuksen jättämisen jälkeen tapahtunutta velkaantumista ei tulisi huomioida osoituksena väärinkäytöstarkoituksesta, jos laiminlyönti on johtunut yhtiön talouskriisistä.¹²⁷ Tosin lisävelkaantuminen saneeraushakemuksen jälkeen edellyttää velalliselta selvitystä velkaantumisen syistä ja näistä syistä riippuen se kertoo joko väärinkäytöksistä tai yhtiön saneerauskelvottomuudesta ja maksukyvyttömyyden parantumattomuudesta.¹²⁸

Oikeuskäytännössä tapauksessa KKO 2003:109 tällaista tarkoitusta argumentoitiin perustuen siihen, että yritykselle kuulunut kuorma-auto siirrettiin läheisen nimiin ja laskusaatava oli salattu. Velallinen kuitenkin esitti hyväksyttävät selitykset näille seikoille. Kuorma-auton luovutus oli tapahtunut kuusi vuotta ennen saneeraushakemusta eikä sillä siten ollut merkitystä. Laskusaatavan määrä oli ollut epäselvä ja velallinen oli toiminut sen suhteen asianmukaisesti asian selvittyä. Käteislaskutuksen käyttöä ilman muuta näyttöä ei pidetty osoituksena väärinkäyttötarkoituksesta.

Lain esitöissä nimetään toisessa yhteydessä väärinkäytöksi menettely, jolla tähdätään tilaisuuden luomiseen. Ilman pakkokeinoja velallinen voisi esimerkiksi pyrkiä käyttämään menettelyä väärin panemalla sen vireille saadakseen tilaisuuden, vaikkakin lyhytaikaisesti, ryhtyä velkojia vahingoittaviin toimiin.¹²⁹ Tällaisen toiminnan mahdollisuutta käytettiin perusteluna pakkokeinoille velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden tehokkaan toteutumisen takaamiseksi. Tämä mahdollisuus nähtiin perusteena sille, että selvittäjän oikeudet on voitava tarvittaessa turvata pakkokeinoinkin. Tässä yhteydessä esityöt eivät kuitenkaan kerro, mitä

¹²⁵ HE 152/2006 vp, s. 16 ja 21. Samoin ks. Koulu 2007, s. 109–110

¹²⁶ Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 322 ja 329. joskin nämä seikat saattavat vähentää osapuolten välistä luottamusta ja sitä kautta estää saneerausohjelman hyväksymisen. Luonnollisesti sellaiset toimet, jotka neutralisoivat tällaiset toimet tulisi tulkita luottamusta luoviksi ja väärinkäyttötarkoitusta vastaan puhuviksi, mikäli ne ovat vapaaehtoisesti toteutettuja. Samansuuntaisesti KKO 2003:120. *Risto Koulu* on esittänyt ankaramman tulkinnan takaisinsaantiin oikeuttavista tosiseikoista. Ks. Koulu 1994, s. 271.

¹²⁷ Ks. Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 321.

¹²⁸ Laakso - Laitinen - Vento 2010, s. 327.

¹²⁹ Ks. HE 182/1992 vp, s. 38.

väärinkäytön paljastuttua tulisi tehdä. Tältä osin lienee ollut riittävää, että väärinkäyttö tulee selvittäjän ja velkojien tietoon, jotta nämä voisivat arvioida tarvetta keskeyttää saneerausmenettely.

Oikeuskirjallisuudessa väärinkäyttönä on pidetty velallisen pyrkimystä hyödyntää menettelyn aloittamisen tuomia perintärajoituksia ilman, että hän todella pyrkii yrityksen tervehtyttämiseen.¹³⁰ Lain esitöissä väärinkäytöksi kuvattu toimintatapa liittyy väliaikaisen kiellon voimassa ollessa tehtyihin toimiin. Väliaikainen kielto antaa velalliselle mahdollisuuden maksujen laiminlyöntiin ja käyttää näin saatavat varat muutoin. Varat saatetaan käyttää muiden, toiminnan kannalta keskeisten, velkojen maksamiseen tai velkojen maksu saatetaan laiminlyödä kokonaan. Mahdollista on myös se, että velallinen tätä tarkoitustaan edistääkseen pitkittää hakemuksen käsittelyä.¹³¹

Luonnollisesti saneerausmenettelyn selvittäjän määrääminen ja hänen suorittama valvonta ehkäisee väärinkäytöksiä, mutta mikään valvonta ei ole aukotonta ja siten riski väärinkäytöksille on yhä olemassa.¹³²

Menettelyä käytetään tarkoituksin viivyttää konkurssiin asettamista tai muutoin ajan ostamiseksi, jotta velallisorganisaation määräysvallan käyttäjä saisi pitää määräysvallan itsellään. Tarkoitukseen ei ole yritystoiminnan tervehtyttäminen saneerausmenettelyn kautta. Velallisen tarkoitus lienee lähinnä oman edun tavoittelu tai ajan ostaminen, jotta yrityksen epätoivoisia pelastustoimia voidaan toteuttaa omaehtoisesti. Tällaista pitkittämistä voidaan pitää velkojien oikeuksien loukkaamiseksi tehtävänä toimenpiteenä, sillä se erittäin todennäköisesti vähentää velkojen maksuun käytettävissä olevia varoja.

Näin ollen pelkästään tämän esteperusteen tulkinnalla voitaisiin puuttua keinotteluluonteisiin saneerausmenettelyihin hakemusvaiheessa. Tosin hakemusvaiheessa velallinen herkästi antaa vääriä tai liian optimistisia tietoja, joten puuttuminen voi olla vaikeaa. Saneerausmenettelyn aikana voidaan vedota tähän keskeyttämisperusteena. Rikosilmoitusvelvollisuuden asettamisen kannalta tämä väärinkäyttöä koskeva periaatteellinen linjaus on tärkeä, koska se osoittaa, että

¹³⁰ Ks. Koskelo 1994, s. 104.

¹³¹ Ks. HE 152/2006 vp, s. 22.

¹³² Ks. Koskelo 1994, s. 105.

keinotteluluonteiset saneeraukset eivät ole tarkoitettuja saneerausmenettelyn piiriin. Niiden sisältämät toimintamuodot ovat jo määritelmällisesti vastoin menettelyn tarkoituksia, jolloin ankarampi puuttuminen tällaisiin tilanteisiin on perustellumpaa eikä näin vaaranneta menettelyn integriteettiä.

5.2.3. Asianosaisten autonomian varaan rakennettu menettely

Yrityssaneerausmenettely on rakennettu yhteistoimintaa edellyttäväksi menettelyksi. Menettelyssä on huomioitu velallisen ja velkojien intressit. Velallinen säilyttää saneerausmenettelyn aikana määräysvallan varallisuuteensa ja yrityksen toimintaan. Ainoastaan tietyt merkittävät toimenpiteet edellyttävät selvittäjän suostumusta. Velallisen määräysvaltaa on rajoitettu velkojien intressien suojaamiseksi. Velkojilla taasen on saneerausohjelman hyväksymisessä viimeinen sana. Tätä päätösvaltaa ja intressien yhteensovittamista on tarkasteltu aiemmin selvittäjän roolin yhteydessä. Tässä kohtaa riittää todeta, että sekä velalliselle että velkojille on annettu toimintamahdollisuuksia menettelyssä. Saneerausmenettelyn tavoitteet edellyttävät tasapainoista suhtautumista sekä velallisen että velkojien etuihin.¹³³

Siltikin menettelyä voidaan pitää lähtökohtaisesti velkojien päätösvaltaa ja autonomiaa korostavana.¹³⁴ Selvittäjä toimii lähtökohtaisesti velallisen intressien valvojana ja on lopulta yksinomaan velkojien päätettävissä, minkä sisältöinen saneerausohjelma hyväksytään. Tällainen näkemys ei kuitenkaan huomioi saneerauslain systematiikkaa kokonaisuutena, vaan keskittyy vain saneerausmenettelyn aikaan. Saneerausvelallinen on vastuussa ohjelman toteuttamisesta. Pelkästään velkojia suosiva ohjelma laskisi velallisen motivaatiota saneerausohjelman noudattamiseen ja vaarantaisi menettelyn tarkoituksen.¹³⁵

On myös pitkälti sopimuksenvaraista, millaiseen ohjelmaehdotukseen saneerausmenettelyssä päädytään. Ohjelmaehdotus voidaan hyväksyä myös pelkästään velkojien päätöksellä, mutta tällöin voidaan perustellusti epäillä ohjelman noudattamista. Siten ohjelmaa laadittaessa ja neuvoteltaessa tulisi huomioida myös

¹³³ HE 152/2006 vp, s. 35.

¹³⁴ Ks. Pinomaa 2019, s. 15 ja 20.

¹³⁵ Koulu et al., kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä.

velallisen intressit, jotta siinä sovittuihin tuloksiin voitaisiin päästä.¹³⁶ Sinällään selvittäjällä on velvollisuus neuvotella ainoastaan velkojatoimikunnan kanssa (YrSanL 11§), mutta velallisyritys on syytä ottaa mukaan neuvotteluihin.¹³⁷

Saneerausmenettelyn tavoitteiden tehokas toteutuminen näin ollen edellyttää velallisen ja velkojien oikeuksien tasapuolista ja hyväksyttävää yhteensovittamista. Menettelyssä on tarkoitus löytää sellainen kompromissi velkojien ja velallisyrittäjien välillä, jonka kumpikin osapuoli voi hyväksyä. Tuon kompromissin vaihtoehtona on useimmiten konkurssi ja huomattavat menetykset. Menetyksen mahdollisuus on kuitenkin syntynyt velallisen itse hallinnoimissa liiketoimintaa. Siten kyseessä ei ole täysin vapaaehtoinen molemminpuolinen järjestely, vaan hieman velallista suosiva asetelma. Hän saa ikään kuin mahdollisuuden velkojien avulla korjata tekemiään liiketoiminnan puutteita tai virheitä. Yhteistoiminta on kuitenkin useimmiten välttämätöntä, jotta molemminpuoliset tappiot voitaisiin minimoida.

Rikosilmoitusvelvollisuuden asettaminen saattaisi vaarantaa tätä tasapainoa, jossa korostuu sekä velkojien autonomia että intressien yhteensovittaminen. Rikosilmoituksen tekeminen on useimmiten selkeästi ainoastaan velkojien intressissä oleva toimenpide.¹³⁸ Velallisen rikosten taustalla oleva suojeluintressi on nimenomaan velkojien maksunsaanti, luotonannon perustana oleva luottamus, maksumoraalin ylläpito ja täytäntöönpanomenettelyn oikeellisuus.¹³⁹ Rikosilmoituksilla saneerausmenettelyssä pyrittäisiin velallisen toiminnassa tehtyjen rikosten selvittämiseen ja selvitys voi johtaa esitutkinnan ja syytteen kautta vahingonkorvausvaatimuksiin tai takaisinsaantikanteisiin. Toki nykyiselläänkin selvittäjä saa tehdä rikosilmoituksen mutta tämä on *harkinnanvaraista*. Hyvinkin voi olla tilanteita, missä velkojien taloudellisessa intressissä on saneerausohjelman toteuttaminen eikä rikosten ilmoittaminen. Jos selvittäjälle asetetaan *velvollisuus* tehdä rikosilmoitus, tämän toimimisvelvoitteen pakottava luonne kaventaisi velkojilla olevaa harkinnanvaraa ja heikentäisi heidän autonomiaansa menettelyn kulkuun.

¹³⁶ Samoin ks. Koulu et al., *Insolvenssioikeus saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä. ja ohjelmaehdotuksen laatiminen* kohta myös NNN viittaus kuntoon

¹³⁷ Koskelo 1994, s. 221 ja Koulu et al., *kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä.*

¹³⁸ Velallisen rikosten suojeluobjektina on velkojakollektiivi, heidän oikeutensa maksunsaantiin ja täytäntöönpanomenettelyn tehokkuus ja oikeellisuus. Ks. kootusti Mäkelä 2001, s. 159–161

¹³⁹ Tarkemmin ks. Mäkelä 2001, s. 159–161.

Toisaalta etenkin törkeiden talousrikosten kohdalla tuo harkintavalta on ainakin osittain ristiriidassa yleisemmän rikosten selvittämistä intressin ja yhteiskunnallisen edun kanssa.

Nykyisellään YrSanL 7.2 §:n mukaisesti velallisen toiminnassa tehdyt rikokset pääsääntöisesti estävät saneeraushakemuksen hyväksymisen. Tämä seikka on tuomioistuimen harkinnassa. YrSanL 7.2 §:n mukaisesti, jos saneerausmenettely on kuitenkin aloitettu ja rikos selviää vasta myöhemmin, menettely voidaan keskeyttää. Keskeyttämisvaatimuksen voi tehdä selvittäjä, velallinen tai kuka tahansa velkojista. Tällöin rikoksen huomioiminen on harkinnanvaraista. Velkojat ja velallinen voivat päättää jatkaa saneerausmenettelyä. Selvittäjän tulisi kuitenkin tehdä vaatimus keskeyttämisestä, mikäli se on tarpeen velkojien edun valvomiseksi.¹⁴⁰ Kuitenkin yrityssaneerauksessa on paljolti kysymys siitä, uskovatko velkojat yrityksen jatkumahdollisuuksiin ja ovatko he konkurssin ollessa toinen vaihtoehto valmiit tinkimään saatavistaan – ratkaisuvälillä on velkojilla.¹⁴¹

Rikosilmoitusvelvollisuudesta säätäminen ei itsessään poistaisi mahdollisuutta jatkaa saneerausmenettelyä. Vaikka mahdollisuus säilyisikin, rikosilmoitusvelvollisuus todennäköisesti rajoittaisi sen käyttämistä nykytilaa enemmän. Rikosprosessin seurauksena velalliselle saattaa syntyä uusia vastuita, mitkä vaikuttavat velallisen maksukykyyn ja saattavat vaarantaa saneerausmenettelyn tai saneerausohjelman toteuttamisen. Puhumattakaan vaikutuksista velallisen yhteistyökykyyn ja -haluun. Mikäli velvollisuus säädettäisiin, osapuolet eivät enää voisi päättää itse, halutaanko tällainen riski ottaa. Toisin sanoen rikosilmoitusvelvollisuus kaventaisi osapuolten harkinnanvara taloudellisesti optimaalisen tuloksen saavuttamiseksi. Se heikentää tervehdyttämissuunnitelman hyväksymistä vaihtoehtona, vaikka voi olla, että tervehdyttäminen rikoksista huolimatta olisi taloudellisesti kannattavaa.

Koska velallisen rikoksissa pääsääntöisesti loukattuina osapuolina ovat velkojat, voisi syntyä omituinen ristiriita velkojien taloudellisista intresseistä. Saneerausmenettely ja vahvistettu saneerausohjelma voivat johtaa velkojien kannalta taloudellisesti

¹⁴⁰ Koskelo 1994, s. 218.

¹⁴¹ KKO 1999:72 eri mieltä olleen jäsenen lausunto.

parempaan lopputulokseen kuin vaihtoehtoiset menettelytavat.¹⁴² Toisaalta velkojat olisivat oikeutettuja vahingonkorvaukseen rikoksen aiheuttamasta vahingosta. Etenkin, kun rikosprosessin olemassaolo vaikuttaisi vähentävän onnistuneen saneerauksen mahdollisuutta ja lisäävän riskiä konkurssista, saneerausohjelman mukaiset suoritukset saattaisivat muodostua kannattavammaksi vaihtoehdoksi. Velkojien intressi rikosprosessin aloittamiseen ei välttämättä vastaa sitä tavanomaista tilannetta, mitä velallisen rikosten yhteydessä on tarkoitettu. Rikosilmoitusvelvollisuus tässä kohtaa palvelisikin lähinnä julkista intressiä rikosten selvittämisestä. Velkojien ja velallisten intressissä olisi säilyttää harkinnanvaraisesta rikosilmoituksesta seuraava valinnanvapaus taloudellirationaalisessa päätöksenteossa. Heidän intressissään on säilyttää tapauskohtainen mahdollisuus ja vapaus sen arviointiin, mikä toimintalinja on heidän kannaltaan edullisin. Valinnanvapauden säilyttäminen olisi myös paremmin linjassa saneerausmenettelyssä omaksuttuun osapuolten autonomiaan ja intressien yhteensovittamiseen.

Väärinkäyttöihin ja rikoksiin syyllistyneen velallisen kohtelu tuodaan esiin myös saneerausohjelmaan liitettävässä selvityksessä (YrSanL 41 §). Tältä osin sääntely pakottaa ainoastaan selvittämään velallisen väärinkäytökset ja rikokset, mutta jättää osapuolten harkintaan, johtaako niiden paljastuminen toimenpiteisiin. Tämä osaltaan kertoo siitä, että seuraamukset on tarkoitettu jättää osapuolten omaan harkintaan.

YrSanL 41 § kuudennessa kohdassa vaaditaan myös ilmoittamaan rangaistavia tekoja koskevista toimenpiteistä. Tämä lausuma pitää sisällään myös tehdyt rikosilmoitukset. On siten pidetty mahdollisena, että saneeraus etenee ohjelman vahvistamisen vaiheeseen, vaikka rikosilmoitus tehtäisiinkin. Tämä lainkohta osaltaan kertoo siitä, että velallisen väärinkäytökset ja muutoin velkojien etua loukkaava toiminta on selvitettävä, mutta se ei estä saneerausohjelman vahvistamista. Viesti on, että on velkojien ja velallisen välinen asia päättää, miten selville tulleet teot vaikuttavat saneerausohjelmaan. Selvittäjän pääasiallinen tehtävä on selvittää asiat ja pyrkiä saamaan aikaan hyväksymiskelpoinen saneerausohjelmaehdotus.

¹⁴² Ks. Hupli 2004, s. 3.

Yhteenvedona voidaankin todeta, että velkojille on saneeraushakemuksen hyväksymisen jälkeen jätetty laaja toimintavapaus ja oikeus päättää velallisesta saatavan informaation merkityksestä. Velkojille on annettu mahdollisuus toimia omissa taloudellisissa intresseissään, vaikka tämä tarkoittaisi rikosten jäämistä pimentoon. Tämä on linjassa yrityssaneerausmenettelyn toteuttaman täytäntöönpanointressin kanssa. Rikosilmoitus kaventaisi tätä vapautta ja heikentäisi velkojien asemaa nykyisestä.

5.2.4. Velallisen kannustimet

Taloudelliset kannustimet ja sääntelyn muutoin luomat vaikutukset toimijoiden käyttäytymiseen voidaan oikeustieteessä huomioida niin sanottuina seuraamusargumentteina. Nämä argumentit ovat huomioita siitä, millaisia seurauksia tietynlaisen säännön omaksuminen saisi aikaan. Mikäli nämä seuraukset kannustavat sellaiseen käyttäytymiseen, mitä ei voida hyväksyä tai mitä ei muutoin haluta kannustaa, niin seuraukset tulisi estää lain tulkinnan keinoin. Tässä kappaleessa tarkastellaan sitä, miten selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus vaikuttaisi velallisella oleviin kannustimiin ja miten se saattaisi vaikuttaa velallisen käyttäytymiseen yrityssaneerausmenettelyssä. Näiden seurauksien hyväksyttävyyttä ja kannatettavuutta arvioidaan sen mukaan, miten ne vaikuttavat yrityssaneerausmenettelyn ja yrityssaneerauslain tavoitteiden toteutumiseen.

Yrityssaneerausmenettely on taloudellinen ja juridinen instituutio. Sen keskiössä ovat yritykset ja markkinatoimijat, joiden toimintaa tulisi ohjata taloudellisen edun tavoittelu eikä muut, enemmän henkilökohtaiset, syyt. Tämän vuoksi on tärkeää, että velallisilla on riittävät kannustimet hakeutua ajoissa yrityssaneeraukseen – hakeutumisen on oltava sen verran kannattavaa, että velallinen hakeutuu tarvittaessa menettelyyn huolimatta sen tuomista rajoituksista. Mikäli selvittäjälle asetetaan rikosilmoitusvelvollisuus, tämä voisi vaikuttaa velallisen suhtautumiseen kahdella tapaan. Velallinen ei välttämättä halua hakeutua ajoissa menettelyyn rikosprosessin pelon vuoksi tai velallinen ei halua antaa kaikkia relevantteja tietoja saneerausmenettelyn aikana. Tämä voi äärimmillään johtaa siihen, ettei yrityssaneerauslain tarkoitus toteudu yhtä tehokkaasti kuin se muutoin voisi.

Jatkamiskelpoisia yrityksiä saattaisi jäädä menettelyn ulkopuolelle ja puutteellisten tietojen vuoksi saneerausohjelmat saatetaan laatia epätarkoituksenmukaisella tavalla.

Tällainen pelotevaikutus ei myöskään rajoitu pelkästään niihin velallisiin, jotka tietävät syyllistyneensä rikoksiin. Yrityssaneerausmenettelyssä tutkitaan velallisen toiminta tarkkaan. Pienikin epävarmuus omien toimien moitteettomuudesta saattaa aiheuttaa kielteistä suhtautumista saneerausmenettelyä kohtaan. Tästä huolimatta pelotevaikutus olisi varmasti suurimmillaan juuri rikoksiin syyllistyneiden velallisten kohdalla.

Velallisen ja velkojen välinen yhteistyö, keskinäinen luottamus ja intressien yhteensovittaminen ovat tärkeitä seikkoja onnistuneen saneerausmenettelyn aikaansaamiseksi. Nykyisellään velallisen rikokset voivat estää saneeraushakemuksen hyväksymisen, ne voivat osapuolten vaatimusten pohjalta johtaa saneerausmenettelyn keskeyttämiseen tai ne voivat YrSanL 53.2 § mukaisesti estää ohjelmaehdotuksen vahvistamisen. Tästä syystä velallisella on menettelyn eri vaiheissa erilainen intressi salata toiminnassaan tapahtuneet rikokset. Saneeraushakemuksessa ja sen vireillä ollessa velallisella on laajempi intressi salata tällaiset seikat, koska rikoksen ilmitulo tarkoittaa lähtökohtaisesti hakemuksen hylkäämistä. Saneerausmenettely voidaan aloittaa rikoksesta huolimatta, ainoastaan silloin, jos sille on erityisiä vastasyitä. Vaikka rikos saataisiinkin tässä vaiheessa selville, kenelläkään ei ole velvollisuutta tehdä rikosilmoitusta, joskin asiasta tietoiset voivat halutessaan tehdä rikosilmoituksen. Velallisen riski rajoittuuakin saneerausmenettelyn todennäköisempään epäämiseen ja mahdolliseen rikosilmoitukseen.

Selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus ei vaikuttaisi suoraan hakemusvaiheen kannustimiin, joskin prosessin edetessä mukaan tuleva velvollisuus lisäisi kannustimia myös alusta asti systemaattisesti ja johdonmukaisesti salata rikollinen menettely. Mikäli velallinen pyrkii saamaan hakemuksen hyväksytyksi, ei ole eroa sillä, alkaako rikosilmoitusvelvollisuus hakemusvaiheessa vaiko menettelyn kuluessa. Mikäli hakemusvaiheessa on ilmaistu rikosta koskevia tietoja, mutta hakemus on silti hyväksytty, selvittäjällä olisi saneerausmenettelyn alettua velvollisuus tehdä rikosilmoitus. Riippumatta missä vaiheessa menettelyä velallinen ilmaisee rikosta koskevan tiedon, se tulisi ilmoitusvelvollisuuden alaisuuteen. Näin ollen velallisella säilyykin koko prosessin ajan intressi pimittää tehdyt rikokset. Osa velallisista saattaa

pyrkii vain hakemuksen vireille saattamiseen eikä ollenkaan saneerausmenettelyyn. Näiden velallisten kannustimiin rikosilmoitusvelvollisuudella ei olisi merkitystä.

Menettelyn aloittamisen jälkeen intressi rikosten piilottamiseen heikkenee, sillä menettelyn aikana paljastuneet rikokset voivat korkeintaan johtaa menettelyn keskeyttämiseen, mikäli selvittäjä tai velkoja niin vaatii. Tällöin merkitystä on rikosten olemassaoloa enemmän niiden haitallisuudella velkojille. Velkojat ovat pääsääntöisesti liiketoimintaa harjoittavia yhteisöjä tai yksilöitä, joten heidän voidaan olettaa käyttäytyvän taloudellisten etujensa mukaisesti. Tällöin he laskelmoivat mahdollisesta saneerausohjelmasta saamansa hyödyt ja vertaavat niitä hypoteettisiin rikosperusteisiin ja vahingonkorvauksiin sekä konkurssin jako-osuuteen. Velkojien kannattaa vaatia menettelyn keskeyttämistä ainoastaan, mikäli saneerausohjelmalla saatava hyöty on vähäisempi kuin konkurssissa ja rikosprosessissa saatava hyöty. Tällöin päätöksen pitäisi olla paremmin ennakoitavissa ja riski syytteestä muodostuu alhaisemmaksi. Aina on myös olemassa mahdollisuus siitä, että joku velkojista käyttäytyy omien taloudellisten intressiensä vastaisesti periaatteellisista syistä.

Koska syytteeseen joutumiseen liittyvät riskit ovat näin rajoitetut, voidaan päätellä myös sellaisten velallisten hakeutuvan yrityssaneerausmenettelyyn. Vaikka velallisen toiminnassa olisi tehty rikos, on syytä huomauttaa, että jatkamiskelpoisuus arvioidaan aina irrallaan rikosvastuusta. Luonnollisesti rikokset saattavat heikentää velallisen taloudellista asemaa, vähentää velkojien luottamusta velalliseen tai muutoin heikentää osapuolten mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä. Näin ollen rikokset heikentäisivät saneerausmenettelyn ja -ohjelman mahdollisuuksia onnistua yrityksen tervehdyttämisessä, sillä luottamus osapuolten välillä on lähes välttämätöntä saneerausmenettelyn onnistumiselle.¹⁴³ Tämä jää nykyisin arvioitavaksi aina tapauskohtaisesti, ja osapuolet voivat vapaasti valita itselleen edullisimman vaihtoehdon. Siten tervehdyttämiskelpoiset yritykset uskaltautuisivat hakeutumaan saneerausmenettelyyn, vaikka niiden toiminnassa olisi tehty rikoksia.

Rikosilmoitusvelvollisuuden olemassaolo muuttaisi tätä riskiä olennaisesti ja loisi kannusteen olla hakeutumatta saneerausmenettelyyn. Velallinen joutuisi laskemaan

¹⁴³ Samoin ks. esim. Jakola 1993, s. 128–131.

sen varaan, että menettelyn aikana jouduttaisiin joko esitutkintaan tai pimittämään oleellisia tietoja selvittäjältä. Riski esitutkinnasta muodostuisi siis huomattavasti korkeammaksi ja saattaisi estää jatkamiskelpoisten yritysten hakeutumisen saneeraukseen, vaikka saneerausmenettelyn aloittamiselle rikosperusteisesta esteestä huolimatta olisi mahdollisuus. Toisaalta, mikäli menettelyyn kuitenkin haettaisiin ja päästäisiin, velalliselle muodostuisi selkeä kannustin tietojen pimittämiseen. Tämä taas vaarantaisi saneerausmenettelyn onnistumisen. Näin muodostetaan kannustimia jättäytyä pois saneerausmenettelystä tai vaihtoehtoisesti kannustin pimittää tietoa menettelyn aikana.

Velallisyriyksellä ja sen johdolla olisi intressi pimittää tietoja, koska heillä on muutoin mahdollisuus päätyä syytteeseen. Siten saneerausohjelman pohjaksi ei välttämättä saada kaikkea relevanttia materiaalia, mikä laskee mahdollisuuksia onnistua tervehdyttämistavoitteessa. Rikosilmoituksen tekeminen saattaa myös vaikeuttaa selvittäjän, velallisen ja velkojien välistä neuvottelua saneerausohjelmasta ja ohjelman toteuttamisen edellytyksiä. Luottamuspuola osapuolten välillä saattaa johtaa tavanomaista ankarampiin ehtoihin ja suurempien myönnytysten vaatimiseen tai jopa saneerausmenettelyn epäonnistumiseen.¹⁴⁴ Rikosilmoituksen tekeminen saattaa myös johtaa velallisyriyksen tai sen johdon toimimaan sen ajatuksen varassa, ettei saneerausmenettelyn tai -ohjelman onnistumiselle ole enää edellytyksiä tai etteivät he voi enää päästä osallisiksi saavutettavista hyödyistä. Velallinen tai sen johto on jo valmiiksi esitutkinnassa, mutta nyt heillä ei sen lisäksi oman käsityksensä mukaan ole myöskään odotettavissa hyötyjä menettelystä. Tässä tilanteessa heillä ei ole paljon menetettävää, mikä saattaa osaltaan johtaa olosuhteiden hyväksi käyttäytymiseen velkojien vahingoksi, vaikka tämä ei alun perin olisikaan ollut saneerausmenettelyyn hakeutumisen tavoitteena. Näin ollen rikosilmoitusvelvollisuus rajatuissa tilanteissa jopa lisäisi kannustimia rikosten tekemiseen.

Vaikka näin ollen vähennettäisiin jatkamiskelpoisten yritysten kannustimia hakeutua saneeraukseen konkurssin sijaan, on muistettava, että tämä ryhmä yrityksiä, johon kannustinten väheneminen kohdistuu, on varsin tarkoin ehdoin määritelty ja siten oletettavasti vain pieni osa saneerausmenettelyyn hakeutumista pohtivista yrityksistä.

¹⁴⁴ Samoin ks. esim. Jakola 1993, s. 128–131.

Tämä ryhmä, jatkamiskelpoiset yritykset, joiden toiminnassa on tehty rikos, on myös sellainen, jonka päätymistä saneerausmenettelyyn ja -ohjelmaan on edellä jaksossa 6.3.3. esitetyn tavoin pidetty vähemmän haluttavana. Tämän perusteella voitaisiin väittää, etteivät nämä haitalliset seuraukset osu yrityssaneerauslain tarkoituksen ja tavoitteiden ydinalueelle. Selkeää on kuitenkin myös se, että selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus loisi tällaiset seuraukset, jotka haittaisivat yrityssaneerauslain tarkoitusten toteuttamista ja loisivat velallisille kannustimia pimittäen tietoja hakemusvaiheessa ja menettelyn aikana. Tällainen kannustin syntyy jo silloin, kun velallinen ei ole täysin varma, täyttääkö jokin toiminnassa tehty oikeustoimi rikoksen tunnusmerkistön. Näin ollen, haitalliset vaikutukset saattaisivat pienemmissä määrin ulottua myös rehellisiin velallisiin, ja siten yrityssaneerussäädännön ydinalueelle.

5.2.5. Konkurssianalogia

5.2.5.1. Aluksi

Eniten yrityssaneerausmenettelyä muistuttava oikeudellinen instituutio on konkurssi. Molemmat ovat kollektiivisia menettelyjä, joilla on suuri merkitys velkojien maksunsaannille. Ne nähdään jossain määrin toistensa jatkumona tai joskus jopa vaihtoehtoisina menettelyinä¹⁴⁵. Jopa menettelyjen keskinäisestä suhteesta on säädetty laissa (YrSanL 24 §). Menettelyjen välillä on myös keskeisiä eroja.¹⁴⁶ Tässä ei ole tarpeen eritellä menettelyjen kaikkia eroavaisuuksia, vaan voidaan keskittyä rikosilmoitusvelvollisuuden kannalta keskeisiin seikkoihin.

Keskeisin ero menettelyjen välillä on se, että konkurssissa pyritään realisointiin, kun taas yrityssaneerausmenettelyssä pyritään liiketoiminnan jatkamiseen sekä uudistamiseen kannattavaksi.¹⁴⁷ Konkurssipesä on selvitettävä tehokkaasti,

¹⁴⁵ Joskin tämä vaihtoehtoisuus voi tulla kyseeseen lähinnä silloin, kun yritys on maksukyvytön, mutta maksukyvyttömyys on korjattavissa. Tällöin yritys täyttää molempien menettelyjen muodolliset edellytykset, joskin tarkoituksenmukainen valinta on yrityssaneeraus.

¹⁴⁶ Eroista ks. myös Koskelo 1994, s. 34–37.

¹⁴⁷ Ks. Liukkonen 1994, s. 277. Tervehdyttämistressin puuttuminen voidaan lukea konkurssilain rakenteesta ja ns. edullisimman realisoinnin periaatteesta. Koulu et al, kohdassa Konkurssin tavoitteet ja periaatteet. Konkurssin tavoiteperiaatteet. Rehabilitaatio. Liiketoiminnan säilyttäminen.

taloudellisesti ja joutuisasti, millä tarkoitetaan lopulta mahdollisimman suuren kertymän saamista velkojille.¹⁴⁸ Konkurssissa velkojat saavat suorituksensa varojen arvosta, toisin sanoen toiminnan lopettamisesta ja omaisuuden luovutuksesta saadun kauppahinnan perusteella. Pesänhoitaja hallinnoi konkurssipesää velkojien intressissä. Hänen on toimittava tehtävässään velkojien yhteiseksi eduksi (konkurssilaki 14:3). Yrityssaneerauksessa taasen tähdätään siihen, että yrityksen toiminta tervehtyy ja toiminta jatkuessaan tuottaa varoja mahdollisimman suuren osan saatavasta maksamiseen.¹⁴⁹ Konkurssissa on siten selkeästi kyse yhdensuuntaisista intresseistä – velkojien maksunsaanti ja hyvä realisointitulot. Yrityssaneerausmenettelyssä intressit ovat kahdensuuntaiset – toiminnan tervehtyttäminen ja velkojien maksunsaanti – ja ne tulisi sovittaa yhteen.

Toki myös tervehtyttäminen voi edellyttää omaisuuden realisoiteja ja siten tällainen realisointitarkoitus voi ilmetä myös saneerausmenettelyn aikana. Tällainen poismyynti kuitenkin poikkeaa konkurssirealisoinnista olennaisesti,¹⁵⁰ sillä saneerausohjelmassa osapuolet voivat vapaasti sopia siitä, millä aikataululla ja millaisin ehdoin realisointi tapahtuu. Konkurssissa lähtökohtana on joutuisuus ja myynti markkinahintaan.¹⁵¹

Määräysvallan siirtyminen on keskeinen ero yrityssaneerauksen ja konkurssin välillä.¹⁵² Sekä selvittäjä että pesänhoitaja voidaan määritellä menettelyn intressitahojen ulkopuolisena tahona.¹⁵³ Selvittäjän valta on ei-oikeudellista, suunnittelijan ja asiantuntijan valtaa.¹⁵⁴ Pesänhoitaja on varallisuusmassan lakimääräinen edustaja. Konkurssissa velallinen menettää määräysvaltansa omaisuuteensa ja sitä hoitamaan tulee pesänhoitaja, joka toimii velkojakollektiivin etujen mukaisesti. Yrityssaneerauksessa määräysvalta säilyy omistajilla koko menettelyn ajan, joskin rajoitettuna. Lisäksi he ovat tärkeä intressitaho myös saneerausohjelmaa suunniteltaessa. Näiltä osin myös pesänhoitajan rooli eroaa selvittäjän roolista.

¹⁴⁸ HE 26/2003 vp, s. 133 ja Koulu et al, kohdassa Konkurssin tavoitteet ja periaatteet.

¹⁴⁹ Ks. Koskelo 1994, s. 35.

¹⁵⁰ Ks. Liukkonen 1994, s. 279.

¹⁵¹ Liukkonen 1994, s. 279.

¹⁵² Ks. Hupli 2004, s. 149-152 ja Smalén 2014, s. 206.

¹⁵³ Koulu 1994, s. 354.

¹⁵⁴ Koulu 1994, s. 354.

Selvittäjä nimensäkin mukaisesti selvittää, mutta myös valvoo velallisen toimintaa velkojien intressien turvaamiseksi. Pesänhoitajalla on valta ratkaista menettelyssä syntyviä riitoja,¹⁵⁵ mutta selvittäjällä tällaista kompetenssia ei ole.¹⁵⁶ Saneerauksessa selvittäjälle ei ole siirretty samalla tavalla lainkäyttötehtäviä kuin pesänhoitajalle konkurssissa, missä suhteessa selvittäjän toimivalta eroaa perustavasti pesänhoitajan toimivallasta.¹⁵⁷ Lakisääteiset tehtävät ovatkin hyvin erilaiset.¹⁵⁸

Selvittäjän ja pesänhoitajan selvitystyön luonteet eroavat toisistaan menettelyjen ominaispiirteitä vastaavasti. Konkurssissa laaditaan varat ja velat toteava pesäluettelo, muutetaan sen osoittama varallisuus rahaksi ja jaetaan ne velkojille. Vastaava luettelo on hyödyllinen ja jossain määrin välttämätön myös yrityssaneerausmenettelyssä.¹⁵⁹ Saneerausmenettelyssä selvittäjän on kuitenkin mentävä tätä pitemmälle. Hänen on tarkasteltava liiketoimintaa sen jatkon kannalta ja ehdotettava ratkaisuja liiketoiminnan tervehdyttämiseksi – tarkastelu on tulevaisuuteen suuntautuvaa liiketoiminnallista suunnittelua.¹⁶⁰

Nämä erot ja samankaltaisuudet eivät itsessään osoita tiukkaa suhtautumista suuntaan eikä toiseen. Joissain asioissa voi olla hyvinkin perusteltua asettaa pesänhoitajalle ja selvittäjälle täsmälleen samanlaiset velvoitteet. On kuitenkin syytä kunkin velvoitteen osalta verrata pesänhoitajan ja selvittäjän roolien luonnetta ja katsoa, millaisia erityisiä vaatimuksia näin löydetään. Seuraavaksi tarkastellaan pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuutta ja sen taustalla olevia tarkoituksia, argumentteja ja sen suhdetta pesänhoitajan rooliin konkurssipesän ja velkojien edun edistäjänä. Tavoitteena on näin selvittää se, kuinka vertailukelpoinen konkurssin pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuus on selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuuden kanssa ja voitaisiinko pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuuden hyväksymisen taustalla olevia argumentteja soveltaa myös yrityssaneerausmenettelyn kohdalla.

¹⁵⁵ Pesänhoitajan kompetenssista ks. tarkemmin Smalén 2014.

¹⁵⁶ Ks. myös Koulu 1994, s. 355–356.

¹⁵⁷ Koulu et al, kohdassa Saneerauksen toimielinten tehtävät. Selvittäjä.

¹⁵⁸ Jyrkemmin, ks. Jakola 1993, s. 19–20. Ks. myös Koulu 1994, s. 354–356.

¹⁵⁹ Ks. Liukkonen 1994, s. 278.

¹⁶⁰ Samansuuntaisesti ks. Liukkonen 1994, s. 278–279.

5.2.5.2. Asianomistaja-asemaan perustuva pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuus

Konkurssilain 14 luvun 5 §:n 4 momentissa säädetään pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuudesta. Sen mukaisesti:

Jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkojia vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun sellaiseen elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen, jolla saattaa olla velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta vähäistä suurempi merkitys, pesänhoitajan tulee tarvittaessa tehdä rikosepäilystä ilmoitus poliisille.

Säädös sisältää neljä tulkintaa vaativaa kohtaa: 1) syytä epäillä kynnys ilmoituksen tekemiselle; 2) mitä ovat elinkeinotoiminnassa tehdyt rikokset, 3) mitä tarkoittaa vähäistä suurempi merkitys velkojien maksunsaannille tai pesän selvitykselle; ja 4) mitä tarkoittaa, että rikosilmoitus tulee tehdä tarvittaessa. Toinen kohta tulee tulkittavaksi kolmannen kohdan kanssa yhdessä, eli kyseessä pitää olla rikos, joka on tehty elinkeinotoiminnassa ja sillä on oltava vaikutusta velkojien maksunsaantiin. Käytännössä tällaisia rikoksia ovat velallisen rikokset (RL 39 luku), kirjanpitorikokset, rahanpesu, osakeyhtiörikos, rekisterimerkintärikos ja liiketoimintakiellon rikkominen.¹⁶¹

Pesänhoitajalla on siten harkinnanvaraa rikosilmoituksen tekemisestä. Ilmoitus on tehtävä tilannekohtaisen harkinnan perusteella silloin, kun velkojien etu tai pesän selvittäminen sitä edellyttää.¹⁶² Ehdoton rikosilmoitusvelvollisuus ei olisikaan konkurssimenettelyn ensisijaisen tavoitteen toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaista.¹⁶³ Mikäli pesänhoitaja saa niin niukasti tietoja mahdollisesta rikoksesta, ettei epäilyskynnys ylity, rikosilmoitusta ei voi tehdä vain varmuuden vuoksi.¹⁶⁴ Pesänhoitajan tehtävän painotuksen vuoksi häneltä ei käytännössä varattoman pesän selvityksessä edellytetä rikosepäilytilanteessa niin pitkälle menevää rikosperusteiden selvittämistä kuin olisi mahdollista ja tarpeellista.¹⁶⁵ Jos peruste

¹⁶¹ Ks HE 26/2003 vp, s. 134 ja Könkkölä - Linna 2020, s. 727–728.

¹⁶² Könkkölä - Linna 2020, s. 727.

¹⁶³ HE 86/2012 vp, s. 12.

¹⁶⁴ Samoin ks. Ovaska 2008, s. 475.

¹⁶⁵ HE 86/2012 vp, s. 12.

rikosilmoituksen tekemiselle on tullut pesänhoitajan tietoon, on rikosilmoitus tehtävä ilman aiheetonta viivytystä.¹⁶⁶ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suosituksen mukaan pesänhoitaja voi tiedustella velkojien näkemystä asiassa, mutta ei ole velkojien näkemykseen sidottu.¹⁶⁷ Pesänhoitaja voi tehdä rikosilmoituksen velkojien vastustuksesta huolimatta.¹⁶⁸ Velkojalla on myös oikeus tehdä itse rikosilmoitus. Jos teko kohdistuu vain yksittäiseen velkojaan, on rikosilmoituksen tekeminen kyseisen velkojan asia.¹⁶⁹

Pesänhoitajalle ei lähtökohtaisesti muodostu rikosilmoitusvelvollisuutta, jos pesä ei ole asianomistaja-asemassa näissä rikoksissa.¹⁷⁰ Poikkeuksen muodostaa kirjanpitorikos, minkä selvittämiseen pesällä on selkeä intressi, sillä rikos vaikeuttaa pesän selvittämistä.¹⁷¹ Tässä kohtaa on huomattava merkittävä ero konkurssin ja yrityssaneerausmenettelyn välillä. *Saneerausmenettelyssä ei ole olemassa pesää, jolle asianomistaja-asema voisi muodostua. Tätä eroavaisuutta ei voitane kuitenkaan pitää ratkaisevana*, sillä asianomistaja-asema on vain tarkoitettu lainkohdan sanamuodon selvennykseksi. Konkurssilain esitöissä on nimetty esimerkkejä rikoksista ja tilanteista, joissa ainakin syntyy rikosilmoitusvelvollisuus. Näitä ovat esitöiden mukaan velallisen rikokset. Pesän asianomistaja-asema on vain merkittävä yhdistävä tekijä esimerkkinä mainitussa rikostyyppissä ja heti seuraavassa esimerkissä, kirjanpitorikoksessa, tästä tekijästä poiketaan, koska se on pesänselvityksen intressissä.¹⁷²

5.2.5.3. Velkojien maksunsaanti-intressiin perustuva pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuus

Tämä intressipohjainen suhtautuminen tuodaan myöhemmässä hallituksen esityksessä esiin hyvin vahvasti. Niiden mukaan keskeinen kriteeri sille, tekeekö pesänhoitaja

¹⁶⁶ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

¹⁶⁷ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

¹⁶⁸ Ks. Smalén 2014, s. 213.

¹⁶⁹ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

¹⁷⁰ Ks. HE 26/2003 vp, s. 134.

¹⁷¹ Ks. HE 26/2003 vp, s. 134.

¹⁷² Ks. HE 26/2003 vp, s. 134.

ilmoituksen rikosepäilystä, on se, edellyttävä velkojien etu asian selvittämistä esitutkinnassa. Vähäpätöisiin epäselvyyksiin ei ole tarkoituksenmukaista rikosvastuun toteutumisenkaan kannalta reagoida. Jos epäillyn rikoksen kohteena oleva varallisuuden määrä on niin vähäinen, ettei sen palauttamisella pesään ole sanottavaa merkitystä velkojien maksunsaannin kannalta, tai jos asia olisi muutoin vähämerkityksellinen, ilmoitusta ei tehtäisi. Palautettavan summan merkitystä arvioitaessa olennaista olisi palautettava kokonaismäärä, ei sen vaikutus yksittäisten velkojien jako-osuuden suuruuteen.¹⁷³ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suosituksessa linjataan, että useisiin tuhansiin euroihin nousevaa rikosvahingon kokonaismäärää ei yleensä ole pidettävä vähäisenä, joskin tapauksen erityispiirteet ja kokonaisharkinta ratkaisevat. Jos vahinko vaikuttaa huomattavalta (100 000 euron ylittävä vahinko), suosituksen mukaan pesänhoitajan olisi aiheellista keskustella alueellisen talousrikosyksikön päällikön kanssa erityisesti tarkastustoimien koordinoimiseksi.¹⁷⁴

Aiemmissa jaksoissa on analysoitu sitä, millainen intressi velkojilla on yrityssaneerausmenettelyssä. Keskeinen huomio oli se, että heillä on intressi maksimoida taloudellinen hyötynsä ja vapaus valita keinot tuon tavoitteen saavuttamiseksi. Näitä keinoja oli myös keskeyttämisvaatimuksen tekeminen ja rikosilmoitus. Pääasiallinen ero konkurssiin on se, että velkojan intressissä voi olla rikoksen huomiotta jättäminen ja saneerausohjelman vahvistaminen. Konkurssissa intressi tyhjentyy korvausten ja takaisinsaantien summaan sekä likvidaation tehokkuuteen. Yrityssaneerausmenettelyssä velkojien intressi ei ole siten samalla tapaa yksisuuntainen kuin konkurssissa, vaan siinä on tilaa hienovaraisemmalle taloudellirationaalille harkinnalle liiketoiminnan uudelleenjärjestelyä pohdittaessa. Näin ollen *yrityssaneerausmenettelyssä olisi konkurssia vaikeampi perustella rikosilmoitusvelvollisuuden syntymistä velkojien maksunsaannilla.*

5.2.5.4. Työnjako viranomaisten ja pesänhoitajan välillä

Konkurssilain esitöissä rikosilmoitusvelvollisuus haluttiin asettaa sekä pesänhoitajan että konkurssiasiamiehen toimiston tehtäväksi. Työnjako heidän välillään oli tarkoitus

¹⁷³ Ks. HE 86/2012 vp, s. 22–23.

¹⁷⁴ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

jakaa siten, että pesän selvittämisen tai velkojien maksunsaannin kannalta merkitykselliset rikokset kuuluisivat pesänhoitajan ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Pesänhoitajalle kuuluisivat myös lähtökohtaisesti sellaisista rikoksista ilmoittaminen, jotka jäisivät pimentoon ilman pesänhoitajan puuttumista. Näitä rikoksia ovat esimerkiksi rahanpesu ja liiketoimintakiellon rikkominen. Pesänhoitaja voisi näissä tapauksissa myös ottaa yhteyttä konkurssiasiamiehen toimistoon, samoin kuin muiden rikosten osalta epäselvissä tapauksissa. Konkurssiasiamies voisi tällöin toimia asiassa, mikäli pesänhoitaja ei rikosilmoitusta tee. Toisaalta katsottiin, että mikäli on tarkoituksenmukaista, niin ilmoitusten tekeminen kuuluisi myös muille viranomaisille, kuten Verohallinnolle verorikosten osalta.¹⁷⁵ Samoin yksittäiseen velkojaan kohdistuvasta rikoksesta ilmoittaminen olisi tuon velkojan vastuulla, joskin pesänhoitajan tulisi saattaa rikosepäily tuon velkojan tietoon, mikäli pesänhoitaja saa asian tietoonsa.¹⁷⁶ Suunnitelmallisten tekojen kohdalla ilmoituskynnys on matalammalla.¹⁷⁷ Silloin kun ennen konkurssia on käytetty ns. saattohoitajaa, on ilmoitus syytä tehdä.¹⁷⁸

Käytännössä konkurssiasiamies ei ole tehnyt rikosilmoituksia velallisesta, vaan rikosilmoituksen tekeminen on jäänyt yksinomaan pesänhoitajan tehtäväksi.¹⁷⁹ Tämä lienee konkurssiasiamiehen ja pesänhoitajien roolien luonteen vuoksi tarkoituksenmukaista. Konkurssiasiamiehen valvontatehtävän vuoksi on kuitenkin tarkoituksenmukaista, että sillä säilyy mahdollisuus rikosilmoituksen tekemiseen.

Mikäli selvittäjälle päädytään asettamaan rikosilmoitusvelvollisuus, tällaista työnjakoa ei liene tarpeen harkita yrityssaneerausmenettelyssä edellä mainittuun vakiintuneeseen käytäntöön viitaten. Menettelyjen eroavaisuuksista ei voitane vetää perusteluja poikkeavalle työnjaolle. Toisaalta yrityssaneerausmenettelyn luonne puoltaisi ilmoituskynnyksen asettamista korkeammaksi. Yrityssaneerausmenettelyn

¹⁷⁵ Ks. HE 86/2012 vp, s. 22–23.

¹⁷⁶ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

¹⁷⁷ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

¹⁷⁸ Konkurssiasiaain neuvottelukunnan suositus 18.

¹⁷⁹ Konkurssiasiamiehen toimisto, puhelintiedustelu 9.2.2021.

tervehdyttämistavoitteen ja osapuolten autonomian vuoksi voisi olla tarkoituksenmukaista, että selvittäjä jättää pimentoon joitain rikoksia.

5.2.5.5. Pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuudella tavoitellut hyödyt

Esitöiden yleisessä osiossa annettiin käytännönläheiset perustelut sille, miksi pesänhoitajalle tulisi asettaa rikosilmoitusvelvollisuus. Velvollisuutta perusteltiin moninkertaisen työn välttämällä, tehokkuudella, rikosten ennaltaehkäisyllä ja rikosvastuun toteuttamisella. Pesänhoitajalla on lähtökohtaisesti konkurssin ulkopuolista viranomaista paremmat edellytykset arvioida, onko konkurssivelallisen toiminnassa ollut sellaista, että se saattaisi täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja siten edellyttää esitutinnan käynnistämistä. Hänellä on hallussaan velallisen aineisto, jonka hän joutuu velallisselvitystä ja pesäluettelo varten analysoimaan. Ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, että muut viranomaiset perehtyvät samaan aineistoon, minkä pesänhoitaja kertaalleen käy läpi.¹⁸⁰

Nämä argumentit ovat päteviä lähtökohtaisesti myös yrityssaneerausmenettelyn osalta. Jos saneerausmenettely selvityksineen edeltää konkurssia, tarkoittaa tämä velallisen toiminnan selvittämistä jo aiemmin kuin konkurssilain esitöissä on pohdittu. Selvittäjä joutuu käymään aineiston läpi ennen pesänhoitajaa, syyttäjää ja muita viranomaisia. Näin ollen rikosilmoitusvelvollisuuden asettaminen selvittäjälle vähentäisi moninkertaista työtä samaan tapaan kuin pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuutta asetettaessa todettiin. Myöskin rikosten ennaltaehkäisyyn ja rikosvastuun toteuttamiseen liittyvät perustelut näyttäisivät soveltuvan sellaisenaan. Puuttuminen toimintaan jo nykyistä aiemmin voidaan osittain estää jatkuvat väärinkäytökset tehokkaammin ja ehkäistä velallisten mahdollisuuksia tehdä lisää rikoksia. Selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus myös lisäisi uuden, konkurssia aikaisemman, vaiheen yrityksen elinkaareen, missä rikoksiin puuttuminen toteutettaisiin. Näin ollen yhä useampi henkilö selvittäisi yrityksen toimintaa ja olisi velvollinen tekemään rikosilmoituksen. Tämä lisää rikosvastuun toteutumisen todennäköisyyttä. Varhaisemmalla puuttumisella lyhennettäisiin mahdollisen rikosprosessin

¹⁸⁰ HE 86/2012 vp, s. 12.

kokonaiskestoja, estettäisiin rikosvahinkojen kasvua ja parannettaisiin todennäköisyyttä rikoksella saatuun hyötyjen takaisinsaantiin.¹⁸¹

5.2.6. Johtopäätöksiä

Yrityssaneerausmenettelyn selkeä lähtökohta on, että velallisen mahdollisuudet yrityksen tervehdyttämiseen tutkitaan ja mikäli tällainen mahdollisuus on olemassa, saneerausohjelma voidaan vahvistaa. Velallisen epärehellinen toiminta, kuten rikokset ja liiketoimintakiellon rikkominen, kuitenkin muodostaa merkittävän poikkeuksen tästä lähtökohdasta. Tällaiset velalliset on tarkoitus sulkea menettelyn ulkopuolelle joko hakemusvaiheessa tai viimeistään saneerausohjelmaa vahvistettaessa. Vain moitittavuutta lieventävät seikat oikeuttavat poikkeamaan tästä.

Tätä taustaa vastoin ei vaikuttaisi olevan saneerausmenettelyn luonteen ja tavoitteiden vastaista asettaa selvittäjälle rikosilmoitusvelvollisuutta, mikäli asiassa on syytä epäillä velallisen toimivan keinotteluluonteisesti, epärehellisesti tai moitittavasti. Tämä on toki ristiriidassa sen päätavoitteen kanssa, että jatkamiskelpoinen liiketoiminta tulisi pelastaa. Rikosilmoitusvelvollisuus kuitenkin sopii erittäin hyvin niiden tavoitteiden kanssa, jotka määritellään keskeisellä poikkeuksella. Näin ollen rikosilmoitusvelvollisuus ei välttämättä olisi ristiriidassa saneerausmenettelyn tavoitteiden kanssa, mikäli tavoitteeksi ymmärretään pääsäännön ja varauman yhdistelmänä: tavoitteena on jatkamiskelpoisen ja *rehellisesti toimineen* velallisyrittäjän tervehdyttäminen.

Yksi keskeinen ristiriita nykysääntelyn kanssa kuitenkin syntyisi. Nykyisin esteperusteiden tutkimisen laajuus ja ylipäättään niiden huomioiminen on riippuvaista osapuolten tahdosta. Selvittäjällä, velkojilla ja velallisella on harkinnanvara, keskeytetäänkö saneerausmenettely sen jälkeen, kun moitittava käyttäytyminen tulee ilmi. Rikosilmoitusvelvollisuus voisi vaarantaa saneerausmenettelyn tavoitteiden toteuttamisen ja siten supistaa tämän osapuolille annetun harkinnanvaran laajuutta. Kokonaan harkinnanvara ei poistuisi, sillä rikosilmoituksen teko itsessään ei aiheuta

¹⁸¹ Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2020–2023, s. 45.

saneerausmenettelyn keskeyttämistä, joskin sen aiheuttamat haitat velallisen yhteistyökyyville ja saneerausmotivaatiolle ovat ilmeisiä.

Toisaalta rikosilmoitusvelvollisuus muokkasi velallisille muodostuvia kannustimia. Intressi tietojen pimittämiseen kasvaisi, kun rikosvastuun todennäköisyys nousisi. Velallinen saattaisi pyrkiä peittelemään toimintansa tulkinnanvaraisempaa puolta, jos on olemassa vaara toiminnan tulkitsemisesta rikokseksi. Tämä osaltaan heikentäisi saneerausmenettelyssä saatavilla olevan ratkaisumateriaalin laatua tai ainakin aiheuttaisi lisätyötä tarpeellisten selvitysten tekemisessä. Heikompi ratkaisuaineisto taas saattaa vaarantaa yrityssaneerausmenettelyn tervehdyttämistarkoituksen, kun tehty ohjelma ei vastaakaan velallisyhteyden todellisuutta.

Konkurssissa pesänhoitajalla on rikosilmoitusvelvollisuus, mikäli hän havaitsee velallisen syyllistyneen rikokseen ja selvityspyynnön voidaan katsoa edistävän velkojen maksunsaantia. Monella tapaa konkurssi ja yrityssaneerausmenettely ovat vertailukelpoisia ja osittain pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuutta säädettäessä esitetyt argumentit ovat käyttökelpoisia. Samat tehokkuutta, moninkertaisen työn välttämistä ja rikosvastuun toteutumista edistävät tekijät ovat merkittäviä myös selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuutta pohdittaessa. Keskeiseksi selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuutta vastaan puhuvaksi eroksi kuitenkin muodostuu menettelyjen tavoitteiden ja erot. Pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuus on sidottu velkojen etuun, mikä on loogista, sillä konkurssi tapahtuu nimenomaan velkojen intressissä ja pesänhoitaja toimii yksin velkojakollektiivin etujen maksimoimiseksi. Yrityssaneerausmenettelyssä sen sijaan joudutaan sovittamaan yhteen yrityksen tervehdyttäminen ja velkojen maksunsaanti, eikä samanlaista yksisuuntaista intressiharkintaa voida tehdä.

5.3. Selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuus *de lege ferenda*

5.3.1. Aluksi

Yllä esitetty analyysi sisältää siten seuraavat keskeiset päätelmät. Saneerausmenettelyn selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus olisi ristiriidassa saneerausmenettelylain periaatteellisten linjausten – jatkamiskelpoisten yritysten

tervehdyttämisen ja asianosaisten autonomian – kanssa. Tätä ristiriitaa ei voida pitää erityisen vakavana, kun huomioidaan yrityssaneerauslakiin otetut linjaukset rikoksiin syyllistyneiden velallisten ankarammasta kohtelusta. Toisaalta rikosilmoitusvelvollisuuden lisääminen muokkasi velalliselle muodostuvia kannustimia siten, että osassa jatkamiskelpoisista ja saneerausmenettelyyn soveltuvissa yrityksissä ei yhtä todennäköisesti voitaisi saavuttaa menettelyn tervehdyttämistavoitteita.

Siten rikosilmoitusvelvollisuus olisi jossain määrin ristiriidassa yrityssaneerausmenettelyn luonteen kanssa ja velvollisuus lisäisi velallisen kannustimia toimia saneerausmenettelyn tavoitteiden saavuttamisen kannalta epäasianmukaisella tavalla. Näin ollen voidaan todeta, että ehdoton ja kaikki rikosepäilyt kattava rikosilmoitusvelvollisuus osana nykymuotoista sääntelyä todennäköisesti aiheuttaisi joitain ongelmia. Ristiriidat ja haittavaikutukset voidaan kuitenkin pyrkiä minimoimaan tekemällä rikosilmoitusvelvollisuuteen rajauksia. Näillä rajauksilla pyritään minimoimaan rikosilmoitusvelvollisuuden haittavaikutukset, mutta kuitenkin asettamaan selkeä toimintavelvoite silloin, kun se onnistuu ilman liian laajoja ristiriitoja sääntelyn tavoitteiden kanssa. Näin voidaan potentiaalisesti saavuttaa rikosilmoitusvelvollisuuden tuottamia hyötyjä ilman sen tuomia haittavaikutuksia tai ainakin haittavaikutukset minimoiden.

Kyselytutkimuksen vastaajat kannattivat selvittäjälle asettavaa rikosilmoitusvelvollisuutta varsin laajalti. 66 % kysymykseen vastanneista (N=47) kannatti rikosilmoitusvelvollisuuden asettamista.¹⁸² Muutokselle on selkeästi kysyntä olemassa. Toisaalta suurin osa vastaajista (61,5 %) olisi myös asettanut tämän rikosilmoitusvelvollisuuden ehdottomana ilman rajauksia. Mikäli rajauksia esitettiin, niin perustelluiksi malleiksi katsottiin euromäärinen raja, törkeysarvostelu ja saneerausmenettelyn keskeyttämiseen sidottu rikosilmoitusvelvollisuus. Näistä ainoastaan viimeisellä vaihtoehdolla voidaan välttää ristiriidat yrityssaneerauslain sääntelyn kanssa. Muut näistä vaihtoehdoista voivat olla käyttökelpoisia käytännön tilanteissa.

¹⁸² 70,2 % jos hieman heikomman asteiset kannatuksen ilmaisut lasketaan mukaan.

5.3.2. Rikosilmoitusvelvollisuus sidottuna keskeyttämisperusteen olemassaoloon

Ensimmäinen mahdollinen rajaus olisi sitoa rikosilmoitusvelvollisuus yrityssaneerausmenettelyn keskeyttämisperusteisiin. Keskeyttämisperusteet ovat samat kuin saneerausmenettelyn aloittamisen esteet. Keskeinen ero tulee kuitenkin siitä, että saneerausmenettelyn aloittamisen jälkeen niiden vaikutus on riippuvainen velkojan, velallisen ja selvittäjän aktiivisuudesta ja harkinnasta. Kuitenkin keskeyttämisen harkinnanvaraisuus aiheuttaa tiettyä ristiriitaa rikosilmoitusvelvollisuuden kanssa. Ei voitane asettaa selvitysmenettelyn tavoitteita vaarantavaa velvollisuutta, jos menettelyn jatkaminen on yhä harkinnanvaraista. Vähintään tällaisen velvoitteen asettaminen vähentäisi menettelyn osapuolten mahdollisuuksia valita taloudellisesti parhaimmalta vaikuttava toimintalinja. Edellä on tarkemmin analysoitu, miten tällainen velvollisuus vähentäisi tämän harkinnanvaran aluetta ja merkitystä. Olisikin syytä edellyttää rikosilmoitusvelvollisuudelta paitsi keskeyttämisperusteen täyttymistä, myös keskeyttämisen vaatimista.

Tällainen ratkaisu olisi kompromissi, joka asettaisi nykytilaa vastaavasti etusijalle osapuolten autonomian saneerausmenettelyn järjestämisessä. Samalla kuitenkin asetettaisiin tehokas puuttumiskeino velallisen toiminnassa tehtyihin rikoksiin niissä tilanteissa, kun osapuolten mahdollisuudet asemansa parantamiseen saneerausmenettelyn kautta ovat kadonneet.

Tällöin tulisi toki miettiä, missä vaiheessa rikosilmoitusvelvollisuus tulee asettaa. Vaihtoehtoja on neljä: 1) kun keskeyttämisperuste on havaittu; 2) kun keskeyttämisvaatimus ilmeisesti tullaan esittämään; 3) kun keskeyttämisvaatimus tehdään tuomioistuimelle; ja 4) kun keskeyttämiss päätös tehdään. Kussakin vaihtoehdossa on puolensa. Ajallisesti tarkasteltuna vaihtoehdot kaksi ja kolme lienevät hyvin lähellä toisiaan. Ne erottaa toisistaan lähinnä asiakirjojen laatimiseen vaadittava aika. Vaihtoehto kaksi lienee vaikeimmin tulkittavissa, sillä voi olla vaikea määrittellä, missä vaiheessa on saavutettu riittävä varmuus siitä, että keskeyttämisvaatimus todella tullaan esittämään. Toisaalta myös kolmannessa vaihtoehdossa on hieman epävarmuutta, sillä pelkkä keskeyttämisvaatimuksen esittäminen ei väistämättä johda menettelyn keskeyttämiseen. Saneerausmenettelyn kautta saavutettavaa tervehdyttämistä tai menettelyn vaatimaa osapuolten välistä

yhteistyötä ei kuitenkaan voitane pitää kovin todennäköisenä. Näin ollen riski ristiriidasta saneerausmenettelyn tavoitteiden kanssa on yhä olemassa, joskin se on olennaisesti pienempi kuin aiemmin.

Vaihtoehto yksi on jossain määrin ongelmallinen lain systematiikan vuoksi. Kun keskeyttämisperuste on havaittu, niin sillä ei vielä ole merkitystä. Keskeyttämisperusteen soveltaminen on harkinnanvaraista. Edes aloittamisharkinnassa tällainen havainto rikoksesta ei välttämättä muodostu esteeksi menettelyn aloittamiselle, jos aloittamiselle on erityisiä vastasyitä. Havainnon merkitys on osapuolten päätettävissä ja harkinnan varassa. On siis syytä edellyttää keskeyttämisperusteen merkityksen tarkempaa selvittämistä ennen rikosilmoitusvelvollisuuden selvittämistä.

Varmuus menettelyn keskeytymisestä ja tavoitteiden saavuttamisen mahdottomuudesta on suurimmillaan vaihtoehdossa neljä. Kun keskeyttämisestä on päätetty, ei voi enää olla epäselvyyttä siitä, ettei saneerausmenettelyllä voida päästä haluttuihin tuloksiin. Toisaalta on huomioitava myös se, että selvittäjä tarvitsee aikaa valmistella rikosilmoitusta. Tarvittava aika luonnollisesti vaihtelee asian laadun ja laajuuden vuoksi. Selvää on, että vaihtoehto yksi antaa eniten aikaa ja vaihtoehto neljä vähiten. Teknisesti ottaen selvittäjän määräys päättyy saneerausmenettelyn päätyttyä, joten vaihtoehdon neljä käyttöönotto edellyttäisi selvittäjän toimen jatkamista. Nykyiselläänkin selvittäjän edellytetään suorittavan tarvittavat toimenpiteet loppuun, vaikka menettely olisikin muodollisesti päättynyt. Velvollisuuksien loppuunsaattamisessa keskeyttämisen jälkeen suurin ongelma olisi varmaankin palkkion määräytyminen, mutta tämä ongelma olisi riippuvainen siitä, kenen varoista palkkio säädettäisiin katettavaksi.

Ajankohdan suhteen ei liene välttämätöntä ottaa tarkkaa määräytymisaikaa. Käytännöllisempää olisi, että rikosilmoitusvelvollisuus syntyy siinä vaiheessa, kun on riittävän selvää, että keskeyttämistä tullaan vaatimaan. Tällöin rikosilmoitusvelvollisuus syntyisi jossain vaatimuksen harkitsemisen ja vaatimuksen esittämisen välillä. Rikosilmoitusvelvollisuuden täyttämisen ei kuitenkaan ole aikarajaa, joten tällainen joustava aikaväli ei muodostuisi ongelmaksi selvittäjän velvollisuuksien kannalta. Riittävä varmuus syntyisi siten viimeistään hakemuksella. Jos on todennäköistä, ettei saneerausmenettelyllä saavuteta haluttuja tuloksia ja

menettely tulee keskeytymään, riittävä varmuus syntyisi jo aikaisemmin keskeyttämisvaatimuksen esittämistä suunniteltaessa. Aivan ilmeisissä tapauksissa riittävä varmuus syntyy selvittäjän selvitystyön aikana. Näissä saneerauksissa laiminlyönnit ovat niin törkeitä, että selvittäjälle pitäisi syntyä nopeasti käsitys yrityksen soveltumattomuudesta saneerausmenettelyyn. Tällöin syntyisi myös rikosilmoitusvelvollisuus.

Olellainen vahvuus tällaisessa keskeyttämisvaatimukseen sidotussa rikosilmoitusvelvollisuudessa olisi myös se, että se huomioi sellaisetkin rikokset, joista ilmoittaminen ei vaaranna osapuolten yhteistyökykyä tai tervehdyttämistavoitteen toteutumista. Ilmeisin esimerkki tällaisesta tilanteesta lienee tilanne, missä velallisorganisaation toiminnassa joku toimihenkilö on syyllistynyt velallisen rikokseen tai tällaista on syytä epäillä. Velallisorganisaatio on kuitenkin asiasta selvillä, halukas poistamaan rikolliseen menettelyyn syyllistyneen henkilön organisaatiostaan, valmis hyvittämään tehdyt virheet ja kenties jopa esittämässä korvausvaatimuksia tuolle henkilölle. Näissä tilanteissa keskeyttämisvaatimuksen esittämisenkään ei tulisi tulla kyseeseen tai ainakin se olisi todennäköisemmin vastoin osapuolten taloudellisia intressejä. Näin ollen rehellisesti ja avoimesti rikokseen suhtautuva velallinen tulisi suopeammin kohdelluksi rikosilmoitusvelvollisuudenkin osalta, mutta olisi yhä velkojien ja selvittäjän valinta, voidaanko menettelyä jatkaa. Rikosilmoitusvelvollisuus olisi kuitenkin sillä tapaa ehdollinen, että se itsessään ei muodostuisi esteeksi osapuolten sovinnolliselle saneerausmenettelylle. Mikään ei myöskään estä tekemästä rikosilmoitusta, mutta velvollisuutta siihen ei olisi. Ratkaisu korostaisikin osapuolten mahdollisuuksia päättää toimintamallista ja olisi erityisen hyvin linjassa asianosaisten autonomian kanssa.

Tällaisissa organisaation puhdistamisen tilanteissa on kuitenkin huomattava erilaisten yritysten väliset erot. Pienemmissä yrityksissä on yleensä huomattava määrä henkilöllistä päällekkäisyyttä eri rooleissa. Yrityksen osakkeenomistaja, osakas tai omistaja on pienemmissä yrityksissä todennäköisesti myös organisaatiossa vastuuasemassa toimitusjohtajana, vastuullisena yhtiömiehenä tai hallituksen jäsenenä. Siten tällainen organisaation ja rikosentekijän erottaminen voisi tulla kyseeseen ainoastaan sellaisissa yrityksissä, joissa omistusrakenne on hajautettu tai ainakin yhtiön johdossa on muu kuin omistaja, osakkeenomistaja tai yhtiömies. Pienemmissä yrityksissä henkilöiden roolien päällekkäisyys estää tämän jo itsessään.

Toisaalta sääntelyvaihtoehtona voidaan pitää velkojien etuun sidottua rikosilmoitusvelvollisuutta. Velvollisuus siis syntyisi aina, kun selvittäjälle syntyisi epäily velallisen syylistymisestä rikokseen ja hän arvioi tutkintapyynnön olevan velkojien edun mukaista. Tämä malli vastaisi konkurssin pesänhoitajan rikosilmoitusvelvollisuutta. Tällainen velvollisuus ei olisi yhtä toimiva kuin konkurssissa, sillä velkojien edun arviointi on huomattavasti haastavampaa – rikosprosessin aloittaminen saattaa vaarantaa saneerausmenettelyn onnistumisen ja johtaa velkojien kannalta heikompaan tulokseen.

Toisaalta tällaista velkojien edun arviointia ei voida pitää täysin vieraana nykyisellekään yrityssaneerauslaille. Keskeyttämisvaatimuksen tekeminen on selvittäjän toimivallassa ja hänellä on harkintavalta sen tekemisestä. Mikäli selvittäjä arvioi keskeyttämisen olevan velkojien etujen mukaista, hänen tulisi tehdä keskeyttämisvaatimus.¹⁸³ Näin ollen myöskään rikosilmoitusvelvollisuutta ei voitaisi pitää yrityssaneerausmenettelyn tarkoituksien vastaisena, jos se olisi sidottu samanlaiseen harkintaan kuin keskeyttämisvaatimuksen esittäminen. Keskeyttämisvaatimukset on kuitenkin sidottu YrSanL 7 §:n mukaisiin esteperusteisiin ja samoin niiden olemassaolo on edellytys sille, että selvittäjä voi edes harkita velkojien keskeyttämisestä saamaa etua. Toisaalta tällä ei ole väliä rikosilmoitusvelvollisuutta arvioitaessa, sillä rikosilmoitukseen oikeuttava seikasto toimii myös esteperusteena. Tällaisen tulkinnan kautta keskeyttämisperusteeseen ja keskeyttämisvaatimuksen esittämiseen sidottu rikosilmoitusvelvollisuus johtaisi hyvin samankaltaiseen harkintaan kuin velkojien etuun sidottu rikosilmoitusvelvollisuus. Eroksi muodostuisi lähinnä se, annetaanko merkitystä vain selvittäjän vaiko myös velkojien arviolle keskeyttämisvaatimuksen tarpeellisuudesta.

5.3.3. Rikosilmoitusvelvollisuus sidottuna menettelyn tarkoituksen toteutumismahdollisuuksiin

Vaihtoehtoisesti rikosilmoitusvelvollisuus voitaisiin sitoa suoraan saneerausmenettelyn toteuttamismahdollisuuksien rapauttamiseen tai puutteeseen. Jos on ilmeistä, että

¹⁸³ Koskelo 1994, s. 218. Samansuuntaisesti ks. Liukkonen 1995, s. 419.

velallinen on toiminnallaan tehnyt tyhjäksi saneerausmenettelyn tavoitteiden toteutumisen tai niitä ei muutoin ole olemassa, selvittäjän olisi tehtävä rikosilmoitus velallisen toiminnassa tehdyistä rikoksista. Tällöin ei voisi syntyä ristiriitaa saneerausmenettelyn tavoitteiden ja rikosilmoitusvelvollisuuden välillä, koska tavoitteiden toteutuminen on jo tehty tyhjäksi.

Ongelmaksi muodostuisi se, millaisten seikkojen varassa arviointi saneerausmenettelyn tavoitteiden toteutumisesta suoritetaan. Tällöin voidaan lähtökohtaisesti turvautua tavanomaisiin saneerausmenettelyn onnistumismahdollisuuksista kertoviin tekijöihin. Näitä tekijöitä on kahdenlaisia. Toisaalta on olemassa taloudelliset ja liiketoiminnan luonteeseen liittyvät tekijät. Yhtäältä taas voidaan tarkastella velallisen motivaatioon, tarkoitukseen ja osapuolten yhteistyökykyyn liittyviä seikkoja. Jos tällaisen analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että mahdollisuuksia tervehtyttämiseksi ei ole, selvittäjän olisi tehtävä rikosilmoitus. Tällainen rikosilmoitusvelvollisuus sopisi ongelmitta saneerausmenettelyn luonteeseen, koska se olisi ikään kuin toissijainen. Se aktivoituisi lähinnä silloin, kun menettely on aloitettu sellaiselle velalliselle, joka olisi pitänyt jo hakemusvaiheessa rajata menettelyn ulkopuolelle.

Tällaisia seikkoja arvioidaan jo nykyisellään saneerausmenettelylain 7 §:n esteperusteissa. Taloudelliset seikat tulevat huomioiduksi 1 momentin 1–3 kohdissa ja velalliseen liittyvät subjektiiviset seikat kohdissa 4–5. Kuudennen kohdan tarkoittamat väärät tiedot tai puutteellinen kirjanpito tulisivat arvioitavaksi lähinnä taloudellisina edellytyksinä. Näin ollen tämäkin kriteeri muodostuisi esteperusteiden kautta.

Eroavaisuudeksi edellisen esitetyn vaihtoehdon kanssa jäisikin harkinnanvaran rooli. Keskeyttämisperusteissa on kyse yhtäältä esteperusteiden olemassaolosta ja keskeyttämisen vaatimisesta. Aiemmin käsitellyssä vaihtoehdossa saneerausmenettelyn tavoitteiden toteutumisen toivottomuus oli ilmaistu keskeyttämisen hakemisella. Tämä on minkä tahansa menettelyn osapuolen subjektiivinen arvio, mikä laukaisi rikosilmoitusvelvollisuuden. Vaihtoehtojen eroksi muodostuisi se, että arviointi olisi sidottu objektiivisiin kriteereihin ja arvioinnista vastaisi nimenomaisesti selvittäjä. Toisaalta keskeyttämisvaatimukseen sidotussa rikosilmoitusvelvollisuudessa arviointikriteeristö olisi samalla tapaa objektiivinen, mutta myös muiden osapuolten tulkinta näistä objektiivisista seikoista muodostuisi ratkaisevaksi. Luonnollisesti subjektin tekemä tulkinta tuottaisi vaihtelua eri henkilöiden arvioissa tosiseikastoa

omista lähtökohdistaan, vaikka päätös olisikin sidottu objektiivisiin seikkoihin. Varsinaista harkinnanvaraa ei kuitenkaan jäisi.

Toinen keskeinen ero keskeyttämisvaatimukseen sidottuun vaihtoehtoon olisi, että saneerausmenettelyn tavoitteisiin sidottu vaihtoehto ei antaisi ottaa huomioon YrSanL 7.2 §:n mukaisia seikkoja. Arviointi olisi sidottu ainoastaan saneeruskelpoisuuteen taloudellisesti ja yhteistyökyvyn kautta arvioituna eikä velallisen toiminnassa aiemmin tapahtuneeseen moitittavaan menettelyyn.

Lienee vielä syytä tarkastella tarkemmin onnistumismahdollisuuksien arviointia. Taloudellisiin seikkoihin perustuva ennuste on näistä kahdesta onnistumismahdollisuuksien kuvaajasta yksinkertaisempi arvioida. On olemassa runsaasti tutkimusta ja käytännön osaamista yritysten saneeruksesta, minkä perusteella puhtaasti taloudellisesti arvioidut menestymismahdollisuudet voidaan kartoittaa, eikä tässä yhteydessä ole edellytyksiä täydentää niihin liittyvää kertynyttä tietoa tai poiketa siitä. Huomautettakoon kuitenkin, että tämän selvityksen keskiössä olevissa keinotteluluonteisissa saneerausmenettelyissä esiintyi usein vääriä taloudellisia tietoja ja velallisella on jopa kannustin väärien tai liian optimististen tietojen esittämiseen.

Sen sijaan velalliseen liittyvät subjektiiviset seikat ja osapuolten mahdollisuudet yhteistyöhön muodostuvat kiintoisammiksi. Tämän selvityksen tarkoituksena oli tarkastella keinotteluluonteisia saneerausmenettelyjä, toisin sanoen sellaisia menettelyjä, missä velallinen on hakeutunut saneeraukseen tarkoituksin viivyttää konkurssiin asettamista oman etunsa edistämiseksi. Aiemmin on esitetty tyyppitapaus ja tyyppilliset ominaisuudet, mitä tällainen menettely pitää sisällään. Kun tällaisia ominaisuuksia käy ilmi tapauksessa, on myös syytä perusteellisesti arvioida velallisen motiiveja, tarkoituksia ja kyvykkyyttä yhteistyöhön. Lähtökohtana tulisi olla, että tällöin rikosilmoitus pitäisi tehdä, ellei vastanäyttöä velallisen motiiveista ilmene.

Kun saneeraukseen ei enää ole edellytyksiä, ei voine myöskään muodostua ristiriitaa taloudellisten intressien välillä. Velkojat eivät voi päästä taloudellisesti parempaan asemaan saneerausmenettelyn kautta, jos tervehtyttämisen edellytyksiä ei ole. Näissä tilanteissa olisi siis poikkeuksetta velkojien intressissä tehdä rikosilmoitus. Tällöin voidaan argumentoida samoin kuin konkurssilain esitöissä on pohdittu

rikosilmoitusvelvollisuuden syntymistä. Menettelyssä on turha tuhlata resursseja sellaiseen toimintaan, mistä ei ole odotettavissa vähäistä suurempaa hyötyä velkojille. Rikosprosessi mahdollistaa vahingonkorvausvaatimukset ja takaisinsaantikanteet, joten teoriassa hyötymismahdollisuus on olemassa. Näin ollen aiemmin esitetty arvio taloudellisesta hyödystä muodostuisi tällä rikosilmoitusvelvollisuuden rajoittamistavalla yksinkertaiseksi. Saneerausmenettelyn kautta ei ole saatavissa hyötyä mutta rikosprosessin kautta on, joten on velkojien intressissä tehdä rikosilmoitus.

Keinotteluluonteisten saneerauksien kohdalla tällainen ilmoitusvelvollisuus voisi olla riittävä, joskaan tästä ei voi olla varma. Keinotteluluonteinen saneerausmenettely saattaa tulla velalliselle vaihtoehdona kyseeseen myös silloin, kun saneerausmenettelyn tavoitteiden toteutuminen olisi sinällään mahdollista, mutta velallinen ei halua työskennellä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Sen sijaan velallinen saattaa pyrkiä kanavoimaan itselleen etua sinällään saneerauskelpoisesta yrityksestä. Tällaiset seikat tulisivat arvioitavaksi nimenomaan yhteistyökäytön kautta.

5.3.4. Törkeysarvosteluun perustuva raja

Kyselytutkimuksen vastauksissa ehdotettiin törkeysarvosteluun tai euromäärään perustuvaa rajaa selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuudelle. Kun törkeyden arvostelussa yksi tekijä on euromääräiset vahingot, niin nämä kaksi ehdotettua rajaustapaa ovat riittävällä tavalla päällekkäiset, jotta niitä voidaan käsitellä yhdessä. Puhun jatkossa ainoastaan törkeysarvosteluun perustuvasta rajoituksesta.

Tällainen rajoitus olisi selkeä, helposti ennakoitavissa ja toimisi käytännössä varmaankin hyvin. Sen sijaan se olisi edellä kuvatuin tavoin ristiriidassa yrityssaneerauslain velkoja-autonomian kanssa. Toisaalta tätä ristiriitaa ei voida pitää erityisen vakavana, sillä törkeäksi arvosteltava rikos varsin todennäköisesti myös tekee tervehdyttämistavoitteen saavuttamisesta mahdotonta. Kuitenkin tämä arviointi on yrityssaneerauslaissa annettu menettelyn osapuolten ja etenkin velkojien harkintaan. Heillä on mahdollisuus itse määritellä ja arvioida taloudellisia etujaan vastaava tapa hoitaa velallisen asioita.

Tätä ratkaisua voidaan myös kritisoida. Tällaisenaan laissa asetetaan velkojien autonomia ja osapuolten taloudelliset intressit arvokkaammiksi kuin rikosten selvittämiseen ja ehkäisemiseen liittyvät yhteiskunnalliset arvot. Tämä arvojärjestys ei ole ilmeinen edes yrityssaneerauslain systematiikassa. Rikosta pidetään lähtökohtaisesti esteenä ja ainoastaan erityiset vastasyyt oikeuttavat aloittamaan menettelyn siitä huolimatta.

Vaikka rikosperusteisen esteen osalta keskeyttäminen on harkinnanvaraista, tässä harkinnassa voidaan korostaa rikoksen törkeyttä. Lieventäviä olosuhteita on harvemmin läsnä törkeiksi luonnehdittavissa rikoksissa. Sama koskee myös erityisiä vastasyitä, jotka oikeuttavat saneerausmenettelyn aloittamisen esteestä huolimatta. Yhtenä erityisenä vastasyynä on mainittu rangaistavan teon ajankohtana vallinneet tai siihen johtaneet lieventävät olosuhteet.¹⁸⁴ On vaikea kuvitella, että törkeissä velkojia loukkaavissa rikoksissa olisi tällaisia lieventäviä tekijöitä läsnä. Toki erityisiä vastasyitä on mahdollista tulkita myös velkojien edun ja saneerausennusteen kautta,¹⁸⁵ mutta velvoittavissa oikeuslähteissä pohditaan lähinnä rikoksen tekoajan olosuhteita. Tästä ei voida johtaa vahvaa kannanottoa siitä, että törkeät rikokset olisi tarkoitettu ehdottomasti menettelyn ulkopuolelle, mutta tällaiseen suhtautumiseen nämä seikat viittaisivat.

Tällaiset seikat herättävät kysymyksen siitä, voidaanko törkeään velkojia loukkaavaan rikokseen syylistynyttä velallista pitää koskaan riittävän luotettavana, jotta voisi olla velkojien taloudellisessa intressissä jatkaa yrityssaneerausmenettelyä. Nähdäkseni tällainen luottamus voi syntyä vain harvoin – lähinnä silloin, kun velallisorganisaatiosta on poistettu kaikki rikolliseen menettelyyn syylistyneet henkilöt tai velallisorganisaation johto ei ollut tietoinen rikoksesta. Näin ollen olisi johdettavissa systemaattista tukea törkeitä rikoksia koskevalle rikosilmoitusvelvollisuudelle.

Edellä tarkastellun perusteella näyttäisikin, ettei velkojien autonomian ja rikosilmoitusvelvollisuuden välillä olisi kuin lievä ristiriita. Törkeysarvosteluun perustuva rikosilmoitusvelvollisuus voitaisiin asettaa ilman suurempia ongelmia muiden

¹⁸⁴ HE 182/1992 vp, s. 96.

¹⁸⁵ Koulu 2007, s. s. 113.

yrittysaneerauslain kohtien kanssa. Lisäksi on toki arvioitava, kuinka hyvin tällaisella rikosilmoitusvelvollisuudella päästään ennaltaehkäisevään vaikutukseen. Tässä tutkimuksessa ei ole edellytyksiä tämän tarkkaan arviointiin. Kuitenkin joitain törkeysarvostelun toimivuutta puoltavia seikkoja voidaan nostaa esiin.

Ensinnäkin jaksossa 4.3. määriteltiin suunnitelmallisen velallisen tyyppitapaus. Näissä tapauksissa velkojille aiheutetut vahingot nousivat korkeammiksi kuin aineiston keskiarvossa. Samoin näissä oli vaikeampi puuttua rikosiin, sillä velalliset käyttivät saattohoitajia, bulvaaneja sekä muita piilotteluun tarkoitettuja järjestelyjä muita tapauksia enemmän. Näin ollen törkeysarvosteluun ja siten välillisesti euromäärään perustuva rikosilmoitusvelvollisuus todennäköisesti onnistuisi ehkäisemään erityisen hyvin juuri tämän haitallisemman kategorian tapauksia.

Toisaalta tällainen törkeysarvosteluun ja välillisesti euromäärään perustuva raja voisi olla toimiva myös siksi, että se vastaa velallisten motiiveja varsin hyvin. Yksi ongelma selvittäjälle asetettavassa rikosilmoitusvelvollisuudessa olisi se, miten erotellaan toisistaan keinottelutarkoituksin tehty viivyttely ja rehellisesti toimivat velalliset, jotka ainoastaan käyttävät lakisäätteistä oikeuttaan ns. viimeiseen oljenkorteen yrityksen pelastamiseksi. Aineiston perusteella vahinkojen euromäärä näytti varsin hyvin erottavan nämä kaksi kategoriaa – vahinkojen määrän ollessa selkeästi korkeampi epärehellisten velallisten tapauksissa. Tätä vastaavuutta ei kuitenkaan kannata tulkita liian pitkälle, sillä mitään takeita ei ole siitä, ettei suuria vahinkoja voisi syntyä myös opportunistisen tai vähemmän suunnitelmallisesti toimivan velallisen toimista. Tämä näyttää kuitenkin alustavasti toimivalta jaottelukriteeriltä ja siten myös rajoitukselta selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuuteen.

5.4. Palkkiosta vastaava taho

5.4.1. Velallinen

Rikosilmoituksen laatiminen vaatii työtä ja aikaa. Saneerausmenettelyn selvittäjällä tulee luonnollisesti olla oikeus korvaukseen tehdystä työstä. Normaalisti saneerausmenettelyssä palkkiosta vastaa velallinen. Rikosilmoituksen osalta velallisen korvausvastuu voi muodostaa kummallisen tilanteen, missä velallinen on pakotettu

rahoittamaan oman rikoksensa selvittämistä ja sen kautta välillisesti edistämään rikostensa selvittämistä. Vaikka tällainen kustannusvastuu ei itsessään riko itsekriminointikieltoa, voidaan sen kuitenkin katsoa olevan hieman kyseenalaista ja kiellon hengen vastaista. Kyseessä on siten lievä periaatteellinen ristiriita, sillä velallinen kustantaa itseensä kohdistuvia syyllisyyttä selvittäviä toimenpiteitä.

Tältä osin yrityssaneeraus eroaa olennaisesti konkurssista, missä ei tarvitse miettiä enää velallisen intressiä tämän menetettyä määräysvaltansa omaisuuteen. Konkurssipesä toimii velkojien intressien maksimoimiseksi ja rikosilmoituksen laatiminen sopii tuohon tavoitteeseen hyvin, joskaan ei poikkeuksetta. Edes konkurssissa rikosilmoitusta ei pidä laatia, jos siitä on odotettavissa vain vähäistä hyötyä velkojille tai on muutoin vähämerkityksellinen. Pelkkä taloudellinen intressi ei ole ratkaisevaa. Velallinen itse on kuitenkin poikkeuksetta eristetty tästä päätöksenteosta ja menettelystä. Hänen intressinsä otetaan vain rajatusti huomioon. Konkurssipesä myös pääsääntöisesti vastaa rikosilmoituksen laatimisesta aiheutuneista kuluista, mikä tulee lopulta velkojien kannettavaksi jako-osuuden määrässä. Toisaalta rikosprosessin kautta saatavat korvaukset ja palautettavat varat saattavat jopa nostaa velkojille tulevaa jako-osuutta. Tällainen konkurssissa edistettävien intressien yhdensuuntaisuus tekee kuluvelvollisuuden asettamisesta yksinkertaista.

Toki on huomattava, että suurin osa konkurseista raukeaa varojen puutteeseen. Tämä ei sinällään vaikuta esitettyyn huomioon intressien yhdensuuntaisuudesta ja ristiriidattomuudesta. Realiteetti on valitettavasti se, että tämä yhdensuuntaisuus harvoin johtaa konkreettisiin tuloksiin. Sen sijaan rikosilmoituksista maksettava palkkio jää usein valtion varoista maksettavaksi. Valtion roolia kuluvaluussa käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Yrityssaneerauksessa joudutaan tasapainottelemaan sekä velkojien että velkojien intressejä. Rikosilmoituksen laatiminen on luonteeltaan sellainen toimenpide, että se yleensä vahingoittaa velallisen intressejä. Potentiaalisia hyötyjiä ovat velkojat. Toisaalta nämä intressit voivat olla yhtenevätkin, mikäli velallisorganisaatiosta halutaan poistaa rikokseen syyllistyneet henkilöt. Toisaalta rikosilmoitus saattaa vaikuttaa haitallisesti saneerausohjelman aikaansaamisen mahdollisuuksiin. Tältäkin osin se olisi osapuolten intressien vastaista. Näin ollen ilmoituksen hyödyt ja siihen liittyvät intressit ovat hajanaiset, eikä ole käytettävissä samanlaista helppoa perustelua kuten konkurssissa.

Muulle taholle kuin velalliselle asetettava kuluvastuu toisaalta aiheuttaisi ongelmia määriteltäessä sitä, mitkä kustannukset kuuluvat normaaliin selvitystyöhön yrityssaneerauksessa ja mitkä kuuluvat rikosilmoituksen laatimiseen. Tätä ei voitane pitää ylitsepääsemättömänä. Lienee selvää saneerausmenettelykäytännössä, mitä selvityksiä tehdään tavanomaisesti. Näistä poikkeavat toimet rikosilmoituksen laatimiseksi tulisivat korvattavaksi rikosilmoituksen kuluina.

5.4.2. Velkojat

Velkojille asetettava kuluvastuu vaikuttaa sopivalta lähinnä siksi, että todennäköisesti juuri velkojat hyötyvät rikosilmoituksen tekemisestä. Mikäli rikosprosessi kulkee tuomioon asti, velkojat saattavat saada varoja vahingonkorvauksena. Aiemmin esitetyn mukaisesti velkojilla voi olla myös ristiriitaiset intressit rikosprosessin aloittamiseen, mikäli saneerausmenettelyn kautta on odotettavissa suurempi hyöty. Rikosilmoituksen teko saattaa jopa vähentää suorituksia, jos se aiheuttaa saneerauksen keskeyttämisen, ohjelman noudattamatta jättämisen tai muun väärinkäytöksen. Siten ei ole yksiselitteistä, että velkojat hyötyisivät rikosilmoituksen tekemisestä, mutta he ovat myös ainoa taho, joka siitä voi hyötyä. Lisäksi konkurssissa velkojilla on jako-osuuksiensa kautta viimesijainen vastuu rikosilmoituksen kustannuksista.

Toisaalta, mikäli rikosilmoitusvelvollisuuden tekeminen rajataan vain keskeyttämisperusteisiin tai muutoin saneerausmenettelyn toteuttamisen edellytysten olemassaoloon, niin velkojien intressi rikosprosessiin muodostuu konkreettisemmaksi. Tällöin saneeraukselle ei ole edellytyksiä, joten velkojien ei tarvitse pohtia sen kautta mahdollisesti saatavia hyötyjä. Samoin tuolloin olisi todennäköistä, että yritys päättyy konkurssiin saneerausmenettelyn päätyttyä. Väistämätöntä konkurssiin päätyminen ei tietenkään ole. Tämä yhteys konkurssimenettelyyn kuitenkin luo velkojille ehdollisen odotuksen hyödystä ja siten intressin rikosilmoituksen laatimiseen. Ei olisikaan aivan vieras ajatus asettaa velkojille kustannusvastuuta rikosilmoituksen tekemisestä, joskin ilmoituksen yhteys velkojien intressiin ei ole yhtä kiinteä kuin konkurssissa. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, voidaanko kuluvastuuta asettaa ilman heidän suostumustaan.

5.4.3. Valtio

Helpoiten systematiikkaan sopivana vaihtoehtona voitaisiin pitää velallisen ensisijaista vastuuta ja toissijaisesti julkisista varoista saatavaa korvausta. Tämä vastaisi myös konkurssissa noudatettua mallia. Tämän tutkimuksen kyselytutkimusosiossa kysyttiin vastaajilta, miten palkkiovastuu tulisi asettaa.¹⁸⁶ Valtaosa vastaajista kannatti vastuuta joko suoraan valtion varoista tai nykyistä konkurssilakia vastaavaa järjestelmää (78,2 %, N=46). Vastaajat korostivat perusteluissaan sitä, että systeemi on tunnettu, toimii hyvin ja osin rinnakkaisten menettelyjen välille ei kannata luoda eroja. Näihin perusteluihin on helppo yhtyä, joskin hieman tarkempi analyysi näiden menettelyjen keskinäisestä vertailukelpoisuudesta tämän ominaisuuden osalta lienee paikallaan.

Konkurssilain esitöissä pohdittiin palkkio-oikeutta nimenomaan raukeavissa konkurseissa, missä ei ole saatavilla varoja palkkion maksuun.¹⁸⁷ Tällöin riskinä oli, että pesänhoitajat päätyisivät tekemään korvauksetta sellaista tehtävää, minkä hoitaminen on julkisessa intressissä.¹⁸⁸ Selvittäjän palkkiosta vastaa velallisyritys (YrSanL 87 §), ja vastaava riski on vain osittain olemassa yrityssaneerausmenettelyssä. Lähtökohtaisesti saneerausmenettelyyn päässeet yritykset ovat edes jossain määrin maksukykyisiä. Keskeytettävissä saneerauksissa saattaa kuitenkin olla myös sellaisia yrityksiä, joiden maksukyky ei riitä saneerauskustannusten maksamiseen. Kuitenkin tällaisen yrityksen päättyessä konkurssiin selvittäjän palkkio on maksunsaantijärjestyksessä heti panttisaatavien jälkeen (YrSanL 87 §). Velallinen voi myös osoittautua haluttomaksi maksamaan laskua, jos siihen sisältyy hänen rikostensa selvittämisen kuluja. Siten selvittäjällä ei ole yhtä suurta riskiä jäädä vaille palkkiota kuin konkurssin pesänhoitajalla, mutta riski on kuitenkin olemassa.

Valtion varoista maksettavan palkkion voidaan katsoa tasapainottavan pesänhoitajalle asetettuja velvollisuuksia silloin, kun velallisen varoista saatava korvaus on vaikeasti saatavissa. Mikäli pesänhoitaja tai selvittäjä ei voi olla varma saavansa korvauksen työstään, ei hän välttämättä halua tai edes pysty laatimaan selvitystä ja rikosilmoitusta asian vaatimalla huolellisuudella. Palkkio on keskeinen motivaatioon vaikuttava tekijä,

¹⁸⁶ Ks. tarkemmin jakso 3.3.4.2.

¹⁸⁷ Ks. HE 86/2012 vp, s. 12, 14 ja 21–22.

¹⁸⁸ Ks. HE 86/2012 vp, s. 14.

ja tehtävään nimitetyt henkilöt saattavat joutua oman taloutensa terveyden vuoksi painottamaan sellaisia tehtäviä, joissa palkkionmaksu on varmempaa. Näin ollen rikosilmoituksen laatimisen edellyttämän selvitystyön toteuttamisen ja sen laadun varmistamiseksi, olisi suotavaa oikeuttaa selvittäjä palkkioon valtion varoista.¹⁸⁹

Konkurssipesän pesänhoitajan osalta esitetyt huomiot rikosilmoituksen vaatimasta lisätyön määrästä ovat pätevät myös selvittäjän osalta, sillä samojen seikkojen selvittäminen kuuluu myös selvittäjän velvollisuuksiin (YrSanL 41 §). Esitöiden mukaisesti, rikosilmoituksen tekeminen ei aina vaadi mainittavaa lisätyötä. Pesänhoitajan on jo velallisselvityksessä selostettava, miten velallisen kirjanpitoa on hoidettu. Kun velallisen kirjanpito on asianmukaisesti kuvattu, kirjanpitorikosta koskeva rikosilmoitus tulisi olla mahdollista tehdä selvityksen otsikkoa muuttamalla. Pesänhoitajan tulee velallisselvitykseen kirjata myös havainnot seikoista, joilla voi olla merkitystä konkurssin jatkumisen ja/tai liiketoimintakiellon määräämisen kannalta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että pesänhoitajan on velallisselvityksessä tuotava esiin havaintonsa teoista, jotka voivat täyttää velallisen rikoksen tunnusmerkistön ja joilla voi olla merkitystä konkurssin jatkumisen tai takaisinsaantiperusteiden arvioinnin kannalta. Velallisselvityksen muuntaminen rikosilmoitukseksi ei myöskään näiden tekojen osalta aina edellyttäisi merkittävää lisätyötä.¹⁹⁰ Näin ollen selvittäjälle valtion varoista maksettava palkkio voitaisiin rajoittaa johonkin euromääräiseen summaan samaan tapaan kuin konkurssissa. Hyvänä lähtökohtana on syytä pitää konkurssilain mukaista ylärajaa.¹⁹¹

Ongelmaksi muodostuu se, että saneerausmenettelyssä ei ole aivan yhtä vahvaa julkista intressiä rikosten selvittämiseen. Konkurssi on viimesijainen menettely, missä yrityksen toiminta lopetetaan. Se on siten viimeinen tilaisuus selvittää velallisen toimintaa ja mahdollisia rikoksia. Jos tuolloin ei puututa rikokseen, niin julkinen intressi rikosten selvittämisestä ei voi enää toteutua. Lisäksi saneerausmenettelyssä on vahvemmin läsnä myös rikosilmoitusvelvollisuuden taustaintressien kanssa mahdollisesti ristiriitaisia velkojien intressejä. Saneerausmenettely ei ole yrityksen loppu, vaan se

¹⁸⁹ Samansuuntaisesti pesänhoitajan osalta ks. HE 86/2012 vp, s. 14.

¹⁹⁰ HE 86/2012 vp, s. 14 ja 22.

¹⁹¹ Tällä hetkellä 600 €, joskin nostamiseen lienee olemassa painetta.

tähtää päinvastoin toiminnan jatkamiseen. Kuitenkin tämä jatkamistavoite voidaan jättää tässä huomiotta, etenkin, jos rikosilmoitus muotoillaan saneerausmenettelyn keskeyttämisen tai edellytysten puutteiden kautta. Tällöin on selvää, ettei saneerausmenettely ole oikea paikka kyseiselle velalliselle ja konkurssiin päätyminen on varteen otettava mahdollisuus.

Voidaankin kokoavasti todeta, että julkinen intressi vaikuttaisi olevan myös saneerausmenettelyssä riittävän vahva oikeuttamaan julkisen vallan kuluvaan. Tällaista käsitystä puoltaa varhaisemman puuttumisen tuomat hyödyt sekä yhteiskunnallinen intressi selvittää ja ennaltaehkäistä rikoksia. Vastaan puhuvia seikkoja – saneerausmenettely ei ole viimesijainen menettely ja osapuolten autonomian sekä intressien korostaminen – ei voitane pitää niin merkityksellisinä, ettei julkinen intressi muodostuisi riittävän suureksi.

Vaikka jatkamistavoite voidaan näin ollen jättää huomiotta, yrityssaneerausmenettely ei siltikään ole viimeinen mahdollisuus puuttua toimintaan. Myöskään tälle seikalle ei tule asettaa suurta merkitystä. Se tarkoittaa ainoastaan sitä, että seuraukset rikosilmoituksen laiminlyönnistä eivät ole yhtä vakavat kuin konkurssissa. *Selvittämisintressiä ja varhaisella puuttumisella saatavia etuja voidaan pitää siinä määrin merkittävänä, että rikosilmoitusvelvollisuus voidaan asettaa, vaikka menettely ei olekaan viimesijainen.* Näin on etenkin, mikäli osapuolet ovat saaneet ensin toimia autonomiansa rajoissa ratkaisun löytämiseksi, mutta yrityssaneerausmenettely on silti päätyneet keskeytymään. Tällöin todennäköisyys on suuri sille, että yrityksen elinkaari on lopussa. Rikosilmoitusvelvollisuus ei päätyisi tällöin rajoittamaan osapuolten vapautta järjestää toiminta haluamallaan tavalla, mutta samalla se palvelisi julkista intressiä rikosten selvittämisestä, varhaisemmasta puuttumisesta ja moninkertaisen työn välttämistä.

5.5. EU-oikeus rikosilmoitusvelvollisuutta puoltavana tekijänä

Kesäkuussa 2019 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1023 uudelleenjärjestelystä ja maksukyvyttömyydestä on kahdella tapaa merkityksellinen selvittäjälle asetettavalle rikosilmoitusvelvollisuudelle. Ensinnäkin direktiivin 19 artikla edellyttää, että jäsenvaltiot varmistavat todennäköisesti maksukyvyttömiä yritysten

johtajien ottavan asianmukaisesti huomioon ainakin: a) velkojien, oman pääoman haltijoiden ja muiden sidosryhmien intressit; b) tarpeen toteuttaa toimenpiteitä maksukyvyttömyyden välttämiseksi; ja c) tarpeen välttää tahallista tai törkeän huolimattonta menettelyä, joka vaarantaa yrityksen elinkelpoisuuden.

Artiklan periaatelausumien kohdassa 71 todetaan seuraavaa:

Jos velallinen on lähellä maksukyvyttömyyttä, on myös tärkeää suojata velkojien oikeutettuja etuja sellaisilta johdon päätöksiltä, jotka voisivat vaikuttaa velallisen omaisuuden koostumukseen, etenkin jos päätökset voivat edelleen vähentää sen omaisuuden arvoa, joka on käytettävissä uudelleenjärjestelyä varten tai joka voidaan jakaa velkojille. Sen vuoksi on tarpeen varmistaa, että tällaisissa olosuhteissa johtajat välttävät tahallisia tai törkeän huolimattomia toimia henkilökohtaisen edun hankkimiseksi sidosryhmien kustannuksella, ja välttävät suostumista liiketoimiin markkina-arvoa alhaisempaan hintaan tai sellaisten toimien toteuttamista, joilla suositaan perusteettomasti yhtä tai useampaa sidosryhmää verrattuna muihin

Rikosvastuu velallisen rikoksista, takaisinsaannit ja yritysjohdon vahingonkorvausvelvollisuus ovat selkeästi osa sitä sääntely-ympäristöä, missä direktiivissä tarkoitetut toimet tulevat arvioitaviksi. Tämän tutkimuksen kannalta merkitystä on nimenomaan rikosvastuulla. Periaatelausumissa mainitut toimintamallit ovat juuri sellaisia, mitä keinotteluluonteisessa saneerauksessa tyypillisesti esiintyy.

Selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus toimisi välillisesti artiklan asettaman velvoitteen toteuttamiseksi. Velallisen rikosten kiinnijäämisriskiä ja selvittelyn tehokkuutta lisäämällä pystytään osaltaan ehkäisemään velkojien intressien vastaisia toimenpiteitä maksukyvyttömyyden uhatessa. Selvittäjällä ollessa rikosilmoitusvelvollisuus pystyttäisiin puuttumaan velkojien etuja vahingoittaviin toimenpiteisiin nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. Tällöin johdolle jäisi vähemmän aikaa toteuttaa vahingollisia toimenpiteitä. Kiinnijäämisriskiä lisäämällä taasen luotaisiin johdolle kannustimia asianmukaiseen toimintaan ja saatettaisiin näin vähentää velkojien etuja vahingoittavia toimia. Kiinnijäämisriskin lisääminen tuskin vaikuttaisi erityisen suunnitelmallisesti toimiviin velallisiin. Sen sijaan vaikutukset kohdistuisivat lähinnä opportunistisesti käyttäytyviin velallisiin, jotka toimivat epäasianmukaisesti ei-suunnitelmallisesti, mahdollisuuden tullessa ilmi.

6. Keskeiset tutkimustulokset

6.1. Yleistä

Tässä selvityksessä on käsitelty saneeraushakemusten ja saneerausmenettelyn käyttämistä konkurssin viivyttämiseen. Kysymyksenasettelun taustalla oli uhkakuva siitä, että tällaista menettelyä voidaan käyttää omaisuus- ja muiden järjestelyjen tekemiseen velkojien vahingoksi, etenkin rikosten tunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Talousrikostorjunnan toimenpideohjelmassa haluttiin pyrkiä lyhentämään mahdollisen rikosprosessin kokonaiskestoa, estämään rikosvahinkojen kasvua ja parantamaan mahdollisuutta rikoshyötyjen takaisinsaantiin. Tähän pohdittiin ratkaisuksi rikostutkinnan vireille saattamista nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. Aikaisempi vireille tulo taasen olisi toteutettavissa yrityssaneerausmenettelyn selvittäjälle asetettavalla rikosilmoitusvelvollisuudella.

Tutkimuksessa on ensin selvitetty ilmiön laatua ja laajuutta empiirisen aineiston avulla. Sen jälkeen on pohdittu, sopiiko rikosilmoituksen tekeminen selvittäjän rooliin ja arvioitu kriittisesti tällaisen velvollisuuden asettamista. Lisäksi arvioitiin, kenen kannettavaksi selvittäjän palkkio rikosilmoituksen tekemisestä tulisi. Tutkimuksen osana tehtiin kyselytutkimus saneerausmenettelyn parissa työskenteleville asiantuntijoille. Kyselyllä selvitettiin eri intressiryhmien ja asiantuntijoiden näkemyksiä ilmiön laadusta, laajuudesta ja muutostarpeesta. Kyselyn tuloksia käytettiin empiirisen aineiston tukena muodostettaessa tyyppitapausta viivyttelysaneerauksissa sekä *de lege ferenda* -pohdintojen tukena.

6.2. Aineistoanalyysi

Tutkimuksessa käytetty empiirinen aineisto koostui vuonna 2019 konkurssiin asetetuista yrityksistä, jotka ovat jättäneet yrityssaneeraushakemuksen tai joille on aiemmin aloitettu yrityssaneerausmenettely. Vuonna 2019 KOSTI-järjestelmään kirjattiin 1990 uutta konkurssia ja 239 yrityssaneerausmenettelyä. Saneeraushakemuksia, jotka eivät johtaneet yrityssaneerausmenettelyyn, tehtiin 127. Vuonna 2019 konkurssiin asetetuista 1990 yrityksestä 289 (14,5 %) oli joko ollut yrityssaneerausmenettelyssä tai

hakenut sellaista. Näistä tapauksista rajattiin tarkempaan tarkasteluun ne, joissa oli syytä olettaa olevan kyse viivyttelystä ja etenkin rikoksien toteuttamiseksi viivyttelystä. KOSTI-järjestelmään tallennettavien asiakirjojen rajaus keskitti tutkimuksen vain niihin tapauksiin, joiden myöhemmässä konkurssimenettelyssä oli tehty rikosilmoitus velallisen toiminnasta. Järjestelmästä löytyi konkurssiin ja saneerausmenettelyyn liittyvät asiakirjat kunkin yrityksen osalta. Lopulta tarkasteluun valittiin 48 yritystä. Tästä aineistosta löytyi 19 yritystä, joiden yrityssaneerausmenettely on aloitettu sekä 29 yritystä, joiden saneeraushakemus on hylätty.

Näistä tapauksista voitiin päätellä, että viivytyisaika, joka saneerausmenettelyyn hakeutumalla voidaan saavuttaa, oli n. 6–7 kuukautta. Luonnollisesti viivytyisaika oli pidempi, mikäli saneeraushakemus hyväksyttiin. Aika laskettiin saneeraushakemuksen jättämisestä konkurssiin asettamiseen. Näin saatua aikamäärettä verrattiin eräisiin tarkempiin laskutapoihin, mutta näillä laskutavoilla saatu tulos ei poikennut merkittävästi tästä luvusta.

Aineistosta voidaan huomata, että *valtaosassa tapauksia (77 % aineiston tapauksista) väärinkäytöksiä on tapahtunut jo ennen yrityssaneerausmenettelyyn hakeutumista* tai ainakin näin voidaan olettaa. Siten vaikuttaisi perustellulta, että selvittäjälle asetettavalla rikosilmoitusvelvollisuudella voitaisiin aikaistaa epäasianmukaiseen toimintaan puuttumista. Näin saataisiin ainakin estettyä väärinkäytösten pitkittyminen.

Aineistosta pystyttiin myös johtamaan suuntaa antavia lukuja viivyttelyluonteisilla hakemuksilla ja -menettelyillä aiheutetuista vahingoista. Valitettavasti KOSTI-järjestelmään tallennettujen tietojen puutteet sekä pesänhoitajien heikot mahdollisuudet velallisten toimintojen tarkkaan selvittämiseen aiheuttivat sen, että nämä luvut perustuvat varsin kriittisille rajauksille. Lainvastaisten oikeustoimien keskimääräinen arvo aineiston tapauksessa oli n. 220 000 € mediaanin ollessa n. 108 000 €. Hieman pienempään otantaan perustuvalla, ja myös hieman epäluotettavammalla, laskutavalla saatiin tulokseksi keskimäärin n. 56 000 € vähentynyt varallisuus saneeraushakemuksen jättämisen tai saneerausmenettelyn alkamisen sekä konkurssin välillä. Mediaani oli n. 23 000 €.

Sen sijaan luotettavampaa tietoa saatiin eri rikosnimikkeiden esiintymisestä ja tyypillisistä tekotavoista. Aineiston 48 tapauksessa selkeästi useimmiten esiintyi kirjanpitorikoksia (97,9 %) ja velallisen epärehellisyyttä (87,5 %). Myös velallisen petoksia (16,7 %) ja velkojainsuosintaa (12,5 %) esiintyi. Näiden lisäksi rekisterimerkintärikoksia, verorikoksia, osakeyhtiörikoksia ja joitain petosrikoksia esiintyi aineistossa. Aineistosta löytyi kymmenen tyypillistä tekotapaa näissä rikoksissa: 1) kadonnut käteiskassa (20,8 %); 2) lainvastaiset lähipiirilainat (39,6 %); 3) lainvastaiset varallisuuden siirrot lähipiirille (54,2 %); 4) omaisuuden hukkaaminen (27,1 %); 5) liiketoiminnan siirto lähipiirille (12,5 %); 6) kirjaamaton myynti (18,6 %); 7) selvitystilillä olevat kirjaukset olivat selkeästi velallisen saamia lähipiiriltä (25 %); 8) epäselvät kirjaukset ja puuttuvat tositteet kirjanpidossa (68,8 %); 9) kirjanpitoa ei luovutettu konkurssipesälle (10,4 %); ja 10) kirjanpidon laiminlyönti kokonaan juuri ennen konkurssia (43,8 %). Analyysistä ei voida päätellä mitään erityisen vahvasti tyypillistä toimintamallia. Enemmänkin erilaisten tekemuotojen tasainen esiintyminen viittaa siihen, että viivyttyluonteisten saneerausten piirissä toteutettavat teot voidaan suorittaa monella tapaa ja tapauskohtaiset erityispiirteet ratkaisevat, minkä toimintalinjan velallinen valitsee.

Aineistossa oli syytä selvittää myös perinteisesti suosittuja menetelmiä omien toimien peittelyyn konkurssin uhatessa. Yritys oli luovutettu saattohoitoon 14,6 % tapauksista ja bulvaaneja oli syytä epäillä 14,6 % tapauksista.

Tutkimuksen toteuttamisen aikana useasta lähteestä esitettiin huolestuneita huomioita saneerauspalveluja tarjoavien yrityskonsulttien roolista viivyttyluonteisissa saneerausmenettelyissä. Tähän kategoriaan ei laskettu asianajotoimistoja. Aineiston 48 tapauksesta 17 tapauksessa (37,5 %) esiintyy saneeraushakemuksen laatijana ulkopuolinen palveluntarjoaja.¹⁹² Näistä 14 tapauksessa oli kyse tunnetusti yrityssaneerauskonsultointia harjoittavasta toimijasta (29,1 % koko aineistosta N=48).¹⁹³ Kun yrityssaneerauskonsulttien 14 tapausta tarkastellaan tarkemmin, huomataan että 10 tapausta (71,4 %) olivat sellaisia, missä konkurssihakemus oli jätetty ennen saneeraushakemusta. Koko aineiston keskiarvo oli 62,5 %, joten

¹⁹² Luvussa ei ole mukana asianajotoimistojen laatimia hakemuksia.

¹⁹³ Loppujen osalta palveluntarjoajan luonteen määrittäminen osoittautui saatavilla olevilla tiedoilla ja resursseilla mahdottomaksi.

yrittysaneeraus konsultit esiintyivät keskimääräistä useammin tapauksissa, missä saneeraushakemus on jätetty vasta konkurssihakemuksen jälkeen. Tällaisia yrittysaneeraus konsultteja esiintyi aineistossa viisi erilaista. Näistä viidestä kolme tarjosi palvelujaan 12:lle (25 %, N=48) aineiston konkurssiin päätyneistä yrityksistä. Pienellä määrällä saneeraus konsulttipalvelujen tarjoajia on siis rooli suhteellisen suuressa osassa aineiston tapauksista.

Yrittysaneeraus konsulttien osuutta voidaan pitää merkittävänä, mutta ei kenties niin huolestuttavana kuin ennakkokäsitysten perusteella pelättiin. Ei kuitenkaan ole olemassa vertailukelpoisia lukuja näiden toimijoiden osuuksista kaikissa saneeraustapauksissa. Mikäli tuo osuus olisi tässä aineistossa esiintyvää pienempi tai suurempi, voitaisiin esittää joitain johtopäätöksiä konsulttien vaikutuksesta velkojia haittaaviin järjestelyihin. Ilman tällaista vertailukohtaa on vaikea esittää muuta kuin suuntaa antavia huomioita näiden toimijoiden roolista.

6.3. Kyselytutkimus

Kyselytutkimukseen valittiin vastaajia eri asiantuntijaryhmistä, jotka oletettavasti kohtaavat tutkittavaa ilmiötä työssään. Näitä ryhmiä tunnistettiin kymmenen: 1) selvittäjät; 2) pesänhoitajat; 3) käräjäoikeustuomarit; 4) talousrikoksiin erikoistuneet asianajajat; 5) poliisit; 6) syyttäjät; 7) Verohallinto; 8) institutionaaliset velkojat; 9) muut velkojat; 10) yritys konsultit. Kaiken kaikkiaan erilaisten puhelintiedustelujen, sähköpostien sekä yleisten postituslistojen kautta kutsu kyselyyn on toimitettu arviolta 60–80 henkilölle. Lisäksi nämä henkilöt ovat vapaasti saaneet jakaa kutsua eteenpäin. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 51 henkilöä.

Näiltä henkilöiltä kysyttiin heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan liittyen viivyttelyluonteiseen saneeraukseen. Keskeiset kysymysteemat olivat viivyttelytapauksen yleisyys, velallisten motiivit, tyypillinen viivyttelytapaus, viivyttelytapauksiin puuttuminen, rikollisen toiminnan ilmentymät viivyttelytapauksissa sekä saneerausmenettelyn selvittäjän rikosilmoitusvelvollisuus.

Vastaajien näkemykset vaihtelivat varsin paljon. Ilmiö oli kuitenkin tuttu jokaiselle vastaajalle. Samoin selkeä enemmistö (82,4 %) katsoi, että ilmiöön tulisi puuttua. Puuttumisen katsottiin olevan tarkoituksenmukaisinta saneeraushakemusta

käsittelyssä tuomioistuimessa ja puuttumiskeinoksi nähtiin pääsääntöisesti saneeraushakemusten hyväksymiskynnyksen nostaminen tai käsittelyaikojen nopeuttaminen.

Vastauksissa ei ole luettavissa mitään suurempaa johdonmukaista linjaa siitä, että ilmiö näyttäytyisi joillekin ammattiryhmille erityisen vahvasti. Toki voidaan todeta, että velkojen ja konsulttien vastauksissa ilmiö nähtiin yleisempänä. Poliisin ja syyttäjien vastauksissa taas ilmiö näyttäytyi harvinaisempana. Tyypillisiä motiiveja arvioitaessa vastaajat jakautuivat kolmeen ryhmään painottaen joko epärehellisiä, neutraaleja tai rehellisiä tarkoituksia.

Vastaajat pitivät tyypillisenä sitä, että konkurssihakemus on jätetty ennen viivyttelyluontoista saneeraushakemusta. Tyypillisinä pidettiin myös määräaikojen pidentämispyyntöjä, velallisen antamien tietojen epäluotettavuutta sekä yrityksen heikkoja tervehdyttämismahdollisuuksia. Vastaajien mielestä myös rikokset olivat yleisiä tällaisissa tapauksissa. Kirjanpitorikos ja velallisen epärehellisyys olivat tässäkin selkeästi yleisimmiksi mielletyt rikokset. Rikosten törkeysasteesta vastaajat antoivat vaihtelevia vastauksia. Vahingonkärsijänä nähtiin velkojat, mutta etenkin valtio, verottaja ja julkinen talous.

Seuraavaksi vastaajilta kysyttiin rikosten ilmenemisestä ja puuttumisesta niihin. Suurin osa arvioi nykytilaa siten, että rikokset tulevat ilmi konkurssin aikana ja niihin puututaan konkurssissa. Kun vastaajilta tämän jälkeen kysyttiin, missä vaiheessa rikoksiin tulisi puuttua, niin 75 % vastaajista valitsi jonkin konkurssia edeltävistä toiminnan vaiheista sopivaksi. Näin ollen alan asiantuntijoiden näkemys nykyistä varhaisemman puuttumisen tarpeellisuudesta on selvä. Tätä tukee sekin, että kysyttäessä valtaosa vastaajista (60,7 %) katsoi, että selvittäjälle tulisi asettaa rikosilmoitusvelvollisuus. Rikosilmoituksen rajaamiseen vain tiettyihin tilanteisiin suhtauduttiin varsin kielteisesti (61,5 % piti rajausta tarpeettomana). Rikosilmoituksen kulujen katsottiin kuuluvan valtion katettavaksi samaan tapaan kuin nykyisin konkurssissa vähävaraisissa konkurssipesissä.

6.4. Oikeusdogmaattinen analyysi

Kun lainsäädäntöä kehitetään, muutetaan tai pohditaan siihen lisättäväksi jotain, on tärkeää määritellä, miten tällainen uusi seikka vaikuttaisi lainsäädännön systematiikkaan ja sisäiseen johdonmukaisuuteen. Uhkakuvana on, että uusi lisäys ei sovi järjestelmään tai aiheuttaa siinä ongelmia. Se saattaa vaikkapa antaa lainkäyttäjille keskenään ristiriitaisia velvollisuuksia tai vaatia heitä edistämään keskenään vastakkaisia intressejä. Lisäyksen on sovittava lainsäädännön kokonaisuuteen tai ainakin sen aiheuttamat ristiriidat on tunnettava ja hyväksyttävä ennen uuden lisäyksen tekemistä, jotta voidaan tehdä perusteltu ratkaisu muutoksen hyötyjen ja ristiriitaisuuksien haittojen osalta. Tässä tutkimuksessa kartoitettiin, miten hyvin saneerausmenettelyn selvittäjälle asetettava rikosilmoitusvelvollisuus sopii yrityssaneerausmenettelyn luonteeseen ja aiheuttaisiko se lainsoveltamisessa ristiriitoja.

Näitä ristiriitoja lähdettiin selvittämään tarkastelemalla yrityssaneerausmenettelyn ja yrityssaneerauksen pääasiallista tarkoitusta – yrityksen tervehdyttämistä. Koko yrityssaneerausmenettely on luotu ja muotoiltu tätä tavoitetta silmällä pitäen. Selvittäjälle asetettava velvollisuus ilmoittaa velallisen toiminnassa tehdyistä rikoksista ei välttämättä ole ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. *Tervehdyttäminen saattaa jopa edellyttää velallisen toiminnassa tehtyjen rikosten selvittämistä.* Rikosilmoituksen tekemisen vaikutukset ja niiden toivottavuus kuitenkin näyttäisivät vaihtelevan tapauksen piirteiden mukaan.

Yrityssaneerailain keskeisiä tavoitteita edistää selvittäjä. Hänen roolikseen on määritelty menettelyn tarkoituksen toteuttaminen ja velkojien edun valvominen. Selvittäjä on lain järjestelmässä ennen kaikkea suunnittelija, jonka ylivoimaisesti tärkein tehtävä on tuottaa kokonaisehdotus yrityksen kriisin ratkaisemiseksi eli saneerausohjelma. Saneerausmenettelyn tavoitteet edellyttävät tasapainoista suhtautumista sekä velallisen että velkojien etuihin. Kuitenkin on myös varmistettava, että velallisen toimet menettelyn alkamista edeltävänä aikana tulevat tarpeellisessa laajuudessa tutkittua mahdollisten väärinkäytösten selville saamiseksi, joskin rikosilmoituksen tekeminen jäi harkinnanvaraiseksi. Vaikka ohjelman hyväksyminen on periaatteessa vain velkojien äänestyksen varassa, hyväksymiskelpoinen ohjelma valmistuu käytännössä lähes poikkeuksetta neuvottelujen tuloksena – yhteistyönä

velallisen ja velkojien kanssa. Rikosilmoitusvelvollisuuden osalta voidaan todeta, että lähtökohtaisesti sen tekeminen on velkojien edun mukaista, *eikä rikosilmoituksen voida siten suoraan katsoa olevan selvittäjän tehtävien ulkopuolella*. On kuitenkin tapauskohtaisesti arvioitava, mitä etua rikosilmoituksesta on velkojille ja onko näin saatava etu tasapainossa menettelyn tarkoituksen toteuttamisessa.

Velallisen rikosten osalta asianomistaja-asema on velkojilla. Rikosten raportointikin on tätä vastaavasti harkinnanvaraista. Velkojat ja velallinen voivat päättää jatkaa saneerausmenettelyä. Rikosilmoitusvelvollisuudesta säätäminen ei itsessään poistaisi mahdollisuutta jatkaa saneerausmenettelyä. Vaikka mahdollisuus säilyisikin, rikosilmoitusvelvollisuus todennäköisesti rajoittaisi sen käyttämistä nykytilaa enemmän. *Rikosilmoitusvelvollisuus siten rajoittaisi asianosaisten autonomiaa, vaikuttaisi saneerausmenettelyn kulkuun sekä vähentäisi näiden osapuolten mahdollisuuksia valita itselleen taloudellisesti kannattavin toimintalinja*.

Näiden rajoittavien vaikutusten voidaankin katsoa olevan ristiriidassa yrityssaneerauslain systemaattisen perusratkaisun – osapuolten autonomian – kanssa. Tämä ristiriita olisi kenties helpoiten vältettävissä, jos rikosilmoitusvelvollisuuden syntymiselle asetetaan rajoituksia. Osapuolten autonomiaa ei voida loukata, mikäli menettelyn keskeyttämistä on jo päätetty hakea. Toisaalta, jos on selkeää, ettei saneerausohjelmaa voida vahvistaa, osapuolten valinnanvapaudelle ei tarvinne antaa arvoa. Tässä tutkimuksessa suositellaankin rajoitetun rikosilmoitusvelvollisuuden asettamista saneerausmenettelyn selvittäjälle. Rajoittamaton rikosilmoitusvelvollisuus alentaisi velallisten kannustimia hakeutua ajoissa saneerausmenettelyyn ja asettaisi selvittäjän ristiriitaiseen asemaan suhteessa velalliseen. Mikäli menettelyn mahdollisuudet on jo todettu olemattomiksi, samanlaista ristiriitaa ei voi enää syntyä. *Vaikuttaisikin siis perustellulta lain systematiikan kannalta asettaa rikosilmoitusvelvollisuus koskemaan vain niitä tilanteita, joissa saneerausmenettelyä ei jatketa*. Tämä onnistuisi joko asettamalla keskeyttämisen hakeminen rikosilmoitusvelvollisuuden syntymisen edellytykseksi tai rikosilmoituksen laatimista seuraava velvollisuus keskeyttämisen hakemiselle.

Mikäli tällainen rikosilmoitusvelvollisuus asetetaan, *kuluvastuu rikosilmoituksen laatimisesta tulisi asettaa samoin kuin vähävaraisissa konkurseissa pesänhoitajan osalta*. Saneerausmenettelyssä ei ole muita vartenotettavia tahoja kustannuksista

vastaamaan. Velalliselle asetettava maksu olisi jännitteinen suhteessa itsekriminointisuojaan ja todennäköisesti osoittautuisi käytännössä vaikeaksi periä velallisen maksuhaluttomuuden vuoksi. Velkojille asetettava kustannusvelvollisuus ei olisi aivan vieras ajatus, sillä he ovat näiden rikosten asianomistajia. Ongelmaksi muodostuu lähinnä se, että näin asetettaisiin kuluvastuu menettelyn kuluista ilman velkojien suostumusta. Konkurssilain mukainen järjestelmä, joka sisältää valtion kuluvastuun, on tunnettu sekä hyväksi todettu, ja selkeästi paras vaihtoehto kustannusten kattamiseen.

Lähdeluettelo

Virallisaineisto

HE 182/1992 vp yrityksen saneerausta koskevaksi lainsäädännöksi

HE 26/2003 vp konkurssilainsäädännön uudistamiseksi

HE 152/2006 vp laeiksi yrityksen saneerauksesta annetun lain ja takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 §:n muuttamisesta

HE 86/2012 vp laeiksi konkurssilain sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Konkurssiasiain neuvottelukunnan suositus 16: Selvittäjän asema ja tehtävä

Konkurssiasiain neuvottelukunnan suositus 18: Pesänhoitajan velvollisuus tehdä rikosilmoitus

Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2020-2023

Oikeustapaukset

KKO 1997:89

KKO 2003:109

KKO 2003:120

Kirjallisuus

Hupli, Tuomas: Täytäntöönpanointressi yrityssaneerauksessa - Insolvenssioikeudellinen tutkimus saneerausvelkojan oikeusaseman perusteista. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 253, 2004

Jakonen, Jukka: Saneeraus - Yrityksen saneerauslaki käytännössä. Tietosanoma 1993

Koskelo, Pauliine: Yrityssaneeraus. Lakimiesliiton kustannus, 1994

Koulu, Risto: Yrityssaneerausmenettelyn aloittaminen - Tuomioistuimen tutkimisvelvollisuuden määräytyminen saneerauksen aloittamisharkinnassa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 198, 1994

Koulu, Risto: Saneerauslainsäädäntö tienhaarassa. Lakimies 1996, s. 1152-1168 1996

Koulu, Risto: Uudistettu yrityssaneeraus - Saneerausmenettely vuoden 2007 uudistuksen jälkeen. WSOYpro 2007

Könkkölä - Linna, Konkurssioikeus. Alma Talent 2020

Liukkonen, Iiro: Yrityssaneerauksen edellytykset ja esteet. Defensor Legis 1994, s. 32-64

Liukkonen, Iiro: Selvittäjä ja hänen tehtävänsä yrityssaneerauksessa II. Defensor Legis 1995, s. 403-428

Laakso, Tapio - Laitinen, Erkki K. - Vento, Harri: Uhkaava maksukyvyttömyys ja onnistunut yrityssaneeraus. Talentum 2010

Mähönen, Jukka - Villa, Seppo. Osakeyhtiö I. Talentum 2015

Mäkelä, Kaisa: Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 4, 2001.

Pinomaa, Pekka: Saneerauskäytäntö. Tietosanoma 2019

Smalén, Annika: Konkurssipesän pesänhoitajan itsenäinen päätösvalta lainsäädännössä ja käytännössä. Defensor Legis 2/2014, s. 206–236

Liite 1 - Kyselytutkimus

Kyselytutkimus viivyttelytarkoituksin jätetyistä yrityssaneeraushakemuksista

Konkurssiasiamiehen toimisto on tilannut tutkimuksen yrityssaneerausmenettelyn

käyttämistä konkurssin viivyttämiseen ja mahdollisesti rikollisiin järjestelyihin. Tutkimusta toteuttaa insolvenssioikeuden tutkijatohtori Anssi Kärki Lapin yliopistosta. Osana tutkimusta haastatellaan yrityssaneerausmenettelyjen yhteydessä työskenteleviä asiantuntijoita.

Nämä kysymykset edustavat tutkimuksen tiedon intressejä. Mikäli et ole törmännyt kysymyksessä esitettyihin seikkoihin työssäsi, voit jättää kysymyksen huomiotta. Kysymyksiä on lukumäärällisesti paljon, mutta suuri osa niistä on nopeasti vastattavia. Kaikkiin kysymyksiin ei myöskään ole pakko vastata.

Lisätietoja antaa Anssi Kärki: anssi.karki@ulaplan.fi 050 327 4536

*Pakollinen

Taustatiedot

1. Vastaaajan taustatiedot - Ammatti *

Merkitse vain yksi.

- Asianajaja
- Lakimies
- Viranomainen
- Muu julkissektori
- Muu yksityissektori

2. Vastaaajan taustatiedot - Intressiryhmä. Mihin seuraavista haastattelututkimuksen intressiryhmistä koet kuuluvasi? Voit valita useamman. *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Konsultti
- Institutionaalinen velkoja
- Pesänhoitaja
- Poliisi
- Selvittäjä

- Syyttäjä
- Tilintarkastaja
- Tuomari
- Velkoja
- Verottaja
- Viranomainen
- Muu velallisen edustaja
- Ei mikään yllä mainituista

Ilmiön yleisyys

3. Onko yrityssanerausmenettelyn käyttäminen konkurssin viivyttämiseen tuttu ilmiö?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

4. Kuinka usein törmäät tapauksiin, joissa on syytä epäillä saneeraushakemuksen tarkoituksen olevan viivyttely?

Merkitse vain yksi.

- 1-2 kertaa vuodessa
- 3-5 kertaa vuodessa
- 6-10 kertaa vuodessa
- Useammin
- Harvemmin
- Muu:

5. Minkä luulet olevan syynä sille, että velalliset jättävät saneeraushakemuksia viivyttelytarkoituksessa?

6. Kuinka usein näissä viivyttelytapauksissa on mielestäsi syytä epäillä tarkoituksena olevan varallisuuden siirtäminen pois velkojien ulottuvilta?

7. Kuinka usein näissä viivyttelytapauksissa on mielestäsi syytä epäillä tarkoituksena olevan konkurssin ajallinen viivyttäminen ilman varallisuuden siirtämisen

tarkoitusta?

8. Tulisiko viivytelytapauksiin puuttua?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

9. Miten niihin tulisi puuttua?

10. Kenen niihin tulisi puuttua?

Merkitse vain yksi.

- Pesähoitaja
- Poliisi
- Saneeraushakemusta käsittelevä tuomioistuin
- Selvittäjä
- Velkojat
- Verottaja
- Muu:

Tyypillinen toimintatapa

11. Millaiset toimenpiteet ovat mielestäsi tyypillisiä yrityksissä, jotka jättävät yrityssaneeraushakemuksen viivytelytarkoituksin?

12. Oletko havainnut ulkopuolisten toimijoiden tarjoamaa ns. saneerauspalvelua (toimija markkinoi saneeraushakemuksen laatimista vaikeuksissa oleville yrityksille ja perii palkkion laaditusta hakemuksesta)?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

13. Millainen velallinen jättää hakemuksen viivytelytarkoituksessa? (Esimerkiksi yhtiömuoto, koko, ikä, toimiala)

14. Oletko törmännyt tilanteisiin, missä ennen viivyteltä tarkoituksin jätettyä saneeraushakemusta on jätetty konkurssihakemus?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

15. Jos olet, onko konkurssihakemuksen jättänyt velallinen vai velkoja?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

16. Kuinka usein törmäät viivyteltä tarkoituksin jätettyyn saneeraushakemukseen, jota ennen on jätetty konkurssihakemus?

Merkitse vain yksi.

- 1-2 kertaa vuodessa
- 3-5 kertaa vuodessa
- 6-10 kertaa vuodessa
- Useammin
- Harvemmin
- Muu:

17. Viivyttävätkö tällaiset hakemukset konkurssiin asettamista?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

18. Jos viivyttävät, niin kauanko?

Merkitse vain yksi.

- 1-7 päivää
- 1-4 viikkoa
- 1 kuukauden
- 2 kuukautta
- 3 kuukautta

- 4 kuukautta
- Pitempään
- Muu:

19. Onko mielestäsi näiden tapausten yrityksillä edellytyksiä tervehtymiselle?

Merkitse vain yksi.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tervehdyttäminen ei ole mahdollista 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 Tervehdyttäminen on varmaa

20. Mikä on käsityksesi siitä, kuinka usein viivyttelytarkoituksin tehty hakemus hyväksytään ja saneerausmenettely aloitetaan?

Merkitse vain yksi.

- Aina
- 90-99 % tapauksista
- 60-90 % tapauksista
- 30-60 % tapauksista
- 1-30 % tapauksista
- Ei koskaan
- Muu:

21. Mikä on käsityksesi viivyttelytarkoituksin tehdyn hakemuksen hyväksymisen tai hylkäämisen syistä?

22. Ovatko velallisen antamat tiedot mielestäsi luotettavia viivyttelytarkoituksin tehdyissä hakemuksissa?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

23. Mitä mahdolliset epäluotettavat tai puuttuvat tiedot käsityksesi mukaan koskevat?

24. Oletko havainnut viivyttelevissä yrityksissä bulvaaneja tai muita järjestelyjä, millä tosiasiallisen määräysvallan käyttäjä on piilotettu tai pyritty piilottamaan?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

25. Jos olet, kuinka yleisiä ne käsityksesi mukaan ovat?

26. Mikäli viivyteltä tarkoituksin tehty saneeraushakemus hyväksytään, mikä on havaintosi menettelyn onnistumisesta?

27. Oletko havainnut tällaisten saneerausmenettelyjen keskeyttämisiä?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

28. Jos olet, mihin keskeyttäminen mielestäsi perustuu?

29. Entä kuinka yleisiä tällaiset menettelyn keskeyttämiset ovat?

Rikosepäilyt

30. Oletko havainnut viivytelyhakemuksen jättäneissä yrityksissä rikosepäilyjä?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

31. Mikä on käsityksesi siitä, kuinka yleisiä rikokset ovat näissä yrityksissä?

Merkitse vain yksi.

- Kaikissa esiintyy rikoksia
- 90-99 % esiintyy rikoksia
- 60-90 % esiintyy rikoksia
- 30-60 % esiintyy rikoksia
- 1-30 % esiintyy rikoksia
- Rikoksia ei esiinny

- Muu:

32. Mitä rikoksia olet havainnut?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Velallisen epärehellisyys
- Kirjanpitorikos
- Velallisen petos
- Velkojansuosinta
- Rekisterimerkintärikos
- Osakeyhtiörikos
- Muu:

33. Arviosi mukaan, kuinka törkeitä havaitsemasi rikokset ovat?

34. Arviosi mukaan, kuinka suuret taloudelliset vahingot havaitsemasi rikokset aiheuttavat?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- 0-10 000 €
- 10 000 - 25 000 €
- 25 000 - 50 000 €
- 50 000 - 75 000 €
- 75 000 - 100 000 €
- 100 000 - 150 000 €
- 150 000 - 200 000 €
- 200 000 - 300 000 €
- 300 000 - 500 000 €
- 500 000 - 1 000 000 €
- Enemmän
- Muu:

35. Arviosi mukaan, kenelle havaitsemasi rikokset aiheuttavat vahinkoja?

36. Mikä on käsityksesi siitä, missä vaiheessa kriisiytyneen yrityksen elinkaarta rikokset ja muut väärinkäytökset tulevat ilmi?

Merkitse vain yksi.

- Normaali toiminta
- Maksuhäiriöt
- Saneeraushakemus

- Saneerausmenettely
- Konkurssi
- Muu:

37. Mikä on käsityksesi siitä, missä vaiheessa ilmi tulleisiin väärinkäytöksiin puututaan?

Merkitse vain yksi.

- Normaali toiminta
- Maksuhäiriöt
- Saneeraushakemus
- Saneerausmenettely
- Konkurssi
- Muu:

38. Missä vaiheessa niihin olisi mielestäsi tarkoituksenmukaista puuttua?

Merkitse vain yksi.

- Normaali toiminta
- Maksuhäiriöt
- Saneeraushakemus
- Saneerausmenettely
- Konkurssi
- Muu:

Selvittäjien rikosilmoitukset

39. Oletko havainnut yrityssaneerausmenettelyn selvittäjän tekevän rikosilmoituksen?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

40. Jos olet, niin onko tällaista tapahtunut viivyttelytapauksissa?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

41. Jos olet, kuinka yleisiä selvittäjien tekemät rikosilmoitukset käsityksesi mukaan ovat?

42. Tulisiko mielestäsi selvittäjän tai pesänhoitajan tehdä rikosilmoitus nykyistä useammissa tapauksissa tai herkemmin?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

43. Tulisiko mielestäsi selvittäjälle asettaa rikosilmoitusvelvollisuus?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

44. Tulisiko selvittäjälle mahdollisesti asetettava rikosilmoitusvelvollisuus rajata koskemaan vain tiettyjä tilanteita?

Merkitse vain yksi.

- Kyllä
- Ei
- Muu:

45. Jos kyllä, niin millainen rajauksen mielestäsi pitäisi olla?

46. Mikäli rikosilmoitusvelvollisuus asetetaan selvittäjälle, miten mielestäsi vastuu rikosilmoituksen laatimisen kuluista tulisi järjestää?

Merkitse vain yksi.

- Aina valtion varoista
- Kuten konkurssin pesänhoitajan kohdalla
- Velallinen vastaa kuluista
- Velkojat vastaavat kuluista
- Muu:

47. Miksi kuluvastuu tulisi asettaa edellä valitsemallasi tavalla?

Muut huomionarvoiset seikat

48. Tuleeko mieleesi muuta ilmiön liittyvää, joka tutkimuksessa tulisi mielestäsi huomioida?